

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)



NAKHON LAMPANG BUDDHIST COLLEGE'S JOURNAL

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

NBJ ISSN:2350-9953 (Print)
ISSN:2672-9830 (Online)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2562 – เมษายน 2562)
Volume 8 No.1 (January 2019 - April 2019)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

หลักการและเหตุผล

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นแหล่งรวบรวมผลงานทางวิชาการ และองค์ความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนความเคลื่อนไหวในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย

ในการนี้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

หมายเหตุ

1. บทความทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายนอกมหาวิทยาลัย และบทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน
2. บทความ ข้อความภาพประกอบ และตารางใดๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช้ความรับผิดชอบของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
3. บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี การตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

การจัดพิมพ์ ปีละ 3 ครั้ง ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2562 – เมษายน 2562)
Volume 8 No.1 (January 2019 - April 2019)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

ที่ปรึกษา

พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร.	อธิการบดี	พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการ
พระราชวรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร		ต่างประเทศ
พระสุวรณ์เมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
พระเมธีธรรมาจารย์, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน และพัฒนา	พระราชเขมากร,รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่
พระราชวรมนี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่	พระราชธรรมาลังการ	ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์นครลำปาง

บรรณาธิการ พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผศ.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ อาจารย์ศิวาวัฒน์ ชัยวงศ์

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
ผศ.เกศรา สว่างวงศ์
ดร.จิระศักดิ์ ปันลำ
ดร.สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
ดร.ภัทรเดช ปัทมญาณาคูล

หน่วยงานภายนอก

รศ.วิภาวรรณ บัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
ผศ.ดร.ชัชวาล แอรมลคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ชนากกร สังเขป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเนชั่น
ผศ.ดร.รักษศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ดร.กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ออกแบบปก พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญโญ, ดร.

นิติกร อาจารย์พรณรงค์ บวรชัยธรรม อาจารย์พาคินทร์ พิทยะลิพงษ์

เว็บไซต์: journal.mculampang.com; อีเมล: journal_mcu_lp@hotmail.com

สำนักงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เลขที่ 662 หมู่ 2 ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง 52130

โทรศัพท์/โทรสาร 0 5420 9454

จำนวนที่พิมพ์: 500 เล่ม

ที่พิมพ์: บอการพิมพ์ 33 ถนนสนามบิน ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดป่าง โทร. 08 1026 1140

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

- | | |
|--|--|
| 1. พระชยานันท์หมื่น, ผศ.ดร. | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน |
| 2. พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร. | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ |
| 3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐริปัญโญ, ผศ.ดร. | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 4. พระครูวิมลศิลป์กิจ, ผศ. | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย |
| 5. ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 6. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 7. รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 8. รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 9. รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 10. รศ.ดร.ธีรยุทธ พึ่งเพียร | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 11. รศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา |
| 12. รศ.พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ |
| 13. รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์ |
| 14. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 15. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 16. ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 17. ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์ |
| 18. ผศ.ดร.จิตติวุฒิ มั่นมี | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 19. ผศ.ดร.อนุวัติ กระสังข์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 20. ผศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ |
| 21. ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 22. ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 23. ผศ.ดร.สมควร นียมวงศ์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 24. ดร.ลำพอง กลมกุล | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |

- | | |
|----------------------------------|--|
| 25. ดร.สุวัฒน์ รักขันโท | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| 26. ดร.ภารดี พูลประภาเอี่ยมเจริญ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง |
| 27. ดร.พงษ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์ | มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

- | | |
|------------------------------------|--|
| 1. พระครูอุทัยธรรมภาวนา, ผศ.ดร. | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย |
| 2. พระครูปลัดสุราวุธ จันทมโม, ดร. | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 3. พระศรีวินญาณารณ์, ดร. | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย |
| 4. ศ.เกียรติคุณ ดร.สุมานพ ศิวรัตน์ | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย |
| 5. รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์ | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย |
| 6. รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์ | สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง |
| 7. รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร | สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง |
| 8. รศ.ดร.บุญทววรรณ วิงวอน | มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง |
| 9. รศ.ดร.นัยทิยา น้อยจันทร์ | มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ |
| 10. รศ.ดร.สุธี ประศาสน์เศรษฐี | มหาวิทยาลัยบูรพา |
| 11. ผศ.ดร.วศิน ปัญญาบุตรกุล | มหาวิทยาลัยนเรศวร |
| 12. ผศ.จริยา วิไลวรรณ | สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง |
| 13. ผศ.ดร.ชัชวาล แอร่มหล้า | มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง |
| 14. ผศ.ดร.วีระ เลิศสมพร | มหาวิทยาลัยพะเยา |
| 15. ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา | มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง |
| 16. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง | มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ |
| 17. ผศ.ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์ | มหาวิทยาลัยนเรศวร |
| 18. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร | มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ |
| 19. ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์ | มหาวิทยาลัยพะเยา |
| 20. ผศ.ดร.ภีร์วัฒน์ นนทะโชติ | มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ |
| 21. ผศ.ดร.ชูวงศ์ อุบลี | มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี |
| 22. ผศ.ดร.ประชน ชะชิกุล | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 23. ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา | มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ |
| 24. ผศ.ดร.รักษ์ศรี เกียรติบุตร | มหาวิทยาลัยพะเยา |
| 25. ผศ.ทรงวุฒิ ศรีวิไล | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 26. ผศ.ธนากร สังเขป | มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง |
| 27. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์ | มหาวิทยาลัยบูรพา |

- | | |
|--------------------------------|--|
| 28. ผศ.ดร.วีรวิทย์ ปิยนนทศิลป์ | มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ |
| 29. ผศ.ดร.ฐานิดา บุญวรรณ | มหาวิทยาลัยนเรศวร |
| 30. ดร.พัฒนา นาคทอง | วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี |
| 31. ดร.ประชัน ชะชิกุล | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 32. ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ | มหาวิทยาลัยบูรพา |
| 33. ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์ | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 34. ดร.จิระพงศ์ เรืองกุล | มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี |
| 35. ดร.ประสงค์ พรหมศรี | มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน |
| 36. ดร.สุรัฐ แลสันกลาง | มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง |
| 37. ดร.ธีรรัตน์ บุญฤกษ์ | วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี |
| 38. ดร.ชัยณรงค์ เครือนวล | มหาวิทยาลัยบูรพา |
| 39. ดร.นิชภา โมราถบ | มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ |
| 40. ดร.กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี | มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ |
| 41. ดร.อนุกุล ศิริพันธ์ | วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง |
| 42. อาจารย์วัชรภรณ์ ลวดลาย | สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง |
| 43. อาจารย์รัชชัย ทำทอง | มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง |
| 44. อาจารย์ฐาปกรณ์ เครือระยา | มหาวิทยาลัยแม่โจ้ |

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

อนุโมทนาภคา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2562) เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนานำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคม การนำเสนอผลงานทางด้านวิชาการ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ ความรู้ ความสามารถ ทางด้านการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในโลกยุคปัจจุบัน เป็นโลกยุคของการแข่งขัน แสวงหาเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการนำหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้ง ความเห็นต่างทางด้านความคิด ซึ่งมักจะมองแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักการส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอน อาทิเช่น การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษา และการบริหารองค์กรภาครัฐ จึงเป็นการเหมาะสมและสมควรอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วารสารฉบับนี้เป็นวารสารที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และผู้ที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์และองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมไปถึงประสบการณ์ในการศึกษาวิจัย ในประเด็นหัวข้อการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จด้านวิชาการ และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป

ในนามของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะผู้จัดทำวารสาร และนักวิชาการทุกรูปทุกท่านที่ได้เขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ



พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิกานเมธี, ผศ.
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทบรรณาธิการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางฉบับนี้ ได้จัดพิมพ์เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2562) อย่างต่อเนื่องกัน โดยมีผู้ให้ความสนใจและสอบถามถึงความคืบหน้าของบทความเป็นจำนวนมาก โดยวารสารฉบับนี้ได้รับเกียรติจากคณาจารย์ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภายในและภายนอก นำเสนอบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขอขอบพระคุณทั้งผู้ที่สนใจเข้ามาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานและผู้อ่านที่สนใจวารสารฉบับนี้ มา ณ โอกาสนี้

สำหรับวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบทความประจำฉบับนี้ นำเสนอทั้งสิ้น 22 บทความ ประกอบด้วย

บทความที่หนึ่ง บทความของ พระมหาสุเทพ สุปญฺโฑ และคณะ เรื่อง “การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เป็นบทความที่กล่าวถึง การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพัฒนากระบวนการและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาบทบาทการทำงานสนองกิจการคณะสงฆ์ ตลอดจนการผู้นำสุขภาวะองค์กรร่วมถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่น และสร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาวะและการพัฒนาสังคมในการปฏิบัติศาสนกิจให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทความที่สอง บทความของ พระมหาไกรสร โชติปัญโญ เรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรร่วมของครอบครัวและสังคม” เป็นบทความที่กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรร่วมของครอบครัวและสังคมที่ประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาด้านการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อม ด้านคติความเชื่อและศาสนา ด้านวัฒนธรรมประเพณีด้านการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์และด้านสุขภาวะภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สามารถบูรณาการกับหลักพุทธธรรมหรือการบูรณาการพุทธจิตวิทยาที่ก่อให้เกิดคุณค่าและความดีงามในการดำรงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างสมดุลซึ่งนำไปสู่แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยารายได้ปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบท และประกอบไปด้วยหลักไตรสิกขาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างคนในครอบครัวและสังคมให้มีสุขภาวะหลักอริยมรรคที่มุ่งเน้นให้เกิดความประพฤดีโดยชอบในการดำรงชีพหลักสังคหวัตถุ

บทความที่สาม บทความของ พระมหานฤตล มหาปัญโญ, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, และอาภากร ปัญโญ เรื่อง “สัปหระ: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึง ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย เพื่อส่งดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุวรรคาลัย จากการเผาและบดเศษกระดูกผู้ตายลงแม่น้ำคงคา จนเกิดธรรมเนียมการทำฌาปนกิจศพและลอยอังคาร (ลอยอังคาร) พิธีกรรมงานศพเป็นการแสดงความกตัญญูแก่ผู้จากไปที่เรียกว่า “ทักษิณาทาน” โดยสามารถแบ่งพิธีกรรมออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) พิธีกรรมในวันตาย 2) พิธีกรรมในวันตั้งศพบำเพ็ญกุศล 3) พิธีกรรมในวันฌาปนกิจศพ 4) พิธีกรรม

หลังวันฉาปนกิจศพ และถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ดังนั้น การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในวัฒนธรรมล้านนา จึงจำเป็นที่จะต้องตระหนักและสร้างคุณค่าการเป็นสัปเหร่อ ที่ประกอบด้วยความรู้ทางพิธีกรรม การบริหารจัดการขั้นตอนตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และจรรโลงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามของชุมชนสืบต่อไป

บทความที่สี่ บทความของ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม เรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุ บ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ” เป็นบทความที่กล่าวถึง สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย มีสภาพความเป็นอยู่แบบพอเพียง บางคนพักอาศัยอยู่กับครอบครัว บางคนอาศัยอยู่คนเดียวเพราะลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด ประชาชนบ้านนาฝายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ปลูกผักขาย บางคนเปิดร้านขายของชำ ผู้สูงอายุที่ว่างงานส่วนหนึ่งก็จะทำการจักสานเป็นงานอดิเรกในแต่วัน ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝายส่วนมากจะมีปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดัน ปวดข้อ ปวดขา ปัญหาหนี้สิน ได้แก่ หนี้ ธกส. และหนี้ธนาคาร ส่วนปัญหาด้านอื่นๆ ได้แก่ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ สินค้าอุปโภคบริโภคราคาแพง ร้านค้าไม่ได้เข้าร่วมสวัสดิการของรัฐทำให้ขายของยาก แนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในการประกอบอาชีพและการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพเช่น การอบรมการทำขนมขาย การทำเครื่องจักรสาน การเพาะเห็ด การตรวจสุขภาพประจำปี และนอกจากนี้ยังอยากให้ติดกล้องวงจรปิดเพราะบางครั้งวัยรุ่นมันสุမ်เสพยาเสพติดและลักขโมยไก่ของชาวบ้าน

บทความที่ห้า บทความของ ชูวงศ์ อุบลี และคณะ เรื่อง “การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี” เป็นบทความที่กล่าวถึง ลักษณะทางการเมืองของจังหวัดจันทบุรีนั้นมีความหลากหลายของขั้วอำนาจทางการเมืองที่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ นั้นไม่สามารถที่จะครองอำนาจได้เหมือนกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออก ด้วยพื้นฐานของผู้คนที่มีความหลากหลายและข้อจำกัดของนักการเมืองที่ไม่สามารถจะควบคุมระบบเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดจันทบุรีได้ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=2.18$) เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขายจึงไม่มีเวลาในการร่วมทำโครงการและติดตามผล อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความเป็นปัจเจกชนที่ค่อนข้างสูง แต่หากเกิดปัญหาที่มีผลกระทบในวงกว้างหรือต่อตนเองโดยตรง ประชาชนก็สามารถรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง ติดตามและตรวจสอบการทำงานในประเด็นดังกล่าว เมื่อพิจารณาด้านที่มีคะแนนสูงในการบริหารคือด้านการวางแผนและนโยบาย เพราะมีการจัดทำประชาคมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 หมู่บ้าน โดยที่โครงการและแผนต่าง ๆ จำเป็นต้องผ่านการทำประชาคมจากประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี คือ การเลือกตั้ง

บทความที่หก บทความของ บุญร่วม คำเมืองแสน เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” เป็นบทความที่กล่าวถึง มนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยธาตุ 4 ขันธ์ 5 มีศักยภาพที่แตกต่างกันและความต้องการที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยยารักษาโรคเป็นปัจจัยพื้นฐาน นอกจากนั้นยังมีความ

ต้องการทางด้านสวัสดิการ ด้านความรัก ด้านความนับถือ ด้านพัฒนาศักยภาพของตนเอง ด้านกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญา เถรวาทของเรือนจำบางขวาง ได้แก่ “นโยบายห้าก้าวอย่าง” อย่างที่หนึ่ง การควบคุม ปราบปรามยาเสพติด โทรศัพท์มือถือและสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ อย่างที่สอง การจัดระเบียบวินัยเรือนจำ “วินัยเข้ม สะอาด เป็นระเบียบ สวยงามทุกตารางนิ้ว” อย่างที่สาม การฝึกวินัยผู้ต้องขัง อย่างที่สี่ พัฒนาจิตใจด้วยหลักสูตรศีลคสามาริ อย่างที่ห้า การสร้างการยอมรับจากสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทและด้านรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทของเรือนจำกลางบางขวาง เป็นเรือนจำระดับความมั่นคงสูง ภารกิจของเรือนจำคือการขัดเกลานิสัยให้ดีงามโดยใช้กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาผู้ต้องขังทั้งกิจกรรมที่พัฒนาทางร่างกาย เช่น มีสถานที่ออกกำลังกาย ใครชอบกีฬาประเภทไหนก็ฝึกตามประเภทนั้นๆ

บทความที่เจ็ด บทความของ พระครูสุตตยาภรณ์ เรื่อง “ศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึง หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทพอประมาณ มีเหตุผลสร้างภูมิคุ้มกันความรู้ ความรอบคอบ และมีคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สรุปได้ว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นในด้านการเรียนรู้ทักษะการพึ่งตนเอง การรู้จักความพอดีที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ชุมชนใช้กิจกรรมกลุ่มทั้งหมดมาเรียนรู้โดยใช้ทุนทางสังคม ธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา นำองค์ความรู้ จากผู้รู้ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้หลากหลายนำมาปรับปรุง แล้วนำองค์ความรู้มาเป็นแบบอย่างความสำเร็จ สร้างจิตสำนึกร่วมกับชุมชน และรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนคือมีกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยการสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้สร้างเครือข่ายทางสังคม สร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ มีการปรับปรุง มีความพร้อมเพียงของหมู่คณะพึ่งตนเองได้

บทความที่แปด บทความของ สมหมาย ปาะบุตร เรื่อง “การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ รักษาสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์” เป็นบทความที่กล่าวถึง นักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ มีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา อนุรักษ์อารยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษาสีสิ่งแวดล้อม ที่ได้รับรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษาสีสิ่งแวดล้อม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทความที่เก้า บทความของ ธนกร สิริสุคันธา นาวารณ เมตรประดิษฐ์ บุญทวารณ วิงวอน เรื่อง “การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึง การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ และแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

บทความที่สิบ บทความของ อณิษฐา หาญภักดีนิยม และศิริขวัญ ปัญญาเรียน เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ” เป็นบทความที่กล่าวถึง การพัฒนาศักยภาพ

ผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ ด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดลำปาง เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ ได้รับมาตรฐานขึ้นเป็นแหล่ง GI ของจังหวัดลำปาง จึงเปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่ปกป้องถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า ซึ่งคุณภาพของสินค้าจะต้องได้รับมาตรฐานหรือการได้รับการรับรองสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงถึงภูมิปัญญาไทยในระดับ 4-5 ดาว เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่สากล โดยการพัฒนาสินค้า ในกลุ่มนี้ผู้ประกอบการจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้า โดยยึดหลักธรรมเอาใจใส่แก่ผู้บริโภค ในเรื่องของความปลอดภัย ความสะอาด และความซื่อสัตย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจการให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพจึงมีการเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ดังนี้ 1) เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต 2) ยกระดับมาตรฐานและการสร้างมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ 3) การเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการ 4) เพิ่มช่องทางการตลาด และ 5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย แนวทางทั้ง 5 ด้าน จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาสินค้าข้าวแต๋นให้เข้าสู่ตลาดสากลได้อย่างมีคุณภาพได้รับมาตรฐาน

บทความที่สิบเอ็ด บทความของ ศุภิสรา บัวงาม เรื่อง **“การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และแสวงหาแนวทางในการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

บทความที่สิบสอง บทความของ สุวรรณี แยมพราย และปรีชญณ์ นักพ่อน เรื่อง **“การประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ประชาชนในเขตลาดกระบังมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนคุณสมบัติส่วนบุคคลของประชาชนในเขตลาดกระบังที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนั้นพบว่า เพศที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านไม่แตกต่างกัน อายุที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการแตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์ ไม่แตกต่างกัน อาชีพที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านแตกต่างกัน รายได้ที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการไม่แตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์แตกต่างกัน ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการไม่แตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์แตกต่างกัน ส่วนด้านประเภทของการใช้บัตร ที่แตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทความที่สิบสาม บทความของ สิทธิพร เกษจ้อย และคณะ เรื่อง **“ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากร ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการ และข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการปรับปรุงการให้บริการของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 374 คน ร้อยละ 61.76 เพศหญิง และร้อยละ 38.24 เพศชาย ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 24.33 มีตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป ส่วนมาร้อยละ 28.07 ระดับการศึกษา

มัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 27.54 ระดับการศึกษาประถมศึกษา ประชากรร้อยละ 52.67 มีสถานภาพสมรส ส่วนมากร้อยละ 47.86 ประกอบอาชีพเกษตรกร ประชากรส่วนมากร้อยละ 43.85 มีรายได้ 100 - 20,000 บาท/เดือน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$)

บทความที่สิบสี่ บทความของ ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ และวราวัชต์ มัธยมบุรุษ เรื่อง **“การบริหารจัดการความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออกตามความสำเร็จของหลักอิทธิบาท”** เป็นบทความที่กล่าวถึง รูปแบบพฤติกรรมการท่องเที่ยวและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออก สำหรับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออก พบว่า ด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.65$) และด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ($\bar{x}=3.60$) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านคำนิยามต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.44$) ด้านกลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.39$) ด้านโครงสร้างในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.33$) ด้านระบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.32$) และด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.22$) และการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการบริการองค์กรด้านกีฬา ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา

บทความที่สิบห้า บทความของ กรรวัชต์ เก้าศิริ และอนันต์ อุปสอด เรื่อง **“การพัฒนานวัตกรรมสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแผ่พุทธพจน์”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การนำหลักพุทธธรรมเสนอผ่านสื่อนาฏการ เป็นการเพิ่มรสชาติของวรรณกรรมให้เกิดความสุนทรีย์แต่ถ้าหากไม่มีการคัดกรอง และวิเคราะห์ให้ดี อาจเป็นสาเหตุให้ผู้รับสารสับสนหลงในรูป รส เสียง ผลของการสื่อสารจะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การผลิตสื่อเชิงนาฏการต้องใช้ผู้มีฝีมือ และผู้มีประสบการณ์ทางด้านดนตรี การร้อง และการแสดงมาทำการบูรณาการจึงจะทำให้ผลงานมีความสมบูรณ์ งานลักษณะนี้เป็นการเผยแผ่พุทธพจน์ในรูปแบบนวัตกรรมสมัยใหม่ แต่การนำเสนอในรูปแบบนาฏการ ที่เน้นการเป็นนาฏศิลป์ไทย ผู้ชมต้องมีความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย การชมจึงจะได้รรถรส และเกิดสุนทรียรส อันเป็นการยากแก่ความเข้าใจในคนทั่วไป จึงอาจจะทำให้สื่อชนิดนี้จำกัดกลุ่มผู้รับสาร การผลิตสื่อธรรมะ ของพระพุทธร่องค์ที่จะนำเสนอแก่เยาวชน ควรจะทำให้เป็นเรื่องสนุกสนาน น่าติดตาม เข้าใจง่าย และผลิตสื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก แล้วนำบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนและในทำภารกิจ พบว่า การผลิตสื่อในการสื่อสาร สารของสาร และสื่อที่ใช้ต้องเหมาะสมกับวัยประสบการณ์ และภูมิหลังของผู้รับสาร เพื่อให้งานวิจัยเกิดประโยชน์ตามที่ตั้งไว้

บทความที่สิบหก บทความของ บุญฤดี อุดมผล เรื่อง **“การจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learningร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นครู โดยทุกฝ่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยผลิต และผู้ใช้บัณฑิตครู เห็นความสำคัญในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของ นักศึกษาครู ผลการพัฒนาได้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 4

ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) ขั้นตอนออกแบบและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนเสริมสร้างประสบการณ์ 4) ขั้นตอนสะท้อนข้อมูลหลังการใช้การจัดการเรียนรู้ และขั้นตอนการนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในห้องเรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จุดประกายยั่วความคิด 2) ร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ทดลองปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ 4) สะท้อนคิด 5) สรุปการเรียนรู้เชื่อมร้อยความคิด 6) ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และ จิตตปัญญาศึกษา พบว่าหลังการทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่พัฒนาขึ้น 1) นักศึกษามีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2) นักศึกษามีคุณลักษณะความเป็นครู ตระหนักรู้ในตนเองทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีทักษะการแก้ปัญหาสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

บทความที่สืบเจ็ด บทความของ ธีระวัฒน์ แก้วลังกา และลินดา พัฒนพงษ์ เรื่อง “การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง: ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไคด์” เป็นบทความที่กล่าวถึง Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐานพื้นฐาน 2 ประการคือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ 2) แต่ละบุคคลมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง แปลตามตัวก็คือเป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ หรือ การลงมือทำซึ่ง “ความรู้” ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้โดยการอ่าน, การเขียน, การโต้ตอบ, และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์, การสังเคราะห์, และการประเมินค่าหากเปรียบเทียบความรู้เป็นกับข้าวอย่างหนึ่งแล้ว Active learning ก็คือ “วิธีการปรุง” กับข้าวชนิดนั้น ดังนั้นเพื่อให้ได้กับข้าวดังกล่าว เราต้องใช้วิธีการปรุงอันนี้แหละ แต่ว่ารสชาติจะออกมาอย่างไรก็ขึ้นกับประสบการณ์ความชำนาญ ของผู้ปรุงนั่นเอง (ส่วนหนึ่งจากผู้สอนให้ปรุงด้วย)เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ในการนี้ ผู้สอนต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ข้อความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรงลง แต่ไปเพิ่มกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้หรือรสนิยมในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น และอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายกับเพื่อนๆ และการศึกษาจากของจริง ลงไปปฏิบัติในพื้นที่จริง

บทความที่สืบแปด บทความของ มะลิวรรณ ช่องงาม และคณะ เรื่อง “ภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์” เป็นบทความที่กล่าวถึง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 25 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีพฤติกรรมบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือมากกว่า 3 ครั้ง สาเหตุที่เลือกทานก๋วยเตี๋ยวเรือเพื่อลดความหิว ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือที่ไปทานบ่อยที่สุดคือ ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือเมืองปทุม ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่า เพศและอายุส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทาง

สถิติ.05 ด้านที่ไม่แตกต่างกัน คือด้านรสชาติอาหาร ระดับการศึกษา ด้านสถานที่ ด้านพนักงานให้บริการ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านรสชาติอาหาร ไม่แตกต่างกัน ในด้านราคาพบว่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

บทความที่สิบเก้า บทความของ พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม เรื่อง **“การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนเมืองบนหลักของพุทธบูรณาการ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การบริหารชุมชนเมืองบนพื้นฐานของหลักธรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารชุมชน ตั้งแต่ตัวผู้บริหาร องค์กร และประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันภัย 4 และหลักอภิธานียธรรม 7 และการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหรือหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อให้การบริหารชุมชนเมืองเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงาน แน่นอนว่าไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรไหน ทำงานได้เพียงลำพัง เนื่องจาก การมีส่วนร่วมเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารพึงมี ทั้งด้านจิตใจและอารมณ์เพื่อเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของสังคม ตั้งแต่กระบวนการของการรับรู้ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล แสดงความคิดเห็น แสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และรับรู้ เรียนรู้ร่วมกัน

บทความที่ยี่สิบ บทความของ ฤทธิพล ไชยบุรี เรื่อง **“พัฒนาทุนมนุษย์ในยุคไทยแลนด์ 4.0”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การนำเสนอเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการสร้าง “ทุนมนุษย์”ขององค์กร โดยมีแนวคิดที่ว่า บุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าขององค์กร องค์กรประกอบของทุนมนุษย์นั้นประกอบไปด้วย ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital), ทุนทางสังคม (Social Capital), ทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) โดยที่องค์กรต้องกำหนดนโยบาย หรือวิธีการเสริมสร้างทางด้านความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์และการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่บุคลากร รวมถึงการใช้กลยุทธ์ต่างๆเพื่อดึงความสามารถของบุคคลที่สั่งสมอยู่ในตนเอง มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กร ซึ่งทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งที่สร้างความได้เปรียบให้แก่องค์กรนั้นๆในด้านความสามารถในการแข่งขันและส่งผลให้สามารถกำหนดนโยบายหรือทิศทางในการพัฒนาองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

บทความที่ยี่สิบเอ็ด บทความของ เกียรติ บุญโย เรื่อง **“การสร้างแรงจูงใจพนักงานเพื่อความพึงพอใจในองค์กร”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากร การพัฒนาพนักงานทุกระดับให้เป็นคนดี คนเก่ง มีพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีอาชีพ และมีความพร้อมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องภายใต้หลักการ 3 ประการ คือ ห่วงใย แบ่งปัน และใส่ใจต่อพนักงานเพื่อส่งเสริมให้พนักงานพร้อมช่วยองค์กรเพื่อดูแลสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม ไปพร้อมกับการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความยั่งยืน ผ่านกลยุทธ์และนโยบายในการสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากร ทั้งในรูปแบบของค่าตอบแทน, ความก้าวหน้าในการทำงาน การจัดให้มีสวัสดิการและสิทธิประโยชน์หลากหลายรูปแบบมากกว่าที่กฎหมายกำหนด โดยออกแบบให้เหมาะสมครอบคลุมทุกช่วงอายุของพนักงาน รวมถึง พนักงานสามารถเลือกรับสวัสดิการได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น สวัสดิการทางเลือก และค่ารักษาพยาบาลของบุคคลในครอบครัว เป็นต้น

บทความที่ยี่สิบสอง บทความของ จิราพร เซ็นหอม เรื่อง **“การพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบใน

กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาให้ผู้ที่มีพลานโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาภาคปกติ ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวาง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความสามารถของตนเองและยังส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านแรกคือปัจจัยด้านสถานการณ์กับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย (1) การสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียน (2) การมีตัวแบบที่ดีจากผู้ใกล้ชิด (3) การรับอิทธิพลจากสื่อ online (4) บรรยายภาศ วัฒนธรรมของสถานศึกษา และ (5) การบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง และด้านที่ 2 คือ ปัจจัยด้านจิตลักษณะกับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) การมุ่งอนาคตและควบคุมตน การมุ่งอนาคตควบคุมตน 3) การเชื่ออำนาจในตนเองต่อการพึ่งตนเองกับการพึ่งตนเองของนักเรียน 4) ทศนคติต่อการพึ่งตนเอง และ 5) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

กองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายมิติการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ต่อนิสิตบรรพชิต/คฤหัสถ์ และผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขออภัยไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

พระมหาภาณุวัฒน์ ปฎิภาณเมธี, ผศ.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

อนุโมทนาภคา

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย:

1. การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พระมหาสุเทพ สุปัญฺธิโต และคณะ)	1
2. การบูรณาการหลักพุทธจริยวัตรกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สุขภาพองค์รวมของครอบครัวและสังคม (พระมหาไกรสร โชติปัญญา)	11
3. สืบห่อ: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบล บ่อแฮ้วอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (พระมหานฤตล มหาปัญญา, สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์, อาภากร ปัญญา)	24
4. รูปส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุ บ้านหาฝาย ตำบลหาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ (ณัฐดนัย แก้วโพธิ์งาม)	33
5. การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการพัฒนาการ ทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี (ชวรงค์ อุบลี และคณะ)	42
6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานตามแนว พุทธปรัชญาเถรวาท (บุญร่วม คำเมืองแสน)	54
7. ศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดลำปาง (พระครูสุตชยาภรณ์)	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ):	
8. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทย พันธุ์ใหม่ รักษาสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัย ราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์.....	80
(สมหมาย ปะบุตร)	
9. การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง	90
(ธนกร สิริสุคันธา, นภาพรพรณ เนตรประดิษฐ์, บุญทวรรณ วิงวอน)	
10. การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ.....	108
(อณิษฐา หาญภักดีนิยม, ศิริขวัญ ปัญญาเรียน)	
11. การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.....	122
(ศุภิสรา บัวงาม)	
12. การประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง	136
(สุวรรณี แยมพราย, ปรีชญาณ์ นักพ่อน)	
13. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น.....	146
(สิทธิพร เกษจ้อย และคณะ)	
14. การบริหารจัดการความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออกตาม ความสำเร็จของหลักอธิบาท	155
(ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ, ประกอบศิริ ภักดีพินิจ, วารินทร์ มัธยมบุรุษ)	
15. การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแพร่พุทธพจน์.....	168
(กนกวิชต์ เก้าศิริ, อนันต์ อุปสอด)	
16. การจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์	179
(บุญฤดี อุดมผล)	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทความวิจัย (ต่อ):

17. การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง: ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไคค์.....	189
(ธีระวัฒน์ แก้วลังกา, ลินดา พัฒพงษ์)	
18. ภาพลักษณ์ถ้วยเตียวเรือในครองรังสิตประยูรศักดิ์	201
(มะลิวรรณ ช้องงาม และคณะ)	

บทความวิชาการ:

19. การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนเมืองบนหลักของพุทธบูรณาการ	209
(พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม)	
20. พัฒนาทุนมนุษย์ในยุคไทยแลนด์ 4.0	221
(ฤทธิพล ไชยบุรี)	
21. การสร้างแรงจูงใจในพนักงานเพื่อความพึงพอใจในองค์กร	237
(เกียรติ บุญโยโป)	
22. การพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร.....	251
(จิราพร เซ็นหอม และคณะ)	

ภาคผนวก

ผู้เขียน	264
แบบประเมินบทความตีพิมพ์วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	267
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	270
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	271
ใบสมัครสมาชิก	278

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

RESEARCH AND DEVELOPMENT OF THAMMATHAYAT STUDENT MONKS IN NORTHEASTERN REGION OF THAILAND

พระมหาสุเทพ สุปัญฺโท และคณะ*

Phramaha Suthep Supandito and Others

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม 2) เพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาบทบาทการทำงานสนองกิจการคณะสงฆ์ ตลอดจนการผู้นำสู่ภาวะองค์รวมถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่น 3) เพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาวะและการพัฒนาสังคมในการปฏิบัติศาสนกิจให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4) เพื่อผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง เกิดกระบวนการพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจผ่านการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการและการอบรม อาทิ การเขียนโครงการและการเตรียมความพร้อมให้กับพระนิสิตก่อนออกปฏิบัติศาสนกิจ ประการที่สอง เกิดโครงการปฏิบัติศาสนกิจต้นแบบ จำนวน 18 โครงการที่สามารถตอบสนองต่อกิจการคณะสงฆ์ 6 ประการ สอดคล้องกับประเด็นด้านการพัฒนาสุขภาวะ และมีความเหมาะสมกับสภาพบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ดำเนินโครงการ ประการที่สาม เกิดเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาวะและการพัฒนาสังคมที่มาจากเครือข่ายภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เครือข่ายระดับชุมชนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ และเครือข่ายหน่วยงานภายนอก ประการที่สี่ เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายในด้านการปฏิบัติศาสนกิจไปยังกองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี โดยข้อเสนอเชิงนโยบายดังกล่าวสามารถนำไปพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาพระนิสิต เกิดกลไก ในการส่งเสริมสนับสนุนที่

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สายชล ปัญญชิต นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ภูเบศ วณิชชานนท์ นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พงษ์พัฒน์ ไหมจันทร์ดี นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตร วท.ม. (การจัดการเมืองน่าอยู่และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน)
มหาวิทยาลัยมหิดล

ถูกต้อง สามารถยกระดับให้การปฏิบัติศาสนกิจเกิดประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและสังคมสืบไป

คำสำคัญ: การปฏิบัติศาสนกิจ, พระนิสิตธรรมทายาท, เครือข่ายพระพุทธศาสนาสุภาพะ, การพัฒนาสังคม

ABSTRACT

There were 4 objectives of this action research: 1) To develop processes and enhance the achievement of religious performances in accordance with the social and cultural context 2) To encourage the student monks to better participate in religious activities and act as leaders in disseminating knowledge about holistic health care to their communities, 3) To develop the network of holistic health care and social development from the internal network of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Community level network of Buddhist monks and external agency networks from the internal network of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Community level network 4) To push forward the policies that can improve the religious performances of Mahachulalongkornrajavidyalaya University on the northeastern campus. from the internal network of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Community level network of Buddhist monks And external agency networks

The study indicated that: 1) The procedures and the performances could be improved through such workshops and training sessions as Project Writing and Preparation Program for Student Monks. 2) There were 18 master religious practice projects that were able to respond to 6 monastic affairs in accordance with health development issues that is suitable for the social and cultural context of the project area. 3) The network was carried out in conjunction with the internal network of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, the community network of the student monks and the external network. 4) The policies were proposed to the Student Affairs Unit, the Office of President, Mahachulalongkornrajavidyalaya University so that they could be materialized that they could support the student monks' religious performances. As the result, they could perform their religious activities effectively and beneficially for their communities and society as a whole.

Second, there were 18 master religious practice projects that were able to respond to 6 monastic affairs in accordance with health development issues that is suitable for the social and cultural context of the project area

Keywords: religious performances, Thammathayat student monks, Buddhist network of holistic health care, social development

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะสถาบันการศึกษาสงฆ์ได้ทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตและผลงานวิจัยออกสู่สังคม โดยใช้ฐานคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานวิชาการและพัฒนาลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตในทุกระดับการศึกษา ดังนั้นพระนิสิตและนิสิตทั่วไปที่เข้ารับการศึกษในหลักสูตรปริกษาระดับชั้นปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป จึงถูกกำหนดให้เข้าร่วมการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจบการศึกษาอีกหนึ่งปีการศึกษา ซึ่งถือเป็นรูปแบบสำคัญของการส่งเสริมการทำงานเพื่อสังคมและพระพุทธศาสนา ให้กับบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างไรก็ตามรูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจที่ผ่านมา พบว่ายังมีข้อจำกัดของหลักการทำงาน การเข้าถึงองค์กรทางพระพุทธศาสนาและการดำเนินโครงการพัฒนา ส่งผลให้ปณิธานและความมุ่งมั่นที่จะให้การปฏิบัติศาสนกิจ เป็นแรงบันดาลใจเบื้องต้นของการทำงานพัฒนา ยังไม่สัมฤทธิ์ผลออกสู่สังคมภายนอกเป็นวงกว้างนัก เหตุผลในเรื่องของข้อจำกัดข้างต้นนี้ ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของโครงการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจผ่านการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานทางด้านสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ผลจากการดำเนินโครงการพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า พระนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ มุ่งเน้นที่จะพัฒนาการดำเนินงานระยะยาวและให้ความสำคัญกับการร่วมมือและสนองพันธกิจของสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพื้นที่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสะท้อนความตื่นตัวของให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติศาสนกิจที่เน้นให้เห็นถึงความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ มากขึ้น¹ การพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจในอนาคตจึงควรสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่า หลักการนำหลักธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปรากฏอยู่ในกระบวนการดำเนินการปฏิบัติศาสนกิจร่วมด้วย²

ดังนั้นภายใต้บทบาทการดำเนินโครงการพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจที่ผ่านมา ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ที่มุ่งเน้นการพัฒนาพระนิสิตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านการปฏิบัติศาสนกิจ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพพระนิสิตผ่านการอบรมให้ความรู้ และการยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาบทบาทการทำงานเพื่อสนองกิจการคณะสงฆ์และการเป็นผู้นำสุขภาพองค์กรร่วมถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่น รวมทั้งการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาพและการพัฒนาสังคมในการปฏิบัติศาสนกิจให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹ พระครูพิพิธสุตาท (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, พระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม, กรุงเทพมหานคร: 2559.

² พระมหาสุเทพ สุปัญโญ (ผิวเผือด) และคณะ, การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตสู่อุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม, กรุงเทพมหานคร: 2559.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
2. เพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาบทบาทการทำงานสนองกิจการคณะสงฆ์ ตลอดจนการผู้นำสุขภาวะองค์รวมถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่น
3. เพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาวะและการพัฒนาสังคมในการปฏิบัติศาสนกิจให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. เพื่อผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดำเนินการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือ มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพและต้นแบบของการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาโครงการที่บูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนา ลงสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างเป็นระบบและรูปธรรม นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการถอดบทเรียนและพัฒนานโยบายการยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สอดคล้องกับบริบทของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปวิธีการศึกษา ได้ดังนี้

1. วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ ได้อาศัยวิธีการศึกษาโดย (1) การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดอบรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และการทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมโดยพระสงฆ์ ตลอดจนรูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจของพระนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสื่อสุขภาวะและนวัตกรรมรูปแบบใหม่และการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน (2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งเน้นกระบวนการศึกษาที่ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการจัดอบรม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบ และกระบวนการในการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต (3) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงของการสำรวจความคิดเห็นของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับการจัดอบรมพระนิสิตก่อนการออกไปปฏิบัติศาสนกิจที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อศึกษากระบวนการในการพัฒนารูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านกระบวนการ

จัดอบรมพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่พระนิสิตก่อนการออกปฏิบัติศาสนกิจ และเปิดโอกาสให้พระนิสิตได้จัดทำโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สามารถแก้ไขปัญหา หรือสร้างให้เกิดกระบวนการพัฒนาสุขภาวะและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่ที่ดำเนินการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับคณะสงฆ์และหน่วยงานในพื้นที่ โดยมุ่งหวังให้เกิดแนวทาง ข้อเสนอแนะ ตลอดจนการถอดบทเรียนการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจที่เหมาะสมต่อบริบทสังคมในปัจจุบัน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบยัดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposive Sampling) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่างลักษณะนี้ ชાય โพรสิตา³ ได้ให้ความหมายว่าคือการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบสนองต่อการศึกษาวิจัยให้ได้มากที่สุด โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่กองกิจการนิสิตจากวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาลัยสงฆ์เลย และวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ จำนวน 25 รูป/คน 2) กลุ่มพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจต้นแบบจากวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาลัยสงฆ์เลย และวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ จำนวน 72 รูป และ 3) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจในอนาคต อาทิ องค์การทางพระพุทธศาสนา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พระนิสิต และภาคประชาชน จำนวน 2,724 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในลักษณะแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจาก (1) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งส่วนกลางและส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 10 รูป (2) คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งส่วนกลางและส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 15 รูป/คน และ (3) พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจที่เคยเข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 5 รูป/คน พร้อมทั้งจัดการสนทนากลุ่มระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่รับผิดชอบงานกิจการนิสิตและเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนกิจ จำนวน 20 รูป/คน

ผลการศึกษา

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดำเนินการโดยสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณให้กับพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยแบ่งออกเป็น

³ ชાય โพรสิตา, ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ, กรุงเทพมหานคร: 2550, หน้า 127.

วิทยาเขต 5 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาลัยสงฆ์จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยสงฆ์เลย และวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ โดยสามารถสรุปเป็นผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนากระบวนการและยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติศาสนกิจให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดำเนินกิจกรรมที่มีทั้งการจัดประชุมเพื่อขับเคลื่อนการทำงาน การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับพระนิสิตที่จะปฏิบัติศาสนกิจในทุกพื้นที่การวิจัย โดยมีรูปแบบการพัฒนาและยกระดับ อาทิ การอบรมการเขียนโครงการโดยใช้วงจร PDCA ที่ถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับพระนิสิตในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจในอนาคต ที่ทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจให้มีความยืดหยุ่นกับสังคมและชุมชนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาศักยภาพให้กับพระนิสิตเอง ในเรื่อง การเขียนโครงการ การทำงานร่วมกับชุมชน การวางแผนการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นการส่งเสริมทักษะในด้านการวิจัยให้กับพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำไปสู่การเกิดขึ้นของโครงการต้นแบบจำนวน 18 โครงการ

2. การส่งเสริมให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถพัฒนาบทบาทการทำงานสนองกิจการคณะสงฆ์ ตลอดจนการผู้นำสุขภาวะองค์กรร่วมถ่ายทอดสู่สังคมท้องถิ่น

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ส่งเสริมให้พระนิสิตจัดทำโครงการปฏิบัติศาสนกิจใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ประเด็นการพัฒนาตามฝ่ายของมหาเถรสมาคม ที่ได้แบ่งฝ่ายตามหน้าที่ของพระสงฆ์ 6 ประการคือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายเผยแผ่ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ ฝ่ายสาธารณูปการ และฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถช่วยแบ่งเบาภาระของคณะสงฆ์ในพื้นที่ พร้อมทั้งสามารถสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมของคณะสงฆ์ให้บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย (2) ประเด็นการพัฒนาสุขภาวะองค์กรร่วม ผ่านการอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาวะองค์กรร่วม อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา การพัฒนาพื้นที่และองค์ความรู้เพื่อการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง การสร้างพระสงฆ์อาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ตลอดจนการพัฒนาธรรมานุสุขภาพพระสงฆ์ เป็นต้น (3) ประเด็นการพัฒนาตามบริบทสังคมและวัฒนธรรม โครงการปฏิบัติศาสนกิจหลายโครงการมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เนื่องจากพระนิสิตมีการศึกษาความต้องการ สภาพปัญหา และบริบทโดยรวมของชุมชนก่อนที่จะมีการจัดทำโครงการ พระนิสิตมีค่านึงถึงบริบทความเชื่อทางวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ สามารถใช้บทบาทของการเป็นพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้อย่างเหมาะสม และสามารถมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านสุขภาวะและการพัฒนาสังคมในการปฏิบัติศาสนกิจให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสร้างและพัฒนาเครือข่าย ผ่านการอาศัยโครงการปฏิบัติศาสนกิจที่ดำเนินการโดยพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่มาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรทางพระพุทธศาสนา โรงพยาบาล โรงเรียน และหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่ให้การสนับสนุนสถานที่ องค์ความรู้ ผู้เข้าร่วมในการเรียนรู้แลกเปลี่ยน โดยสามารถแบ่งเครือข่ายออกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ (1) เครือข่ายภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและภาคประชาสังคม (2) เครือข่ายระดับชุมชนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ และ (3) เครือข่ายระดับชุมชนของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ

4. การผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในวิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถผลักดันข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจไปยังกองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี โดยการจะพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจให้ดีขึ้นได้นั้นต้องอาศัยกระบวนการสำคัญดังนี้

4.1 กระบวนการที่หนึ่ง: การสร้างกระบวนการพัฒนาโครงการ เครือข่ายและแรงบันดาลใจ คือการจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมพร้อมให้กับพระนิสิตที่จะปฏิบัติศาสนกิจ ในระดับห้องเรียน/วิทยาลัยสงฆ์วิทยาเขต จนถึงระดับการปฐมนิเทศภาครวมระดับภูมิภาค โดยการพัฒนางองค์ความรู้ ทั้งในเรื่องการเขียนโครงการ ทักษะการทำงานร่วมกับชุมชน ตลอดจนการสร้างความเข้าใจของพระนิสิตเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับเครือข่ายภาครัฐและภาคประชาสังคมในพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจ

4.2 กระบวนการที่สอง: การพัฒนาระบบติดตาม ให้คำปรึกษา ประเมินผล คือ กระบวนการในรูปแบบของอาจารย์ที่ปรึกษา กระบวนการดังกล่าวจะช่วยยกระดับการทำงานให้สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยมากขึ้น อีกทั้งยังเกิดเป็นระบบการติดตามการประเมินผลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และการให้คำปรึกษาของอาจารย์ที่ปรึกษาเอง ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พระนิสิตสามารถพัฒนาแรงบันดาลใจ สร้างโอกาสการทำงานเพื่อสังคม ตลอดจนการฝึกความมั่นคงทางจิตใจ

4.3 กระบวนการที่สาม: การพัฒนาระบบถอดบทเรียนและสรุปผลเชิงยุทธศาสตร์ คือการพัฒนากระบวนการรายงานผลทั้งในรูปแบบปรกติและออนไลน์ การจัดเก็บฐานข้อมูลพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจที่ผ่านมา ทั้งการปฏิบัติศาสนกิจที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและไม่ได้รับการสนับสนุน การพัฒนากฎระเบียบให้เป็นระบบมากขึ้น ตลอดจนสร้างแนวทางการถอดบทเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ถึงผลลัพธ์ว่าสามารถตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและกิจการคณะสงฆ์หรือไม่ เป็นต้น

4.4 กระบวนการที่สี่: การพัฒนาชุดความรู้และสื่อสารสังคมประจำปี คือการรวบรวมและจัดการความรู้ผลงานการปฏิบัติศาสนกิจประจำปี ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนบทบาทมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่บริการวิชาการสู่สังคม การนำเสนอภาพรวมของการปฏิบัติศาสนกิจในประเด็น

ต่าง ๆ ที่จะสามารถนำไปต่อยอดและพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต สามารถเป็นแนวทางให้กับพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจรุ่นต่อไปนำไปใช้ได้ ซึ่งอาจทำในรูปแบบของการจัดทำสื่อองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่หรือการเปิดตลาดวิชาการบริการวิชาการสู่สังคม โดยร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่สะท้อนบทบาทการลงพื้นที่ภาคสนามของพระนิสิต

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตธรรมทายาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การที่จะสามารถยกระดับและพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจให้มีประสิทธิภาพขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยแนวทางสำคัญ 3 แนวทางด้วยกัน โดยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การบูรณาการหน้าที่ของการหน่วยงานภายใน กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพให้กับพระนิสิตมีความพร้อมสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ โดยคำนึงถึงการทำงานเพื่อสังคม การพัฒนาศักยภาพตนเอง ตลอดจนการบูรณาการพันธกิจของมหาวิทยาลัยไปสู่สังคม จำเป็นที่จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย ดังนั้น กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี ควรพัฒนาแนวทางให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งที่มีฐานะเป็นวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และห้องเรียน สร้างระบบการแบ่งหน้าที่โครงสร้างความรับผิดชอบงานภายในหน่วยงาน โดยคำนึงถึงภาระกิจการพัฒนาพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจด้วย ซึ่งปัจจุบันจำเป็นที่ส่วนงานที่รับผิดชอบกิจการนิสิตประจำพื้นที่ต่างๆ ต้องทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบ ข้อปฏิบัติ การเตรียมความพร้อมโครงการปฏิบัติศาสนกิจ การรายงานโครงการ การถอดบทเรียนโครงการ รวมทั้งการติดตามและประสานงานทั่วไป หากในอนาคตมีการส่งเสริมให้เกิดระบบอาจารย์ที่ปรึกษา หรือการพัฒนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการปฏิบัติศาสนกิจขึ้นร่วมด้วย ภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบจะยิ่งมากขึ้นอีก จึงมีความจำเป็นที่จะผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในให้มีการบูรณาการพันธกิจการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกับหน่วยงานภายในอื่นๆ อาทิ หน่วยงานด้านวิชาการเข้าร่วมบริหารระบบอาจารย์ที่ปรึกษา หน่วยงานวิจัยเข้าร่วมถอดบทเรียน และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิติดตามการปฏิบัติศาสนกิจ หน่วยงานการบริการวิชาการสู่สังคม หรือทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเข้าร่วมจัดการความรู้ เพื่อเป็นผลงานของส่วนงาน หรือต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็นโครงการความร่วมมือในการสนับสนุนพันธกิจด้านบริการวิชาการสู่สังคมหรือทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

2. การลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก กล่าวคือ การจะยกระดับการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อส่งเสริมให้พระนิสิตสามารถพัฒนาศักยภาพการดำเนินโครงการ/กิจกรรมเพื่อสังคม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจอย่างยั่งยืนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายการทำงานภายนอกเพื่อพัฒนามาตรฐานการทำงาน รวมทั้งการบูรณาการพันธกิจและองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

3. การพัฒนาหลักสูตรปฏิบัติศาสนกิจ กล่าวคือ การพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติศาสนกิจเพื่อส่งเสริมศักยภาพพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในรูปแบบหลักสูตรวุฒิปัทราระยะสั้น 5 - 7 วัน เป็นการสร้างความพร้อมเพื่อให้พระนิสิตได้มีองค์ความรู้พื้นฐานที่เหมาะสม

ต่อการปฏิบัติศาสนกิจประจำปีการศึกษา โดยเนื้อหาหลักของการหลักสูตรควรประกอบด้วยภาพรวม ดังนี้ (1) หมวดวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม (2) หมวดวิชาการศึกษาชุมชนและทำงานภาคสนาม เป็นการจรรยาวิชา ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการศึกษาชุมชน ตัวอย่างการดำเนินกิจกรรมภาคสนาม การบันทึกและ ความสำคัญของการถอดบทเรียนการดำเนินงานชุมชน (3) หมวดวิชาการประเมินผลและรายงาน โครงการ เป็นการจรรยาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเหมาะสมของโครงการ การประเมิน สถานการณ์ตามระยะต่างๆ ของการดำเนินโครงการ ตลอดจนการรายงานโครงการที่เป็นระบบ สอดคล้องกับหลักการวิชาการและระเบียบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (4) หมวดวิชา สถานการณ์สังคมและพุทธศาสนา เป็นการจรรยาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อภิปรายสถานการณ์ ปัญหาหรือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้พระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจสามารถ เลือกประเด็นการทำงาน เครือข่าย ตลอดจนความสอดคล้องของยุทธศาสตร์องค์กรต่างๆ ในการปฏิบัติ ศาสนกิจ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติศาสนกิจที่สามารถ ส่งเสริมศักยภาพให้กับพระนิสิตก่อนการไปปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อสร้างความพร้อมให้พระนิสิต ได้มีองค์ความรู้พื้นฐานที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติศาสนกิจ
2. กองกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ควรจัดหลักสูตรอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับการเขียนและเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณจากแหล่งทุน ต่างๆ ให้กับพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก่อนการออกปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อให้ การปฏิบัติศาสนกิจของพระนิสิตเกิดเครือข่ายการดำเนินงานหรือมีงบประมาณสนับสนุนการดำเนิน กิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรให้ความสำคัญกับเครือข่ายภายในมหาวิทยาลัยที่อาจมีส่วนช่วยสนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อาทิ ระบบการจัดอาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่มสำหรับพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ หรือการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิบัติศาสนกิจส่วนภูมิภาค
4. การสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาการปฏิบัติศาสนกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย อาจให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนรับผิดชอบหรือ สนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพให้กับ บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนรับผิดชอบ

เอกสารอ้างอิง

ชาย โพธิ์สิตา, ศาสตราจารย์และศิลปินแห่งชาติเชิดชูคุณภาพ, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง, 2550, หน้า 127.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

พระครูพิพิธสถาทธ (บุญช่วย สิริธโร) และคณะ, พระธรรมทายาทเพื่อการพัฒนาสังคม,
กรุงเทพมหานคร: กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม
สุขภาพ, 2559

พระมหาสุเทพ สุปญฺติโต (ผิวเผือด) และคณะ, การวิจัยและพัฒนาพระนิสิตสู่อุดมการณ์
พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม, กรุงเทพมหานคร: กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กรสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2559

การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริม สุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม

INTEGRATION OF BUDDHIST PSYCHOLOGY AND LOCAL KNOWLEDGE TO PROMOTE HOLISTIC HEALTH OF FAMILIES AND SOCIETY

พระมหาไกรสร โชติปัญโญ *

Phramahakraisorn Sotipunyo

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมเพื่อบูรณาการพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม และเพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาบูรณาการ ในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัว และสังคมโดยผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ครอบครัวในพื้นที่ ผู้นำชุมชนรวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน 24 คน ในพื้นที่ชุมชนต้นแบบทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคตะวันตกเพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แนวทางการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมที่ประกอบไปด้วยภูมิปัญญาด้านการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อม ด้านคติความเชื่อและศาสนา ด้านวัฒนธรรมประเพณีด้านการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์และด้านสุขภาวะภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สามารถบูรณาการกับหลักพุทธธรรมหรือการบูรณาการพุทธจิตวิทยาที่ก่อให้เกิดคุณค่าและความดีงามในการดำรงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างสมดุลซึ่งนำไปสู่แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา ภายใต้ปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบท และภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยหลักไตรสิกขาที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างคนในครอบครัว และสังคมให้มีสุขภาวะหลักอริยมรรคที่มุ่งเน้นให้เกิดความประพฤติโดยชอบในการดำรงชีพหลักสังคหวัตถุ ที่มุ่งเน้นให้มีส่วนร่วมและความมีจิตอาสาในการเสริมสร้างสุขภาวะและหลักอริยสัจที่มุ่งเน้นให้ครอบครัวและสังคมรู้เท่าทันในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาวะตามหลักภavana 4 ได้แก่ กายภาวนา ความมีสุขภาพที่

* นักวิจัยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ

แข็งแรง การดูแลป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ จิตตภาวนาความมีจิตใจสงบสุข สีสภาวนาความดำรงชีพโดยชอบ และ ปัญญาภาวนาความรู้เท่าทันในสิ่งที่เกิดขึ้นและสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับพุทธจิตวิทยาเพื่อ ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมต่อไป

คำสำคัญ: สุขภาวะ, พุทธจิตวิทยา, บูรณาการ

ABSTRACT

The purposes of this study were to study the local wisdom in promoting the holistic health of the family and society, and to integrate the Buddhist Psychology with the local wisdom in promoting holistic well-being, also analyze the application guideline of Buddhist Psychology in integrating holistic health and family and society. The researcher used a qualitative research model by using structured in-depth interview, consisting of interviews, families in community of leadership areas with non-participant observations in strengthening the family security. Also the researcher conducted a random sampling of 24 participants in the area of the prototype community in all four sectors, namely, Northern, Northeastern, Central region and Western in order to find the common character, the common conclusion and Focus Group Discussion of the approach to integrate Buddhist Psychology and local wisdom in promoting holistic well-being of family and society.

The research found that the local wisdom was an important factor in promoting the holistic health of the family and society, including the wisdom of living by the environment, beliefs and religion, culture and tradition, networking, relationship system and health These local wisdoms can be integrated with Buddhist principles or the integration of Buddhist Psychology. That had gotten the values and goodness of living and the community way of living in harmony with nature and the environment. That led to the application of Buddhist Psychology under social factors and conditions to be conformed to the context and local wisdom, including the principles of threefold training that focused on strengthening family and society for having well-being, the principles of eightfold noble paths focused on getting good behavior in living, the principles of Sanggahavatthu focused on participation and public mind in strengthening health and the principle of four noble truths focused on family and society were known the situations to lead the promotion of health according to the principles of 4 Bhāvanā, namely Kāya Bhāvanā meant having healthy and disease prevention, Citta Bhāvanā meant having peaceful mind, Sīla Bhāvanā meant livelihood and Paññā Bhāvanā meant knowing and what was happening and be able to integrate local wisdom with Buddhist Psychology, to go on promote the holistic health conditions of the family and society.

Keywords: happiness, Buddhist psychology, integration

บทนำ

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2493 เป็นต้นมา วิถีชีวิตของผู้คนและสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง (Drastically Change) ภายใต้การประกาศระบอบทันสมัยใหม่ที่ว่าด้วยการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นวาระที่ประเทศมหาอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจของโลกในช่วงเวลานั้น ต้องการให้โลกดำเนินไปภายใต้วิถีเดียวกัน นั่นคือการพัฒนาสังคมภายใต้ระบอบเศรษฐกิจทุนนิยม (Capitalism) ด้วยเส้นทางของอุตสาหกรรมนิยม (Industrialism) การพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมเมือง¹ และเป็นที่ยอมรับว่าแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยก่อให้เกิดการพัฒนาในหลายด้านลักษณะทางกายภาพโครงสร้างและสถาบันทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งขึ้นระดับการศึกษาของคนในสังคมสูงขึ้นรายได้ค่าตอบแทนสูงขึ้นการครองชีพที่ดีขึ้น เป็นต้น แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่าโรงพยาบาลทั่วไปมีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อรองรับจำนวนผู้ป่วยที่นับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเป็นทวีคูณ เช่น โรงพยาบาลบ้าบัดจิต มีแพทย์และบุคลากรแพทย์เพิ่มจำนวนมากขึ้นจากอดีต มีเตียงรองรับผู้ป่วยมากขึ้นแต่ผู้ป่วยกลับล้นโรงพยาบาลยังไม่นับรวมผู้ที่ไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ป่วยและไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในอีกด้านหนึ่งของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยเป็นสาเหตุของการส่งผลกระทบต่อสุขภาวะในด้านมิติทางร่างกายและจิตใจแบบแยกส่วน²

ปัจจุบันการแพทย์ตะวันตกในปัจจุบันเห็นสอดคล้องกับแพทย์ตะวันออกที่เชื่อกันมานานนับศตวรรษว่าสุขภาพและโรคไม่ได้เกิดมาจากความผิดปกติของสารเคมีและสรีระวิทยาภายในเซลล์เท่านั้นแต่ยังเกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจด้วย จากการศึกษาค้นคว้าการทำงานของระบบปกป้องร่างกายพบว่าร่างกายมีเซลล์ส่งต่อความรู้สึกไปยังสมอง จึงมีผลกับอารมณ์นอกเหนือจากผลต่อระบบภูมิคุ้มกันระบบประสาทและระบบต่อไทรอยด์ของร่างกายในทางกลับกันไม่ว่าจะคิดหรือรู้สึกอย่างไรจะมีผลต่อระบบป้องกันดังกล่าวและแน่นอนมีผลต่อสุขภาพของคนเราแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมเชื่อว่า กาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยยะสำคัญเพราะปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกร่างกายมีอิทธิพลต่อการเกิดโรคหรือสุขภาวะการให้ความเอาใจใส่แก่สุขภาพกายแต่เพียงด้านเดียวจึงเท่ากับได้เพียงส่วนเดียวและเป็นเพียงส่วนน้อยในการสร้างเสริมสุขภาวะ³ แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะแบบองค์รวม (Holistic Well-being) นับเป็นมิติใหม่ของแนวคิดในการส่งเสริมสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และสังคม แบบครอบคลุมทุกมิติที่นำไปสู่สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคมและจิตวิญญาณ ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินสุขภาวะของคนไทยที่เป็นผลลัพธ์ จากการพัฒนาระบบบริการสุขภาพตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ประชากรไทยยังเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ เพิ่มขึ้นทั้งที่อัตราส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรดีขึ้น ยาและเวชภัณฑ์ได้รับการพัฒนามีประสิทธิภาพสำหรับการเจ็บป่วยแทบทุกโรคอย่างพอเพียง ประชาชนสามารถเข้าถึงสถานบริการได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น แม้ว่าปัจจัยต่างๆ จะได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นแต่เป็นการพัฒนาที่สืบทอดแนวคิดจากทฤษฎีเก่าทางการแพทย์เป็นการแพทย์ที่ยึดถือเรื่องโรคเป็นหลักหรือเรียกสั้นๆ ว่า ทฤษฎี

¹ อรรถศรี งามวิทย์พานิช, การพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์), 2551, หน้า 23.

² ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา และคณะ, สุขภาพคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด), 2554, หน้า 9.

³ พระไพศาล วิสาโล, สุขภาวะองค์รวมทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มปท.), 2550, หน้า 23.

โรคสุขภาพ องค์รวมเป็นแนวคิดทฤษฎีใหม่ทางการแพทย์ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพเป็นหลัก ซึ่งอาจเรียกสั้น ๆ ว่า "ทฤษฎีสุขภาพ" มีความเห็นว่าโรคมิได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงอย่างเดียวโรคแต่ละโรคนั้นเกิดจากหลายสาเหตุมีหลายองค์ประกอบเข้ามาเกี่ยวข้องและองค์ประกอบเหล่านั้นมิได้มีแค่องค์ประกอบทางกายภาพเท่านั้น มักมีองค์ประกอบทางด้านจิตใจและความสัมพันธ์ทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ในทฤษฎีสุขภาพมีเรื่องโรครวมอยู่ด้วย การพัฒนาสุขภาพตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ไม่ได้ปฏิเสธทฤษฎีเก่าแต่รวมทฤษฎีเก่าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีใหม่ซึ่งมีกรอบใหญ่กว่าการกำหนดสุขภาพสิ่งแวดล้อมเป็นฐานใหญ่กว่าสังคม กายของปัจเจกบุคคลเล็กกว่าสังคม จิตนั้นอยู่สูงสุดและมีอิทธิพลกระทบกาย สังคมและสิ่งแวดล้อม⁴ ซึ่งในพุทธศาสนามีได้ให้ความสำคัญกับการเจ็บป่วยที่ร่างกายแต่เพียงอย่างเดียวแต่ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณเป็นอันดับแรก ดังคำกล่าวที่ว่า "จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว" (มโน บุพบัง คมา ธรรมมา มโน เสจฺฐา มโน มายา) ดังนั้น ในกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพขององค์รวมวิถีพุทธจึงมุ่งที่การรักษากาย จิต สังคม และจิตวิญญาณอย่างองค์รวม⁵

จึงกล่าวได้ว่าแหล่งความรู้ยิ่งใหญ่ที่ได้บันทึกข้อค้นพบเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์แบบองค์รวมพร้อมทั้งรวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของมนุษย์ไว้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวางนั้นก็คือพุทธธรรม อันเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยความวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งยวดจนได้ค้นพบความจริงสูงสุดเกี่ยวกับกฎของธรรมชาติและความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งคำสอนมุ่งอธิบายถึงกระบวนการต่าง ๆ ของชีวิตและจิตใจมนุษย์อย่างละเอียด และวิธีการในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตใจของมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน นั่นก็คือพระพุทธศาสนามีได้เป็นเพียงแต่หลักการหรือทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังคงวางรากฐานอยู่ที่การปฏิบัติที่สามารถก่อให้เกิดผลที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและยกระดับจิตใจของบุคคลได้ในหลากหลายมิติ พระพุทธศาสนาจึงเน้นศึกษาเรื่องเกี่ยวกับปัญหาภายในจิตใจของมนุษย์ หรือเรียกว่า โรคทางวิญญาณ (Spiritual Disease) อันเป็นโรคที่เกิดจากการเห็นผิดซึ่งการเห็นผิดเป็นเหตุให้เกิดผิด ผิดผิด และทำผิดแล้วก็เกิดโรคทางวิญญาณ⁶ ด้วยเหตุนี้จิตวิทยากับพระพุทธศาสนาบรรจบกันกลายเป็นจิตวิทยาแนวพุทธ (Buddhist Psychology) อันเป็นแนวคิดที่นำแก่นคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องทุกข์และวิถีทางในการเข้าถึงความดับทุกข์นั้นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทางจิตวิทยานั้นเป็นผลสืบเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพชีวิตและสังคมพร้อมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตและสังคมมนุษย์ในยุคพัฒนา แต่ปรากฏว่าชีวิตของมนุษย์ที่พรั่งพร้อมด้วยวัตถุกลับทำให้มีปัญหามากขึ้นในด้านจิตใจ เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล ความรู้สึกว่างเปล่าไร้ความหมาย ซึ่งในทางพุทธศาสนารวมเรียกว่า "ทุกข์" ความเป็นไปเช่นนี้เป็นจุดหนึ่งที่มากระตุ้นให้วงการจิตวิทยาขยายความสนใจจากความเจ็บป่วยทางจิตของคนไข้ในคลินิก ออกมาสู่ปัญหาจิตใจของคนทั่วไป และพระพุทธศาสนาไม่ได้มองแบบแยกส่วนแต่มองเรื่องจิตใจของมนุษย์และปัญหาในจิตใจของมนุษย์นั้นว่าสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด จิตวิทยาแนวพุทธจึงช่วยขยายความคิดความเข้าใจและขยายจุดหมายของการบำบัดทางจิตวิทยาตะวันตกให้กว้างออกไปโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงความเป็นไปของกระแสโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อนำไปใช้ในการทำความเข้าใจ

⁴ประเวศ วะสี, *บนเส้นทางใหม่ส่งเสริมสุขภาพอภिवัฒน์ชีวิตและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน 2547), หน้า 15.

⁵พระไตรปิฎก, *ถนอมพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จำกัด), 2541, หน้า 33-34.

⁶พุทธทาสภิกขุ, *กามารมณ์กับชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ) 2542, หน้า 9-10.

และแก้ไขสภาพจิตใจที่เป็นทุกข์ซึ่งเมื่อสภาพจิตใจได้รับการเยียวยา ก็ส่งผลให้คุณภาพของจิตใจได้รับการขัดเกลาและพัฒนาขึ้นในเวลาเดียวกัน⁷

พุทธจิตวิทยา จึงเป็นศาสตร์ที่ศึกษาธรรมชาติของจิตใจมนุษย์จากหลักพุทธธรรม เช่น อริยสัจสี่ ปฏิจจสมุปบาท และไตรลักษณ์ เป็นต้น อันเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ การวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์ไว้อย่างละเอียด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบุคคลสามารถจัดการกับชีวิตที่ดำเนินอยู่แต่ละวันในครอบครัวและสังคม ส่งผลต่อการส่งเสริมพัฒนาสุขภาวะองค์รวมอย่างยั่งยืน จึงกล่าวได้ว่าหลักพุทธจิตวิทยาเป็นมิติใหม่ในสังคมปัจจุบันที่สามารถส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของสังคมและครอบครัว แต่ปัจจัยสำคัญในการนำเอาหลักพุทธจิตวิทยาในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมได้นั้น ก็อาศัยองค์ความรู้ของคนในครอบครัวและสังคมที่มีคุณค่าและความดีงามที่จริงใจชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล หรือเรียกว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ซึ่งวิถีชีวิตของผู้นั้นในชุมชนล้วนดำรงอยู่ภายใต้ความหลากหลายของระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น คนในแต่ละสังคมจึงมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีตลอดมาในประวัติศาสตร์อันยาวนาน พร้อมไปกับการสั่งสม เรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่แฝงไว้ด้วยระบบวิธีคิด ระบบคุณค่า การประยุกต์สร้างสรรค์องค์ความรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เพื่อความสุขทางกายและใจของมนุษย์ในแต่ละสังคม ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมอื่น ๆ ที่มีการพัฒนาทางสังคมควบคู่กันมาอย่างยาวนาน กระบวนการเหล่านี้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนที่สร้างสรรค์สืบทอดไว้ให้กับคนรุ่นหลังในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่สอดคล้องกับหลักพุทธจิตวิทยาและการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม

ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการปรับตัวและประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในมิติที่หลากหลาย การศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับพุทธจิตวิทยาจึงเป็นการศึกษาวิจัยถึงศักยภาพของครอบครัวและสังคม ที่มีต่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวม ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของสังคมสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม
2. เพื่อบูรณาการพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาบูรณาการในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

1.รูปแบบการศึกษาวิจัย

⁷ ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2539, หน้า 24 - 25.

เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ครอบคลุมในพื้นที่ รวมถึงผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่ รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน 24 คน เพื่อสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยได้คัดเลือกพื้นที่การศึกษาวิจัยในประเทศไทย 4 ภาค ๑ละ 1 แห่ง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีจุดเด่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรร่วม ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยใช้พื้นฐานแนวคิดทางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดเครือข่ายทางสังคม แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะและแนวคิดอื่น ๆ ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลหลัก ศึกษาวิจัยในพื้นที่ที่สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรร่วมในครอบครัวและสังคม ภายใต้เครือข่ายตำบลส่งเสริมสุขภาวะกว่า 2,000 แห่งในประเทศไทยโดยคัดเลือก จำนวน 4 ภาค ๑ 1 แห่ง และผู้ให้ข้อมูลหลัก แห่งละ 6 คน รวมทั้งหมด 24 คน ดังนี้

- ก) ภาคเหนือ ชุมชนบ้านป่าเหว หมู่ 5 ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ข) ภาคอีสาน ชุมชนบ้านดงเย็น หมู่ 12 ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
- ค) ภาคตะวันตก ชุมชน บ้านฟ้าเลี้ยง หมู่ 9 ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบุรี
- ง) ภาคกลาง ชุมชนเสถียรธรรมสถาน ถนนวัชรพล รามอินทรา 55 แขวงท่าแร้ง

เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ การเตรียมตัวผู้ศึกษาวิจัยเองเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากผู้ศึกษาวิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษา จึงต้องมีการพัฒนาทักษะในการทำงานภาคสนาม ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ใช้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ครอบคลุมในพื้นที่ รวมถึงผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในพื้นที่รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน 24 คน เพื่อสำหรับการหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับการกระทำและการวางแผนกิจกรรมและมีการตรวจสอบข้อมูลในระหว่างการเก็บข้อมูลโดยใช้กระบวนการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือครอบคลุมตามประเด็นของวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยอีกประการหนึ่งการมีความคุ้นเคยในชุมชนที่ศึกษา จึงเป็นข้อได้เปรียบในการย่นระยะเวลาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

4. การรวบรวมข้อมูล

4.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยงหรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

4.2 การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ดำเนิน การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยคำถามที่จะใช้จะเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การบูรณาการ กับ หลักพุทธจิตวิทยา และแนวทางการประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวมของครอบครัวและสังคม และให้ผู้สัมภาษณ์ตอบตามกรอบแนวคิดการศึกษาและมีอิสระ ในการตอบโดยข้อมูลที่ให้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมดทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์ผู้วิจัย เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ที่จะสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะต้อง ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสังเกตความคุ้นเคยกับผู้ให้ สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะ สัมภาษณ์รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

4.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การวิจัยครั้งนี้ได้อาศัยผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลใน การสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กร รวมของครอบครัวและสังคม และแนวทางการประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวมของครอบครัวและ สังคม โดยเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการให้แนวทางการประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้ ขออนุญาตบันทึกเสียงและการบันทึกภาพเคลื่อนไหว ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

5.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและ จำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่ รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้งเมื่อประเด็น ไດวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถาม หลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ เชิงทฤษฎี

5.3 การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยงเพื่อนำไปสู่ การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะ องค์กรรวมของครอบครัวและสังคมผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพของครอบครัวและสังคม นับว่ามีคุณค่าและความงามที่จรโลงชีวิต และวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุลภายใต้ความหลากหลายของระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณีคนในแต่ละชุมชนจึงมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีตลอดมาในประวัติศาสตร์อันยาวนานพร้อมไปกับการสั่งสม เรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่แฝงไว้ด้วยระบบวิถีชีวิตระบบคุณค่า การประยุกต์สร้างสรรค์องค์ความรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติเพื่อความสุขทางกายและใจของมนุษย์ในแต่ละสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการดำรงอยู่ของคนในชุมชนให้มีสุขภาพของครอบครัวที่ดีซึ่งประกอบไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ประเภทในการส่งเสริมสุขภาพของครอบครัวและสังคม ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพซึ่งตามหลักทางพระพุทธศาสนาได้ส่งเสริมให้การดำรงชีวิตที่มีความยั่งยืนต้องประกอบไปด้วยหลักปฏิรูปเทสวาสะ คือการอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสมเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชนจะเห็นได้ว่าในแต่ละชุมชนมีบริบทชุมชนที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ชุมชนบ้านป่าเหว จังหวัดลำพูน อยู่ในภาคเหนือมีบริบทชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่เป็นครอบครัวขยายมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีนาภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งเสริมสุขภาพ เช่น รวักินได้ การใช้แพทย์แผนไทยในการรักษาและชุมชนบ้านดงเย็นอยู่ในภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น ที่เป็นชนบทมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนและชุมชนบ้านฟ้าเลี้ยง จังหวัดเพชรบุรี ภาคตะวันตก ถึงแม้มีบริบทชุมชนเป็นเมืองแต่อาศัยแกนนำชุมชนที่ได้อาศัยการมีส่วนร่วมและภูมิปัญญาด้านคติความเชื่อศาสนาโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมสุขภาพและเสถียรธรรมสถาน ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร ได้อาศัยภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาได้แก่ธรรมชาติดำบัดในการส่งเสริมสุขภาพทางกายจะเห็นได้ว่าแต่ละพื้นที่ได้นำหลักปฏิรูปเทสวาสะบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาพทางกาย นอกจากมีสุขภาพที่แข็งแรงยังเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาสุขภาพของครอบครัวและสังคม 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติความเชื่อและศาสนา ความเชื่อความศรัทธาเป็นเครื่องมือในการกำกับกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมาช้านาน นับเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงมาเพื่อให้คนในชุมชนมีความสุข ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติ ความเชื่อและศาสนาจึงเป็นมิติสำคัญที่ก่อเกิดการยึดเหนี่ยวจิตใจ ควบคุมประคองให้คนในชุมชนมีการดำรงชีวิตที่ปกติสุข ได้แก่ ชุมชนบ้านป่าเหวภาคเหนือที่นำคติความเชื่อ และศาสนาประยุกต์ในการส่งเสริมสุขภาพทางใจ เช่น กิจกรรมการยกวัดให้บ้านเป็นกิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีการสวดมนต์หมุนเวียนตามครัวเรือนอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง และการใช้คาถาอาคมในการเป่าเพื่อรักษาโรค ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาด้านจิตใจของครอบครัวและสังคม ชุมชนบ้านดงเย็น ภาคอีสาน มีคติความเชื่อเรื่องการบายศรีสู่ขวัญกับผู้ป่วย ซึ่งเป็นการให้กำลังใจผู้ป่วยถึงแม้ว่าร่างกายไม่เอื้ออำนวยแต่จิตใจมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันชุมชนเสถียรธรรมสถาน ได้นับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการใช้ธรรมชาติบำบัด ทำให้เกิดความสงบต่อจิตใจ จะเห็นได้ว่าแต่ละชุมชนได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณี นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้สืบทอดกันมาในแต่ละชุมชน การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและสามัคคีของคนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีเป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ประเพณีสืบทอดกับผู้ป่วย เป็นการนำความเชื่อและศาสนาประยุกต์กับการให้กำลังใจด้วยการพูดจาของคนในชุมชน ชุมชนบ้านดงเย็น ภาคอีสาน ที่ได้นำหมอลำใช้บำบัดใจของคนในชุมชน ชุมชนบ้านฟ้าเลี้ยง ภาคตะวันตกมีการเล่นละคร และกีฬาประจำท้องถิ่น ทำให้เกิดความเบิกบานทางใจ ขณะเดียวกันเสถียรธรรมสถาน จะเน้นการพูดจาที่เป็นสุจริตธรรม ถ่อมเนื้อถ่อมตน และ

การใช้ดนตรีบำบัด ให้เกิดจิตใจที่เบิกบานและสงบ นับเป็นการบูรณาการหลักสัมมาวาจาจากกับสภาพแวดล้อมของแต่ชุมชนเพื่อพัฒนาด้านจิตใจ 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาในการจัดเครือข่ายระบบความสัมพันธ์การอยู่ร่วมกันในชุมชนสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการขยายและระบบความสัมพันธ์ตั้งแต่ในครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยนำพาให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและการเอาใจใส่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีเครือข่ายระบบความสัมพันธ์ของชุมชนที่จะระดมพลังของชุมชนเพื่อการส่งเสริมสุขภาพะ ได้แก่ ภูมิปัญญาการปลูกผักไว้กินได้ของชุมชนบ้านป่าเหวที่ทุกคนในชุมชนสามารถเก็บกินได้และปลอดภัยต่อสุขภาพ ชุมชนบ้านดงเย็น ภาคอีสานที่มีจิตอาสาในการช่วยเหลือกันในยามเกิดความทุกข์ ได้แก่ การเจ็บป่วย หรือมีความเดือดร้อน ชุมชนจะมีระบบความสัมพันธ์ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตในการพึ่งพาอาศัยกันขณะเดียวกันชุมชนเสถียรธรรมสถาน นับเป็นชุมชนที่ให้มีความสำคัญกับดูแลช่วยเหลือทุกคนที่เป็นมวลมนุษย์เพื่อให้เกิดความมีสุขภาวะเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าหลักทานแห่งพุทธจิตวิทยา เป็นปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมด้านศีลภาวนา นำไปสู่ทำให้ครอบครัวและสังคมปกติสุข และ 5) ภูมิปัญญาด้านสุขภาพะ ที่ชุมชนแต่ละแห่งได้อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบูรณาการกับการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพะของชุมชนต่อไป

2. การบูรณาการพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพะองค์กรร่วมของครอบครัวและสังคม นับเป็นกระบวนการที่ศึกษารวมชาติของจิตใจมนุษย์จากหลักพุทธธรรม อันเป็นแหล่งรวบรวมความรู้การวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์ไว้อย่างละเอียดโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลสามารถจัดการกับชีวิตที่ดำเนินอยู่แต่ละวันในครอบครัวและสังคมส่งผลต่อการส่งเสริมพัฒนาสุขภาพะองค์กรร่วมอย่างยั่งยืน จึงกล่าวได้ว่าหลักพุทธจิตวิทยาเป็นมิติใหม่ในสังคมปัจจุบันที่สามารถส่งเสริมสุขภาพะองค์กรร่วมของสังคมและครอบครัวแต่ปัจจัยสำคัญในการนำเอาหลักพุทธจิตวิทยาในการส่งเสริมสุขภาพะองค์กรร่วมได้นั้นก็อาศัยองค์ความรู้ของคนในครอบครัวและสังคมที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล หรือเรียกว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" ซึ่งวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนล้วนดำรงอยู่ภายใต้ความหลากหลายของระบบนิเวศ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นคนในแต่ละสังคมจึงมีความเข้าใจในสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีตลอดมาในประวัติศาสตร์อันยาวนานพร้อมไปกับการสั่งสม เรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่แฝงไว้ด้วยระบบวิถีคิด ระบบคุณค่า การประยุกต์สร้างสรรค์องค์ความรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติเพื่อความสุขทางกายและใจของมนุษย์ในแต่ละสังคม ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมถิ่น ที่มีการพัฒนาทางสังคมควบคู่กันมาอย่างยาวนาน กระบวนการเหล่านี้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนที่สร้างสรรค์สืบทอดไว้ให้กับคนรุ่นหลังในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่สอดคล้องกับหลักพุทธจิตวิทยาและการส่งเสริมสุขภาพะองค์กรร่วมของครอบครัวและสังคมการดำเนินการวิจัยโดยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ในแต่ละพื้นที่ของแต่ละภาค ประกอบไปด้วยชุมชนบ้านป่าเหว จังหวัดลำพูน, ชุมชนบ้านดงเย็น จังหวัดขอนแก่น, ชุมชนบ้านฝ้าย จังหวัดเพชรบุรี และเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร พบว่า การบูรณาการพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพะองค์กรร่วมของครอบครัวและสังคม ได้แก่ 1) ด้านกายภาวนาหรือการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องมีความเป็นอยู่ที่สอดคล้องและไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ด้านการเสพ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 รวมทั้งอุปกรณ์และเทคโนโลยี อย่างถูกต้องเหมาะสมรวมทั้งมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อการเสพ บริโภค ใช้สอยอย่างสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ ด้านการใช้อินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ในการรับรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รู้เท่าทันไม่เกิดโทษ และ ด้านสุขภาพร่างกาย คือ การดูแลสุขภาพทั้งร่างกาย และมี

ทัศนคติต่อการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนชีวิตที่ดีงาม พบว่ามีการนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักหลักพุทธการธรรม 4 และการนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักไตรสิกขา เนื่องจากเป็น กระบวนการปฏิบัติ หรือ กระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางสังคม สมภา คือ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณา ตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำใดๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาเป็นหลักพุทธจิตวิทยา ที่ได้นำบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการที่สามารถส่งเสริม สุขภาพทางกายได้ ด้วยการใช้ปฏิบัติที่เป็นเป็นการฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาเพื่อเสริมสร้าง การพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านจิตภาวนาหรือการฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ ได้แก่ ด้านคุณภาพจิต เป็นด้านคุณสมบัติด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีความเสียสละแก่ส่วนรวม ด้านสมรรถภาพ จิต เป็นด้านความสามารถของจิตที่จะช่วยควบคุมการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือการคิด การตัดสินใจได้อย่าง สมเหตุสมผล ได้แก่ สติ สมาธิ และด้านสุขภาพจิต คือความสามารถที่จะมีความสุขท่ามกลางสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนพบว่ามีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจนั้นมีการนำหลักพุทธ จิตวิทยา ได้แก่ หลักอริยมรรค ด้วยมรรค 8 เป็นหนทางแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและ ผู้อื่น รวมถึงการใช้เป็นหลักยึดถือในการเสริมสร้างสุขภาพทางจิตใจได้เป็นอย่างดี ทั้งยังก่อให้เกิดความสงบกาย สงบใจซึ่งมีความสอดคล้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านความเชื่อ ศาสนา ด้านประเพณีวัฒนธรรม และด้านเครือข่ายระบบความสัมพันธ์ จึงได้นำเสนอการบูรณาการ ดังนี้ 3) ด้าน ศีลภาวนาหรือการพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม ได้แก่ ด้านปฏิสัมพันธ์ คือ รู้จักสังเคราะห์ เกื้อกูล และไม่เบียดเบียนต่อกันบุคคลต่าง ๆ สามารถปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ด้านการหาเลี้ยงชีพ ที่ประกอบสัมมาอาชีพ และการจัดสรรการใช้จ่ายที่ดี และด้านวินัย คือ เคารพกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบ จรรยาบรรณ เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ซึ่งมีความจำเป็นต่อการส่งเสริมสุขภาพของ องค์กรและสังคม ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้สอดคล้องกับหลักศีลภาวนาที่จะสามารถก่อให้เกิด สังคมที่ปกติสุข พบว่ามีการนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ ด้วยเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นให้ชุมชน เกิดความรัก ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งยังพบว่าการนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ อปรีหานิยธรรม ด้วยหลักอปรีหานิยธรรม เป็นหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับใช้ในอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคมเพื่อให้เกิด ความสามัคคีในการดำเนินกิจกรรมต่างในชุมชนจะเห็นได้จากชุมชนบ้านป่าเหว จังหวัดลำพูน, ชุมชนบ้านดง เย็น จังหวัดขอนแก่น, ชุมชนบ้านฝี่เลี้ยงจังหวัดเพชรบุรี และเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานครได้นำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านความเชื่อและศรัทธาวัฒนธรรมและด้านเครือข่าย และระบบความสัมพันธ์ในชุมชนมาส่งเสริมสุขภาพขององค์กรในครอบครัวและชุมชน ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิด มาจากเครือข่ายและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประชุมปรึกษาหารืออย่าง เนื่องด้วยเป็นความคิดเห็นที่ตรงกัน และให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดสุขภาวะทางสังคมที่ ยั่งยืน กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนตัวอย่างทั้ง 4 พื้นที่ล้วนแล้วแต่ใช้หลักพุทธจิตวิทยาที่สอดคล้องกับ หลัก อปรีหานิยธรรม ทั้งสิ้นนับเป็นปัจจัยของการส่งเสริมสุขภาพและ 4) ด้านปัญญาภาวนานับเป็นการ พัฒนาปัญญาซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติต่อความรู้ คือ การสามารถ ขวนขวายหาความรู้ในการดำเนินการหรือการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างเข้าใจ และนำมาใช้แก้ไข ปัญหาต่างๆ ตรงตามจริง สามารถถ่วงถ่วงสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ลึกซึ้ง และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ได้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งรับรู้ และเข้าใจในสิ่งที่ดำเนินการเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของครอบครัวและสังคม

พบว่า มีการนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ด้วยหลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางที่สำคัญของจิตวิทยา แนวพุทธที่ทำให้ครอบครัวและสังคมลุกขึ้นมาส่งเสริมสุขภาวะ ด้วยการเรียนรู้ให้เห็นสถานการณ์ที่มีความจำเป็นการพัฒนาชุมชน

3. แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคม นับเป็นกระบวนการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมในแต่ละพื้นที่ของการดำเนินการวิจัย มีอัตลักษณ์ของแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยายาได้ปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านป่าเหว ภาคเหนือ หมู่ 5 ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมและความปรองดองซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบแห่งความยั่งยืนด้านสุขภาวะด้วยมีกิจกรรมและโครงการที่เป็นเชิงประจักษ์ อาทิเช่น โครงการ 84 ครัวเรือนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ โครงการหน้าบ้านน้อมมอง กิจกรรมรักกันได้ และวิถีสุขภาพแบบภูมิปัญญา เพื่อการส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน พบว่าชุมชนมีแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยา มูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมได้ใช้ หลักสังคหวัตถุแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมนั้น ควรนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ หลักหลักสังคหวัตถุ มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นหลักทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการสร้างประโยชน์ส่วนรวมทำให้เกิดความมีสังคมที่เข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ต้องให้ชุมชนมีการเสียสละ มีส่วนร่วมและการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจะเกิดความรักสามัคคีในชุมชนเมื่อสังคมมีความรักกลมเกลียวกันจะส่งผลต่อครอบครัวและคนในชุมชนที่มีจิตใจดีงามและมีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง 2) ชุมชนบ้านดงเย็น หมู่ 12 ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นเป็นชุมชนในภาคอีสานที่มีความเก่าแก่ทางวัฒนธรรมประเพณี มีคติความเชื่อที่ผสมผสานกับหลักทางพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางและเอกลักษณ์ด้านความเข้มแข็งทางสังคมที่ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม การมีกฎกติกาทางสังคม และพยายามยกระดับการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมได้ใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมนั้นควรนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่หลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะครอบครัวและสังคม ซึ่งการจะพัฒนาชุมชนหรือการส่งเสริมสุขภาวะชุมชนได้นั้น ต้องได้เรียนรู้ร่วมกันเกิดความตระหนักถึงความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อชุมชนตระหนักแล้วนั้นจะสามารถค้นหาสาเหตุและหาแนวทางร่วมกัน จึงทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งต่อไป 3) ชุมชนบ้านฟ้าเลี้ยง หมู่ 9 ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นชุมชนภาคตะวันตกที่มีบริบทชุมชนในเมืองมีประเพณีเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีตั้งแต่เกิดจนถึงตายซึ่งในชุมชนจะให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรม เช่น การเกิดจะมีการทำขวัญ การเจ็บป่วยจะมีพิธีกรรมบายสิ่วขวัญ เป็นต้นถึงแม้ว่าชุมชนบ้านฟ้าเลี้ยงจะนิยมจัดประเพณีวิ่งวัวลาน ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการทรมานสัตว์ แต่เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สร้างการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ยังมีละครชาตรี เป็นละครที่เก่าแก่ที่สุด ได้รับวัฒนธรรมจากละครของอินเดียเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นในชุมชนได้ส่งเสริมด้านสุขภาวะของชุมชน พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมได้ใช้หลักไตรสิกขา แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยามูลฐานในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรของครอบครัวและสังคมนั้นควรนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่หลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะครอบครัวและสังคม ซึ่งการพัฒนาชุมชนเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะชุมชนนั้นจำเป็นต้องมีการเตรียมคนในพื้นที่ให้มีศีลธรรมพร้อมที่จะดำเนินการ

ในสิ่งที่เป็นโยบายต่อชุมชน และการมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ ทั้งนี้จำเป็นต้องเกิดการเรียนรู้และแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ให้คนในชุมชนได้เกิดการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดี และ 4) ชุมชนเสถียรธรรมสถาน ถนนจักรพรรดิ รามอินทรา 55 แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนต้นแบบในภาคกลาง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เผยแพร่ธรรมะแก่เพื่อนมนุษย์ สามารถนำธรรมะไปใช้ดับทุกข์ในชีวิตประจำวัน ให้มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ เพื่อสาธิตการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม และเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาทำแบบฝึกหัดร่วมกัน ในการให้และ การรับ ผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้อาศัยหลักการของธรรมชาติบำบัด คือศิลปะแห่งการเยียวยา การดูแลตนเอง และความเป็นอยู่ให้เกิดความสมดุล และสอดคล้องกับธรรมชาติ คนเราทุกคนพึงใช้ปัญญา จิตสำนึก ในการสังเกตตัวเองและควรเปิดโอกาสให้ร่างกายได้เยียวยาตัวเอง ด้วยการเริ่มต้นจากเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียง คือการบริโภค โดยเลือกรับประทานอาหารที่สด สะอาด และมีพลังชีวิต เพื่อให้ร่างกายกลับมาามีพลังในการเยียวยาตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่แสวงหา หรือเปิดโอกาสให้พิษที่มีผลไม่ว่าจะทางร่างกายหรือจิตใจเข้าสู่ร่างกาย หมั่นออกกำลังกาย ฝึกโยคะ สูดอากาศที่บริสุทธิ์ และอาศัยความเพียรในการปรับวิถีชีวิตและความเคยชินเก่า ๆ เพื่อชีวิตใหม่ที่สดใสและแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาบูรณาการในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม ได้ใช้หลักอริยมรรค แนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาบูรณาการในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมนั้น ควรนำหลักพุทธจิตวิทยา ได้แกหลักอริยมรรคมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะครอบครัวและสังคม ซึ่งการพัฒนาชุมชนเพื่อการส่งเสริมสุขภาวะชุมชนนั้นต้องเป็นชุมชนแห่งอริยมรรคที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์และความเป็นญาติธรรมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งนี้การดำเนินการอย่างอริยมรรคจะทำให้ชุมชนเกิดสุขภาวะที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทางการวิจัยดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม กับแผนงานหรือยุทธศาสตร์ ของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ภายใต้โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญของพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน
2. ภาครัฐ (องค์กรปกครองส่วนถิ่น) และชุมชน ได้ตระหนักถึงการการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม
3. การนำรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคมไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ๆ ภายใต้ นโยบายสาธารณะ ยุทธศาสตร์ท้องถิ่น และโครงการกิจกรรมต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัด บ้าน รัฐ ควรจะให้ความสำคัญและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม ให้มีกระบวนการที่มีคุณค่าต่อชุมชน

2. การส่งเสริมสุขภาพขององค์กรของครอบครัวและสังคม เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการที่ดี การดำเนินงานต่าง ๆ จำเป็นจะต้องอาศัยพระสงฆ์และแกนนำชุมชนที่มีความมุ่งมั่นและใจรักของการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยถึงการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถบูรณาการกับหลักพุทธจิตวิทยาในการส่งเสริมสุขภาพขององค์กรของครอบครัวและสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ชินฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. สุขภาพคนไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2554

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539

ประเวศ วะสี. บนเส้นทางใหม่ส่งเสริมสุขภาพวิถีชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2547

พระไตรปิฎก. ฌวมสูตร. กรุงเทพมหานคร: บริษัท หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จำกัด, 2541

พระไพศาล วิสาโล. สุขภาวะองค์กรทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มปท., 2550

พุทธทาสภิกขุ. กามารมณ์กับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2542

อรศรี งามวิทยาพงษ์. การพัฒนาสังคมยุคปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2551

**สัปเหร่อ: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาล
ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง**

**SUPBHARER-MORTICIAN: CONTINUATION OF BELIEVE IN FUNERAL
RITUAL OF BOR-HEAWMUNICIPALITY, MUANG DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE**

พระมหานฤดล มหาบุญญ *

PhraMaha Naluedon Mahapunyo

สมจันทร ศรีปราชยานนท์**

Somchan Sripraschayanon

อาภากร บุญญ ***

Apakorn Panyo

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมงานศพในวัฒนธรรมล้านนา 3) เพื่อศึกษาการสืบสานคติ ความเชื่อ พิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสังฆาธิการ มัคคนายกในท้องถิ่น ผู้นำในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ จำนวน 34 รูป/คน เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสืบสานคติ ความเชื่อ พิธีกรรมงานศพกับบทบาทสัปเหร่อ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดีย เพื่อส่งดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ สวรรคาลัย จากการเผาและบัตพิเศษแก่กระดูกผู้ตายลงแม่น้ำคงคา จนเกิดธรรมเนียมการทำฌาปนกิจศพ

* นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

** ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

*** กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

และลอยเถ้ากระดูก (ลอยอังคาร) พิธีกรรมงานศพเป็นการแสดงความกตัญญูแก่ผู้จากไปที่เรียกว่า “ทักษิณาทาน” โดยสามารถแบ่งพิธีกรรมออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) พิธีกรรมในวันตาย 2) พิธีกรรมในวันตั้งศพบำเพ็ญกุศล 3) พิธีกรรมในวันฌาปนกิจศพ 4) พิธีกรรมหลังวันฌาปนกิจศพ และถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน

วัฒนธรรมล้านนาได้แบ่งลักษณะพิธีกรรมงานศพตามชั้นชนไว้ 3 ลักษณะ คือ 1) การจัดพิธีศพเจ้านายชั้นสูง 2) การจัดพิธีศพพระสงฆ์ 3) การจัดพิธีศพสามัญชน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้วายชนม์ไปสู่สุคติตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการจัดพิธีศพเจ้านายและพระสงฆ์จะตั้งสรีระร่างผู้ตายลงบนปราสาทศพที่สูงใหญ่งดงามแตกต่างสามัญชน ปัจจุบันการจัดพิธีกรรมงานศพมีลักษณะไม่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับเจ้าภาพต้องการจัดพิธีกรรมรูปแบบใด แต่พิธีกรรมต้องไม่ขัดกับหลักจารีตประเพณีดั้งเดิม จากการศึกษาพบว่าแนวทางและรูปแบบการสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชน ประกอบด้วย 1) ความเชื่อ การส่งเคราะห์ผู้ตาย 2) ความไว้วางใจ การยอมรับและไว้วางใจของชุมชน 3) รายได้ เป็นแรงจูงใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ 4) การสืบต่อ เป็นการถ่ายทอดความรู้สู่เชื้อสายและผู้ที่มีความสนใจ

ดังนั้น การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในวัฒนธรรมล้านนา จึงจำเป็นที่จะต้องตระหนักและสร้างคุณค่าการเป็นสัปเหร่อ ที่ประกอบด้วยความรู้ทางพิธีกรรม การบริหารจัดการขั้นตอนตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และจรรโลงไว้ซึ่งประเพณีอันดีงามของชุมชนสืบต่อไป

คำสำคัญ: สัปเหร่อ, การสืบสาน, คุณลักษณะอันพึงประสงค์

ABSTRACT

The purposes of this research are: 1) To study the believe of funeral ritual in Buddhism 2) To study the funeral ritual in Lanna culture 3) To study the continuation of belief, funeral rituals and desirable characteristic of Supbharer (Undertaker) in the Bor-Haeo Municipality, Mueang District, Lampang Province. This research is used documentation and qualitative research from using in-depth interview consist of; Buddhsit Sangha leaders, Makkanayaka in communities, learders, Local Scholars and elderlies 34 people for analyzing the pattern of continuation of beliefs, rituals, funerals and the role of Supbharer(Undertaker).

The result of study is found that:

The belief and funeral ritual have been influenced from Indian traditional beliefs about the funeral rites on the banks of the Ganges River. This belief that it can be send souls of death man to the heaven by burning and rounding of the ashes, the dead bones down the Ganges. This ritual can be the traditional Crematory and float ash (scatter ashes over the sea). The funeral ritual expresses gratitude to the deceased as so-called "Thaksinadana". It can be divided into four rituals, namely; 1) Ritual on the day of death, 2) Ritual in the day of the cremation, 3) Ritual on the day of cremation; 4) Ritual after the cremation day and hold on for a long time.

Lanna culture has divided the funeral ritual style according to their social status, into 3 types namely 1) the funeral of the high class people 2) the funeral of the monks; 3) the funeral of the common people. These ceremonies have the same purpose for sending the souls of the dead men to bliss way on the Buddhist belief. The high class and Buddhist monk funeral ceremonies will set the deceased on a High-altitude funeral pyre for the cremation that is different from a common people. As a present, the funeral ritual of the community is no different. It is up to the host's need what kinds of ritual to perform, but it must not conflict with the traditional customs. In addition, the researcher found that there are the guidelines and patterns of continuation on believe and funeral ritual and Supbharer's characteristic of desirable attributes of community include; 1) Beliefs: it is a sacrifice 2) Trust: the community has be confident and trust. 3) Income: it is an incentive to perform the duty and 4) The succession: it is the relay knowledge to descent and to who are interested.

Keywords: Supbharer (Undertaker), Continuation, Desirable attributes

บทนำ

ความตายเป็นเรื่องที่ทุกคนไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้จากความตายได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วสิ่งที่ตามมา ก็คือพิธีกรรมอันจะเกิดขึ้นจากความตาย ที่มีความสำคัญกับสำหรับบุคคลที่จากโลกนี้ไป หรือคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่จากไปไปสู่ภพภูมิที่ดี¹ ส่วนคนที่ยังมีชีวิตอยู่เกิดแต่ความสงบสุขร่มเย็น ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ก็ได้มีการพิสูจน์ว่า ได้ประกอบพิธีกรรมให้แก่ร่างที่ไร้วิญญาณเหล่านั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นสมัยหลายพันปีผ่านมาแล้ว ยังคงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของผู้เสียชีวิต²

เริ่มตั้งแต่ประเทศไทย ได้มีการใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมานั้น ไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ³ การเมืองสังคมและวัฒนธรรมไปอย่างรวดเร็วและสิ้นเชิง ซึ่งทางรัฐบาลได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทและหมู่บ้านต่างๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้เผยแพร่เพื่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองไปสู่คนในสังคมชนบท โดยที่ว่าสิ่งเหล่านั้นได้ส่งผลกระทบให้ชาวบ้านมีโอกาสได้ติดต่อกับสื่อสารกับโลกภายนอกได้ดียิ่งขึ้น และยังส่งผลกระทบไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเอง ในวิถีชีวิตของชาวบ้านในด้านต่างๆ หรืออาจที่จะสามารถกล่าวได้ว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สภาพการเมือง สภาพสังคมและทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชนชนบท

พิธีกรรมงานศพเกิดการปรับเปลี่ยนจากความเปลี่ยนแปลงข้างต้น โดยพิธีกรรมในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตด้านสถานที่ประกอบพิธี ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนมาใช้เมรุหรือเตาเผาไหม้แทน ทั้งหมดล้วนเป็นการทำให้สภาพเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนไป แต่เดิมเป็นการทำการ

¹ ม. อ. (ไทย) 3/189.

² หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสาธิต เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, 2532), หน้า 33 – 35.

³ นิเทศ ดินณะกุล, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 14.

เกษตรกรรมในครัวเรือนเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาว่า ในเมื่อรูปแบบพิธีกรรมงานศพตลอดจนสถานที่ประกอบพิธีกรรมได้ถูกปรับเปลี่ยนไป วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รวมไปถึงหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ ที่ได้แทรกอยู่ในพิธีกรรมงานศพจะถูกเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยหรือไม่ซึ่งบรรพบุรุษในสมัยโบราณกาลนั้น ได้ให้หลักการประกอบพิธีกรรมงานศพไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนความจำให้แก่ผู้ที่ยังคงหลงมัวเมาประมาทในชีวิตของตนเอง⁴

โดยได้พิจารณาเห็นคุณประโยชน์อันจะส่งผลดี แก่พระพุทธศาสนาและผู้ที่เกี่ยวข้องแก่กรรมลงไปตลอดจนรวมไปถึงลูกหลาน ญาติพี่น้อง ผู้ที่สนิทสนมรู้จักมักคุ้นกัน โดยสมควรแก่กาลเวลาที่จะสามารถกระทำให้เป็นไปได้อย่างถูกต้องตามประเพณีนิยม กล่าวได้ว่า แม้คนๆหนึ่งจะได้ถึงแก่กรรมไปจากโลกนี้แล้วแต่ปวงชนผู้ยังมีชีวิตอยู่ไม่เคยลืมได้ลืมเขาเหล่านั้น น้ำใจที่ดงามแบบนี้ มิใช่เกิดขึ้นแต่เพียงในพวกราชาวพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ในเหล่าชนผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็มีเช่นเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันในทางเพราะขนบธรรมเนียมและประเพณีที่แตกต่างกันไปจึงได้ทำให้มีความแตกต่างกันในด้านรูปแบบของวิธีการในการประกอบพิธีกรรมงานศพที่ไม่เหมือนกัน⁵

จากแนวคิดที่มีรูปแบบกระบวนการจัดพิธีกรรมและสถานที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อในเขตเทศบาล ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่นในการสืบสานคติ ความเชื่อพิธีกรรมในงานศพของชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะให้สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในวัฒนธรรมล้านนา
3. เพื่อศึกษาการสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อและคุณลักษณะสัปเหร่อ ที่พึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพ ในพระพุทธศาสนาทางวัฒนธรรมล้านนา เพื่อสืบสานคติ ความเชื่อพิธีกรรมงานศพและคุณลักษณะสัปเหร่อที่พึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีรูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยศึกษาพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 11 หมู่บ้าน คือ บ้านบ่อแก้ว-บ้านสันกลาง บ้านดงมอนกระทิง บ้านท่าล้อ บ้านน้ำไทรง บ้านทุ่งโค้ง บ้านทับหมาก บ้านป่าเหียง บ้านท่าขัว บ้านร่องกอก บ้านม่วงแงว บ้านปายะ และกลุ่มเป้าหมายคือ 1) พระสังฆาธิการ ได้แก่ พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส จำนวน 7 วัด ในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว รวมจำนวนทั้งสิ้น 7

⁴ ชีรนนันโท (นามแฝง), การตายและพิธีการทำบุญศพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2544), หน้า 9-12.

⁵ พหล แก้วเขียว, ฌาปนกิจ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, 2545), หน้า 33.

รูป 2) กลุ่มมคทายกในท้องถิ่น ได้แก่บุคคล ที่เคยบวชเรียนสอบได้นักธรรมหรือจบเปรียญธรรมที่อยู่ในท้องถิ่น จำนวน 5 คน 3) กลุ่มผู้นำในท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน 1 คน ตัวแทนผู้นำในท้องถิ่น 5 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน ไวยาวัจกร 2 คน ครู 2 คน รวมทั้งสิ้น 14 คน 4) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน /ผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน 5) สัปเหร่อในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว จำนวน 5 คน รวมจำนวน 36 รูป/คน โดยมีประเด็นในการศึกษาดังนี้

1) การศึกษาบริบททั่วไป

2) การศึกษาคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3) การศึกษาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ของสัปเหร่อตามความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการสืบสาน คติความเชื่อพิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อในเขตเทศบาลตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในพระพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียในการประกอบพิธีกรรมศพเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สุวรรคาลัย โดยการเผาที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เมืองพาราณสี แล้วปัดเศษเถ้ากระดูกลงลงแม่น้ำคงคาก็จะทำให้ผู้ตายไปสู่สุวรรค จนก่อให้เกิดพิธีกรรมการทำฌาปนกิจศพ และลอยเถ้ากระดูก(ลอยอังคาร) ลงในแม่น้ำ⁶ อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมเกี่ยวกับศพในครั้งพุทธกาลมีหลากหลายวิธี เช่น การนำศพไปทิ้งป่าหรือป่าช้าผีดิบ การนำศพไปฝังดิน การนำศพไปเผา การนำกระดูกมาก่อเจดีย์เก็บไว้บูชา เป็นต้น แม้พิธีกรรมเกี่ยวกับศพจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่คติความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนาก็แตกต่างกันไป โดยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นทางด้านจิตใจมากกว่าร่างกายและเอื้อประโยชน์สุขแก่ญาติผู้วายชนม์ในการกระทำบุญ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่แก่ผู้จากไป⁷ เรียกว่า “ทักษิณาทาน” หมายถึง การทำบุญอุทิศแก่ผู้จากไปจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจนกระทั่งปัจจุบัน โดยพิธีกรรมทักษิณาทานมีขั้นตอนที่ผสมผสานกับธรรมเนียมปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า การประกอบพิธีกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ 1) พิธีกรรมในวันตาย 2) พิธีกรรมในวันตั้งศพบำเพ็ญกุศล 3) พิธีกรรมในวันฌาปนกิจศพ 4) พิธีกรรมหลังวันฌาปนกิจศพ พิธีกรรมงานศพจึงเป็นการแสดงความระลึกถึงและความกตัญญูต่อผู้วายชนม์

พิธีกรรมงานศพในวัฒนธรรมล้านนา การจัดการพิธีกรรมงานศพแบบล้านนา สามารถจำแนกพิธีกรรมตามชั้นชนผู้วายชนม์ 3ประเภท คือ 1) การจัดศพเจ้านายชั้นสูง 2) การจัดพิธีศพของพระสงฆ์ 3) การจัดพิธีศพของสามัญชนทั่วไป แต่มีเป้าหมายเดียวกันเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้วายชนม์ไปสู่สุคติตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การจัดพิธีศพของเจ้านายและพระสงฆ์จะมีความแตกต่างจากสามัญชนทั่วไป โดยจะมีการจัดวางเครื่องสักการะศพ มีการใส่ปราสาทศพที่สูงใหญ่งดงามอลังการประดิษฐานอยู่บนหลังนกหัสติลิงค์

⁶ แปลก สนธิรักษ์, **พิธีกรรมและลัทธิประเพณี**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลไทยวัฒนาพานิช, 2504), หน้า 207.

⁷ ปราณ วงศ์เทศ, **พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2534), หน้า 47.

และชักลากสรีระร่างไปสู่เมรุชั่วคราวเพื่อประกอบพิธีฌาปนกิจ (เผา) มีการกำหนดสถานที่ฌาปนกิจตามฐานันดรศักดิ์ เช่น ที่วัด ช่างเมรุหรือป่าช้า เป็นต้น ส่วนศพพระสงฆ์ก็เช่นกัน จะได้รับการจัดพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ เพราะถือได้ว่าเป็นที่เคารพและศรัทธาของสาธุชนทั่วไป หากพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งจากการพระราชทานสมณศักดิ์และบวชมาเป็นเวลานานที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ครูบา” ส่วนงานศพของสามัญชนทั่วไปจะมีการจัดตามฐานะทางสังคม ซึ่งอดีตจะไม่นิยมตั้งศพไว้บนปราสาท ไม่มีการลากจูง คำนึงถึงข้อห้ามและปฏิบัติตามจารีตชุมชน ปัจจุบันการจัดพิธีกรรมงานศพของเจ้านาย พระสงฆ์และสามัญชน มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน มีรูปแบบการทำบุญอุทิศส่วนกุศล การตั้งศพบนปราสาท มีการชักลากไปสู่ฌาปนกิจสถานดนตรีพื้นเมืองแท้ มีการเลี้ยงอาหารแขกที่มาร่วมงาน ซึ่งการจัดพิธีกรรมขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าจะต้องการการจัดพิธีกรรมรูปแบบใดให้เหมาะสมกับผู้วายชนม์ แต่พิธีกรรมนั้นต้องไม่ขัดกับหลักจารีตประเพณีดั้งเดิม

การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพของสัปเหร่อ และคุณลักษณะสัปเหร่อที่พึงประสงค์ของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สัปเหร่อเป็นบุคคลที่ทรงความรู้และแสดงบทบาทที่สำคัญต่อพิธีกรรมงานศพให้ต้องถูกตามธรรมเนียมแบบฉบับของล้านนา อีกทั้งเป็นบุคคลที่ช่วยบำบัดความทุกข์และป้องกันภัยอันจะเกิดจากการพิธีกรรมตามคติความเชื่อท้องถิ่น เป็นการสืบสานคติ ความเชื่อตามแบบฉบับล้านนาที่ให้ความสำคัญพิธีกรรมหลังความตาย การสร้างความสามัคคีจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน โดยสัปเหร่อเป็นผู้นำที่ให้คำปรึกษา การจัดวางลำดับความสำคัญด้านพิธีกรรมให้ถูกต้องตามรูปแบบประเพณีท้องถิ่น และเป็นผู้ที่มีความรู้ในการใช้ไสยเวทย์ในพิธีกรรมงานศพตามความเชื่อดั้งเดิม จนเป็นรูปแบบและกระบวนการสืบสานสานคติ ความเชื่อ พิธีกรรมงานศพกับบทบาทสัปเหร่อของตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

อภิปรายผล

ความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมงานศพเป็นการบำเพ็ญกุศลให้แก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายตามแบบจารีตประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น โดยมีการป้องกันตนเองจากการประกอบพิธีกรรมนั้น ในส่วนของผู้ที่ยังอยู่ก็ต้องประกอบพิธีกรรมให้ถูกต้อง รวมไปถึงการสร้าง ความสมครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

การบริหารจัดการพิธีกรรมงานศพ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเรียงลำดับความสำคัญของพิธีกรรม ปฏิบัติตามรูปแบบ และขั้นตอน ตามประเพณีท้องถิ่นอย่างเคร่งครัด สามารถที่จะให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางในการประกอบพิธีกรรมศพรวมไปถึงการให้คำชี้แนะแก่บุคคลที่มีความสนใจหรือบุคคลที่พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยสัปเหร่อ อธิบายหลักการที่ถูกต้องเพื่อการสร้างมุมมองที่ดีต่อผู้ทำหน้าที่สัปเหร่อ

คุณลักษณะของสัปเหร่อที่ดีจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมกับศพ ชำนาญในการใช้ไสยเวทย์ มีการบริหารจัดการ เรียงลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี ตามคติความเชื่อของชุมชน รักษาจารีต ประเพณีของชุมชน รวมทั้งการยึดถือจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยผู้ที่ทำหน้าที่ต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจ มีความสามารถเฉพาะของแต่ละขั้นตอน มีใจที่เสียสละ ที่สำคัญยึดถือข้อวัตรปฏิบัติตามคติ ตลอดจนการใช้คาถาอาคมในพิธีกรรม และสิ่งที่ทำให้กระบวนการสืบสานสานคติ ความเชื่อ พิธีกรรมงานศพกับบทบาทสัปเหร่อของตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ยังคงดำเนินต่อไปได้ด้วย

1) ความเชื่อ โดยผู้ทำหน้าที่สัปเหร่อเชื่อมั่นว่าเป็นอาชีพที่เกิดจากความเสียสละ รวมไปถึงเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์เพื่อนร่วมโลกที่จากไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการเด่นชัย ฐุริปัญโญ ได้

ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา ประเพณีและพิธีกรรม เกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผีของชนชาติพันธุ์ปืซู บ้านดอยชมพู หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย” ว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับการส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่ภพที่ดีหรือสวรรค์ และส่งผลมาสู่ญาติพี่น้องที่อยู่ข้างหลัง ช่วยให้คลายทุกข์โศกจากการจากไปของญาติที่เสียชีวิต⁸ สัปเหร่อจึงเป็นอีกหนึ่งบทบาทในการส่งเคราะห์ผู้ตายไปสู่สัมปรายภพ ที่ตั้งถาม

2) ความไว้วางใจจากชุมชน การได้รับมอบหมายจากชุมชน หรือได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้าน ได้รับการอบรมสั่งสอนตามขั้นตอนในการจัดการศพตามวิชาความรู้ที่ได้รับจากบรรพบุรุษเพื่อให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามจารีต ประเพณีและหลักทางพระพุทธศาสนา

3) รายได้ การปฏิบัติงานของสัปเหร่อเป็นการเสียสละที่เต็มไปด้วยจิตอาสาเพื่อที่จะอนุเคราะห์ผู้จากไปให้เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นแต่ในปัจจุบันตามวิวัฒนาการของโลก รายได้และค่าตอบแทนก็เป็นแรงจูงใจอีกประการหนึ่ง ในการปฏิบัติหน้าที่สัปเหร่อ ซึ่งได้รับจากเจ้าภาพร้านค้าบริการโรงศพ ปราสาท และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4) การสืบต่อ สัปเหร่อถือว่าเป็นบุคคลที่มีข้อวัตรการปฏิบัติและข้อห้ามที่เคร่งครัดเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศพ เป็นผู้ที่ชุมชนยอมรับว่าเป็นบุคคลผู้ทรงความรู้ ผ่านการอบรมสั่งสอนและฝึกฝนตนเอง ทั้งการท่องจำ การปฏิบัติและคำสั่งสอนแบบปากต่อปาก ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทและความสำคัญและชุมชนให้ความไว้วางใจ ยกย่องและมอบหมายหน้าที่ในการจัดการกับศพตามวิชาความรู้ที่ได้เรียนจากบรรพบุรุษในการประกอบพิธีกรรมให้ถูกต้องตามจารีต ประเพณีและหลักทางพระพุทธศาสนา ซึ่งบุคคลที่จะครองตนเป็นสัปเหร่อจะต้องได้รับการถ่ายทอดความรู้ตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะการถ่ายทอดอยู่ 2 ลักษณะ คือ **1) จากเชื้อสายในตระกูล** การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในเชื้อสายหรือตระกูลที่ปฏิบัติสืบมา และชุมชนยอมรับว่าเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนจากเชื้อสาย/ตระกูลที่ปฏิบัติหน้าที่มาก่อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชาญชัย ชยเมธี ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภอเกาะ จังหวัดลำปาง” โดยสัปเหร่อมีบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพตามมติชุมชนและเป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดบทบาทหน้าที่จากรุ่นสู่รุ่นในตระกูลจากการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นบันได ขั้นตอน กรรมวิธีการจัดการศพ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ⁹ และยังต้องมีความชำนาญในการใช้ไสยเวทย์เพื่อกำกับตามขั้นตอนเกี่ยวกับศพให้ถูกต้องตามจารีตของสัปเหร่อสอดคล้องกับการวิจัยของ ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาสัปเหร่อกับการจัดการศพของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมอญ ริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ซึ่งสัปเหร่อทำหน้าที่เกี่ยวกับศพต้องจัดการตามประเพณีให้เรียบร้อยและถูกต้องและใช้คาถาอาคม ไสยศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องปกป้องตนเองสัปเหร่อจะเรียน

⁸ พระอธิการเด่นชัย ภูริปัญโญ การศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผีของชนชาติพันธุ์ปืซู บ้านดอยชมพู หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553).

⁹ พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิจัย), “บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพกรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภอเกาะ จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).

คาถาแบบท่องจำปากต่อปาก¹⁰ **2) ผู้มีความสนใจ** อาชีพและการปฏิบัติหน้าที่ของสัปเหร่อเป็นอีกหนึ่งลักษณะที่มีผู้สนใจ ใคร่จะศึกษาเล่าเรียนรูปแบบ กระบวนการ พิธีกรรมและขั้นตอนการจัดการเกี่ยวกับศพตามแบบฉบับของท้องถิ่น โดยการอาสาสมัครเป็นผู้ช่วยจนเกิดความรู้ ความชำนาญด้านพิธีกรรม จนกระทั่งได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นผู้ทำหน้าที่ต่อมา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการงานศพในชุมชนตนเอง
- 1.2 ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
- 1.3 ส่งเสริมการสืบสานภูมิปัญญาแก่บุคคลที่สนใจ เพื่อให้เข้าใจและเล็งเห็นถึงคุณค่าการเป็นสัปเหร่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดการพิธีกรรมงานศพของชุมชน
- 1.4 ส่งเสริมชุมชนให้เกิดจิตสำนึกเล็งเห็นคุณค่าและความเสียสละของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีกรรมงานศพ เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ที่ดำรงแก่นุชนรุ่นหลัง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 2.1 ควรประสานและสร้างความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างคุณค่าแก่สัปเหร่อในการประกอบพิธีกรรมในแต่ละฌาปนกิจสถานหรือท้องถิ่น
- 2.2 ควรมีการจัดทำแผนส่งเสริมภูมิปัญญาการจัดการพิธีกรรมงานศพเพื่อให้ชุมชนได้สืบสานและรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนตนเองรวมถึงการติดตามผลและประเมินผล
- 2.3 ควรมีแรงกระตุ้นการปฏิบัติหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อชุมชน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่เป็นสัปเหร่อประจำฌาปนกิจสถาน
- 2.4 ควรมีการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีสัปเหร่อปฏิบัติหน้าที่ดีเด่น เพื่อเป็นการนำรูปแบบมาปรับใช้กับท้องถิ่นโดยมิให้ขัดจากกฎ จารีตและประเพณีท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสัปเหร่อในสังคมล้านนา กับสังคมไทย
- 3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทและหน้าที่ของสัปเหร่อในยุคโลกาภิวัตน์
- 3.3 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างคู่มือสำหรับผู้ประกอบพิธีกรรมหลังความตาย
- 3.4 ควรศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาท หน้าที่สัปเหร่อกับความสัมพันธ์ของการดำรงชีพในชุมชน

¹⁰ ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร, “สัปเหร่อกับการจัดการศพของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมอญ ริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 38.

เอกสารอ้างอิง

ม. อุ. (ไทย) 3/189.

ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร, “สัปเหร่อกับการจัดการศพของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมอญ ริมน้ำแม่กลอง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548

ธีรานันท์ (นามแฝง), การตายและพิธีการทำบุญศพ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2544

นิเทศ ดินณะกุล, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546

ปราณี วงษ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2534

แปลก สนธิรักษ์, พิธีกรรมและลัทธิประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลไทยวัฒนาพานิช, 2504

พระชาญชัย ชยเมธี (คำวิชัย), “บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพกรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).

พระอธิการเด่นชัย ฐิริปัญโญ การศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผีของชนชาติพันธุ์ปืซู บ้านดอยชมภู หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553).

พหล แก้วเขียว, ฌาปนกิจ, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สธรรมิก จำกัด, 2545

หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากล เล่ม 1, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, 2532

**การส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุ บ้านนาฝาย
ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ**

**PROMOTION OF THE QUALITY OF LIFE OF THE PEOPLE AND THE
ELDERLY BAN NA FA TABONM NA FAI MUANG CHAIYAPHUM DISTRICT
CHAIYAPHUM PROVINCE**

ณัฐดนัย แก้วโพนงาม*

Nutdanai Kaewponngam

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุ บ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 2. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ 3. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิให้ดีขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย จำนวน 302 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย มีสภาพความเป็นอยู่แบบพอเพียง บางคนพักอาศัยอยู่กับครอบครัว บางคนอาศัยอยู่คนเดียวเพราะลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด ประชาชนบ้านนาฝายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ปลูกผักขาย บางคนเปิดร้านขายของชำ ผู้สูงอายุที่ว่างงานส่วนหนึ่งก็จะทำการจักสานเป็นงานอดิเรกในแต่วัน ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ส่วนมากจะมีปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดัน ปวดข้อปวดขา ปัญหาหนี้สิน ได้แก่ หนี้ ธกส. และหนี้ธนาคาร ส่วนปัญหาด้านอื่นๆ ได้แก่ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ สินค้าอุปโภคบริโภคราคาแพง ร้านค้าไม่ได้เข้าร่วมสวัสดิการของรัฐทำให้ขายของยาก แนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในการประกอบอาชีพและการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพเช่น การอบรมการทำขนมขาย การทำเครื่องจักรสาน การเพาะเห็ด การตรวจสุขภาพประจำปี และนอกจากนี้ยังอยากให้ติดกล้องวงจรปิดเพราะบางครั้งวัยรุ่นมั่วสุมเสพยาเสพติดและลักขโมยไก่ของชาวบ้าน

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, การส่งเสริมคุณภาพชีวิต, ประชาชน

* อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ABSTRACT

This research aimed to Promote the life quality of the people and the elderly, Ban Na Fai Tambon Na Fai ,Mueang Chaiyaphum District ,Chaiyaphum Province. The purpose of the research is 1. To study the community context and history of Ban Na Fai community, Tambon Na Fai, Mueang Chaiyaphum District ,Chaiyaphum Province. 2.To study living conditions, problems of the life quality of the people and the elderly, Ban Na Fai, Tambon Na Fai ,Mueang Chaiyaphum District, Chaiyaphum Province. 3. To find ways to promote the better life quality of people and the elderly,Ban Na Fai, Tambon Na Fai, Muang Chaiyaphum District ,Chaiyaphum Province. The sample was used in the research are 302 people and elderly in Ban Na Fai, Tambon Na Fai, Mueang Chaiyaphum District, Chaiyaphum Province. The research found that living conditions of the people and the elderly, sufficient living conditions, some people live with their families,but some live alone because their children go to work in the provinces,most of the people in Ban Na Fai are farmers. Some sell grocery stores. The elderly one who unemployed will do basketwork as a hobby in a day. The barriers to the life quality of the people and the elderly are health problems and debt problems include health problems such as diabetes, heart disease, arthralgia, leg pain, debt problems, debt and bad debt other problem is the sluggish agricultural crops price. Expensive consumer goods also the merchants do not attend state welfare, that mean it makes their sales are difficult.

The guidelines to promote the life quality of the people and the elderly Ban Na Fai ,Tambon Na Fai, Mueang Chaiyaphum District ,Chaiyaphum Province, is promoting of career groups in occupation and career skills development such as candy making training for sale, making wickerwork and making mushroom cultivation, Annual health checking. In addition, they want to have CCTV because sometimes teenagers in the village are addicted to drugs and stealing chicken from the villagers.

Keywords: Elderly, Promotion of the quality of life, People

บทนำ

ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทย ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากระบบสาธารณสุขได้รับการพัฒนามากขึ้น การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญส่งผลให้ภาครัฐกำหนดมาตรการเตรียมการรองรับให้การดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น โดยกำหนดยุทธศาสตร์ "การเตรียมความพร้อมสังคมไทยสู่สังคมผู้สูงอายุ" เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ด้วยการมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายยุทธศาสตร์และมาตรการต่างๆ ที่ใช้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุให้ชัดเจน

วิพรรณ ประจวบเหมาะ¹ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบการดูแลและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เช่น การให้บริการด้านสุขภาพ การจัดสวัสดิการทางสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการได้รับรู้ถึงข้อมูลที่เป็นต่อการวางแผนและดำเนินการบนฐานของการลงทุนและใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจกันเป็นอย่างมากทั้งในระดับชาติและในระดับโลก โดยองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้นิยามว่าประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเป็นสัดส่วนเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) และจะเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 20 และอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มเป็นร้อยละ 14 ประเทศไทยก็เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้จากผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ 5 ครั้งที่ผ่าน มา พบว่าประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในปี 2537 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 ร้อยละ 10.7 ร้อยละ 12.2 ในปี 2545, 2550, 2554 ตามลำดับผลการสำรวจปี 2557 พบว่ามีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมดประเทศ และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น โดยคาดการณ์ว่าในปี 2563 จะมีผู้สูงอายุเพิ่มสูงถึงประมาณร้อยละ 19.13 และในปี 2571 ประเทศไทยจะมีผู้อายุเกิน 60 ปีร้อยละ 23.5 กล่าวโดยรวมคือ ประเทศไทยจะก้าวจากสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) เป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ในเวลาเพียง 20 กว่าปีเท่านั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติ²

หมู่บ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีฐานะเป็นตำบล มีประชากรจำนวนมากและอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ การเปลี่ยนแปลงของบ้านนาฝายในทุกด้านจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเช่นเดียวกันหากจะมองเข้าไปในหมู่บ้านนาฝายในปัจจุบันจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเมือง ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้น คนหนุ่มสาวบางส่วนต้องอพยพไปขายแรงงานต่างถิ่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาขยะล้น ขาดการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาถนนชำรุด ปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ เนื่องจากการพัฒนาเป็นเมืองอย่างรวดเร็วโดยขาดการวางแผนในการพัฒนาที่ดีพอโดยเฉพาะปัญหาผู้สูงอายุถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากในชุมชนบ้านนาฝายในปัจจุบันมีผู้สูงอายุจำนวนมากและส่วนใหญ่ขาดรายได้ในการดำรงชีพที่เพียงพอ ผู้สูงอายุบางคนยังคงต้องทำงานหาเงินเลี้ยงชีพ บางคนอาศัยอยู่คนเดียวขาดผู้ดูแลเนื่องจากลูกหลานต้องไปทำงานต่างถิ่น สะท้อนถึงปัญหาทางสังคมในชุมชนที่ต่อไปจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ระดับประเทศ นอกจากผู้สูงอายุแล้วประชาชนในบ้านนาฝายส่วนใหญ่โดยทั่วไปยังคงมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ รายได้ยังคงต่ำ สภาพความเป็นอยู่บ้านเรือนยังไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของปัญหานี้เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

¹ วิพรรณ ประจวบเหมาะ , โครงสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ (พ.ศ. 2545 -2564) จุฬาลงกรณ์ ปีที่ 53 ฉบับที่ 9, 8 มีนาคม 2553.

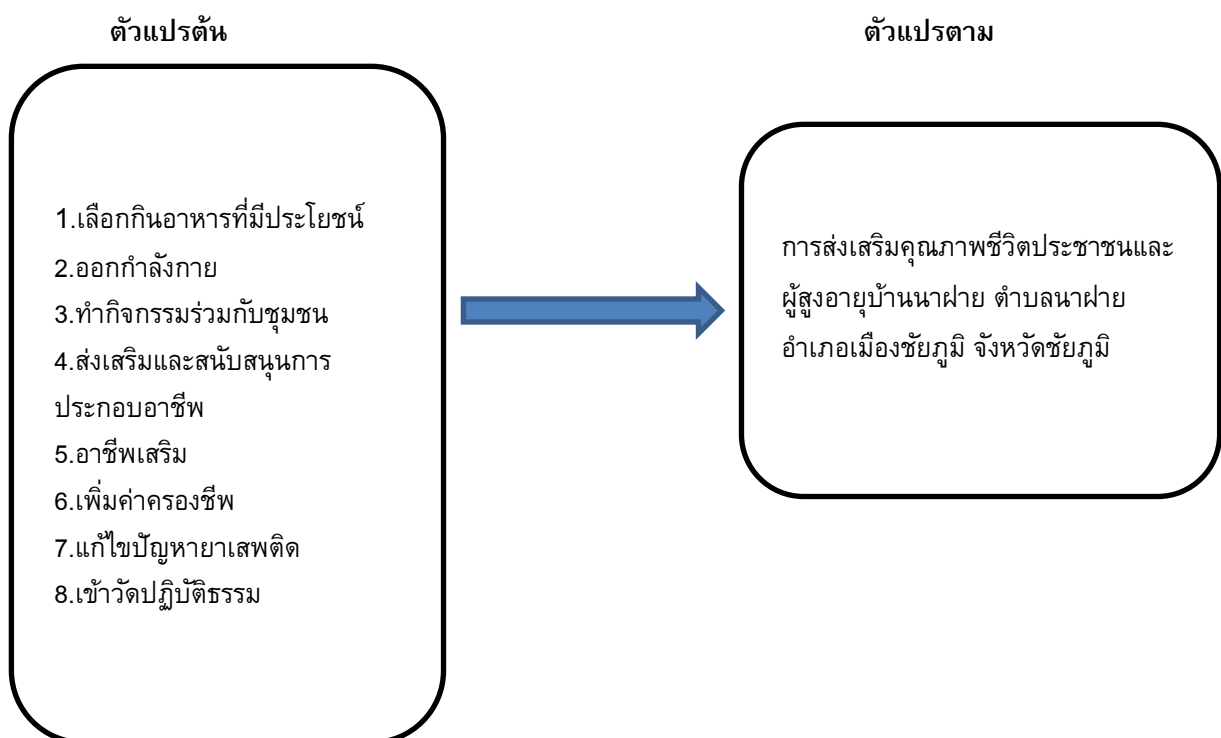
² สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร :รายงานข้อมูลผู้สูงอายุประเทศไทย), 2557.

ประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุ บ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิให้ดีขึ้น

กรอบแนวคิด



ข้อมูลทั่วไปของบ้านนาฝาย หมู่ 3,16

ข้อมูลประชากร หมู่ 3

ชาย	425	คน
หญิง	439	คน
จำนวนครัวเรือน	496	หลังคาเรือน

ข้อมูลประชากร หมู่ 16

ชาย	264	คน
หญิง	305	คน
จำนวนครัวเรือน	199	หลังคาเรือน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับต.ท่าหินโงม	อ.เมืองชัยภูมิ	จ.ชัยภูมิ
ทิศใต้ ติดต่อกับต.รอบเมือง	อ.เมืองชัยภูมิ	จ.ชัยภูมิ
ทิศตะวันออก ติดต่อกับต.นาเสียว	อ.เมืองชัยภูมิ	จ.ชัยภูมิ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับต.ห้วยต้อน	อ.เมืองชัยภูมิ	จ.ชัยภูมิ

ข้อมูลด้านการศึกษา

มีโรงเรียน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านนาฝาย

ข้อมูลด้านศาสนา

มีวัด 1 วัด คือ วัดรังสี

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ความหมายของผู้สูงอายุ

ฮอลล์³ ได้แบ่งการสูงอายุของบุคคลออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสูงอายุตามวัย (Chronological Aging) หมายถึง การสูงอายุตามปีปฏิทิน โดยการนับจากปีที่เกิดเป็นต้นไป และบอกได้ทันทีว่า ใครมีอายุมากน้อยเพียงใด
2. การสูงอายุตามสภาพร่างกาย (Biological Aging) เป็นการพิจารณาการสูงอายุจากสภาพร่างกาย และสรีระของบุคคลที่เปลี่ยนไป เมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น เนื่องจากประสิทธิภาพการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายลดน้อยลง เป็นผลมาจากความเสื่อมโทรมตามกระบวนการสูงอายุเป็นไปตามอายุขัยของแต่ละบุคคล
3. การสูงอายุตามสภาพจิตใจ (Psychological Aging) เป็นการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่การรับรู้ แนวความคิดความจำ การเรียนรู้ เซอร์ปัญญา และลักษณะบุคลิกภาพที่ปรากฏในระยะต่างๆ ของชีวิตแต่ละคน ที่มีอายุเพิ่มขึ้น
4. การสูงอายุตามสภาพสังคม (Sociological Aging) เป็นการเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่ สถานภาพของบุคคลในระบบสังคม รวมทั้งความคาดหวังของสังคมต่อบุคคลนั้น ซึ่งเกี่ยวกับอายุการ แสดงออกตามคุณค่าและความต้องการของสังคม

³ แสงเดือน มุสิกกรรมณี, "ความต้องการด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ", (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ) สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการโครงการสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2545.

ผู้สูงอายุ (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3) หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย

องค์การอนามัยโลก ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง ประชาชนผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

วิธีการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาบริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
2. ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
3. หาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิให้ดีขึ้น

ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนบ้านนาฝาย หมู่ที่ 3,16 ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตด้านเวลา เดือนตุลาคม 2560 - เดือนกรกฎาคม 2561

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรบ้านนาฝายมีทั้งหมด 1,433 คน ใช้กลุ่มตัวอย่าง 302 คน โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

วิธีการเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
- ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนและคุณภาพชีวิต
- ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีรายละเอียด ดังนี้

วิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอกชุมชน

1.1 จุดแข็งภายในชุมชน

- 1) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีผู้มีความรู้มาก
- 2) มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- 3) มีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน
- 4) มีการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ
- 5) อยู่ใกล้แหล่งชุมชน การคมนาคมสะดวก ใกล้มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
- 6) ผู้นำมีความรู้และมีประสบการณ์มาก

1.2 จุดอ่อนภายในชุมชน

- 1) ประชาชนไม่มีอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว
- 2) การทำงานของกลุ่มอาชีพและกลุ่มต่างๆ ยังไม่มีการประสานงานกันเท่าที่ควร
- 3) เยาวชนไม่สนใจงานพัฒนาต่างๆ ของหมู่บ้าน
- 4) เยาวชนไม่มีงานทำและจับกลุ่มกัน ซึ่งเป็นความเสี่ยงต่อความปลอดภัย
- 5) ผู้สูงอายุมีจำนวนมาก และยังไม่ได้เบี้ยยังชีพครบทุกคน

ศักยภาพภายนอกชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคภายนอกชุมชน

- 1.งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนา
- 2.ขาดการประชาสัมพันธ์ในกลุ่มและกิจกรรมของกลุ่มสู่บุคคลภายนอกอย่างต่อเนื่อง
- 3.น้ำอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอ
- 4.แหล่งน้ำการเกษตรอยู่ในทิศทางที่ไม่เหมาะสมในการผันน้ำมาใช้ในการเกษตรได้

โอกาสภายนอกชุมชน

- 1.สามารถที่จะพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นหมู่บ้านตามเส้นทางท่องเที่ยว
- 2.สามารถที่จะพัฒนาเป็นหมู่บ้านพัฒนาแบบยั่งยืน
- 3.สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนาฝาย หมู่ 3,16

เป็นความพยายามของคนในชุมชนบ้านนาฝายที่จะสืบทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนบ้านนาฝาย โดยมีชาวบ้าน บ้านนาฝายได้เล่าขานสืบสานต่อกันมารุ่นต่อรุ่น และเป็นความโชคดีที่มีผู้เฒ่าผู้แก่ท่านหนึ่ง คือพ่อใหญ่สงบ กุลนาฝาย ได้จดบันทึกประวัติหมู่บ้านจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าหลายคนเอาไว้ เมื่อปี พ.ศ. 2549 พ่อจะสรุปใจความอันเป็นสาระสำคัญ กล่าวคือ ย้อนไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีพ.ศ. 2365 ซึ่งในขณะนั้นตัวเมืองชัยภูมิ ได้อยู่ในการปกครองโดยขุนภักดีชุมพล ซึ่งเดิมเป็นพี่เลี้ยงราชบุตรของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ตลอดมา

ปีพ.ศ. 2367 ซึ่งอยู่ในช่วงปลายรัชกาลที่ 2 ขุนภักดีชุมพล (แล) ได้เอาใจออกห่างเจ้าอนุวงศ์ โดยนำส่วยที่เป็นทองกลับไปถวายให้กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นเหตุให้เจ้าอนุวงศ์เป็นเดือดเป็นแค้น จึงยกทัพมาตีเมืองชัยภูมิ ในช่วงปีพ.ศ. 2368 แต่ทัพของเจ้าอนุวงศ์พ่ายแพ้กลับไป ก็พอดีกลับการเปลี่ยนแปลงรัชสมัยการปกครองเป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขุนภักดีชุมพลได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาภักดีชุมพล นับแต่นั้นมา

แต่ในที่สุด เจ้าอนุวงศ์ก็ยกทัพกลับมาโจมตีเมืองชัยภูมิ และจับตัวพระยาภักดีชุมพล (แล) ได้ และนำไปประหารชีวิตได้ต้นหว้าใหญ่ ข้างหนองปลาเฒ่า (ชาวบ้านพากันศรัทธาบอกเสียใจ จึงพร้อมใจกันสร้างศาลเจ้าพ่อพระยาแลเมื่อประมาณปีพ.ศ. 2374 ดังที่ปรากฏอยู่ที่หนองปลาเฒ่าในปัจจุบัน) ย้อนกลับมาช่วงเวลาพระยาภักดีชุมพล(แล)ถูกจับและกำลังจะถูกประหารชีวิต ในขณะนั้นก็มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่มาจากบ้านหินตั้งบ้านโปบิต กำลังออกป่าเก็บผักหักฟืน มาพบเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงเกรงกลัวภัยอันตรายจะมาถึงตนและ

ครอบครัว พอตตกตอนกลางคืนทั้งสองหมู่บ้าน จึงได้รวบรวมทรัพย์สินเงินทองของมีค่าและสิ่งของที่จำเป็น รวมทั้งคนสนิทของเจ้าเมืองชัยภูมิร่วมเดินทางหนีมาด้วยกันในการเดินทางคืนนั้นไม่มีการพักผ่อนหลับนอน กันจนมาถึงป่าลึกแห่งหนึ่งเป็นภูเขาราบเนินเตี้ยและคิดว่าไกลพอที่จะหลบซ่อนตัวได้ คืนนั้นก็ป็นคืนเดือน มีดด้วยและโชคดีได้พบถ้ำในบริเวณนั้น จึงหลบเข้าไปพักอาศัย (คือถ้าเขาภูพระโดยมีรูปแกะสลักเป็นพระเจ้า องค์ตื้อนั่นเอง) ชาวบ้านที่หนีตาย จึงได้สักการะกราบไหว้บูชา วิงวอนขอพึ่งใบบุญบารมี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ ปกป้องรักษา อย่าให้พบกับสิ่งที่ไม่ดี ไม่งามเลยและได้พักอาศัยอยู่ที่นั่นเป็นเวลาประมาณเดือนเศษๆ และคิด ว่าข้าศึกคงจะถอยทัพกลับไปแล้ว จึงให้ชายฉกรรจ์ออกมาหาข่าว ทราบว่าข้าศึกถอยทัพกลับไปแล้วบาง ครอบครัวก็ทยอยกลับภูมิลำเนาเดิม อีกหลายครอบครัวไม่กลับถิ่นเดิมแต่อพยพปักหลักอยู่ริมห้วยลำปะทาว ผังด้านทิศตะวันออก(หมู่บ้านนาไโกะในปัจจุบัน) โดยมีชาวบ้านจากบ้านหินตั้งนำโดยครอบครัวของพ่อใหญ่ สีและชาวบ้าน บ้านโนนปอเปิดรวมอยู่ด้วยต่อมาไม่ทราบชัดว่าอีกกี่ปีก็เดือน ชาวบ้านได้เกิดโรคร้าย เป็น โรคติดต่ออย่างร้ายแรงและมีคนตายจำนวนมาก พ่อใหญ่สีจึงพาชาวบ้านย้ายถิ่นฐาน อพยพข้ามลำปะทาวมา ทางด้านทิศตะวันตก ซึ่งมีสภาพเป็นป่าทึบ และตั้งใจว่าจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี้ แต่คนโบราณสมัยก่อน จะยึดเอา แห่งใดแห่งหนึ่งตั้งบ้านตั้งเรือน ต้องมานอนใกล้ต้นไม้ใหญ่คอยสังเกตการณ์ดูใบไม้หล่นลงจากต้น ปรากฏว่า ใบไม้หล่นลงจากต้นหมุนเร็วเกินไปได้ทำนายว่าจนเกิดเรื่องเดือดร้อนในภายหลังพอตตกตอนกลางคืนก็มา สังเกตเงาของต้นไม้ปรากฏว่า บางต้นก็เป็นรูปร่างคล้ายงู คล้ายเสือ สิงโต สุนัข และเป็นรูปสัตว์ชนิดที่เป็น ศัตรูต่อกัน ทายว่าอยู่ที่นี้คงไม่ได้แน่ พอรุ่งเช้าของวันใหม่นายสีก็พาชาวบ้านโยกย้ายถิ่นฐานเดินข้ามห้วย หนองตาอ้ง มาทางฝั่งทิศเหนือของหนองตาอ้ง เมื่อมาถึงที่หมายก็พักผ่อนและนอนใต้ต้นไม้สังเกตการณ์ เหมือนเดิม ปรากฏว่าใบไม้ร่วงจากต้นลงมาแต่ละต้น หมุนลงช้าๆ ดูแล้วเปล็ดเปล็นตา พอตตกตอนกลางคืนก็ สังเกตเงาของต้นไม้และสภาพธรรมชาติรอบตัว ซึ่งคืนนั้นตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 4 ปีระกา เงาของต้นไม้ไม่ มีรูปลักษณะที่เหมือนสัตว์น่ากลัวเลย และที่สำคัญที่สุดคือมีต้นไม้ต้นหนึ่ง แปลงประหลาดมากเป็นเงารูปช้าง สามเศียรและมีเงาคล้ายๆ รูปท้าวพระยานั่งเศียรกลาง ท่านทำนายว่าเรื่องเรื่องที่ดีมากถ้าตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนที่นี่ จะอยู่ดีมีสุขและจะอุดมสมบูรณ์เจริญรุ่งเรืองดี ดังนั้นทั้งหมดจึงได้ยึดเอาที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งหลัก ปักฐานจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งในขณะนั้นพ่อใหญ่สีและแม่ใหญ่ที่ อายุได้ 56 ปี น่าจะอยู่ในช่วงปีพ.ศ. 2392

สรุปผลการวิจัย

1. บรรพชนดั้งเดิมของชุมชนบ้านนาฝายในวันนี้ โยกย้ายถิ่นฐานมาจากชาวบ้าน บ้านหินตั้ง (ปัจจุบันอยู่ในตัวเมืองชัยภูมิ) และมาจากชาวบ้าน บ้านโนนปอเปิด (ปัจจุบันคือบ้านหนองบัวเมืองเก่า)
2. หนีภัยสงครามของเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ประมาณปี พ.ศ. 2373 มาหลบภัยที่ถ้ำภูพระ (พระเจ้า องค์ตื้อ)
3. เมื่อสถานการณ์สงครามเริ่มสงบลง ก็ปักหลักถิ่นฐานใหม่อยู่ริมห้วยลำปะทาว ทางฝั่งด้านทิศ ตะวันออก
4. เกิดโรคระบาด มีคนตายจำนวนมาก จึงย้ายถิ่นฐานอีกครั้ง มาอยู่ทางฝั่งตะวันตก ทางทิศเหนือ ของหนองตาอ้งจากลำห้วยบริเวณจากเขาสระหงส์ตลอดลำน้ำสู่ห้วยลำปะทาวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนบ้าน นาฝายที่ตั้งหลักปักหลักฐานที่มั่นคงจนถึงทุกวันนี้

2. สภาพความเป็นอยู่ ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบล นาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ มีสภาพความเป็นอยู่แบบพอเพียง บางคนพักอาศัยอยู่กับครอบครัว บางคนอาศัยอยู่คนเดียวเพราะลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัด ประชาชนบ้านนาฝายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา ปลูกผักขาย บางคนเปิดร้านขายของชำ ผู้สูงอายุที่ว่างงานส่วนหนึ่งก็จะทำการจักสานเป็นงานอดิเรกในแต่วัน ปัญหาอุปสรรคของคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ส่วนมากจะมีปัญหาด้านสุขภาพและปัญหานี้สิน ปัญหาสุขภาพ ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดัน ปวดข้อปวดขา ปัญหานี้สิน ได้แก่ ห�ี่ ธกส. และห่นนอกระบบ ส่วนปัญหาด้านอื่นๆได้แก่ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ สินค้าอุปโภคบริโภคราคาแพง ร้านค้าไม่ได้เข้าร่วมสวัสดิการของรัฐทำให้ขายของยาก

3.แนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิให้ดีขึ้นได้แก่การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในการประกอบอาชีพและการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพเช่น การอบรมการทำขนมขาย การทำเครื่องจักรสาน การเพาะเห็ด การตรวจสุขภาพประจำปี การออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ในการบริการประชาชนบ้านนาฝาย การสนับสนุนส่งเสริมชุมชนดูแลผู้สูงอายุโดยมีชุมชนเป็นฐานรวมถึงการดูแลกันเองของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม และนอกจากนี้ยังอยากให้ติดกล้องวงจรปิดเพราะบางครั้งวัยรุ่นมั่วสุมเสพยาเสพติดและลักขโมยไก่ของชาวบ้าน

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะความคิดเห็นแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนและผู้สูงอายุดังนี้

- 1.อยากให้มีหน่วยงานหลักในการดูแลสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของประชาชนและผู้สูงอายุ ในด้านการให้บริการด้านสุขภาพในชุมชนบ้านนาฝาย ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- 2.ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างรายได้แก่ประชาชนที่ว่างงานและผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้

เอกสารอ้างอิง

วิพรรณ ประจวบเหมาะ, โครงสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่

(พ.ศ. 2545 -2564) จุฬาลงกรณ์ ปีที่ 53 ฉบับที่ 9, 8 มีนาคม 2553

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร :รายงานข้อมูลผู้สูงอายุประเทศไทย, 2557

แสงเดือน มุสิกธรรมณี”, ความต้องการด้านกิจกรรมของผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ”,

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขา

การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2545

World Health Organization, **The World Health Report Bridging the gaps**, 1995.

**การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ
พัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี***

**PATICIPATION IN ADMINISTRATION OF LOCAL GOVERNMENT
ORGANIZATION AND POLITICAL DEVELOPMENT OF PEOPLE
IN CHANTHABURI PROVINCE**

ชวงศ์ อุบาลี และคณะ**

Chuwong Ubalee and Others

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี และเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method)

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทางการเมืองของจังหวัดจันทบุรีนั้นมีความหลากหลายของขั้วอำนาจทางการเมืองที่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ นั้นไม่สามารถที่จะครองอำนาจได้เหมือนกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออก ด้วยพื้นฐานของผู้คนที่มีความหลากหลายและข้อจำกัดของนักการเมืองที่ไม่สามารถจะควบคุมระบบเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดจันทบุรีได้ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.18$) เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขายจึงไม่มีเวลาในการร่วมทำโครงการและติดตามผล อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความเป็นปัจเจกชนที่ค่อนข้างสูง แต่หากเกิดปัญหาที่มีผลกระทบในวงกว้างหรือต่อตนเองโดยตรง ประชาชนก็สามารถรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง ติดตามและตรวจสอบการทำงานในประเด็นดังกล่าว เมื่อพิจารณาด้านที่มีคะแนนสูงในการบริหารคือด้านการวางแผนและนโยบาย เพราะมีการจัดทำประชาคมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 หมู่บ้าน โดยที่โครงการและแผนต่าง ๆ จำเป็นต้องผ่านการทำประชาคมจากประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยัง

* งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี, ทูลสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

** อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี; จุตินันท์ ขวัญเนตร อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี; สติวงศ์ เจริญวงศ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี; เอื้อมพร รุ่งศิริ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี; สะดิระ เผือกประพันธุ์ อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี คือ การเลือกตั้ง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, รูปแบบทางการเมือง, ระดับการมีส่วนร่วม

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) To study the political development of local residents in Chanthaburi, 2) To study the level of participation of local residents in Chanthaburi related to the Local Administrative Organizations, and 3) To study a model of political participation in the context of Chanthaburi communities. The mixed method was applied in this research.

The study showed that there were variety of different political factions in Chanthaburi, There were variety of political power terminals, the various political groups were unable to dominate like other provinces in the Eastern Thailand with the basis of people diversity and limitations of politicians who were unable to control the political economy of Chanthaburi province. The participation level in administration of local government organizations and political development of people in Chanthaburi province remained low (=2.18) The majority of local residents identified their occupation as business owners, they didn't have time to participate either the project or follow up, however , although there was a relatively high individuality but if there was any problem that had a wide impact or directly on their own, people could gather claim, follow up and check the work on such issues, the level of participation in the Local Administrative Organizations, they easily put aside their differences when they feel they need to protect their rights. Furthermore, survey respondents indicated the high level of satisfaction with the public forums held to discuss issues related to planning and strategy. When considering areas with high scores in management, namely planning and policy because the community has been established at least once a month per village by various projects and plans it needs to be made through the community from the people and local administrative organizations also provide activities to increase public participation . For the political participation model that is appropriate to the context of the community. Residents also enjoyed participating in activities that sponsored by the Local Administration Organizations designed to increase participation. The model of political participation in the context of Chanthaburi communities was election.

Keywords: political participation, political model, participation level.

บทนำ

การกระจายอำนาจถือว่าเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ที่มีขั้นตอนซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหลากหลาย ดังนั้นที่ผ่านมาจึงถือเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการกระจายอำนาจสู่ประชาชนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป้าหมายสูงสุดแห่งการกระจายอำนาจก็คือ การทำให้อำนาจที่แท้จริงเป็นของประชาชน แต่การกระจายอำนาจที่ผ่านมาจำเป็นต้องเผชิญกับอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ในชุมชนท้องถิ่นเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การแตกตัวทางสังคม” (Social Differentiation) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ในชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เกิดการแบ่งแยกเป็นกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นและชาวบ้านทั่วไป ปรากฏการณ์ที่เป็นผลตามมาจากการแตกตัวและการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมนั้น ก็คือ กลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้ใช้อำนาจที่กระจายจากส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น ในบางพื้นที่ชาวบ้านท้องถิ่นถึงขั้นถูกผลักออกจากพื้นที่ของอำนาจ กระทั่งชาวบ้านท้องถิ่นไม่สามารถใช้กลไกองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อจัดการวิถีชีวิตของตนเองได้ แม้สถานการณ์ดังกล่าวจะไม่ได้เกิดขึ้นในทุกๆ ท้องถิ่นก็ตามแต่ก็สามารถพบเห็นสถานการณ์ดังกล่าวได้โดยทั่วไป¹

ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริงแห่งการกระจายอำนาจการปกครอง คือ การสร้างองค์กรปกครองท้องถิ่นให้เป็นของประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องมีการสร้างส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถทำงานร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือชนชั้นนำท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชาชนมีความตื่นตัวและมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองแบบสองชั่วในปัจุบัน ดังเห็นได้จากประชาชนในจังหวัดจันทบุรีแบ่งแยกออกเป็น 2 ชั่ว ตามการแบ่งชั่วทางการเมืองระดับชาติ คือ กลุ่มที่สนับสนุนทักษิณ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือกลุ่มเสื้อแดง และกลุ่มที่ต่อต้านทักษิณ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือกลุ่มเสื้อเหลือง มีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวจากประชาชนหลากหลายพื้นที่ ร่วมแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ และนำเสนอทิศทางการเมืองใหม่

จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองระดับชาติดังกล่าว จึงน่าสนใจศึกษาว่า นอกจากปรากฏการณ์การตื่นตัวทางการเมืองระดับชาติของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีที่ชัดเจนนั้น การตื่นตัวทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างไร โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงอย่างใกล้ชิดต่อประชาชนในจังหวัดจันทบุรี และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับบริบทของชุมชนจังหวัดจันทบุรี

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

¹ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และชัยณรงค์ เครือนวน. การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจชั่วเด่นชั่วเดียวในจังหวัดชลบุรี.ชุดงานวิจัยภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพมหานคร:2555)

2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

3. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนจังหวัดจันทบุรี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาร่วมกันมีส่วนร่วมทางการเมืองและพัฒนาการเมืองภาคประชาชนเพื่อค้นหาคำตอบรูปแบบและพัฒนาการเมืองในชุมชนที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตวิถีคิดตลอดจนบริบทต่างๆ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method) โดยมีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้ 2 หัวข้อหลัก ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเพื่อตอบคำถามในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้จะใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1.2 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) นั้นเป็นการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง

2. การสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในการการสัมภาษณ์รายบุคคล จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interviews) โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key - informants) ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย เป็น การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ในที่นี้หมายถึงตั้งอยู่บนความเชื่อว่าเหตุการณ์ในอดีตจะมีความสัมพันธ์ต่อสถานการณ์ในปัจจุบันและความต่อเนื่องในอนาคต

3. การวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

3.1 การเลือกกลุ่มประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่ ผู้นำชุมชนเช่นเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้านประชาชน(เกษตรกร) ข้าราชการนักวิชาการในเขตอำเภอเมืองจันทบุรีจำนวน 45,639คน และอำเภอท่าใหม่จำนวน 48,147 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire)เกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ(Check list) เป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ อาชีพ อายุ รายได้ การศึกษา

ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบบให้คะแนนเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน จังหวัดจันทบุรี

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ศึกษาเอกสาร

4.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) รวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่นผู้นำองค์กร/ชุมชนปราชญ์ชาวบ้านเยาวชนประชาชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลและกลุ่มองค์กรต่างๆเพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลที่จะสามารถนำมาใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

4.3 จัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นแสวงหารูปแบบและกระบวนการทางการเมืองที่เหมาะสมกับวิถีชุมชนเพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน จังหวัดจันทบุรี

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาทั้งการวิจัยเอกสารการวิจัยภาคสนามการจัดเวทีชุมชนการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้การวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพกับการใช้หลักการตีความ

ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี” ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ คือ อำเภอเมืองจันทบุรี และอำเภอท่าใหม่ด้วยแบบสอบถาม และนำมาวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. พัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

ในการศึกษาเรื่องพัฒนาการทางการเมือง จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจะลักษณะพัฒนาการทางการเมืองของจังหวัดจันทบุรี โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวข้อดังนี้

1.1 ยุคที่ 1 การเมืองของจังหวัดจันทบุรียุคดั้งเดิม (ก่อน 2435)

จันทบุรีเป็นเมืองเก่าแก่ เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในส่วนของทางการเมืองจะพบว่าความสัมพันธ์ทางการเมืองของชุมชนชายฝั่งทะเลนั้น เป็นลักษณะของการผูกพัน

กับชนชั้นนำในท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจแบบยังชีพของชุมชน มีสภาพพื้นฐานการปกครอง ของชุมชนในอดีต การปกครองในชุมชนจะมีผู้อาวุโสมีฐานะเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น ชนชั้นนำท้องถิ่นจะมีฐานะเป็นผู้ปกครองชุมชน ที่คนที่ชุมชนเคารพเชื่อฟัง เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเป็นนักเลง พูดจริงทำจริง และอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ ทางครอบครัวเครือญาติเป็นหัวหน้าชุมชนมีฐานะเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น แต่ในการปกครองจะไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จ โดยจะมีการถ่วงดุลอำนาจ โดยผู้อาวุโสของชุมชน พระ ครู การดำเนินการบริหารจัดการปกครองในชุมชน จะมีการปรึกษากันในกลุ่มชุมชนภายใต้การถ่วงดุลอำนาจของบุคคลข้างต้นเป็นหลัก โดยอาศัยความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ ระบบอาวุโส ที่ลดหลั่นกันไป²

ชนชั้นปกครองจะนำส่วนที่เหลือจากการกินการใช้มาทำการค้ากับเมืองอื่นด้วย การผลิตเพื่อยังชีพของชาวบ้านในช่วงนี้มุ่งการหาปัจจัย 4 เพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นสำคัญ ได้แก่ การปลูกข้าว ปลูกยาสูบ ทอผ้า หาของป่า และสมุนไพร เลี้ยงวัวควายเพื่อใช้ไถนา แต่เนื่องจากเทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำทำให้ชาวบ้านต้องใช้การแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยการ “เอาแรง” ทั่วไป ดังนั้น ชาวบ้านจึงต้องผลิตส่วนเกินเพื่อเป็นภาษีในรูปของส่วยในอดีตขุนนาง จะเป็นผู้เก็บส่วยและส่งเข้าเมืองหลวงในรูปของบรรณาการ 2 รูปแบบ คือ ส่วยบ้านและส่วยของป่า ส่วยบ้านนั้นจะเป็นผลผลิตอะไรนั้นจะขึ้นอยู่กับความถนัดและทรัพยากรของแต่ละหมู่บ้าน ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนจีนได้เข้ามามีบทบาทในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออกมากขึ้น โดยผ่านการค้าเรือสำเภา พ่อค้าจีนได้นำระบบการผลิตเพื่อขายมาใช้ เมื่ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ดังนั้น จึงเกิดระบบการผลิตสองรูปแบบควบคู่กันไป ภายในตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา คือ การผลิตเพื่อยังชีพ โดยคนไทยควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อขายของคนจีน³

การอพยพเข้ามาของคนจีนได้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบคู่ขนานระหว่างเศรษฐกิจเพื่อยังชีพกับระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าทำให้คนเชื้อสายจีนหลายคนผ่านกระบวนการสะสมทุนจนเกิดความมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจ และมีสายสัมพันธ์เครือข่ายที่ดีกับรัฐส่วนกลางและกลไกของรัฐ เขาเหล่านั้นได้เป็นผู้มีบทบาทและอิทธิพลในการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นในฐานะตัวกลางระหว่างรัฐและท้องถิ่น โดยเฉพาะเมืองจันทบุรี ที่เป็นชุมชนใหญ่ มีผู้คนอาศัยอยู่หลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบมาอาชีพ ทั้งค้าขาย ต่อเรือ ปลูกพริกไทย สวนผลไม้ และชาวจีนจำนวนหนึ่งเป็นชนชั้นหัวหน้า จึงมีกิจกรรมและเกิดการขัดแย้ง จนถึงขั้นวิวาทบาดหมางกัน เมื่อมาวิเคราะห์กับสถานการณ์ดังกล่าวก็จะพบว่าในยุคของรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นระบบการปกครองของไทยเปิดโอกาสให้ มีการตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากร โดยให้เอกชนเข้ามาประมูลรับเหมาเด็ดขาด ผู้ใดเสนอผลประโยชน์ให้กับรัฐสูงกว่าเจ้านั้นก็จะได้เป็น เจ้าภาษี และได้ชื่อว่าเป็นนายอากรสำหรับการผูกขาดการเก็บอากร ต่างๆ ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก⁴

² โอฬาร ถิ่นบางเตียว, พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก (กรุงเทพมหานคร: 2554), หน้า 76.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

⁴ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, พรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน รายงานการวิจัยศักยภาพชุมชน หมู่บ้านไทย (รายงานผลงานวิจัย). (กรุงเทพมหานคร: 2537), หน้า 98

1.2 ยุคที่ 2 การเมืองของจันทบุรีภายใต้กบฏไกรสร (2435-2500)

ในช่วงปี พ.ศ. 2435 เป็นฐานที่มีผลต่อการเกิดขึ้นมาของการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย กล่าวคือ ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างรัฐชาติที่มีการรวมศูนย์อำนาจเพื่อต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคมและเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบของสนธิสัญญาเบาริง⁵ โดยนับแต่ปี พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค โดยการนำระบบเทศาภิบาลมาใช้แทนระบบกินเมืองที่เข้ามาแต่เดิม ผลของวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ทำให้จังหวัดจันทบุรีถูกฝรั่งเศสยึดครองตามอนุสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสว่าฝรั่งเศสจะยึดจังหวัดจันทบุรีไว้เป็นเวลา 10 ปี ซึ่งหลังจากการที่ได้รับเมืองจันทบุรีและตราดกลับคืนมาแล้วนั้น สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกคือ จันทบุรี ระยอง ชลบุรี เป็นมณฑลจันทบุรี และส่งข้าหลวงเทศาภิบาลจากสวนกลางมาปกครอง⁶

หลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองตามการปกครองของประเทศในขณะนั้น ทำให้ชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี เข้าสู่ระบบการเมืองที่เป็นไปในลักษณะของสังคมอุปถัมภ์ และการเข้าสู่การควบคุมของกบฏไกรสรที่จัดรูปแบบการปกครองให้เป็นไปในแบบของรัฐรวมศูนย์ของไทย ซึ่งนอกจากการขยายอำนาจภายใต้นโยบายการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น รัฐยังได้ขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปยังภูมิภาคด้วยในส่วนของภาคตะวันออกที่ส่งเสริมและขยายพื้นที่การปลูกอ้อยและผลิตน้ำตาล และสินค้าต่าง ๆ เพื่อเป็นสินค้าส่งออก⁷

1.3 ยุคที่ 3 การเมืองของจังหวัดจันทบุรีหลังทศวรรษ 2500

จากการศึกษาวิเคราะห์ของชัยยงค์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2558) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกพบว่า ระบบการเมืองของจังหวัดจันทบุรีที่ทำให้เป็นหัวอำนาจทางการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนั้น ๆ นั้นมีผลมาจากการขยายตัวเข้ามาของถนน สุขุมวิทและเส้นทางยุทธศาสตร์ 304 การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยโดยใช้โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก การขยายตัวของวัฒนธรรมสมัยใหม่ จนถึงวัฒนธรรมบริโภคนิยมในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคตะวันออก รวมถึงจังหวัดจันทบุรีมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผลกระทบทางด้านการเมือง พบว่าระบบทุนนิยมที่เข้ามาในจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดต่าง ๆ ส่งผลการเมืองและสังคม ซึ่งระบบการพัฒนาทุนนิยมนี้ทำให้สังคมต่าง ๆ เกิดการแตกตัวทางสังคม (Social Differentiation) จนเกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) กล่าวได้ว่าระบบทุนนิยมนำมาพาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองในจังหวัดตะวันออกออกมาในหลากหลายรูปแบบ

⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. (กรุงเทพมหานคร: 2554)

⁶ มหาอำมาตยาภิบาลมหาอำมาตยาธิบดี (ม.ป.ป.). เล่าเรื่องจันทบุรีตีพิมพ์ในหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต.ท.ประจักษ์ สมารักษ์. มปพ.; สวรรค์ สุวรรณโชติ, สวรรค์ สุวรรณโชติ.(2519) ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราดที่ฝรั่งเศสยึดครองระหว่างปี พ.ศ. 2436-2449 .มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

⁷ ศรีศักร วัลลิโภดม, ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า. (กรุงเทพมหานคร: 2522)

จากลักษณะของอำนาจทางการเมืองในยุคของชนชั้นนำหลังทศวรรษที่ 2500 นั้นพบว่า จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่ยังไม่มีอำนาจทางการเมืองที่ชัดเจน กล่าวคือจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่ไม่มีขั้วอำนาจทางการเมือง เนื่องจากไม่มีขั้วอำนาจใด ที่สามารถผูกขาดอำนาจทางการเมืองและการสถาปนาตระกูล ขั้วอำนาจ เข้ามามีอิทธิพลและบทบาททางการเมือง ในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองภายใน จังหวัดและการตัดสินใจทางการเมืองจนตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจภายในจังหวัดอย่างกรณีจังหวัดอื่นๆ จึง ทำให้ทำให้แต่ละกลุ่มอำนาจในจังหวัดต้องจับมือเป็นพันธมิตรทางการเมืองและอาศัยของกลไกการจัดตั้ง เครือข่ายหัวคะแนนเป็นเครื่องมือหลักในการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจ ทำให้สภาพการเมืองของจังหวัดจันทบุรีที่มี ขั้วอำนาจการเมืองที่หลากหลายแต่ไม่มีขั้วอำนาจใดสามารถสถาปนาเป็นขั้วอำนาจที่ทรงอิทธิพลทาง การเมืองและเข้าไปครอบงำการตัดสินใจทางการเมืองภายในจังหวัดจันทบุรีได้ ทำให้การแข่งขันเพื่อเข้าสู่อำนาจ ทางการเมืองหลาย ๆ กรณีจึงจำเป็นต้องจับมือเป็นพันธมิตรทางการเมืองชั่วคราวในการแข่งขันเข้าสู่อำนาจ ในลักษณะที่เรียกว่า กลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์⁸

ความสัมพันธ์ของนักการเมืองในจังหวัดจันทบุรีนั้นเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการที่ ยังไม่สามารถที่จะมีตระกูลใดตระกูลหนึ่งเป็นผู้เข้ามาควบคุมอำนาจทางการเมืองในจังหวัดได้ดังนั้นในการเข้าสู่ อำนาจทางการเมืองได้นั้น นักการเมืองจึงจะต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์และเครือข่าย รวมถึง ความสัมพันธ์ในกลุ่มที่ตนเองอยู่ อันได้แก่ หอการค้า สมาคมอุตสาหกรรม องค์กรกุ๊ยกัย ซึ่งทำให้นักการเมืองได้ ก้าวเข้ามาสู่อำนาจ การร่วมมือกันเพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง แต่การรวมกันด้วยฐานดังกล่าวนี้ก็ไม่สามารถที่จะทำให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมือง และผูกขาดอำนาจทางการเมืองของจังหวัด จันทบุรีได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาจะพบว่านักการเมืองในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่จะมีเครือข่ายตามกลุ่มต่างๆ ในการสนับสนุนและเป็นฐานการเลือกตั้งของตนเองมากกว่า 1 กลุ่มที่ทำให้ตนสามารถที่จะเอาชนะการ เลือกตั้งได้ เนื่องจากจังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่ไม่มีขั้วทางการเมืองที่ผูกไว้กับบ้านใหญ่ทางการเมืองบ้าน ใดบ้านหนึ่ง ดังนั้นในการก้าวขึ้นสู่สนามทางการเมืองในระดับชาติหรือในระดับท้องถิ่น จึงทำให้นักการเมือง ในจังหวัดจันทบุรีนั้นจะต้องอาศัยเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่ม นักการเมืองท้องถิ่นและท้องที่ และกลุ่มทางสังคม เนื่องจาก การพยายามสถาปนาตัวของตระกูลชนชั้นนำ ภายในจังหวัดจันทบุรีนั้นยังไม่สามารถตกผลึก เป็นกลุ่มอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดได้ชัดเจน เนื่องจากข้อจำกัด ในหลาย ๆ ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชนชั้นนำไม่สามารถสถาปนาอำนาจ เช่น ความไม่พร้อมในด้านทรัพยากรทาง การเมืองเขตพื้นที่อิทธิพลทางการเมือง กระบวนการสะสมทุนทางเศรษฐกิจและสังคมของขั้วอำนาจยังไม่มี ความมั่งคั่งเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการเมือง ฐานบารมีทางการเมืองในจังหวัดยังไม่กว้างขวางพอในการ สร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง และข้อจำกัดในการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองแก่ เครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง ความไม่มีเอกภาพในครอบครัว/ตระกูล เกิดช่องว่างในกลไกอุปถัมภ์ ระหว่าง แกนนำขั้วอำนาจกับประชาชน⁹

⁸ อ้างอิงแล้ว, พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก (กรุงเทพมหานคร: 2554), หน้า 76

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76

2. การมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

ตารางที่ 2.1 ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1.ด้านนโยบายและการวางแผน	2.26	1.1	น้อย
2.ด้านการดำเนินการ	2.1	1.1	น้อย
3.ด้านการติดตามประเมินผล	2.2	1.1	น้อย

จากตารางที่ 2.1 พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในระดับน้อย 3 ประเด็น โดยเรียงตามลำดับคือ 1.ด้านนโยบายและการวางแผน ($\bar{X} = 2.26$) 2. ด้านการติดตามประเมินผล ($\bar{X} = 2.2$) 3. ด้านการดำเนินการ ($\bar{X} = 2.1$)

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามรายประเด็นพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านที่มีมากที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม โครงการต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ ตามปกติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้านอยู่อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 หมู่บ้าน เพื่อเป็นพื้นที่ในการรับฟังปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของประชาชน ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งปัญหาเรื่องขยะมูลฝอย และอื่น ๆ รวมทั้งยังมีช่องทางนอกเหนือเพื่อรับข้อร้องเรียนอื่น ๆ อีก เช่น ศูนย์ร้องทุกข์ประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่องทางทางโซเชียลมีเดีย¹⁰

นอกจากนี้ในการจัดทำโครงการต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องผ่านการเห็นชอบจากประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปี การจัดงานประเพณีต่าง ๆ ทั้งลอยกระทง สงกรานต์ กิจกรรมปีใหม่ที่ได้กล่าวก้าวเข้ามามีการจับของขวัญ แจกข้าวสาร มีการตั้งโต๊ะ แจกอาหารชาวบ้าน งานวันเด็กก็จะแจกของขวัญ มีการทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านค่อนข้างมากเป็นต้น¹¹ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีนั้นอยู่ในระดับน้อยและมีผลไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานด้านการประกอบ

¹⁰ นายวินัย ประจําเรือ.รองนายกเทศบาล. (สัมภาษณ์,วันที่ 12 ธันวาคม 2561); นายสนั่น หาดแก้ว.นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายเนินวง. (สัมภาษณ์,วันที่ 13 ธันวาคม 2561)

¹¹ นายวินัย ประจําเรือ.รองนายกเทศบาล. (สัมภาษณ์,วันที่ 12 ธันวาคม 2561); นายสนั่น หาดแก้ว.นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายเนินวง. (สัมภาษณ์,วันที่ 13 ธันวาคม 2561); นายวัลลภ ตั้งรักษาสัตย์.นายกเทศมนตรีท่าใหม่. (สัมภาษณ์ วันที่ 13 ธันวาคม 2561); นายเมธี รัตนสุวรรณ. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดเจ้า. สัมภาษณ์,วันที่ 30 พฤศจิกายน 2561)

อาชีพของประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีและจากการสัมภาษณ์ว่า ประชาชนส่วนใหญ่นั้นประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว หรือค้าขายเป็นหลัก ดังนั้นส่วนใหญ่จึงไม่มีเวลาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น¹²

ในด้านการมีส่วนร่วมนั้น นายวัลลภ ตั้งรักษาสัตย์ กล่าวว่าเนื่องจากมีชาวจีนบ้าง บางส่วนคนจีนสูงอายุเขาก็จะไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงเท่าไร จะมีก็แต่วัยกลางคนที่พอมีความรู้บ้างก็จะแสดงความเห็นได้บ้าง

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี

ตารางที่ 3.1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน จังหวัดจันทบุรี

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การเลือกตั้ง (Voting)	3.9	1.1	ปานกลาง
2. การออกเสียงประชามติ (Referendum) ของคนทั้งชุมชน ผลออกมามีอย่างไรต้องยึดตามนั้น	3.4	1.2	ปานกลาง
3. ประชาพิจารณ์ (Public hearing) ต้องทำโดยทั่วถึงกัน	3	1.2	ปานกลาง
4. มติมหาชน (Public opinion)	2.9	1.2	ปานกลาง
5. ประชาสังคม (Civil society)	2.8	1.3	ปานกลาง

จากตารางที่ 2.2 พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในระดับปานกลาง 5 ประเด็น โดยเรียงตามลำดับ 1.การเลือกตั้ง (Voting) ($\bar{X}$ =3.9) 2.การออกเสียงประชามติ (Referendum) ของคนทั้งชุมชน ผลออกมามีอย่างไรต้องยึดตามนั้น ($\bar{X}$ =3.4) 3.ประชาพิจารณ์ (Public hearing) ต้องทำโดยทั่วถึงกัน ($\bar{X}$ =3) 4.มติมหาชน (Public opinion) ($\bar{X}$ =2.9) 5.ประชาสังคม (Civil society) ($\bar{X}$ =2.8)

เมื่อพิจารณาตามรายประเด็นพบว่า รูปแบบที่ประชาชนในจังหวัดจันทบุรีเห็นว่าเหมาะสมที่สุดคือการเลือกตั้ง (Voting) เนื่องจากเป็นรูปแบบที่คุ้นเคย มีระยะเวลาที่แน่นอนทั้งในการจัดเลือกตั้งและระยะเวลาที่สั้น ไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพ มีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย ประชาชนรับรู้ข่าวสารได้อย่างทั่วถึง รวมถึงมีผลกระทบต่อนักการเมืองค่อนข้างมาก ขณะที่ ประชาสังคม (Civil society) เป็นรูปแบบที่ประชาชนใน

¹² นายวินัย ประจําเรือ.รองนายกเทศบาล. (สัมภาษณ์,วันที่ 12 ธันวาคม 2561); นายสนั่น หาดแก้ว.นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายเนินวง. (สัมภาษณ์,วันที่ 13 ธันวาคม 2561)

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีเห็นด้วยน้อยที่สุดนั้น เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคมยังขาดความเข้มแข็ง ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ไม่แน่นอน ประเด็นส่วนใหญ่ในการขับเคลื่อนมักเป็นประเด็นที่ไม่กว้างขวาง และเป็นรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นชิน¹³

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพัฒนาการทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี พบว่าลักษณะทางการเมืองของจังหวัดจันทบุรีนั้นมีความหลากหลายของขั้วอำนาจทางการเมืองที่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ นั้นไม่สามารถที่จะครองอำนาจได้เหมือนกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออก ด้วยพื้นฐานของผู้คนที่มีความหลากหลายและข้อจำกัดของนักการเมืองที่ไม่สามารถจะควบคุมระบบเศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดจันทบุรีได้ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรีอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.18$) เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขายจึงไม่มีเวลาในการร่วมทำโครงการและติดตามผล อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความเป็นปัจเจกชนที่ค่อนข้างสูง แต่หากเกิดปัญหาที่มีผลกระทบในวงกว้างหรือต่อตนเองโดยตรง ประชาชนก็สามารถรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง ติดตามและตรวจสอบการทำงานในประเด็นดังกล่าว เมื่อพิจารณาด้านที่มีคะแนนสูงในการบริหารคือด้านการวางแผนและนโยบาย เพราะมีการจัดทำประชาคมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งต่อ 1 หมู่บ้าน โดยที่โครงการและแผนต่าง ๆ จำเป็นต้องผ่านการทำประชาคมจากประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดจันทบุรี คือ การเลือกตั้ง

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมด้านการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรีนั้นสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และชัยณรงค์ เครือนวน (2555) ก็คือ กลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้ใช้อำนาจที่กระจายจากส่วนกลางมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น ในบางพื้นที่ชาวบ้านท้องถิ่นถึงขั้นถูกผลักดันออกจากพื้นที่ของอำนาจ กระทั่งชาวบ้านท้องถิ่นไม่สามารถใช้กลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดการวิถีชีวิตของตนเองและมีส่วนร่วมในการบริหารอยู่ในระดับน้อยนั่นเอง พร้อมกับความเป็นปัจเจกชนค่อนข้างสูงภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา,พรพีไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน รายงานการวิจัยศักยภาพชุมชนหมู่บ้านไทย (รายงานผลงานวิจัย).** กรุงเทพมหานคร; 2537

¹³ นายวินัย ประจําเรือ,รองนายกเทศบาล. (สัมภาษณ์,วันที่ 12 ธันวาคม 2561); นายสนั่น หาดแก้ว,นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายเนินวง. (สัมภาษณ์,วันที่ 13 ธันวาคม 2561)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และชัยณรงค์ เครือนวน. การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจขั้วเด่นขั้วเดียวใน
จังหวัด ชลบุรี.ชุดงานวิจัยภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพมหานคร:2555

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: 2554

มหาอำมาตยาภิบาลพระยามหาอำมาตยาธิบดี (ม.ป.ป.). เล่าเรื่องจันทบุรีตีพิมพ์ในหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ใน
งานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต.ท.ประจักษ์ สมารักษ์ณ์. มปป.; สุวรรณโชติ, สุวรรค์
สุวรรณโชติ.(2519) ประเทศไทยกับปัญหาเมืองจันทบุรีและตราดที่ฝรั่งเศสยึดครองระหว่างปี พ.ศ.
2436-2449 .มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

เมธี รัตนสุวรรณ. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดแก้ว. สัมภาษณ์,วันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

วัลลภ ตั้งรักษาสัตย์.นายกเทศมนตรีท่าใหม่. สัมภาษณ์ วันที่ 13 ธันวาคม 2561

วินัย ประจำเรือ.รองนายกเทศบาล. สัมภาษณ์,วันที่ 12 ธันวาคม 2561

ศรีศักร วัลลิโภดม, ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า. กรุงเทพมหานคร: 2522

สนั่น หาดแก้ว. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลค่ายเนินวง. สัมภาษณ์,วันที่ 13 ธันวาคม 2561

โอฬาร ถิ่นบางเตียว, พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก กรุงเทพมหานคร: 2554

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT OF INMATES IN THE PRISON BASED ON THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

บุญร่วม คำเมืองแสน*

Boonruam Khammuangsaen

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยได้เลือกผู้ให้ข้อมูล จำนวน 8 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและอุปกรณอื่นๆ แล้วตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า มนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบไปด้วยธาตุ 4 ขันธ์ 5 มีศักยภาพที่แตกต่างกันและความต้องการที่คล้ายคลึงกันได้แก่ ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยยารักษาโรคเป็นปัจจัยพื้นฐาน นอกจากนั้นยังมีความต้องการทางด้านสวัสดิการ ด้านความรัก ด้านความนับถือ ด้านพัฒนาศักยภาพของตนเอง ด้านกระบวนการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทของเรือนจำบางขวาง ได้แก่ “นโยบายห้าก้าวอย่าง” อย่างที่หนึ่ง การควบคุม ปราบปรามยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ อย่างที่สอง การจัดระเบียบวินัยเรือนจำ “วินัยเข้ม สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม ทุกตารางนิ้ว” อย่างที่สาม การฝึกวินัยผู้ต้องขัง อย่างที่สี่ พัฒนาจิตใจด้วยหลักสูตรสัจจธรรม อย่างที่ห้า การสร้างการยอมรับจากสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทและด้านรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทของเรือนจำกลางบางขวาง เป็นเรือนจำระดับความมั่นคงสูง ภารกิจของเรือนจำคือการขัดเกลานิสัยให้ดีขึ้นโดยใช้กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาผู้ต้องขังทั้งกิจกรรมที่พัฒนาทางร่างกาย เช่น มีสถานที่ออกกำลังกาย ใครชอบก็พาประเภทไหนก็ฝึกตามประเภทนั้นๆ ในแต่ละปีจะมีการแข่งขันกีฬาสีของเรือนจำและมีสถานที่บำบัดยาเสพติด ส่วนการพัฒนาจิตใจมีการอบรมตามหลักสูตรสัจจธรรม หลักสูตรมคคณายก การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รวมถึงกิจกรรมสวดมนต์ธรรมจักรกับปวัตตนสูตร กิจกรรมสวดมนต์ชินบัญชร หรือกิจกรรมวันสำคัญของชาติ เช่นวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ เรือนจำมีกิจกรรมวันพบญาติ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ญาติกับ

* คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ต้องขังมีความใกล้ชิดกันทั้งลูกหลานญาติพี่น้องพบปะกันในเรือนจำ เป็นการพัฒนาอารมณ์ของผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were as follows; 1. to study human nature according to Buddhism, 2. to study the process of human development in Theravada Buddhism, and 3. to build a human resource development model in Theravada Buddhism. The data were collected from 8 key-informants through in-depth interview form and other instrument and then analyzed by content analysis.

The results of the study found that;

Human beings in Buddhism consist of 4 main elements and 5 aggregates with different potentials but share the similar desire; food, clothing, lodging, and medicine. Furthermore human beings also require security, love, respect, and potential development.

The process of human resource development of inmates in Bang Khwang Central Prison based on Theravada Buddhist philosophy is "The 5-Step Policy"; 1) to control and suppress drugs, mobile phone and prohibited objects, 2) to implement discipline, order and tidiness, 3) to discipline the inmates, 4) to heal and develop their mind by Saggasa Meditation Course, and 5) to build recognition from society based on the principles of Threefold Training in Theravada Buddhist philosophy.

A human resource development model in Theravada Buddhism of Bang Khwang Central Prison indicated that this prison has security in a high level. The burden and duty of the prison are to train, tame and develop the inmates physically and mentally. There are sports-ground and drug treatment and therapy center in the prison. The inmates who prefer sports can join a group of sports they like and there is an inter-mural sport annually. The mental development is conducted through Saggasa Meditation Course and Master of Ceremony Course. There are other activities for the inmates such as giving alms, listening to a sermon, chanting sutras, family re-union activity, and national day activities. These activities can improve the inmates' emotion and feeling effectively.

Keywords: Human resource development, Theravada Buddhist philosophy

บทนำ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลกพระองค์เป็นมนุษย์ที่เป็นอริยบุคคล ได้พัฒนาพระองค์เองจนได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แล้วนำหลักคำสอนนั้นแสดงแก่มวลมนุษยชาติ ซึ่งหลักคำสอนนั้น โดยสรุปแล้วคือการพัฒนาตนเองให้พ้นจากกองทุกข์ทั้งมวล หลักคำสอนหรือหลักพุทธธรรมของพระพุทธเจ้านั้น มีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง คือให้การยอมรับในศักยภาพของมนุษย์ ถือว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สามารถฝึกฝน หรือพัฒนาตนเองได้จนถึงขั้นได้บรรลุความเป็นผู้ประเสริฐสุดด้วยการพัฒนาตนเอง มนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนได้และเมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ซึ่งต่างจากสัตว์ประเภทอื่นที่จะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อ เป็นผู้ฝึกหัดให้ตัวมันเอง ไม่สามารถจะฝึกฝนอบรมตนเองได้ และเมื่อผ่านการฝึกหัดแล้วในเวลาที่ใช้งานก็ต้องให้มนุษย์อีกนั้นแหละเป็นผู้นำมันเอาไปใช้งานด้านต่าง ๆ ตามที่ได้รับฝึกหัดมาเท่านั้น¹ ส่วนมนุษย์นั้นมีความสามารถที่จะฝึกฝนอบรมตนเองได้ และเมื่อผ่านการฝึกฝนพัฒนาได้แล้วย่อมเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุด ดังมีพระพุทธพจน์ที่ว่า ทนโต เสฏโฐ มนุสเสสุ ผู้ที่ฝึกฝนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์² วิชาจารณสมปโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส ผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือพัฒนาอบรมตนแล้ว ประเสริฐสุดทั้งในหมู่เทวดาและมนุษย์³ ไม่ใช่ในเพียงแต่หมู่มนุษย์เท่านั้น แม้แต่ในหมู่ของเทวดาทั้งหลาย มนุษย์ที่พัฒนาตนเองแล้วยังประเสริฐ สูงกว่า วรมส.สตา ทนฺตา อาชาเนีย จ สินฺหา ญญชฺร จ มหานาคา อตฺตทโน ตโต วร ม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพ และญญชฺร ผู้มหานาคชนิดที่นายความฝึกแล้ว จึงเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่บุคคล ผู้ฝึกตนแล้วประเสริฐยิ่งกว่านั้น⁴ มนุสสญฺโต สมฺพุทฺโธ อตฺตทโน ตตฺตา สมหิตา เทวาปิ นมสฺสจฺจ พฺทฺสมฺมา สัมพุทฺธเจ้า ทั้งที่เป็นมนุษย์ ทรงฝึกพระองค์ มีพระทัยตั้งมั่น แม้เทวดาก็น้อมนมัสการ⁵

ดังนั้นการพัฒนา ฝึกฝนอบรมเพื่อให้มนุษย์มีความรู้ มีจริยธรรม มีความมั่นคงในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีความเข้าใจในปัญหาของชีวิตและตระหนักในคุณค่าของหลักพุทธธรรม คือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้มากขึ้น จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้น โดยการช่วยกันส่งเสริมให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองจนถึงการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต และให้มนุษย์ที่ฝึกฝนอบรมแล้วเป็นที่พึ่งของสังคม ด้วยการนำเอาหลักพุทธธรรมมาช่วยประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม และเป็นไปตามระเบียบแบบแผนของสังคมที่กำหนดไว้ เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

ผู้วิจัยในฐานะกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา ในทันตสถาน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทันตสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อให้ปรากฏชัดเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจังและเหมาะสมได้ต่อไป

¹ พระเทพเวที (พระยฺหุร ปยุตฺโต). พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด), 2536, หน้า 34-36.

² ขุ.ธ. 25/33/48.

³ ส. น. 16/724/321.

⁴ ขุ.ธ. 25/33/57.

⁵ อญ . ปญจก. 22/314/357.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีประเด็นที่จะทำการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น พระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา บทความ ผลงานวิจัย และเอกสารอื่นๆ
2. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาและพฤติกรรมในเรือนจำกลางบางขวาง
3. ขอบเขตด้านระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2561 ถึงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2561

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป ซึ่งจะก่อให้เกิดการขยายความรู้ ความเข้าใจได้มากขึ้น
3. เป็นคู่มือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวางแผนเขียนกรอบในการวิจัย กล่าวคือ ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี โดยเริ่มจากประเด็นที่ต้องการวิจัยแล้วนำไปสู่การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงมาออกแบบการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์จนนำไปสู่ข้อค้นพบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยมากที่สุด 5 ประการ ดังนี้

1.1 ทำการวิจัยในสถานการณ์ที่จริง โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามตามแนวทางรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถตอบได้ตามความสมัครใจและสะดวกใจ โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์อย่างเป็นธรรมชาติและเป็นกันเองโดยการพูดคุยหรือการสนทนากัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการบันทึกทุกเรื่องที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูล

1.2 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้ข้อมูลและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก ข้อมูลที่ได้จึงเป็นลักษณะเชิงพรรณนา ปรากฏการณ์ที่พบข้อมูลส่วนใหญ่จึงไม่อยู่ในลักษณะของตัวเลข

1.3 การติดต่อโดยตรงและมีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการขอเข้าพบเพื่อพูดคุย และอธิบายวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยให้กับฝ่ายการศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมของเรือนจำ/ทัณฑสถาน ได้ทราบและชี้แจงถึงความสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

2. ประชากรในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากประชากรที่กำหนดไว้ ได้แก่ ฝ่ายการศึกษาและพัฒนา พฤติกรรมของเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยใช้พิจารณาจากผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยเป็นหัวหน้าโครงการ จึงมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี จึงสามารถเลือกบุคคลที่จะให้ข้อมูลได้กระจ่างและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้อย่างดียิ่ง

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนเตรียมการก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้จะเริ่มจากการติดต่อประสานไปยังผู้ให้ข้อมูล จนถึงก่อนเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้ 1. ติดต่อประสานกับผู้ให้ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งบางส่วนเป็นการติดต่อประสานทางโทรศัพท์และบางส่วนเป็นการติดต่อประสานด้วยตัวผู้วิจัยเองเมื่อได้รับการตอบรับแล้วจึงได้กำหนดตารางเวลาในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันเพื่อให้ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมในการวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลล่วงหน้า 2. ยืนยันกำหนดการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลที่ชัดเจนอีกครั้งหนึ่งในเรื่องของวัน เวลา และสถานที่เพื่อไม่ให้เสียเวลาทั้งสองฝ่ายโดยผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในแผนวิจัยในการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายน – ตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงไตรมาสที่สามและสี่ของปีงบประมาณ 2561

ขั้นตอนระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้เริ่มจากการเดินทางไปยังสถานที่ที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจนแล้วเสร็จ ดังนี้

1. เดินทางไปยังสถานที่ที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง
2. การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนหลังทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้เริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแล้วเสร็จจนถึงการจัดระบบข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ อภิปรายผล และสรุปผลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อไป ดังนี้

1. เนื่องจากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ผู้วิจัยเป็นผู้จัดบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จึงสะดวกต่อการนำมาสังเคราะห์ข้อมูล
2. ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่สังเคราะห์แล้วทั้งหมด คัดกรองเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา เพื่อนำไปสู่ข้อค้นพบ การวิเคราะห์และอภิปรายผล
3. เมื่อจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมาหาข้อสรุปก่อนนำมาอภิปรายผลต่อไป
4. นำเอกสารที่ได้รับมาทำการแยกแยะและจัดระเบียบข้อมูลว่ามีส่วนใดเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลประเภทอื่นๆ ที่ได้รับ
5. กำหนดรูปแบบการแสดงผลข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลในรายงานผลการวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนา ซึ่งเป็นผลจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงต้องมีการจัดระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา เป็นการค้นหาข้อความทั่วไปที่จะบอกความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแรกเชิงบรรยาย ส่วนที่สองคือการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นเทคนิคที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในรูปของเอกสารหรือข้อเขียนและคำพูดที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือสนทนา เป็นการวิเคราะห์ทั้งความหมายทางภาษาโดยตรงจากเอกสารหรือตัวบท และความหมายทางความรู้สึกหรือวิเคราะห์นัยที่แอบแฝงอยู่รวมถึงการตีความทางบริบทหรือสภาพแวดล้อมประกอบข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ด้วยเป็นการวางเค้าโครงของข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. นำเสนอข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และอภิปรายผลโดยเริ่มจากการนำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร
2. อภิปรายผลจากข้อมูลที่นำเสนอโดยวิเคราะห์ทั้งในส่วนที่เป็นคำพูดจากการสัมภาษณ์ เอกสารไปพร้อมๆ กัน โดยให้ความสำคัญทั้งความหมายในทางภาษาและตีความจากความรู้สึกที่แฝงอยู่ในข้อมูลนั้นๆ ภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นเพียงพอหรือยังและตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งความถูกต้องของข้อมูลประกอบไปด้วยกระบวนการวิธีที่หลากหลาย เช่น การตรวจสอบด้านข้อมูล ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบด้านแนวคิด ทฤษฎี เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัย ได้ทำการการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ตามแบบเครื่องมือการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งอาศัยข้อมูลจากเอกสารทั้งของราชการและเอกชน มาประกอบ การวิเคราะห์และเรียบเรียง รวบรวมเพื่อสนับสนุนในการตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปรากฏ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ

สรุปเป็นข้อค้นพบ (Fact finding) ได้ว่า เรือนจำบางขวาง เป็นเรือนจำระดับความมั่นคงสูงและเป็นนักโทษที่มีโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิต ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำอย่างเคร่งครัดตามตารางเวลาที่กำหนดไว้ และในเรือนจำแห่งนี้ยังมีสิ่งที่ยกย่องให้บริการผู้ต้องขังหลายประการ เช่น สถานพยาบาล ห้องสมุดพร้อมปัญญา สถานฝึกงานอาชีพ สถานศึกษา สถานพัฒนาจิตใจ แหล่งพัฒนาอาชีพของผู้ต้องขัง ทั้งงานช่างและงานฝีมือ รวมถึงแดนประหารสำหรับนักโทษเด็ดขาด

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่า การพัฒนาผู้ต้องขังมีกระบวนการอย่างไร?

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า ตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ มีกระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ เรียกว่า “โครงการห้าก้าว” อย่างที่หนึ่ง การควบคุมปราบปรามยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ อย่างที่สอง การจัดระเบียบวินัยเรือนจำ “วินัยเข้ม สะอาด เป็นระเบียบ สวยงามทุกตารางนิ้ว” อย่างที่สาม การฝึกวินัยผู้ต้องขัง อย่างที่สี่ พัฒนาจิตใจด้วยหลักสูตรสัจธรรมสมาธิ อย่างที่ห้า การสร้างการยอมรับจากสังคม

2. ท่านคิดว่า การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้ต้องขังมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร?

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า มีความเหมาะสมอย่างมาก เพราะทุกวันนี้ภารกิจของเรือนจำคือการขัดเกลานิสัยให้ดีงามโดยใช้กิจกรรมต่างๆในการพัฒนาผู้ต้องขัง ทั้งกิจกรรมที่พัฒนาทางร่างกาย เช่น มีสถานที่ออกกำลังกาย ใครชอบก็พาประเภทไหนก็ฝึกตามประเภทนั้นๆ ในแต่ละปีจะมีการแข่งขันกีฬาสีของเรือนจำ และมีสถานที่บำบัดยาเสพติด ส่วนการพัฒนาจิตใจมีการอบรมตามหลักสูตรสัจธรรมสมาธิ หลักสูตรมัลลิกานุกูล การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่นทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ รวมถึงกิจกรรมสวดมนต์ธรรมจักรกับปวัตตนสูตร กิจกรรมสวดมนต์ชินบัญชร หรือกิจกรรมวันสำคัญของชาติ เช่นวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ เรือนจำมีกิจกรรมวันพบญาติ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ญาติกับผู้ต้องขังมีความใกล้ชิดกันทั้งลูกหลานญาติพี่น้องพบปะกันในเรือนจำ เป็นการพัฒนาอารมณ์ของผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี

3. มีหน่วยงานหรือองค์กรใดบ้างที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขัง?

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า ในการพัฒนาผู้ต้องขังด้านการศึกษาและอาชีพ มีองค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วมหลายองค์กร เช่น กศน.จังหวัดนนทบุรี วิทยาลัยการอาชีพส่วนระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนการพัฒนาจิตใจก็มีสถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดโมลีโลกยาราม ในส่วนสถานประกอบการ ก็จะมีหลายหน่วยงานที่รองรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว รับเข้าทำงานในสถานประกอบการนั้นๆ ทั้งหมดนี้ เป็นความร่วมมือระหว่างกรมราชทัณฑ์ สถาบันการศึกษา และสถานประกอบการ

4. ท่านคิดว่า เป้าประสงค์ของการพัฒนาผู้ต้องขังเป็นอย่างไร?

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า การพัฒนาผู้ต้องขัง มีเป้าประสงค์หลักอยู่สองประการ คือ หนึ่งพัฒนาทางด้านร่างกาย เช่นการบำบัดสิ่งเสพติดให้กับนักโทษและฝึกอาชีพตามความถนัด สองพัฒนาทางด้านจิตใจ ได้แก่การจัดการศึกษาและอบรมเพื่อขัดเกลาลดใจให้ผู้ต้องขังมี

คุณธรรมจริยธรรม ผู้ต้องขัง หมายถึงผู้ที่ถูกคุมขัง ซึ่งได้แก่ผู้ที่ทำผิดกฎหมาย จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม เมื่อเข้ามาอยู่ในสถานที่แห่งนี้แล้ว ก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของเรือนจำ ความหมายคือ หน้าที่ของเรือนจำ จะต้องดูแลบุคคลเหล่านี้ ให้เป็นคนดีเป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่สร้างปัญหาหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมประเทศชาติ ต้องยอมรับความจริงว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีนักโทษล้นคุก เรือนจำเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการแก้ปัญหา

5. ท่านคิดว่า ผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว จะมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมได้อย่างไร

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า จากผลการดำเนินงานโครงการวิทยบริการ เรือนจำกลางบางขวาง ที่มีผู้ต้องขังที่จบหลักสูตรนี้ไปแล้ว และหลายคนก็ดำเนินชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ บางคนก็ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หลายคนก็กลับไปประกอบอาชีพที่ดีงามและสุจริต เหล่านี้น่าจะเป็นคำตอบให้กับสังคมได้ดี

ส่วนที่ 3 ข้อค้นพบที่ได้จากการลงภาคสนาม

สรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน (Grounded Theory) ได้ว่า เรือนจำกลางบางขวาง เป็นเรือนจำระดับความมั่นคงสูง การเดินทางเข้าออกจะมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด เบื้องต้นจะต้องพบเจ้าหน้าที่ที่ห้องรับรอง แจ้งความประสงค์ในการเข้าและแดนที่ต้องเข้า เจ้าหน้าที่จะโทรแจ้งฝ่ายการศึกษาให้มารับ แล้วนำเดินไปตามสถานที่ที่กำหนด โดยผ่านจุดตรวจและสแกนทุกจุด เมื่อสแกนผ่านแล้วต้องลงลายมือชื่อทุกครั้งทั้งไปและกลับ จนถึงแดนการศึกษา บทบาทของแดนนี้ ได้แก่ การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถม มัธยมต้น/มัธยมปลาย ปวช.ปวส. บาลีศึกษา ธรรมศึกษา และระดับอุดมศึกษา นอกจากนั้น ยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและอบรมผู้ต้องขัง เช่น กิจกรรมการพบญาติ กิจกรรมกีฬา และกิจกรรมอบรมหลักสูตรศีลคสามาธิ หลักสูตรมัลคนายก และกิจกรรมอื่นๆ รวมอยู่ในแดนการศึกษานี้

ดังนั้นจึงสรุปเป็นความจริงขั้นพื้นฐาน(Grounded Theory) ได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จึงมีความเหมาะสมในการพัฒนาผู้ต้องขังให้มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่พึงประสงค์ของสังคมอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีข้อค้นพบ (Fact findings) ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผลโดยใช้หลักตรรกวิทยาในการให้เหตุผล เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถาน ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยมุ่งพัฒนาผู้ต้องขังให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญตัน หล้ากอง⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า หลักการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธและวิธีพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธ

⁶ บุญตัน หล้ากอง, “การพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2532.

เป็นไปตามหลักกัมมัฏฐาปฏิบัติ หรืออริยมรรคมีองค์ 8 ประกาย ซึ่งเป็นประมวลหลักจริยธรรมทั้งหมดของพุทธศาสนา พุทธศาสนามีคำสอนที่ส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน ทั้งในด้านการพัฒนาตัวบุคคล สังคม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนฤต นาคศรี⁷ ได้วิจัยเรื่องศึกษาความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนนวมินทราชูทิศสตรีวิทยาพุทธมณฑล มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนวมินทราชูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล และเพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า “นักเรียนมีความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทโดย นักเรียนเพศหญิงมีความเข้าใจหลักธรรมมากกว่านักเรียนเพศชายและนักเรียนที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้างมีความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมากที่สุด ส่วนนักเรียนที่มีผู้ปกครองอาชีพค้าขายมีความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาน้อยที่สุด

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้มีเป้าประสงค์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมมาตร ลิขิตานนท์⁸ ได้วิจัยเรื่องความตระหนักรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1 “ผลการศึกษาแยกหัวข้อตามมงคลสูตรคาถาที่ 1 คือ 1) การไม่คบคนพาล นักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยให้ค่าเฉลี่ยที่ 4.16 2) การคบบัณฑิตนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยให้ค่าเฉลี่ยที่ 4.13 3) การบูชาบุคคลที่ควรบูชา นักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยให้ค่าเฉลี่ยที่ 4.37 ส่วนการแปลผลตามสถานภาพของผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 หัวข้อของมงคลสูตรคาถาที่ 1 กลุ่มนักเรียนที่มีสถานภาพผู้ปกครองอยู่ร่วมกันมีค่าเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนแบบอื่นคือ แยกกันอยู่ หย่า และเสียชีวิต ซึ่งแสดงผลไว้อย่างชัดเจนว่า ความสมบูรณ์ ความอบอุ่นของครอบครัวมีผลต่อการตระหนักรู้ในการปฏิบัติตามมงคลสูตรคาถาที่ 1 ทั้งการไม่คบคนพาล การคบบัณฑิตและการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ด้านเพศกับระดับชั้นไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ของนักเรียนแต่ด้านสถานภาพครอบครัวมีความสัมพันธ์ในเรื่องการไม่คบคนพาลและการบูชาบุคคลที่ควรบูชา ยกเว้นเรื่องการ คบบัณฑิตที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญส่ง ฉางแก้ว⁹ ได้วิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการ

⁷ ธนฤต นาคศรี, “การศึกษาความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน นวมินทราชูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล”, สารนิพนธ์ ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2549.

⁸ สมมาตร ลิขิตานนท์, “ความตระหนักรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2549.

⁹ บุญส่ง ฉางแก้ว, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการไม่คบคนพาลในพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2549.

ไม่คบคนพาลในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสาเหตุของคนพาล พฤติกรรมของคนพาล หลักธรรมที่เกี่ยวกับการไม่คบคนพาล และหลักธรรมสำหรับแก้ไขคนพาล ผลการศึกษาพบว่า “คนพาล คือบุคคลที่มีความคิดว้าจ และการกระทำที่เป็นทุจริต มีความเห็นผิดเป็นที่ตั้ง เป็นผู้ประมาทในชีวิต คนพาลความหมายทางพระพุทธศาสนามี 2 ประเภท คือ พาลภายนอก ได้แก่ บุคคลที่ชักนำคนอื่นไปในทางชั่ว และพาลภายใน คือตัวเราเองขณะที่คิด พูดทำในทางชั่ว คนพาล คือ ผู้มองไม่เห็นคุณค่าของศีลธรรม จึงประพฤติดิตตามหลักธรรม ส่วนหลักธรรมที่ใช้นำมาแก้ไขความเป็นพาลนั้นมี 3 ระดับ คือ หลักเบญจศีลเบญจธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมระดับต้น ส่วนในระดับกลางคือ การประพฤติตามหลักกุศลกรรม 10 ส่วนในระดับสูงคือ การได้บรรลุอรุณผล โดยการประพฤติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวรีย์ ตะโพทอง และกุลกัญญา ณ บ่อมเพ็ชร¹⁰ ได้วิจัยเรื่องพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา 500 คน จากมหาวิทยาลัย 5 เขตของกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า “นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องความหมายของศีล และรู้ว่าการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นการละเมิดศีล 5 โดยรับรู้เรื่องศีล 5 ทางสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ ส่วนพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นิสิตนักศึกษาจะละเมิดศีลข้อ 1 เพราะต้องตบยุงหรือแมลงที่มารบกวน ละเมิดศีลข้อ 4 โดยเล่าเรื่องไม่ตรงกับความจริงต่อพ่อแม่ และละเมิดศีลข้อ 5 โดยดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สำหรับศีลข้อ 3 พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่จะรักและซื่อสัตย์ต่อแฟน สำหรับความแตกต่างทางพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พบว่าเพศชายจะละเมิดศีลข้อ 3 มากกว่าเพศหญิง และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างศีลทั้ง 5 ข้อมีความสัมพันธ์กันทางบวกทุกข้อ

ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าฝ่ายการศึกษา อนุศาสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษา และผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้ว ส่วนมากมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. ความคิดเห็น

1.1 กำลังของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับสัดส่วนของผู้ต้องขัง ทำให้การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้ต้องขัง มีจำนวนกิจกรรมน้อยลง

1.2 งบประมาณไม่เพียงพอในการพัฒนาผู้ต้องขังในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านอาคารมีความทรุดโทรมอย่างมาก ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ มีจำนวนจำกัด

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2.1 ควรเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาให้เหมาะสมและสมดุลกับจำนวนผู้ต้องขัง และสร้างอาคารแบบถาวร สามารถรองรับกิจกรรมต่างของพอเพียง

¹⁰เสาวรีย์ ตะโพทอง และกุลกัญญา ณ บ่อมเพ็ชร, “พฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานคร”, วารสารสมาคมนักวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนผลิดวารสารสมาคมนักวิจัย, 2549), หน้า 19-20.

3. แนวทางที่เหมาะสมเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3.1 แนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล คือการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมตามความสามารถของแต่ละบุคคล สมภาณี คือการพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมจริยธรรม และปัญญา คือการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

เอกสารอ้างอิง

พ. ฐ. 25/33/57.

พ.ฐ. 25/33/48.

ส. น. 16/724/321.

อ. . ปญจก. 22/314/357.

ชนกฤต นาคศรี, “การศึกษาความเข้าใจเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เถรวาทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน นวมินทราชูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.

บุญตัน หล้ากอง, “การพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532.

บุญส่ง จางแก้ว, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการไม่คบคนพาลในพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.

พระเทพเวที (พระยุทธ์ ปยุตโต). พุทธศาสนากับการพัฒนาคน, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2536

สมภารธ ลิขิตานนท์, “ความตระหนักรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกาวีละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ในการปฏิบัติตามมงคลสูตร คาถาที่ 1”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549.

เสาวรีย์ ตะโพนทอง และกุลกัญญา ณ ป้อมเพ็ชร, “พฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษารัฐบาลในกรุงเทพมหานคร”, วารสารสมาคมนักวิจัย, กรุงเทพมหานคร: ส่วนผลิตวารสารสมาคมนักวิจัย, 2549

ศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดลำปาง

STUDY THE COMMUNITY LAMPANG MODEL BY ECONOMIC SUFFICIENCY CONCEPT

พระครูสุตตะยาภรณ์*

Phrakru Suttachayaporn

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีความสำเร็จในอาชีพและใช้วิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากประชาชนที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง ผลการวิจัย พบว่า

1) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทพอประมาณ มีเหตุผลสร้างภูมิคุ้มกันความรู้ ความรอบคอบ และมีคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สรุปได้ว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นในด้านการเรียนรู้ทักษะการพึ่งตนเอง การรู้จักความพอดีที่ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

2) ชุมชนใช้กิจกรรมกลุ่มทั้งหมดมาเรียนรู้โดยใช้ทุนทางสังคม ธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา นำองค์ความรู้ จากผู้รู้ มาสร้างกระบวนการเรียนรู้หลากหลายนำมาปรับปรุง แล้วนำองค์ความรู้มาเป็นแบบอย่างความสำเร็จ สร้างจิตสำนึกร่วมกับชุมชน

3) รูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนคือมีกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยการสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้สร้างเครือข่ายทางสังคม สร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ มีการปรับปรุง มีความพร้อมเพียงของหมู่คณะพึ่งตนเองได้มีหลักการสร้างคุณธรรม เรียนรู้หลักสมชีวิตา มีเมตตาหลักธัมมัญญาหลักอรรถัญญาและหลักปฏิสันถารคารวตา หลักโยนิโสมนสิการหลักธัมมานุวัตรปฏิบัติหลักมัชฌิมาปฏิปทาและหลักขันติหลักมัตตัญญูตา หลักอรรถจริยา และหลักวิมิงสาเคารพกันไม่ลบหลู่ดูหมิ่น รู้จักดูแลสุขภาพทางกายและจิตใจของตนเอง สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ คิดแล้วลงมือทำเป็นทีมและหากมีการฝึกทักษะการปฏิบัติจริงเช่นนี้ จะทำให้ชีวิตมีทางเลือก

คำสำคัญ: รูปแบบ, การเรียนรู้ของชุมชน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

* อาจารย์ประจำพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ABSTRACT

The research aims to study the communities with successful occupations and the learning process of the community according to Sufficiency Economy Philosophy in Lampang Province by using mixed methods research between quantitative and qualitative, the research used as a participatory action research model in learning from people who are involved in the philosophy of sufficiency economy in Lampang province.

1) The results showed that the Sufficiency Economy Philosophy is based on the middle and not careless considering to the modesty, rationality, good immunity, even knowledge, prudence, and moral decision making. The results of the questionnaire were analyzed that the results of the data analysis from the questionnaire concluded that after participating in learning activities in accordance with Sufficiency Economy Philosophy, most of the respondents had opinions on learning about self-reliance, and know the fit not to persecute oneself or others.

2) The successful community study was found that community use group activities to learn by using social capital that is; the capital of nature, the Cultural capital, and the Intellectual capital with the knowledge from the knower or philosopher of the community to create a learning process in various ways of new learning processes by improving the knowledge then bring it into successful model of community consciousness.

3) Therefore, the model suited to the learning of the community has a learning process that include creating learning platform, social network, the new learning process creation that will bring to be improved, and the group availability. This can be self-reliant. In the area of the moral principles including the use of the Samacheewita principle; balanced livelihood, Metta principle; loving kindness, Dharmannuttapinciple: knowing the law, Atthannuta principle: knowing the meaning, and Pañisanthàra-gàravatà principle: reverence for hospitality. The use of Yonisomanasikara principle; proper-mind work, Dhammanudhammapatipatt principle; righteousness, Matchimapatipadha principle; Middle way, Khanti; endurance, Mattanyuta; moderation, Atthacariya; useful conduct, Wimungsa; examination or scrutiny, the principle of respect and non-disparagement. This will lead to the life-giving path knowing how to take care of their own health, maintaining physical and mental health, and creating new innovative which is safe for health by bringing it up to be a learning center. If there is practicing such practical skills, it would make life the better choice.

Keywords: model, community learning, sufficiency economy philosophy

บทนำ

จากการประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยสำนักงานคณะกรรมการ

พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 ทรงมีพระดำรัสตอนหนึ่งว่า “การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการ ประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีความพอ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริม ความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความ รอบคอบ ระมัดระวัง และ ประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกัน ความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ได้แน่นอนบริบูรณ์ เพราะหาก ไม่กระทำด้วยความระมัดระวัง ย่อมจะหวังผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยได้โดยยาก¹ วัดศรีชุม ไกลโรงเรียนลำปาง กัลยาณี และโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย ตรงข้ามวัดเป็นมัสยิด หน้าวัดมีร้านขายผลไม้ นานาชนิด วัดมีศิลปะ แบบพม่า ประชาชนในชุมชนประมาณ 500 หลังคาเรือน มีศูนย์คุ้มประเพณี และศูนย์เรียนรู้ กศน. ภายในวัด

ผู้วิจัยในฐานะเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีชุมเห็นว่าการดำเนินรอยตามแนวพระราชดำริความเป็นไปได้หาก มีการส่งเสริมอย่างจริงจังจึงได้ ตัดสินใจศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง” มีการเรียนรู้ทักษะแบบพึ่งพาตนเอง การขัดเกลาเชิงพุทธการเรียนรู้เพื่อ สุขภาพ และฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้านและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จ ในชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง โดยหวังว่า ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ในจังหวัดลำปาง และจังหวัดอื่นๆ ที่ได้ศึกษางานวิจัยฉบับนี้ แล้วนำไปทดลองปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสาร แบบสอบถามก่อนและหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 64 คน ศึกษา ดูงานและการสัมภาษณ์ชุมชนที่มีผลสำเร็จงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทาง สังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ประกอบการบรรยาย ตาม วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จในอาชีพ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง
3. เพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงในจังหวัดลำปาง

ขอบเขตในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม การศึกษาดูงาน และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

¹ เพ็ญศรี เปลียนขา. วิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.วารสารวิชาการ ราชภัฏตะวันออก.

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม. 2550.ตามรอยพระราชดำริสู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การ พิมพ์เพชรรัฐ.

ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ การศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามฐานการเรียนรู้ทักษะแบบพึ่งพาตนเอง ฐานการขัดเกลาเชิงพุทธ ฐานการเรียนรู้เพื่อสุขภาพ และฐานฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้านและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จในอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านประชากร

1. ประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัดศรีชุม จำนวน 64 คน
2. ประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนที่มีความสำเร็จในอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง จำนวน 14 คน
3. แหล่งเรียนรู้ที่ไปศึกษาดูงาน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้และสถานที่ประกอบการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง จำนวน 5 แห่ง

ขอบเขตด้านตัวแปร

1. ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ ได้แก่ ข้อมูลจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และผลจากการศึกษาดูงานและการสัมภาษณ์ประชาชนที่มีความสำเร็จในอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ รูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านสถานที่

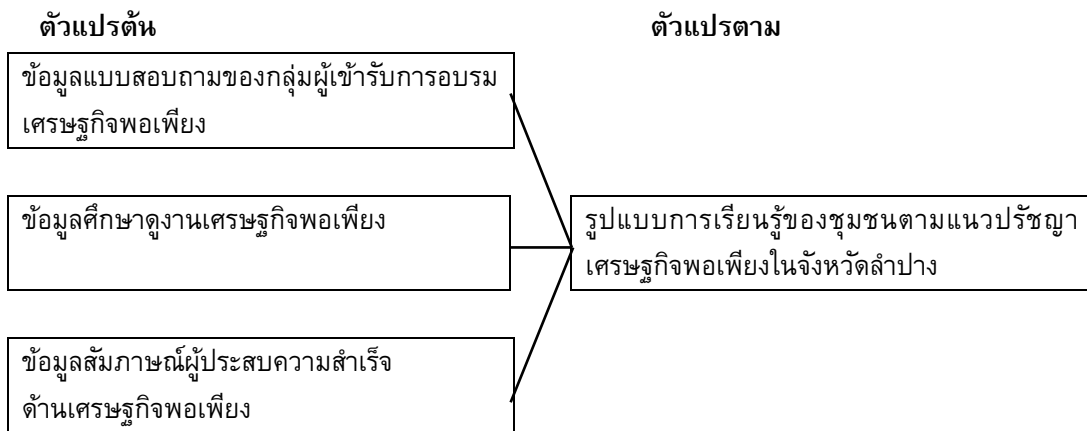
จัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่วัดศรีชุมตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การดำเนินงานวิจัยใช้ระยะเวลา 12 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนมกราคม-ธันวาคม 2560

กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้



สมมติฐานการวิจัย

1. ประชาชนในกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง
2. ประชาชนในกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“ศึกษาการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยใช้รูปแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาดูงานชุมชนและสัมภาษณ์บุคคลที่มีความสำเร็จในอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามประเด็นดังกล่าว หลังจากนั้นนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพไปวิเคราะห์ และสังเคราะห์ต่อไป ดังมีหัวข้อ ขั้นตอน และวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่จัดขึ้นในวัดศรีชุม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง รวมจำนวนทั้งสิ้น 75 คน

ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความสำเร็จในการงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง จำนวน 14 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) กลุ่มที่ใช้แบบสอบถาม ได้แก่ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่จัดขึ้นในวัดศรีชุม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้มาโดยใช้ตารางสำเร็จรูป

ของเครื่องใช้และมอร์แกน² ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง 64 คน 2) กลุ่มที่ไปสัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนผู้ประสบความสำเร็จในการงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดลำปาง ได้มาโดยเจาะจงบุคคลผู้มีผลงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 14 คน 3) แหล่งเรียนรู้ที่ไปศึกษาดูงาน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้และสถานประกอบการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง ได้มาโดยเจาะจงแหล่งที่มีผลงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 5 แห่ง

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลแบบสอบถามของกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมเศรษฐกิจพอเพียง ข้อมูลศึกษาดูงานเศรษฐกิจพอเพียง ข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปรตาม คือ รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมีขั้นตอนการรวบรวม การสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะแบบสำรวจรายการ ใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะปลายปิด ใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามฐานการเรียนรู้ทักษะแบบพึ่งพาตนเอง ฐานการขัดเกลาเชิงพุทธ ฐานการเรียนรู้เพื่อสุขภาพ และฐานฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้านและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จในชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งมี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดค่าและความหมาย ดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยในระดับมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยในระดับปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

4. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนการรวบรวม การสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือดังนี้

4.1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วบันทึกประเด็นที่สำคัญๆ ไว้ เพื่อใช้ประกอบการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปางต่อไป

² Robrt V. Krejcie and Earyle W. Morgan. Educational and Psychological Measurement, 1970.

4.2 กำหนดกรอบแนวคิด และนิยามศัพท์ ตัวแปรข้อมูลแบบสอบถามของกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมเศรษฐกิจพอเพียง และข้อมูลศึกษาดูงานเศรษฐกิจพอเพียง ข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จ ด้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

4.3 นำข้อมูลที่ได้นำไปสร้างแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าฉบับร่างตามวิธีของ ลิเคิร์ท (Likert) ให้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและนิยามศัพท์

4.4 นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยใช้ค่า IOC ระหว่าง ศึกษาแนวทางการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.5 หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับบุคคลนอกกลุ่มตัวอย่าง ในจังหวัดลำปาง และมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับกับ 0.85

4.6 นำแบบสอบถาม ฉบับที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความเห็นชอบ นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนดไว้ ตามตารางการสุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ซึ่งกำหนดประชากรไว้ 75 คน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 64 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แล้วแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและจัดพิมพ์เป็นฉบับที่จะใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 ทำหนังสือจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ไปถึงศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และศูนย์คัมภีร์ประเพณี และศูนย์เรียนรู้ปึกมาดี ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงวัดไร่ศิลาทอง ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวมอญ ศูนย์เรียนรู้ไร่สวนฝัน ศูนย์เรียนรู้ผู้สูงอายุเทศบาลเมืองเขลางค์นคร (โรงเรียนบ้านหนองยาง) และสถานที่ศึกษาดูงานด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง เพื่อแนะนำตัวผู้วิจัยและขอความอนุเคราะห์ข้อมูล และเป็นวิทยากรให้ความรู้ในด้านเสริมทักษะความรู้ให้แก่ทีมนักวิจัย

5.2 แล้วส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือกลุ่มของศูนย์คัมภีร์ประเพณี นักเรียนนักศึกษา กศน. และประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่สนใจมาร่วมการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้แก่หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ได้ดำเนินการช่วยและส่งแบบสอบถามมาคืนให้ ซึ่งได้ส่งไปจำนวน 75 ชุด ได้คืนมา 64 ชุด

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์แล้ว นำมาจัดเรียงตามลำดับแบบสอบถาม แล้วประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปดำเนินการดังนี้

6.1 วิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน

6.2 วิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่2 เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามฐานการเรียนรู้ทักษะแบบพึ่งพาตนเอง ฐานการขัดเกลา เชิงพุทธ ฐานการเรียนรู้เพื่อสุขภาพ และฐานฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้านและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ รวมถึงการศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จในชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต³ (Likert Scale) ซึ่งมี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยกำหนดค่าและความหมาย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80	หมายถึง	เห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

สำหรับการแปลส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้เกณฑ์ ดังนี้

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ความหมาย

2.00 ขึ้นไป	หมายถึง	ความคิดเห็นต่างกันมากที่สุด
1.50 - 1.99	หมายถึง	ความคิดเห็นต่างกันมาก
1.00 - 1.49	หมายถึง	ความคิดเห็นต่างกันปานกลาง
0.51 - 0.99	หมายถึง	ความคิดเห็นต่างกันน้อย
0.00 - 0.50	หมายถึง	ความคิดเห็นต่างกันน้อยที่สุด

6.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็น

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการคำนวณค่าสถิติดังต่อไปนี้

7.1 ค่าความเที่ยงตรงเชิง

7.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามตามวิธีของ โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของ

ครอนบาค

สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

ส่วนการแบ่งช่วงชั้นคะแนนเฉลี่ย ซึ่งใช้เป็นมาตรฐานเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคะแนนที่คำนวณได้ตามขั้นตอนที่ระบุไว้ โดยยึดหลักเกณฑ์การอ่านค่าเฉลี่ยของคะแนน ดังนี้

$$\text{ระดับค่าเฉลี่ย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.8$$

³ Likert, 1970. **The Human Organization**. (New york: Mcgraw-Hill company), pp. 608-610.

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนให้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ โดยมีหลักพิจารณา 5 ส่วนคือ 1) เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา 2) มีลักษณะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน 3) มีองค์ประกอบด้วย 3 อย่าง คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว 4) ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ โดยมีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตและ 5) นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สรุปได้ว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นในด้านการเรียนรู้ทักษะการพึ่งตนเองว่าการรู้จักความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. ผลการศึกษาชุมชนที่มีความสำเร็จในอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง

2.1 การไปศึกษาดูงาน ได้พบประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

2.1.1 ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตามแนวพระราชดำริของเศรษฐกิจพอเพียง: มีการให้ประชาชนที่สนใจเข้าเรียนรู้ โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวมเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติร่วมกัน ให้รู้จักใช้ชีวิตการเป็นอยู่อย่างพอเพียง ให้ชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติตนเองในชุมชน สร้างอุตสาหกรรมในครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ในชุมชน เรียนรู้ จัดการทรัพยากร กินอยู่พอเพียง ทำไร่ในชุมชน เก็บข้อมูลทุกชุมชนมาจัดดำเนินการสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้ และให้ดำรงชีวิตตามหลักธรรม "สัมมาทิฐิ" ตามหลักคิด "สังคมดีมีความสุข" โดยดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง สร้างสำนึกรักบ้านเกิด กลับมาทำความดี

2.1.2 ประเด็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง: มีการสร้างเครือข่ายทางสังคม ฝึกการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีการแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง เป็น "ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน" ซึ่งทำให้เกิดการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพและขยายกลุ่มเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น ได้มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ระดับหมู่บ้านชุมชน และหน่วยงานเชื่อมโยงกัน และมีการสร้างเครือข่ายเรียนรู้กันเองในสังคม เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกในการจัดกิจกรรมร่วมกัน

2.1.3 ประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง: ใช้กิจกรรมกลุ่มทั้งหมดมาเรียนรู้โดยใช้ทุนทางสังคม ทางธรรมชาติวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา นำองค์ความรู้ จากปราชญ์ชุมชนมาสร้างกระบวนการเรียนรู้หลากหลายให้เกิด

กระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะนำไปปรับปรุงเพิ่มเติมความรู้ ให้ทันต่อวิทยาการสมัยใหม่ อาศัยความเป็นธรรมชาติ ความเชื่อมั่น เรียนรู้จากฐานสู้รบ การให้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนา

3. การไปสัมผัสภาคกลุ่มตัวอย่าง ได้พบประเด็นสำคัญๆ ดังนี้

3.1 ประเด็นเกี่ยวกับสิ่งที่เป็แนวคิด หรือแรงบันดาลใจให้สร้างศูนย์การเรียนรู้เซรามิกได้สำเร็จ: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้นำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนให้กับชุมชน และผู้ที่สนใจทั่วไปได้เข้ามาศึกษากระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นจนจบ จึงเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้ก่อก่อไฟเซรามิกขึ้นมา ซึ่งประเด็นนี้ มุ่งเน้นการนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้

3.2 ประเด็นเกี่ยวกับการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เพื่อสังคมควบคุมปัจจัยเสี่ยง: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ฝึกให้เด็กได้ดำเนินปลูกข้าวด้วยการปฏิบัติจริง โดยที่ไม่ได้เป็นทฤษฎี และไม่มีสอนในห้องเรียน และเชิญชวนให้ร่วมทำกิจกรรมในการทำฝายเพื่อให้ได้เรียนรู้ ได้มีความรักในสิ่งแวดล้อมบริเวณเขตบ้านของตน ซึ่งประเด็นนี้ มุ่งเน้นให้เน้นให้เกิดการปฏิบัติจริงและให้มีความรักในสิ่งแวดล้อม

3.3 ประเด็นเกี่ยวกับโครงการสานพลัง อสม.เพื่อลดพฤติกรรมเหล้า บุหรี่ ของคนในชุมชน: มีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้งดเหล้า ซึ่งประเด็นนี้ มุ่งเน้นให้ประชาชนรู้จักดูแลสุขภาพของตนเอง

3.4 ประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อสังคมที่มีการควบคุมปัจจัย: ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวคิดว่าการเป็นพระน่าจะช่วยชาวบ้านบ้าง อย่างน้อยก็เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณถึงจะช่วยให้ได้ไม่มาก แต่อาจจะยังยืนมากกว่าที่ให้เขาเป็นปัจจัย พระลงมือทำด้วยตัวเอง และพาชาวบ้านไปทำด้วยความสัมพันธ์ตรงนี้ จะทำให้ชาวบ้านเขามีความสุข ทำให้สังคมมีความสุข ซึ่งประเด็นนี้เป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพียงของหมู่คณะ

3.5 ประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์เกษตรพอเพียง: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ร่วมกับเหล่าสมาชิกปลูกผักกินกันเอง และปลูกไม้نانาพันธุ์ในบริเวณเดียวกัน โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำรวมไปถึงสมุนไพรส่วนในการปราบศัตรูพืช มีการใช้น้ำส้มควันไม้ซึ่งผลิตขึ้นมาเองจากไม้ลำไย ซึ่งประเด็นนี้เป็นการระดมความคิดแล้วลงมือทำเป็นทีม

3.6 ประเด็นเกี่ยวกับหมู่บ้านผักสวนครัวอินทรีย์: ชนในหมู่บ้านได้ปลูกผักไว้กินเองมีทั้งกะหล่ำปลีกะหล่ำดอก คะน้า ต้นหอม ผักชี ไม่ต้องไปซื้อกิน ที่เหลือจากการกิน จะนำไปขายหรือนำไปแบ่งปันให้กับญาติพี่น้องบ้าง ใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี เฉลี่ยแล้วมีรายได้ประมาณกว่า 10,000 บาทต่อเดือน ซึ่งประเด็นนี้ เป็นการสร้างหลักสุขภาพทางกายและจิตใจ

3.7 ประเด็นเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้พลังงานทดแทน: ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทำเตาอั้งโล่ชีวมวลหลักการทำงาน คือการเผาซึ่งมีควันขาวขึ้นมาจะประกอบด้วยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซไฮโดรเจน มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หลังจากนำหม้อขึ้นตั้งบนเตานี้ ควันก็ไม่สามารถที่จะลอยขึ้นมาข้างบนได้ และทำเตาปั้งย่างไรควัน เหตุที่ไรควันก็เพราะมีระบบแยกถ่านออกจากตัวเตา พลังงานหรือถ่านนั้นจะแยกไว้ที่ด้านข้างทั้งสองของเตา และจะทำการปิดฝาด้านข้างเตา เพื่อให้พลังงานความร้อนส่งขึ้นมาตรงกลางทำให้อาหารสุกได้ทั่วถึง ซึ่งเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

4. รูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดลำปาง จากการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในส่วนแนวคิดทฤษฎี การศึกษาดูงาน ข้อมูลแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

4.1 หลักการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรมีกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบการสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้สร้างเครือข่ายทางสังคมสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ที่จะนำไปปรับปรุงความพร้อมเพียงของหมู่คณะ เมื่อดำเนินการตามนี้ ย่อมบรรลุเป้าหมาย คือ สามารถพึ่งตนเองได้

4.2 หลักการสร้างคุณธรรม ควรมีกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบการใช้หลักสมัชชาชีวิตหลักเมตตาหลักธัมมัญญาและอรรถัญญา และหลักปฏิสันถารการวตา หลักโยนิโสมนสิการหลักธัมมานุวัตรปฏิบัติ หลักมัชฌิมาปฏิปทา และหลักขันติการใช้หลักมัตตัญญา หลักอรรถจริยา และหลักวิมังสาการใช้หลักการให้ความเคารพ และไม่ลบหลู่ดูหมิ่นเมื่อดำเนินการตามนี้ ย่อมบรรลุเป้าหมายคือ มีวิถีธรรมนำชีวิต

4.3 หลักการเสริมสุขภาพ ควรมีกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบการรู้จักดูแลสุขภาพกายและจิตของตนเองสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพเมื่อดำเนินการตามนี้ ย่อมบรรลุเป้าหมาย คือ มีร่างกายที่ปลอดภัย

4.4 การแสวงหาความรู้ ควรมีกระบวนการเรียนรู้ตามกรอบการนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ระดมความคิดแล้วลงมือทำเป็นทีม การฝึกทักษะการปฏิบัติจริงเมื่อดำเนินการตามนี้ ย่อมบรรลุเป้าหมาย คือ ชีวิตมีทางเลือก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยในข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับสูงสุดและต่ำสุด ได้ดังนี้

ประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ทักษะการพึ่งตนเอง พบว่า ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การรู้จักความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ จะเป็นหลักประกันคุณภาพชีวิตที่ดี ($\bar{X}=4.37$) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเห็นชอบในแนวทางนี้ที่จะช่วยให้การดำรงชีวิตของตนเป็นไปอย่างเรียบง่าย มีความสุขแบบยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรнуช อุษณกร⁴ ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญคือไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพเสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่ำสุด อยู่ในระดับมาก คือ การเรียนรู้ทักษะการดำรงตนทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม ควรศึกษาจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นต้นแบบ เพราะจะทำให้ตนไม่หลงเดินทางผิด ($\bar{X}=3.59$) เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความคิดเห็นว่าการศึกษาจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นต้นแบบ ทำให้เห็นแนวทางการทำงานประกอบอาชีพไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ชัดเจน ไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก สามารถดำเนินการตามบุคคลต้นแบบได้เลยสอดคล้องกับแนวคิดของ สุโท เจริญสุข⁵ ที่กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นสภาพความรู้สึก

⁴ วรнуช อุษณกร, ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2544), หน้า 46.

⁵ สุโท เจริญสุข, หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2535),

ทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล อันเป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ในลักษณะที่ชอบไม่ชอบ

ประเด็นเกี่ยวกับการขัดเกลาเชิงพุทธ พบว่า ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสูงสุด อยู่ในระดับมาก
ที่สุด คือ ความไม่ประมาทในการทำภารกิจที่ควรทำ และมีสติปัญญาในการวิเคราะห์ให้เห็นสิ่งที่เป็นโทษ และ
ดำเนินชีวิตอย่างมีสติตามเงื่อนไขแห่งคุณธรรม จะทำให้ชีวิตมีความสุขอย่างแท้จริง ($\bar{X}=4.22$) ที่เป็นเช่นนี้
อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า ความไม่ประมาทในการทำภารกิจที่ควรทำเป็นหลักสำคัญของ
การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะทำให้มีสติระมัดระวังในการแสวงหาให้พอเหมาะ
กำลัง และใช้จ่ายให้สมดุลกับรายรับที่ได้จากการแสวงหาซึ่งจะทำให้พึ่งตนเองได้แบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดประเวศ วะสี⁶ มีความมั่นคงในชีวิตพอเพียงไม่ใช่วาบวับ เดี่ยวจนเดี๋ยวรวย เดี่ยวมีเดี๋ยวไม่มี เพราะสิ่ง
เหล่านี้มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจของมนุษย์เราทั้งสิ้น เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เรามีความมั่นคงในชีวิต
พอเพียง ก็จะส่งผลให้เป็นบุคคลที่สุขภาพจิตดี สามารถอดทนต่อสภาวะที่เกิดขึ้นและผันผวนได้เป็นอย่างดี
ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่ำสุด อยู่ในระดับมาก คือ การฝึกตนให้รู้จักทำงาน โดยใช้หลักการเหนือ
อารมณ์ และคำนึงถึงความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ จะทำให้การทำงานนั้นไม่ผิดพลาด ($\bar{X}=3.72$) ที่เป็น
เช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างบางส่วน มีความคิดเห็นว่า การมีหลักการ และเป้าหมายในการทำงานที่
สอดคล้องกัน แล้วดำเนินงานตามหลักการนั้น โดยไม่นำความรู้สึกหุดหิด ฟุ้งซ่าน เบื่อหน่าย หรือเกียจ
คร้านเป็นต้นมาเป็นอารมณ์ในขณะทำงาน จะทำให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวัง ซึ่งสอดคล้องกับ
แนวคิดของ พัทธี วรกวิน⁷ ที่กล่าวว่า เมื่อบุคคลมีความคาดหวัง ก็จะแสวงหาวิธีการที่จะประสบความสำเร็จ
ตามความคาดหวัง และเมื่อสมหวังจะทำให้มีความต้องการสูงขึ้น เข้มขันขึ้น หากผิดหวังปริมาณความ
ต้องการและความเข้มขันก็จะลดลงและคงหายไป

ประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อสุขภาพ พบว่า ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสูงสุด อยู่ในระดับ
มากที่สุด คือ ยามเศรษฐกิจตกต่ำ หากตนเองได้ฝึกฝนทักษะการทำงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่
สอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ย่อมทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้เป็นปกติ ($\bar{X}=4.28$) ที่เป็นเช่นนี้
อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าการฝึกฝนทักษะการทำงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่
สอดคล้องกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการทำงานในลักษณะพึ่งตนเองกล่าวคือ ทำเองใช้เอง เช่น การปลูก
พืชผักสวนครัว การปลูกข้าว การขุดบ่อเลี้ยงปลาไว้บริโภคเองตามกำลังกาย และทุนทรัพย์ที่ตนมีอยู่ แบบ
พัฒนาค่อยเป็นค่อยไป จะทำให้ตนเองดำรงอยู่ได้เป็นปกติแม้ในยามเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
ของ เสรี พงศ์พิศ⁸ ที่กล่าวว่า การพึ่งตนเอง คือความสามารถของคนที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดย
ไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทาง
จิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งร่างกาย
และจิตใจ

หน้า 53.

⁶ ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม, (กรุงเทพมหานคร :
หมอชาวบ้าน, 2542) หน้า 4-6.

⁷ พัทธี วรกวิน, จิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร: สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2522) ,หน้า 124-125.

⁸ เสรี พงศ์พิศ, 100 ร้อยคำที่ควรรู้, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2547), หน้า 17.

ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่ำสุด อยู่ในระดับมาก คือ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยขึ้นในตนเอง หากรู้จักปรุงยาขึ้นเองจากสมุนไพรพื้นบ้าน จะทำให้มีสุขภาพดีขึ้นแบบยืนยาวกว่ายาแผนปัจจุบัน และทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก ($\bar{X}=3.64$) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความคิดเห็นว่า สมุนไพรพื้นบ้านหลายชนิดสามารถนำมาปรุงยารักษาโรคได้ดี โดยมีผลที่ไม่ประสงค์ให้เกิดขึ้นน้อย เช่น ดื่มน้ำต้มขมิ้นช่วยลดน้ำตาลในเลือด และรักษาอาการน้ำเหลืองเสีย เป็นต้น และสมุนไพรพื้นบ้านนั้น หาได้ง่าย อาจไม่ต้องซื้อ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ⁹ ได้ให้คำแนะนำการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ให้ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือย ในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง

ประเด็นเกี่ยวกับการฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้าน พบว่า ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ การฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้าน จะช่วยให้ตนเองเห็นช่องทางการประกอบการทำงาน และดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามบรรทัดฐานทางสังคม ($\bar{X}=4.21$) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ปราชญ์พื้นบ้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบความสำเร็จในอาชีพของตน การได้ฝึกทักษะชีวิตด้านการงานจากการแนะนำของผู้มีประสบการณ์ตรงดังเช่นปราชญ์พื้นบ้าน จะช่วยให้ตนเองมีช่องทางการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จเช่นนั้นบ้าง ซึ่งความต้องการฝึกทักษะชีวิตจากปราชญ์พื้นบ้านอาจจะมี ความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรุณ รักธรรม¹⁰ ที่กล่าวว่า ความต้องการเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ต่อสู้ดิ้นรนและทำทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง ขนาดของการต่อสู้ดิ้นรนก็ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการของแต่ละคนซึ่งมีไม่เท่ากัน

ส่วนข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่ำสุด อยู่ในระดับมาก คือ การอาศัยอยู่ในท้องถิ่นใด หากรู้จักการเข้าหาปราชญ์พื้นบ้าน ย่อมจะช่วยให้ตนเองเห็นรูปแบบที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขในท้องถิ่นนั้น ($\bar{X}=3.41$) เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความคิดเห็นว่า การคลุกคลีกับผู้มีความรอบรู้เช่นปราชญ์พื้นบ้าน จะทำให้ตนเองได้รับคำแนะนำและเห็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตที่ดีของปราชญ์พื้นบ้านนั้น ซึ่งจะช่วยให้ตนมีทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งความคิดเห็นเช่นนี้ มักเป็นความคาดหวังของบุคคลให้ผู้อื่นเป็นที่พึ่งของตน เพื่อทำในสิ่งที่ตนคิดไว้ให้สมปรารถนาของตน สอดคล้องกับแนวคิดปิยนุช ยอดสมสวน และสุพิมพ์ สงค์ทองแท้¹¹ ที่กล่าวว่าภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านเป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพของประชาชนที่อาศัยความเชื่อ ความศรัทธา และอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักมีการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวไม่มีการบันทึกข้อมูลเก็บไว้ ทำให้องค์ความรู้จะสูญสิ้นไปพร้อมกับหมอพื้นบ้านหากเสียชีวิตไป

⁹ เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ, วิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2550): 27-30.

¹⁰ อรุณ รักธรรม, **หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร, 2527), หน้า 67.

¹¹ ปิยนุช ยอดสมสวน และสุพิมพ์ สงค์ทองแท้, **การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในอำเภองครักษ์ จังหวัด นครนายก**,รายงานการวิจัย. (คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552).

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นควรให้มีการดำเนินการแก้ไขในภาพรวม ดังนี้

1.1 การรู้จักเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงสถานการณ์ การเรียนรู้ทักษะการดำรงตนทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม จากบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นต้นแบบ ความซื่อสัตย์ต่อการทำงานร่วมกันเป็นทีมในองค์กร ทำกิจกรรมในชุมชน ด้วยกันบรรลุเป้าหมายด้วยดี การฝึกตนให้รู้จักทำงาน โดยใช้หลักการเหนืออารมณ์และคำนึงถึงความสำเร็จของงานเป็นสำคัญ การทำอาชีพเสริมตามศักยภาพของตนในด้านเศรษฐกิจพอเพียง การรู้จักปรองดองขึ้นเอง จากสมุนไพलोंพื้นบ้าน การนำความรู้จากปราชญ์พื้นบ้านมาพิจารณาและทดลองปฏิบัติ รู้จักการเข้าหาปราชญ์พื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 เห็นควรวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาอาชีพอุตสาหกรรมครัวเรือนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เนื่องจากปัจจุบัน ครอบครัวมีการนำวัตถุดิบทางการเกษตรมาแปรรูป เป็นอาหารสำเร็จรูปเพื่อจำหน่าย บางรายก็ดำเนินการไปได้ดี แต่บางรายไม่ประสบความสำเร็จ

2.2 เห็นควรวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ” เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้มีรายได้เป็นเงินเดือน ซึ่งไม่มากนัก และส่วนใหญ่จะมีหนี้สินที่ต้องชำระ

2.3 เห็นควรวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมสันโดษในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เนื่องจากเห็นว่า หลักสันโดษและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาบูรณาการร่วมกันได้ ซึ่งเป็นหลักการที่เหมาะสมกับคนไทยใจพุทธ

เอกสารอ้างอิง

กนกพร ฉิมพลี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

เครื่องจักรสาน:กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ดุษฎีนิพนธ์.

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555.

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม, กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2542.

ปิยนุช ยอดสมสวน และสุพิมพ์ สงค์ทองแท้,การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในอำเภอองครักษ์

จังหวัดนครนายก,รายงานการวิจัย. คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.

พัชรี วรภิน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด , 2522.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. 2552.

เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. วิธีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.วารสารวิชาการ ราชภัฏ

ตะวันตก. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-ธันวาคม. 2550.

ตามรอยพระราชดำริสู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

วรณัฐ อุณกร. ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. 2544.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้. [ออนไลน์].

แหล่งข้อมูล: www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_/pdf/aw01.pdf,

[11 พ.ย. 2560].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่
สุโท เจริญสุข. หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยา. 2535.

เสรี พงศ์พิศ. 100 ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์. 2547.

อรุณ วัชรธรรม. หลักมนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

Likert, **The Human Organization**. (New york: Mcgraw-Hill company), 1970 : 608-610.

Robrt V. Krejcie and Earyle W. Morgan. Educational and Psychological Measurement, 1970.

**การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทย
พันธุ์ใหม่ รักษาสิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัย
ราชภัฏ กลุ่มรัตนโกสินทร์**

**CREATING A MODEL FOR ORGANIZING ACTIVITIES TO ENHANCE THE
CHARACTERISTICS OF A NEW THAI TEACHER CONSERVE THE
ENVIRONMENT OF FIRST YEAR STUDENTS, FACULTY OF EDUCATION,
RAJABHAT UNIVERSITY RATTANAKOSIN GROUP**

สมหมาย ปวะบุตร*

Sommai Pavaboot

บทคัดย่อ

เพื่อให้ศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า
วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็น
ครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษาสิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกลุ่มรัตนโกสินทร์
แผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest- Posttest Design วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่า ร้อยละ
ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบสมมติฐาน คือ t-test for Dependent Sample และ t-test for
Independent Sample ในรูป Difference Scores

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่ได้รับรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู
ไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษาสิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกลุ่มรัตนโกสินทร์ หลัง
การทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา, ครูไทยพันธุ์ใหม่

ABSTRACT

This research study aimed to: study the results of the experiment using an activity
arrangement model to enhance the characteristics of being a new Thai teacher on environmental
conservation of the first year students of the Faculty of Education, Rattanakosin Rajabhat University
Group. In order to give students the consciousness to protect, preserve, use natural resources and
the environment with value. This research was used Randomized Control Group, Pretest- Posttest

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Design. Statistical hypothesis testing was t - test for Dependent Sample and t-test for Independent Sample: Difference Scores.

The research was found that Students who received the form of activities to enhance the Thai teacher characteristics of the first year students of the Faculty of Education, Rattanakosin Rajabhat University Group after the experiment was higher than before the experiment with statistical significance at the level of .05

Keywords: Contemplative Education Activity, new Thai teachers

บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศไทยและโลกกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน โดยจากการประเมินความเสี่ยงประเทศไทยจะเผชิญจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ในเรื่องฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของประเทศไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรม รุนแรง จากการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านกายภาพ การใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้สถานการณ์และแนวโน้มความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรง โดยเฉพาะน้ำท่วม ภัยแล้ง การใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ไม่คุ้มค่า และปริมาณของเสียที่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รวมไปถึงการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภัยพิบัติจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งกระทบต่อฐานการผลิตภาคเกษตร ความมั่นคงด้านอาหาร พลังงาน สุขภาวะและคุณภาพชีวิตของประชาชน

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดำรงมีหน้าที่หลักในการผลิตและพัฒนาบัณฑิตครูที่ดีมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานบัณฑิต ดังนั้นการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกลุ่มรัตนโกสินทร์ ที่จะเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติในการอยู่ร่วมกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และเป็นพลโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างเต็มภาคภูมิ จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างจิตสำนึกให้เกิดความตระหนัก ความรู้ เจตคติ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อการหาวิถีที่เหมาะสมในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุน หล่อหลอม อบรม บ่มเพาะ ชัดเจน ปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึก ฝึกปฏิบัติ จัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ นักศึกษาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ มีสติปัญญา มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะในการดำเนินชีวิต เห็นคุณค่า และรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเพื่อให้ นักศึกษาสามารถสร้างสรรค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ เชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ พัฒนาเป็นองค์ความรู้ของตนเองการสร้างรูปแบบการจัด กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (project-base learning หรือ PBL) และกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity) ซึ่งเป็น กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ เพื่อให้

เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เกิดความรัก ความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกลุ่มรัตนโกสินทร์ ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning หรือ PBL) และกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า พร้อมต่อการพัฒนาศักยภาพให้เป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ที่สามารถพัฒนาศักยภาพผู้เรียน เติบโตพร้อมคุณลักษณะของคนเพื่ออยู่ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและเป็นพลโลกในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยกลุ่มรัตนโกสินทร์ กลุ่มทดลองระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ด้านรักษ์สิ่งแวดล้อม** หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก หรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรับรู้ ตระหนัก การมองเห็นประโยชน์ และคุณค่าในการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน โดยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ได้แก่

1.1 การประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมการประหยัดและใช้พลังงานอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อย และใช้เท่าที่จำเป็น เลือกใช้และรู้วิธีการประหยัดพลังงานเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

1.2 การมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมด้วย ความตั้งใจ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน ในการวิจัยครั้งนี้ นักศึกษาไปกิจกรรมค่ายอาสาปลูกต้นกล้า ความคิดปลูกจิตสำนึก ปลูกป่าชายเลน (3 วัน 2 คืน)

1.3 การรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมการรณรงค์ภาวะโลกร้อน เช่น การปิดไฟเมื่อไม่ใช้ การใช้น้ำอย่างประหยัด การใช้จักรยานแทนรถยนต์ในการเดินทางใกล้ๆ การปลูกต้นไม้ เป็นต้น

2. **รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่** ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ มีกิจกรรมการเรียนรู้ 2 กิจกรรม ดังนี้

2.1 กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษามีกิจกรรม 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 สืบค้นความคิด ทำจิตสงบ เตรียมตัวเองให้พร้อมเรียนรู้

- กิจกรรมเต้นเคาซิงกิ / ร้องเพลง เพลงสถาบัน เพลงชาติ เพลงสรรเสริญ เพลงปลุกใจ เพลงพระราชนิพนธ์ เพลงเกี่ยวกับครู นั่งสมาธิ check in

ขั้นที่ 2 เปิดประตูสู่ความคิด จุดประกาย ยั่วให้เกิดความคิด

- กิจกรรมตั้งคำถาม กำหนดประเด็นให้คิด ชวนให้ไตร่ตรอง ใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง หรือการคิดเชื่อมโยงภายในกับภายนอกด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้

- กิจกรรมฟังอย่างลึกซึ้งด้วยสุนทรียสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ในรูปแบบกลุ่มย่อยขยายสู่กลุ่มใหญ่

ขั้นที่ 4 ทบทวน ใคร่ครวญ สรุป

- กิจกรรมใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ประมวลความคิดความเข้าใจจนสรุปรวบยอดได้ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 5 รายงานผล

- กิจกรรม สรุปและรายงานผลเพื่อสร้างแนวคิดและองค์ความรู้ร่วมกัน ตลอดจนเผยแพร่ข้อคิดที่ตนได้เรียนรู้ไปสู่ผู้อื่น

2.2 กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning หรือ PBL) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาปัญหา

ขั้นที่ 2 วางแผนปฏิบัติการ

ขั้นที่ 3 ดำเนินงานตามแผนและเรียนรู้ขณะปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 4 การประเมินผลงาน

ขั้นที่ 5 นำเสนอผลงาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาทดลอง (Experimental Development) มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์จำนวน 1,500 คน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์จำนวน 100 คน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จำนวน 20 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร จำนวน 20 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 20 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จำนวน 20 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี จำนวน 20 คน ที่เรียนในวิชา ความเป็นครูวิชาชีพ (EDU 1102) และกลุ่มควบคุม จำนวน 100 คน ที่เรียนในวิชาหลักการศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

2. ระยะเวลาในการวิจัย

ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560

3. ตัวแปรการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- 1) กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning หรือ PBL)

3.2 ตัวแปรตาม คือ ผลการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์

สิ่งแวดล้อม

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ดังนี้

- 1) กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา
- 2) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning หรือ PBL)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1) แบบวัดคุณลักษณะความเป็นครูพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2) แบบสังเกตการณ์และบันทึกพฤติกรรม
- 3) แบบประเมินตามสภาพจริง

5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1) การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ดังนี้

1.1) กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา ได้ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่าความเหมาะสมระหว่าง 4.20-5.00 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 พร้อมทั้งได้ ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการทำวิจัยต่อไป

1.2) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning หรือ PBL) ได้ผ่านการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่าความเหมาะสมระหว่าง 4.20-5.00 ซึ่งอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 พร้อมทั้งได้ ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการทำวิจัยต่อไป

1.3) แบบทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม เป็น

แบบทดสอบสถานการณ์ ด้านละ 30 ข้อ จำนวนทั้งสิ้น 60 ข้อ โดยแบบทดสอบได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 มีความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไปโดยใช้สูตร $K-R 20^1$

1.4) แบบสังเกตการณ์และบันทึกพฤติกรรมคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักสิ่งแวดล้อม ได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 มีความสอดคล้องสามารถนำไปสังเกตและบันทึกพฤติกรรมได้

1.5 แบบประเมินตามสภาพจริง คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักสิ่งแวดล้อม โดยใช้แบบเกณฑ์การประเมิน (Scoring Rubrics) ซึ่งจะแบ่งเกณฑ์การประเมินในแต่ละรายการออกเป็น 3 ระดับได้แก่ ดีมาก ดี และพอใช้ ได้ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00 สามารถนำไปประเมินได้

6.การดำเนินการทดลอง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยพัฒนาทดลอง (Experimental Development) โดยใช้รูปแบบการทดลอง ศึกษา กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยการสุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง (randomized control group-pretest posttest design) ได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ก่อนการทดลอง ใช้แบบทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักสิ่งแวดล้อมกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ จำนวน 100 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 เก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pre-Test)

2. การดำเนินการทดลอง

ช่วงที่ 1 นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักสิ่งแวดล้อม จำนวน 8 ครั้ง ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ปฐมนิเทศ

กิจกรรมที่ 2 ด้านรักสิ่งแวดล้อม(การประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า)

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูดี มีการประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า (3 วัน 2 คืน)

กิจกรรมที่ 4 ด้านรักสิ่งแวดล้อม(การมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน)

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูปราชญ์ชาวบ้าน และร่วมกันปลูกป่าทดแทน (3 วัน 2 คืน)

กิจกรรมที่ 6 ด้านรักสิ่งแวดล้อม (การรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน)

กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูดี ผู้มีภูมิคุ้มกันและช่วยกันรณรงค์ลดภาวะโลกร้อน (3 วัน 2 คืน)

กิจกรรมที่ 8 ปัจฉิมนิเทศ

¹ พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 7) (กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ). 2543.

ช่วงที่ 2 นักศึกษาเข้าร่วมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning หรือ PBL) จำนวน 2 ครั้งเพื่อให้ความรู้และแบ่งกลุ่มทำโครงงานด้านรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งแบ่งเป็น 2 โครงงาน คือ

1. โครงงานรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. โครงงานบริการชุมชนโดยการไปจัดกิจกรรมค่ายวิชาการ แบ่งปันความรู้ สู่

น้องซึ่ง

นักศึกษาได้ผ่านการทำโครงงานรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่สร้างขึ้นไปใช้ในการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนในโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ โรงเรียนที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 6 ครั้ง ๆ ละ 1 วัน

ช่วงที่ 3 นักศึกษาปฏิบัติตามโครงงาน

ช่วงที่ 4 นักศึกษานำเสนอโครงงาน

3. หลังการทดลอง ภายหลังจากสิ้นสุดการทดลองแล้ว 1 สัปดาห์ให้นักศึกษากลุ่มทดลองทำแบบทดสอบวัดคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ชุดเดียวกับที่ใช้ประเมินก่อนการทดลองเก็บคะแนนไว้เป็นคะแนนหลังการทดลอง (Posttest)

ผลการวิจัย

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ได้ผลดังตารางต่อไปนี้ ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษากลุ่มทดลองระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

การทดลอง	n	$\bar{X}$	S.D	t	df	p-value
ก่อนการทดลอง	100	16.26	3.14			
				28.12	99	.05*
หลังการทดลอง	100	26.06	1.58			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 1 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษากลุ่มทดลองระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning หรือ PBL) และกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ภายหลังจากจัดกิจกรรมนักศึกษากลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม มีการรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ สรุปผลการวิจัยและประเด็นอภิปรายดังนี้

ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความสอดคล้องกับเหตุผล ดังนี้

1. คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษาหลังเข้าร่วมกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้แสดงว่ากิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity)ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ เกิดความรัก ความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์สามารถเสริมสร้างกตัญญูให้นักศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษาใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า

1.1 คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity) กิจกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมในการประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่าและกิจกรรมค่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูดี มีการประหยัดและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า ซึ่งนักศึกษาได้รับการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุนหล่อหลอม อบรม บ่มเพาะ ขัดเกลา ปลุกฝัง ปลุกจิตสำนึก ฝึกปฏิบัติ จัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการประหยัดและใช้พลังงานอย่างฉลาดโดยใช้ให้น้อย และใช้เท่าที่จำเป็น เลือกใช้และรู้วิธีการประหยัดพลังงานเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุดด้วยตนเองและได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เห็นแบบอย่างหรือต้นแบบที่ดีจากครูดีจากการไปค่าย 3 วัน 2 คืน ทำให้นักศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า

1.2 คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity) กิจกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมในการมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน นักศึกษาลงมือกระทำ ฝึกปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการปลูกป่าทดแทน และได้ไปกิจกรรมค่ายอาสา 3 วัน 2 คืน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูปราชญ์ชาวบ้าน และร่วมกันปลูกป่าทดแทน ปลูกต้นกล้าความคิด ปลุกจิตสำนึกปลูกป่าชายเลน ทำให้นักศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า

1.3 คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Activity) กิจกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักศึกษาได้รับการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ส่งเสริม สนับสนุนหล่อหลอม อบรม บ่มเพาะ ขัดเกลา ปลุกฝัง ปลุกจิตสำนึก ฝึกปฏิบัติ จัดกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อน การเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปิดไฟเมื่อไม่

ใช้ การใช้น้ำอย่างประหยัด การใช้จักรยานแทนรถยนต์ในการเดินทางใกล้ๆ การปลูกต้นไม้ เป็นต้น และได้ไปค่าย 3 วัน 2 คืน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูดี ผู้มีภูมิคุ้มกันและช่วยกันบรรณรณคดีภาวะโลกร้อน ทำให้นักศึกษามีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า

2. คุณลักษณะความเป็นครูไทยพันธุ์ใหม่รักษาสังแวดล้อม ของนักศึกษาหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ: Project - Based Learning หรือ PBL สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้แสดงว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ: Project - Based Learning หรือ PBL สามารถเสริมสร้างให้นักศึกษาปฏิบัติตนในการมีจิตสำนึกปกป้อง ดูแล รักษา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน โดยผ่านกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง จึงเป็นการเรียนรู้จากการได้มีประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ มีการสื่อสารและความร่วมมือกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ วิจารย์ พานิช ได้กล่าวว่า ทักษะเพื่อการดำรงชีวิต ในศตวรรษที่ ๒๑ (21st Century Skills) ครูต้องไม่สอน แต่ต้องออกแบบการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวก (facilitate) การเรียนรู้ให้นักเรียนเรียนรู้จากการเรียนแบบลงมือทำ หรือปฏิบัติ แล้วการเรียนรู้ก็จะเกิดจากภายในใจและสมองของตนเอง การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า PBL (Project-Based Learning) ซึ่งนักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยการศึกษา ค้นคว้าและลงมือปฏิบัติตามความถนัด และความสนใจ โดยอาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ทำงานอย่างมีระบบ มีกระบวนการทำงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยการแบ่งกลุ่มทำโครงการรักษาสังแวดล้อม จึงนำความรู้และประสบการณ์จากการทำโครงการรักษาสังแวดล้อมไปจัดกิจกรรมโครงการบริการชุมชนโดยการไปจัดกิจกรรมค่ายวิชาการ แบ่งปันความรู้สื่อน้องให้กับนักเรียนในโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพครูของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ ที่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และได้นำเสนอโครงการบริการ โดยมีครูผู้สอนคอยกระตุ้น แนะนำให้กำลังใจและคำปรึกษาแก่นักศึกษาอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวัฒน์ นิยมไทย² ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนด้วยโครงการเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการเลือกในสิ่งที่สนใจ ได้ลงมือปฏิบัติจริง มีขั้นตอนการทำงานเป็นขั้นตอน เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ ๆ สามารถบูรณาการการเรียนรู้แบบโครงการในรูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มได้ โดยมีผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด และสอดคล้องกับแนวคิดของ Hargis³ ที่ระบุว่า การสอนแบบโครงการเป็นวิธีการสอนเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับการค้นพบจากคำถาม ข้อสงสัย ตามความสนใจ ซึ่งผู้เรียนใช้การคิด กระบวนการค้นหาและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน

² สุวัฒน์ นิยมไทย, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาชีพแบบผสมผสานโดยใช้โครงการเป็นฐานในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงอุตสาหกรรม, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2553.

³ Hargis, J. Collaboration, **Community and Project-Based Learning - Does It Still Work Online?**. Instructional Media, 32(2). 2005.

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญที่ต้องนำพาลูกศิษย์ให้เรียนรู้โดยหยั่งให้ถึงราก ที่มาของแนวปฏิบัติหรือเครื่องมือ วิธีการที่ใช้เพื่อให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการฝึกปฏิบัตินั้นๆ จนสามารถซึมซับรับเอาแนวคิด หรือกระบวนทัศน์ที่ส่งผ่านมากับแนวทาง และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกปฏิบัติจากแก่นแกนของจิตตปัญญาศึกษา โดยไม่ลืมที่จะทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตตามยุคสมัย

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน (project-based learning หรือ PBL) ควรเน้นในเรื่องของการลงมือกระทำ และฝึกปฏิบัติตามวิธีการที่เลือกกว่าเหมาะสมกับตนเองอย่างต่อเนื่องจริงจัง ให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตโดยเชื่อมโยงถึงคุณค่าสูงสุดเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร:

สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543.

สุวัฒน์ นิยมไทย. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาชีพแบบผสมผสานโดยใช้โครงงานเป็นฐานในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2553.

Hargis, J. Collaboration, **Community and Project-Based Learning - Does It Still Work Online?**. Instructional Media, 32(2). 2005.

การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

COMMERCIAL COMMUNITY RESOURCES MANAGEMENT OF RICE
AGRICULTURAL GROUP, MAETHA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE.

ธนกร สิริสุคันธา*

Thanakorn Sirisugandha

นภาพร เนตรประดิษฐ์**

Napawan Netpradit

บุญทวรรณ วิงวอน***

Boonthawan Wingwon

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ และศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายคุณลักษณะของข้อมูลที่ศึกษา ประกอบด้วย จำนวนความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย รวมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตภาคสนามของผู้วิจัยและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ 2) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ และ 3) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเองในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ อยู่ในระดับมาก โดยมีแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว คือ ควรมีการทำการเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูการผลิต ไม่ปล่อยให้ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าว จะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ดี อย่างมีประสิทธิภาพ และชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน อีกทั้งควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาศัยความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชน ผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเตรียมการและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสื่อสาร กระบวนการและเครื่องมือ การเรียนรู้ การวัดผล และการยกย่องชมเชยและการให้รางวัล

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรชุมชน ทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ABSTRACT

This research aims to study the level of awareness perception commercial values of community resources of rice agriculturist group, the participation levels of the rice agriculturist group in managing commercial community resources and guidelines to manage commercial community resources appropriately for rice agriculturist group, Mae Tha district, Lampang province. The research population sampling of 397 rice agriculturist group, data collection were questionnaire and interview form including the interview method, focus group, researchers' field observation and participatory observation. Descriptive statistics were used to describe the characteristics of the studied data consisted of frequencies, percentage and means

The research found that most of the respondents were female aged between 51-60 years old, married with educational level of primary school, there were perception levels of community resources commercial value of the rice agriculturist group in 3 sides consisted of 1) perception the levels of biological value of commercial community resources 2) perception of the levels of physical value of commercial community resources and 3) perception levels of the value of community resources created by their own, in overall picture was at a high level. The results of the study of the participatory levels of the rice agriculturist group in commercial community resources management was at the high level with the appropriate ways of managing community resources commercially for rice agriculturist group as follows: there should be constant agriculturist use of land in every production season without leaving land unused because other agriculturist activities apart from rice cultivation bring important incomes for the family and community; let the villagers manage themselves to have the ownership of the community resources by promoting well-managed community organization efficiently and the community should be independent to use the community resources, including allowing everyone in community to participate in creating community resources management idealism by raising the stability in various sides of family, happiness, good relationship

with others as the idealism in caring, conserving and managing community resources through important factors of preparation and behavior modification, communication, learning process and tools, measurement and praise then awards them.

Keywords: Community Resources Management, Commercial Community Resources, Rice Agricultural Group,

บทนำ

ความต้องการใช้ทรัพยากรของชุมชนประเภทต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และการขยายตัวของประชากร ขณะที่ทรัพยากรต่าง ๆ มีอยู่อย่างจำกัด หากมีการจัดการที่ไม่เหมาะสม จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการแย่งชิงทรัพยากรของชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้หากไม่มีการเข้ามาจัดการที่เหมาะสมแล้ว อาจทำให้ชุมชนต่างๆ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

การจัดการทรัพยากรชุมชนจะให้ความสำคัญกับผู้พึ่งพาอาศัยทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรกซึ่งทรัพยากรชุมชน (Community Resources) เป็นสรรพสิ่งที่อยู่ในชุมชน อาจแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ๆ คือ 1) ทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืชและสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก 2) ทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรตามธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ พลังงาน อากาศและแสง 3) ทรัพยากรที่ชุมชนสร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญากลุ่ม และองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรชุมชนเกี่ยวข้องกับการจัดความสัมพันธ์ต่อการใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน และการอ้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และดำเนินการปกป้องฐานทรัพยากรไม่ให้ภายนอกเข้ามาทำลายหรือมาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของชุมชน การดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนจึงขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนมีความสามารถในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ การกำหนดแนวทางดูแลรักษา ให้เข้ากับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น บริบทของชุมชน ทำให้การดูแลรักษาทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการในการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปได้ด้วยดี¹

ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอแม่ทะ ได้มีความพยายามในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น โดยลดการพึ่งพิงจากภายนอกและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ ได้มีการจัดการทรัพยากรน้ำและที่ทำกิน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาเพื่อการเกษตร และที่ดินทำกิน มีการทำข้อตกลงกติการ่วมกันในการผันน้ำเข้าที่นา รวมทั้งการตั้งงบประมาณเพื่อดูแลรักษา คลอง

¹ ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2547.

เหมือง ฝายและท่อส่งน้ำ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้มีการสร้างกฎ กติกา เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันและรองรับการดำเนินการจัดการทรัพยากรของชุมชน

แต่การที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ ซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชน ร่วมกันเพื่อสร้างผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยอาศัยการจัดการทรัพยากรชุมชนจากอำนาจทางกฎหมาย เพียงอย่างเดียว นั้น ย่อมไม่สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีของชุมชนในการจัดการทรัพยากรเชิงพาณิชย์ได้ เพราะคนในชุมชนยังไม่เข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรชุมชน รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนด กฎ กติกา ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน จึงส่งผลให้การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่ม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ไม่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งอาจ ส่งผลต่อการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนที่ไม่สมดุลและไม่สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จำนวน 7,944 ครัวเรือน² ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน³ จึงได้ทำแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) สำหรับการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (questionnaire) และ นำมาวิเคราะห์เฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 397 ชุด และ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) สำหรับวิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth Interview) ซึ่งได้แก่คณะกรรมการหรือผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์พื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เป็นต้น เพื่อหาระดับการรับรู้คุณค่าและการมีส่วนร่วม รวมทั้งหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

² เกษตรอำเภอแม่ทะ. รายงานประจำปี 2558. ลำปาง: สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ, 2559.

³ Krejcie, Robert V. and Daryle W. Morgan. **Determining Sampling Size for Research Activities**. Journal of Education and Psychological Measurement, 1970.

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Questionnaire) โดยแบ่งเป็น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 ใช้คำถามแบบปิด จำนวน 22 ข้อ ได้แก่

2.1 ศีรษะระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จำนวน 15 ข้อ เป็นลักษณะของคำถามระดับการรับรู้คุณค่า

2.2 ศีรษะระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ จำนวน 7 ข้อ เป็นลักษณะของคำถามระดับการมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 การหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม – 30 ธันวาคม พ.ศ. 2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. การหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) สำหรับข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อแสดงถึงลักษณะของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการจดบันทึก แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปอุปนัย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี สถานภาพสมรส โดยส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ในชุมชนมีพืชอย่างหลากหลายสามารถเก็บนำมาบริโภคหรืออุปโภค รวมทั้งนำไปขายหรือเป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่อเป็นรายได้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ การมีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ทำให้ชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูล เติบโตในสิ่งที่ขาดกันและกัน ($\bar{X} = 3.72$) รวมทั้ง ป่าไม้ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งสร้างประโยชน์ หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 3.68$) และระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชน

ทางชีวภาพลำดับสุดท้าย คือ สิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น ไล่เตียน หนอน จิ้งหรีด จิ้งโกร่ง เป็นต้น มีการเลี้ยงเป็นอาชีพ หรือเป็นอาหาร หรือสามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 2.98$) ตามลำดับ

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้เกี่ยวกับสภาพดินของอำเภอแม่ทะ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูก หรือการใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม ($\bar{X} = 3.95$) ระดับการรับรู้รองลงมาคือ แหล่งน้ำ และน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ แม่น้ำ ในเขตอำเภอแม่ทะ มีการดูแล เอาใจใส่และมีการพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ ($\bar{X} = 3.69$) มีการรักษาสสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอากาศ หรือการป้องกันแก้ไขปัญหาด้านหมอกควัน ($\bar{X} = 3.61$) ในส่วนของระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ ที่น้อยที่สุดคือ การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ ทั้งในชีวิตประจำวัน หรือในการเกษตรกรรม ($\bar{X} = 2.86$) ตามลำดับ

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเองในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) ซึ่งมากกว่าการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ($\bar{X} = 3.56$) และทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ ($\bar{X} = 3.47$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ว่าการจัดงานด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น สงกรานต์ ก๋วยสลาก ลอยกระทง เป็นต้น อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.04$) รองลงมาคือ มีการรักษาและเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น การปลูกข้าว การเอามื้อ เมนูอาหาร ภาษาพูด เป็นต้น ($\bar{X} = 3.90$) และโบราณสถานต่างๆ ในอำเภอแม่ทะ เช่น วัด เจดีย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน มีการทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่ชำรุดเสียหาย ($\bar{X} = 3.84$) ในส่วนของระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุดคือ สิ่งก่อสร้าง เช่น ถนน ไฟฟ้า ท่อระบาย เป็นต้น ใช้งานได้ดี รวมทั้งมีการบำรุงรักษา ดูแล เอาใจใส่ อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.48$) ตามลำดับ

ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$)

โดยส่วนใหญ่มีความยินดีและภาคภูมิใจเมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวท่านและชุมชน ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ ผู้ตอบแบบสอบถามและชุมชนได้รับประโยชน์จากการร่วมกันทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.79$) รวมทั้งผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนหรือการดำเนินงานต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.75$) ในส่วนของระดับการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นคัดค้าน หรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล ในการตัดสินใจต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.36$) ตามลำดับ

แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรชุมชนในอำเภอแม่ทะ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นเครือญาติที่มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ต่อกันมา ยาวนาน มีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน เป็นไปแบบช่วยเหลือเกื้อกูล เติมเต็มในสิ่งที่ขาดเหลือแก่กัน แบบพริกบ้านเหนือ เกือบบ้านใต้ มีอะไรก็แบ่งปัน กันไป สภาพแวดล้อมในอำเภอแม่ทะ มีความเหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เป็นทำเลที่ดีเพราะ มีภูเขาล้อมรอบจึงช่วยบรรเทาปัญหาภัยธรรมชาติ อีกทั้งมีแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น ห้วย นอง บึง ที่มีมาแต่ โบราณ จึงเหมาะต่อการทำการเกษตร และการปศุสัตว์ โดยในชุมชนต่างๆ ของอำเภอแม่ทะมีการเลี้ยงสัตว์ หลายชนิด เช่น หมู ไก่ วัว ควาย เป็นต้น ที่เลี้ยงเป็นอาชีพ หรือเลี้ยงเป็นอาหาร อีกทั้งยังมีการนำทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักไม้ การทอผ้า การจักสานและ การผลิตกระเป๋าสาน สามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี เหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน

ในภาพรวมอำเภอแม่ทะมีความร่มรื่นและอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่สามารถเป็น แหล่งอาหารและแหล่งสร้างประโยชน์หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน คนในชุมชนจะพูดติดปากว่า “หน้าเหนือ กินเหนือ หน้าเห็ดกินเห็ด หน้าผักกินผัก” ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนพึ่งพาอาศัยทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างสมดุล โดยมีความผูกพันกับทรัพยากรชุมชนอย่างลึกซึ้ง เช่น เมื่อฝนฤดูทำนาแล้วก็จะเข้าป่าเพื่อเก็บยอดผักต่าง ๆ ลำสัตว์ หรือแม้แต่สมุนไพรต่าง ๆ นำมาจำหน่าย สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็พบว่าในบางส่วนของ อำเภอแม่ทะ สภาพป่ามีความเสื่อมโทรม ถูกทำลาย ในบางฤดูกาลจะชาวบ้านต่างถิ่นเข้ามาเก็บของป่า เช่น การเข้ามาเก็บเห็ดชนิดต่าง ๆ ในช่วงฤดูฝน ชาวบ้านบางรายต้องตื่นตั้งแต่ตี 5 เพื่อเข้าไปเก็บเห็ดโดยใช้ ไฟจากแบตเตอรี่ส่องนำทาง เนื่องจากหากมาสายก็จะถูกคนอื่นเก็บไปก่อน ดังนั้นพื้นที่ป่าในเขตอำเภอแม่ทะ จึงถือว่าเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเศรษฐกิจและแหล่งทรัพยากรชุมชนขนาดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของผู้อยู่ มาหลายชั่วอายุคน

ปัจจัยที่ทำให้การจัดการทรัพยากรชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ คือการมีผู้นำเข้มแข็ง ซึ่งผู้นำจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งผู้นำเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน โดยผู้นำอย่างเป็นทางการนั้นก็คือ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเสียสละ มีความ ตั้งใจจริงที่จะพัฒนาชุมชน เนื่องจากชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จึงจำเป็นต้องมี ผู้นำที่เข้มแข็ง มีความเสียสละเป็นอย่างมาก รวมทั้งการได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของคนในชุมชน ซึ่งอาจจะ กล่าวได้ว่าการเรียนรู้เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเองขึ้นมาได้ โดยความรู้ที่ชาวบ้านได้รับนั้น ได้แก่ ความรู้ที่มาจากนักวิชาการที่เข้ามาช่วยแนะนำให้ชุมชนเข้าใจถึง แนวทางในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยเป็นความรู้ที่จะได้รับอย่างต่อเนื่องใน 2 ลักษณะ คือการประชุม ประจำเดือนและการศึกษาดูงาน โดยความรู้ที่ได้มาจากรูปแบบของการประชุมนี้ทางผู้นำจะได้เข้าร่วม ประชุมกับทางอำเภอและหน่วยงานต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน ส่วนรูปแบบของการศึกษาและดูงานที่ชุมชน อื่นๆ จะมีกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และกลุ่มต่างๆ ที่ชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นมา ภายใต้การแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พาชาวบ้านไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการ

ทรัพยากรชุมชนกับชุมชนอื่นๆ เป็นครั้งคราว ซึ่งความรู้ที่ตัวแทนของชุมชนได้รับมาจากภายนอกนั้น มีการนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มได้รับทราบต่อไป

จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ สามารถสรุปแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

1) ในการทำการเกษตรกรรมนั้น หากชุมชนที่ชาวบ้านทำการเกษตรขนาดเล็ก แม้ว่าจะมีผลผลิตเข้าสู่ตลาดจำนวนไม่มาก กล่าวคือการปลูกเพื่อการบริโภคส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่าย ลักษณะการทำการเกษตรแบบนี้จะไม่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงชนิดเดียวโดยใช้พื้นที่มากมาย แต่เป็นการปลูกพืชหมุนเวียนหากหมดฤดูกาลทำนา ซึ่งการเกษตรแบบนี้จะไม่มีปัญหาเรื่องแรงงานเพราะคนในครอบครัวสามารถทำเองได้ โดยค่อยๆ ทำไปทีละเล็กละน้อย แต่ควรมีการทำการเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูกาลผลิต ไม่ได้ปล่อยที่ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าวจะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน

2) ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนไว้ได้ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ และสาธารณูปโภคต่างๆ องค์กรชุมชนเหล่านี้มีหลายรูปแบบ นับตั้งแต่องค์กรที่รวมตัวกันหลวมๆ ในรูปแบบชมรมหรือกลุ่มเล็กๆ ไปจนถึงองค์กรที่มีข้อผูกมัดสมาชิกอย่างแน่นหนา เช่นการจัดการวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ เป็นต้น ตลอดจนองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มีความเข้าใจในการออกกฎเกณฑ์ชุมชนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถใช้ข้อบังคับเหล่านั้นลงโทษผู้ฝ่าฝืนได้ด้วย

3) ชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน เช่นทรัพยากรจากป่า อันได้แก่ การเก็บของป่ามาบริโภคหรือแม้แต่ตัดไม้ในปริมาณจำกัดมาใช้ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของป่าที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นของรัฐ ซึ่งมักปล่อยให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ง่ายๆ แต่ในขณะเดียวกันก็กีดกันมิให้ชาวบ้านได้ใช้สอยป่านั้นในการยังชีพ

4) ควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาศัยความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชนทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้น เพื่อให้อุดมการณ์ที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดขึ้นนี้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรชุมชนโดยไม่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ไปตามนโยบายจากส่วนกลางของหน่วยงานรัฐซึ่งมักมองเพียงมิติด้านวัตถุ สิ่งของ เงินตราและความเจริญเป็นหลัก แต่ไม่มองด้านความสัมพันธ์ของมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน

ดังนั้นแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ควรนำกระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง⁴ ที่ได้มีการกำหนดองค์ประกอบหลักไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 2) การสื่อสาร 3) กระบวนการและ

⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.opdc.go.th>, 28 พฤษภาคม 2560.

เครื่องมือ 4) การเรียนรู้ 5) การวัดผล และ 6) การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล⁵ มาดำเนินการเพื่อเป็นองค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากการสังเกตภาคสนามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่าพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีการเปิดรับความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการดำเนินงาน โดยมีความตั้งใจที่จะเข้ารับการอบรมหรือรับการส่งเสริมความรู้จากสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หากการจัดงานหรือการอบรมต่าง ๆ ไม่ตรงกับช่วงฤดูทำนาหรืองานประเพณีต่าง ๆ และในภาพรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้มีการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นทางการแก่สมาชิกในครอบครัวและในชุมชนทุกครั้งระหว่างการประชุมปะกัณในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถจัดการประชุมอย่างเป็นทางการได้บ่อยครั้ง ไม่มีความสม่ำเสมอของการประชุม ขึ้นอยู่กับโอกาสและความพร้อมของสมาชิกทั้งหมด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่นต่อผู้นำกลุ่มในเชิงบวก โดยมีบรรยากาศที่ดีและเป็นกันเองในการทำงาน ตามวัฒนธรรมของสังคมชนบทที่ไม่ค่อยมีการแข่งขันชั้นวรรณะ จึงสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปรับเปลี่ยนค่านิยมในการเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานด้วยความสมัครใจ มีการปลูกฝังแนวคิดที่เอื้อต่อการทำงานจากผู้นำกลุ่มไปยังสมาชิก โดยมีการแสดงออกถึงความตั้งใจจริงในการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น การปรับปรุงกระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อให้ผลผลิตออกมาดีที่สุดในท้ายที่สุด โดยยึดถือความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตามในการเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่า มีบางกลุ่มที่ยอมรับความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงานใหม่ ๆ โดยปรับเปลี่ยนการผลิต มีการใช้เทคโนโลยีและกระบวนการใหม่ ๆ ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันขึ้นมา แต่ยังไม่สามารถทำได้ทุกกลุ่ม ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากสมาชิกในกลุ่มมีพฤติกรรมที่ปิดกั้นการยอมรับสิ่งใหม่ กล่าวคือ กลัวการเปลี่ยนแปลง จึงไม่อยากเรียนรู้ ทำให้ปิดกั้นความสามารถของตนเอง อีกทั้งผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบางกลุ่มก็ยังไม่ทราบว่าปัจจุบันทรัพยากรชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ จะส่งผลอย่างไรต่อผู้นำ สมาชิกและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

องค์ประกอบที่ 2 การสื่อสาร

การสื่อสารของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อจะทำให้ทุกคนในกลุ่มเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกัน พบว่า มีการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ คือการพูดคุยระหว่างการพบปะกันในชุมชนและการพูดคุยกันของแกนนำกลุ่มเพื่อสื่อสารเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้นำได้ไปประชุมหรืออบรม สัมมนา โดยมีบางกลุ่มใช้การสื่อสารผ่านระบบหอกระจายข่าวของชุมชนเข้ามาเพิ่มช่องทางการสื่อสารในระดับกว้าง ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ผ่านการสื่อสารดังกล่าวไม่พบว่าได้แสดงให้เห็นให้ทุกคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะ

⁵ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2549.

ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรชุมชน เช่น สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความสำคัญของการเตรียมการและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ในการสื่อสารของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ควรถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแข่งขันทางธุรกิจ เศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ สถานการณ์การเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กระบวนการ วิธีการและขั้นตอนในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนเครื่องมือหรือวิธีการที่จะใช้ในการจัดการทรัพยากรชุมชน รวมทั้งต้องสื่อสารถึงกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนชี้แจงให้เห็นถึง ความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่อาจจะพบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้น ทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการและเครื่องมือ

ในการค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง นั้น กระบวนการและเครื่องมือที่ดำเนินการยังไม่เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กล่าวคือ ในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์นั้น ขาดการวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสาร ส่งผลให้การใช้กระบวนการและเครื่องมือที่ไม่เหมาะสม เมื่อผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้เข้าร่วมการประชุม สัมมนา อบรม หรือการจัดงานเชิงปฏิบัติการเพื่อรับทราบข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถนำสิ่งที่ได้รับมาถ่ายทอด หรือสอนงานให้แก่สมาชิกได้อย่างครบถ้วน ชัดเจน เพราะศักยภาพการรับรู้ไม่เท่ากับผู้นำ รวมทั้ง การใช้สื่อเอกสารต่างๆ ยังไม่สามารถสร้างกระบวนการ และเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้

ทั้งนี้กระบวนการและเครื่องมือจะต้องวิเคราะห์การสื่อสารให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งหมด คือผู้ส่งสาร ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ให้เหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้

เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยพิจารณาถึงเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการ การประเมินผลและปรับปรุง ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ พบว่าด้านการกำหนดเป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ เพื่อตอบคำถามว่า จะนำทรัพยากรชุมชนทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากร ที่ชุมชนสร้างขึ้นมา นำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใด นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานหรือการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งไม่มีการกำหนดให้ใครเป็นผู้ เริ่มต้นการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ และไม่มีการสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ ในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างหรือเป็นแนวทางในการจัดการของกลุ่ม พบเพียงการให้การยอมรับแก่ผู้นำกลุ่ม ขาดการค้นหาผู้ปฏิบัติงานตัวจริง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในเรื่องนั้น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบ ไม่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ พบว่าผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีความพยายามในการเผยแพร่ความรู้ที่ได้รับมา ทั้งจากการอบรม สัมมนา การประชุมต่างๆ แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอผ่านการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่ปรากฏว่ามีจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่ชัดเจน

องค์ประกอบที่ 5 การวัดผล

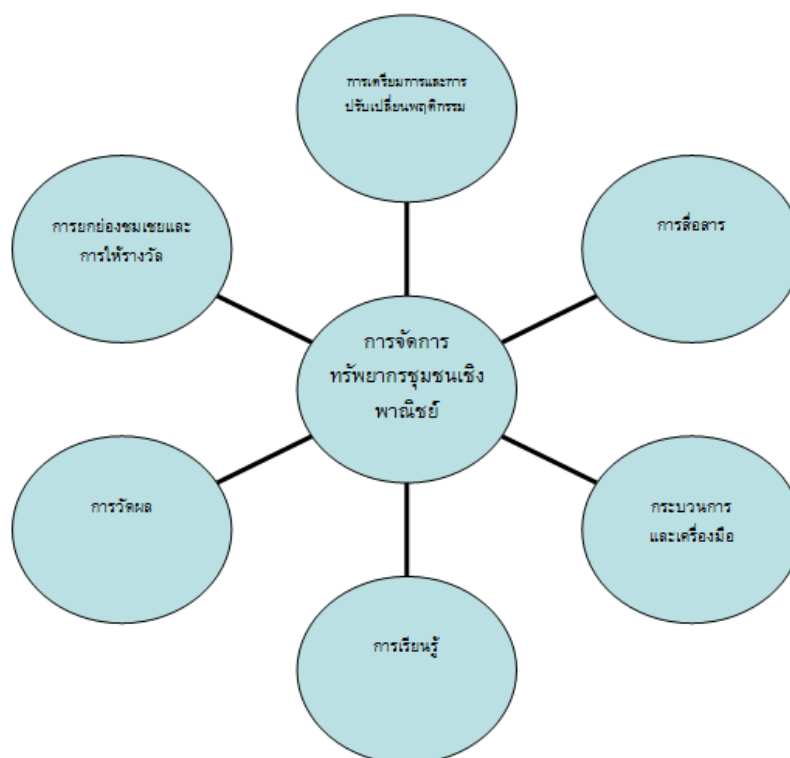
การดำเนินการด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ดำเนินการได้ผลในบางส่วน เพราะไม่มีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน กล่าวคือทั้งในระดับนโยบายส่วนกลางของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง หรือในระดับอำเภอ ระดับตำบล ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ไม่มีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ร่วมกัน มีการดำเนินงาน อย่างแยกส่วน จึงไม่สามารถวัดผลการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ในภาพรวมได้

ทั้งนี้ หากมีการกำหนดเป้าหมาย จะต้องมีการวัดผล ว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และมีการนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์และการดำเนินการให้ดีขึ้น ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ควรมีการสื่อสารกับบุคลากรในทุกระดับ ให้เห็นประโยชน์ของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เห็นภาพอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

องค์ประกอบที่ 6 การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล

การยกย่องชมเชยและการให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ โดยพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ยังขาดการค้นหาความต้องการของสมาชิกในกลุ่มว่ามีความต้องการจะได้รับแรงจูงใจอื่นใดนอกเหนือจากรายได้ (เงิน)

ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ควรมีการให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยนำเสนอโครงการร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่ดูแลอยู่ในพื้นที่ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ สหกรณ์อำเภอแม่ทะ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการพิจารณาเรื่องการยอมรับและให้รางวัลเพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญความสอดคล้อง และความเต็มใจถ่ายทอดประสบการณ์ ความสามารถต่างๆ ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์แก่ผู้อื่น ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจพิจารณาตามความเหมาะสม เช่น ของรางวัล ประกาศเกียรติคุณ ค่ายยกย่องชมเชย เป็นต้น



ภาพประกอบที่ 1: องค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

สรุปผลการวิจัย

1. ผลศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ 2) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ และ 3) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง ในภาพรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของ อยู่ในระดับมาก

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ในชุมชนมีพืชอย่างหลากหลายสามารถเก็บนำมาบริโภคหรืออุปโภค รวมทั้งนำไปขายหรือเป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่อเป็นรายได้แก่คนในชุมชน ในอำเภอแม่ทะมีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ทำให้ชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูล เติบโตในสิ่งที่ขาดแก่กันและกัน รวมทั้ง ป่าไม้ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารและแหล่งสร้างประโยชน์ หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้เกี่ยวกับสภาพดินของอำเภอแม่ทะ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูก หรือการใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม มีแหล่งน้ำและน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ แม่น้ำ ซึ่งทรัพยากรชุมชนทางกายภาพเหล่านี้

ในเขตอำเภอแม่ทะ มีการดูแล เอาใจใส่และมีการพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ รวมทั้งมีการรักษาสีงแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอากาศ หรือการป้องกันแก้ไขปัญหาด้านหมอกควัน

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ว่าในอำเภอแม่ทะมีการจัดงานด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ก๋วยสลาก ลอยกระทง เป็นต้น อย่างต่อเนื่อง โดยมีการอนุรักษ์ การรักษาเอาไว้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวด้วยการเอามือ (ลงแขก) เมนูอาหารพื้นเมืองต่าง ๆ แม้แต่ภาษาพูด (คำเมือง) เป็นต้น โดยในอำเภอแม่ทะมีโบราณสถานต่าง ๆ ในอำเภอแม่ทะ เช่น วัด เจดีย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน มีการทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่ชำรุดเสียหาย

2. ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยส่วนใหญ่มีความยินดีและภาคภูมิใจเมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวตนเองและชุมชน เพราะชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการร่วมกันทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนหรือการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

3. แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า ทางกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวควรมีการทำการเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูกาลผลิต ไม่ได้ปล่อยที่ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าวจะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ดี อย่างมีประสิทธิภาพ และชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชนอีกทั้งควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาศัยความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชน

องค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ได้แก่ 1) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 2) การสื่อสารถึงกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนชี้แจงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่อาจจะพบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้น 3) ใช้กระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 4) สร้างการเรียนรู้ โดยการสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเลิศในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างหรือเป็นแนวทางในการจัดการของกลุ่ม 5) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ และการวัดผลที่ชัดเจนว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และ 6) การให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และทรัพยากรชุมชน ว่าอาหารและเครื่องยังชีพจะมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของประชากร

กล่าวคือ สังคมใดมีอาหารและเครื่องยังชีพอุดมสมบูรณ์มาก สังคมนั้นจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรสูง⁶ การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้อยู่รอดมาได้จนกระทั่งปัจจุบัน ล้วนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ดำรงอยู่อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ทรัพยากรชุมชนเป็นแหล่งอาหารเพื่อการดำรงชีพ ตลอดถึงเป็นแหล่งที่พักอาศัยของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ⁷ หัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่มีความสมดุลกับระบบนิเวศก็คือ ภูมิปัญญาชาวท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในการปกป้อง รักษาและฟื้นฟูระบบ นิเวศของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านการเกษตร อาหาร สมุนไพร เหมืองฝาย การทำมาหากิน การจัดการที่ดินเพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวมถึงการฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชนให้มีความสมดุลและมีความหลากหลายทางชีวภาพ⁸

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต ซึ่งนอกจากการใช้ประโยชน์แล้ว ชุมชนต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน จึงรวมถึงการสร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เชิงพาณิชย์ เชิงสังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน แต่ทั้งนี้ทรัพยากรชุมชนจะต้องเกิดการรับรู้คุณค่าและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน จึงจะทำให้การจัดการทรัพยากรชุมชนเกิดความสมดุลให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ซึ่งพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีระดับรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนภาพของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็น น้ำฝน ดิน สัตว์ และพืชว่าต่างมีผลต่อการปลูกข้าว โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจในระดับครอบครัว⁹ และการที่เกษตรกรเริ่มฤดูกาลทำนาในช่วงต้นฤดูฝนหรือการทำนาปี เป็นผลมาจากปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝนมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีน้ำ เพราะสัมพันธ์กับปริมาณฝนที่ตกลงมามากจนไม่มีความต้องการใช้น้ำชลประทาน ส่วนฤดูกาลทำนาปรังซึ่งเป็นฤดูแล้ง ปริมาณน้ำฝนมีน้อยจึงทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานหรือแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นสำคัญ เหล่านี้เป็นการสะท้อนถึงการรับรู้คุณค่าของทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว¹⁰

2. ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ คือ การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตามและไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วม

⁶ วรนนท์ กิตติอัมพานนท์. เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2530.

⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิชและกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

⁸ สามารถ จันท์สุรย์. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.

⁹ สุขศรี กัลยาณพันธ์ุ. หน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านดงทอง ตำบลดงทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

¹⁰ รุจินดา ภูระยา. การศึกษาความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกข้าว : กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

ได้ การที่กลุ่มประชาชน หรือสมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน¹¹ การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุกๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม¹² โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น ควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม¹³

การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ลักษณะการมีส่วนร่วม จะประกอบไปด้วยการร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนและเสนอแนะ ร่วมปฏิบัติตามแผนรวมทั้งสละเวลาหรือแรงงาน ร่วมดูแลรักษา และได้รับผลประโยชน์ รวมทั้งการติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด โดยมีขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การประชุมหารือเพื่อวางแผนทั้งการตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติตามแผน การร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการประเมินโครงการและผลงานที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีระดับการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่ากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาดความสามารถในการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต แต่การรวมกลุ่มและการสร้าง การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรมช่วยให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการวางแผนที่ดีขึ้น¹⁴ โดยการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน จึงส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว¹⁵

3. แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ควรมีการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ซึ่งจะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมหรือจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมได้พัฒนาตัวเองมาพร้อม ๆ กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ไม่เฉพาะอย่างหนึ่ง

¹¹ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์, 2550, กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์, 2550.

¹² บวรศักดิ์ อุวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2548.

¹³ ธนกร น้อยทองเล็ก. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมในจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ดุสิตุญัตติ สาขาวิชาการบริหารศาสตร์. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2553.

¹⁴ พุกุล พงษ์กลาง. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยพายัพ.

¹⁵ คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพลส, 2545.

อย่างใด แต่ทุกๆ อย่างร่วมกันซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก¹⁶ ท่ามกลางกระแสการทำลายป่าอย่างกว้างขวางนั้น พื้นที่หลายแห่งในประเทศไทย ยังมีชุมชนที่หวงแหนและดูแลรักษาป่าของชุมชนมาอย่างต่อเนื่องในชุมชนชนบทโดยส่วนมากจะมีทักษะและประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สนองตอบต่อวิถีการผลิตและการดำเนินชีวิต ชุมชนชนบทมีวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบการผลิตของชุมชน อีกทั้งยังมีความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการและสืบทอดความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้ชนรุ่นหลังอีกด้วย ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามแต่สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ เป็นการ พิสูจน์ว่ารัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่เพียงพอที่จะอนุรักษ์ป่าให้ยั่งยืนและมีคุณภาพตลอดไป แต่จะต้องเป็นการเข้ามาดูแลร่วมกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐ¹⁷

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ควรมีแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม โดยการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมเป็นการจัดการในเชิงจิตสำนึก เพราะมีฐานติดอยู่ที่การบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม มองสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ไม่แยกส่วนออกจากระบบสังคมของชุมชน¹⁸ หากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ไม่สามารถจัดการเชิงพาณิชย์ได้ จะเกิดผลกระทบต่อผลผลิตการปลูกข้าวและเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจตามมาเป็นภาวะลูกโซ่¹⁹ จะทำให้ทราบถึงการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งนั้น ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรับผิดชอบร่วมกัน โดยต้องศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนให้ชัดเจนเพื่อนำไปวางแผน และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดออกมาเป็นนโยบายแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับและถือปฏิบัติครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่²⁰

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ พบว่า ระดับการรับรู้ด้านสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น ไล่เตียน หนอน จิ้งหรีด จิ้งโกร่ง เป็นต้น มีการเลี้ยงเป็นอาชีพ หรือเป็นอาหาร หรือสามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) ดังนั้นสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีโครงการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในด้านการรับรู้คุณค่า หรือ

¹⁶ นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, 2536.

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์. เก็บที่โล่งแก่รากหญ้า. เชียงใหม่: ชุมชนคนรักป่า มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2543.

¹⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิชและกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2546. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

¹⁹ ประยุทธ์ ไกรปราบ. แบบจำลองสนับสนุนการตัดสินใจโดยชุมชนมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำอาจสามารถ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.

²⁰ ธัญรัตน์ แจ่มใส. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชน ตำบล หองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2559

ประโยชน์ของทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ว่าสามารถให้คุณค่าใดๆ แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นการทำให้ทุกคนได้เข้าใจคุณค่าของสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก และเกิดการระมัดระวังในการใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลง

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ พบว่าระดับการรับรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ ทั้งในชีวิตประจำวัน หรือในการเกษตรกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.86$) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีโครงการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด พลังงานทางเลือก เนื่องจากอำเภอแม่ทะ มีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการสนทนากลุ่ม การสังเกตภาคสนามของผู้วิจัยและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำข้อมูลมาประกอบกันในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่ ยังสามารถดำรงชีพอยู่ได้ในปัจจุบันจากกิจกรรมอื่นๆ ส่วนกิจกรรมการปลูกข้าวรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ อาจเป็นเพราะสาเหตุที่เกษตรกรขายที่ดินเพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว รวมถึงทัศนคติต่าง ๆ ของชุมชนที่ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพการเกษตรอาจส่งผลต่อกิจกรรมการปลูกข้าวที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ควรทำการศึกษากลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มในอำเภอแม่ทะ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มแกะสลัก กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และอื่นๆ เพื่อทุกภาคส่วนจะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากร เพราะทุกคนก็เป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

เกษตรอำเภอแม่ทะ. รายงานประจำปี 2558. ลำปาง: สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ, 2559.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์, 2550.

คะเนิงจิ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพลส, 2545.

ชัยอนันต์ สมุทวณิชและกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2546. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

ชนกร น้อยทองเล็ก. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยมีส่วนร่วมในจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2553.

ธัญวรรณ์ แจ่มใส. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชน ตำบล

หนองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2559.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เก็บที่โล่งแกล้งหาหญ้า. เชียงใหม่: ชุมชนคนรักป่า มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2543.

นิติ เรื่องพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, 2536.

บรรศักดิ์ อวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2548.

ประยุทธ์ ไกรปราบ. แบบจำลองสนับสนุนการตัดสินใจโดยชุมชนมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำอาจสามารถ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.

พิกุล พงษ์กลาง. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยพายัพ.

ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2547.

รุจินดา ภูระยา. การศึกษาความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกข้าว : กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

วรนนท์ กิตติอัมพานนท์. เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2530.

สามารถ จันทรสุรีย์. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.

สุขศรี กัลยาณพันธ์. หน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านดงทอง ตำบลดงทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.opdc.go.th>, 28 พฤษภาคม 2560.

ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2549.

Krejcie, Robert V. and Daryle W. Morgan. **Determining Sampling Size for Research Activities.** Journal of Education and Psychological Measurement, 1970.

การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู้ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ

DEVELOPMENT POTENTIAL OF OTOP THE PRODUCT TO ASEAN BUDDHIST WAY

อณิษฐา หาญภักดีนิยม*

Anitta Hanphakdeeniyom

ศิริขวัญ ปัญญาเรียน**

Sirikhuan Panyarien

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู้ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ OTOP ในจังหวัดลำปางตามแนวพุทธ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู้ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู้ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ประกอบการข้าวแต๋นที่ลงทะเบียนผลิตภัณฑ์ OTOP ได้รับการคัดเลือกสินค้าในระดับ 4-5 ดาว ในจังหวัดลำปาง รวมถึงกลุ่มผู้บริโภคในการซื้อสินค้าและเจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่พาณิชย์จังหวัดลำปาง เจ้าหน้าที่หอการค้า เจ้าหน้าที่อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะสภาพทั่วไปของข้าวแต๋นเป็นข้าวเหนียวทอดกรอบร่วนนุ่มอร่อยที่ผลิตขึ้นในพื้นที่จังหวัดลำปางด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดลำปาง เป็นสินค้าที่มีเอกลักษณ์ที่สำคัญ ได้รับมาตรฐานขึ้นเป็นแหล่ง GI ของจังหวัดลำปาง จึงเปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า ซึ่งคุณภาพของสินค้าจะต้องได้รับมาตรฐานหรือการได้รับการรับรองสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงถึงภูมิปัญญาไทยในระดับ 4-5 ดาว เพื่อพัฒนาต่อยอดสู่สากล โดยการพัฒนาสินค้าในกลุ่มนี้ผู้ประกอบการจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษามาตรฐานคุณภาพของสินค้า โดยยึดหลักธรรมเอาใจใส่แก่ผู้บริโภค ในเรื่องของความปลอดภัย ความสะอาด และความซื่อสัตย์ตามหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นแนวทางในการทำการให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพจึงมีการเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ดังนี้ 1) เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต 2) ยกระดับมาตรฐานและการสร้างมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ 3) การเสริมสร้างองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการ 4) เพิ่มช่องทางการตลาด และ 5) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย แนวทางทั้ง 5 ด้าน จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาสินค้าข้าวแต๋นให้เข้าสู่ตลาดสากลได้อย่างมีคุณภาพได้รับมาตรฐาน

* นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ

** อาจารย์คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

คำสำคัญ: พัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP, ตลาดอาเซียน, แนวพุทธ

ABSTRACT

The development of OTOP products to the ASEAN market with Buddhist Way 1) To study the general condition of Lampang's OTOP products as Buddhist way. 2) To study on the process of development to OTOP product to ASEAN as Buddhist way 3) To present guidelines of development to OTOP product to ASEAN as Buddhist way. The data collecting based on the interview thus had an accurate structure which had been interview 3 groups of significant respondents for responded on the interviewing consisted of Thai Rice crispy trader whom had registered as OTOP product, the product had been selected as 4-5 stars in Lampang. Including the consumers that had selected products for consuming, Personnel Division Community, Lampang Commercial Officer, Chambers of Commerce Officer, Industrial Officer and also Lampang Tourism Authority Organization.

According to the research studying found that the generality characteristics of Thai rice crispy was the deep fried sticky rice which dressed by sauce from sugarcane. With the wisdom of the villagers in Lampang Province, it is a unique product. received the standard as the GI source of Lampang Province that could be compared as the local brand also indicated the quality and the origin of product. That product's quality must be guaranteed or accepted as OTOP's product. Which had been represented Thailand local knowledge in 4-5 stars, for further development to the international for further development to the international level by developing products in this group, the entrepreneurs therefore play an important role in maintaining product quality standards. By adhering to the principles of caring for consumers in terms of safety, cleanliness and loyalty according to Four Rddhippada : Passion, Diligence, Mind or Consciousness and Investigati Thus, they are the pathway to make the activities successful in a good quality and presented the procedure for the development of OTOP product are: 1) To Increase production efficiency. 2) Raise standards and create value for products .3) Strengthening knowledge for entrepreneurs 4) Increase marketing channels and 5) Strengthening the network, all 5 directions will help to develop the quality of Thai Rice crispy product into the international market with quality then received the standard.

Keywords: The potential Development of OTOP, product to ASEAN, Buddhism way

บทนำ

ในห้วงเวลาที่ประเทศชาติกำลังเผชิญปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้ รัฐบาลจึงได้มีการส่งเสริมสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาใช้ในการพัฒนาสินค้า ดังนั้นภาครัฐจึงสนับสนุนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเจริญแก่ชุมชน ยกฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น จากสิ่งของหรือทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาพัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพและมีความเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนนั้นๆ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ผลผลิต การบริการที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ อาชีพจึงเป็นฟันเฟืองในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจชุมชน ส่งผลในระดับบุคคล ชุมชน สังคม อาชีพนอกจากการสร้างประโยชน์ในด้านรายได้และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดความคุ้มค่าโดยการนำมาแปรรูปอาชีพทำให้คนในท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ประจำมีผลผลิตตามนโยบายของรัฐหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่นของตนเอง การร่วมมือกันจากชุมชนเป็นการเพิ่มรายได้ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างครบวงจร โดยการสร้างและพัฒนารูปแบบสินค้า ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของชุมชนที่มีคุณภาพเชื่อมโยงสู่ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศในระดับสากลความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย ซึ่งมีเป้าหมายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเป็น “ตลาดและฐานการผลิตเดียว”โดยให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานมีฝีมือภายในอาเซียนอย่างเสรี รวมถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนที่เสรีมากขึ้น เป็นความท้าทายที่ผลักดันให้ผู้ประกอบการไทยไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจส่งออก นำเข้า หรือผู้ที่ทำธุรกิจภายในประเทศ ทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดย่อม รวมไปถึงผู้ประกอบการระดับชุมชนด้วย จะต้องเรียนรู้และปรับตัวรองรับความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากเปิดเสรีภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่จะมีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้ เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดภัยคุกคามต่อธุรกิจ หรือแสวงหาโอกาสทางธุรกิจที่ทำห้ประสบความสำเร็จสำหรับผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ซึ่งเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่สืบเนื่องจากการเปิดเสรีดังกล่าวได้ เนื่องจากสถานการณ์แข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ล้วนหันมาให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของชุมชนและใช้จุดแข็งของชุมชนทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาเพื่อเชื่อมโยงสู่ภาคการผลิตและบริการ ในการสร้างสัญลักษณ์และขยายโอกาสทางการตลาดมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยเฉพาะกลุ่มสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะได้รับผลกระทบจากคู่แข่งและสภาพการแข่งขันในตลาดเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากสินค้าที่มีคุณภาพต่ำ ราคาต้นทุนต่ำหรือสินค้าที่สามารถใช้ทดแทนกันได้เข้ามาวางจำหน่ายในประเทศได้มากขึ้น ทำให้ผู้บริโภคสามารถเลือกบริโภคสินค้าที่หลากหลายและมีอำนาจในการต่อรองสูง ซึ่งนำไปสู่การกดดันทางราคา จึงทำให้ผู้ผลิตต้องปรับตัวรับการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้นและเกิดต้นทุนในการปรับตัว อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันผู้บริโภคในประเทศต่างๆ กำลังอยู่ในกระแสบริโภคนิยมสินค้าที่เป็นธรรมชาติสินค้าที่อิงกับวัฒนธรรม สินค้าที่ส่งเสริมสุขภาพ การมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือสินค้าที่ช่วยสนับสนุนชุมชน รวมถึงกระแสความนิยมในความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ดังนั้น สินค้า OTOP สามารถได้รับประโยชน์จากการมีโอกาสส่งสินค้าไปขายในตลาดอาเซียนได้มากขึ้น จากการที่มีประชากรรวมกว่า 590 ล้านคน รวมถึงมีโอกาสในการขยายช่องทางตลาดไปยัง ASEAN+3 (จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้) และ ASEAN+6 (ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และอินเดีย) รวมไปถึงสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานและวัตถุดิบการผลิตที่มีความหลากหลายให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจได้ โดยเฉพาะสินค้าที่มีศักยภาพในการส่งออกรวมถึงสินค้าที่ตรงกับความต้องการของตลาดประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นโอกาสทางธุรกิจของผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ต้องเร่งพัฒนาสินค้าทั้งด้าน

คุณภาพและมาตรฐานระดับสากล เพื่อสร้างความเชื่อถือต่อผู้บริโภค โดยผสมผสานวัฒนธรรมภูมิปัญญา กับเทคโนโลยี นวัตกรรมและพัฒนารูปแบบการนำเสนอความโดดเด่น เรื่องราวของสินค้าให้เกิดการรับรู้ต่อผู้บริโภคเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าในตัวสินค้าสามารถเพิ่มมูลค่าและลดอุปสรรคการแข่งขันให้มีความสำคัญ และตระหนักถึงการสร้างตราสินค้าให้เป็นที่ยอมรับและผลิตสินค้าให้สอดคล้องต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จึงเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญเร่งด่วนของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ความรู้ เป็นสินค้าจากท้องถิ่นทั่วประเทศไทย ทุกๆ หนึ่งตำบลจะมีแบรนด์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลนั้นๆ รวมถึงองค์ความรู้ วัตถุดิบ แรงงาน แรงใจ ความสามัคคี และความหวัง สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนจากประเด็นดังกล่าวการให้ความสำคัญของสินค้า OTOP เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็ง ประกอบกับการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ OTOP ในจังหวัดลำปางตามแนวพุทธ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) สอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ผู้ประกอบการ โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 13 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ 1. ข้าวแต่นทิพย์พรธ 2. ข้าวแต่นคุณมณี 3. ข้าวแต่นน้ำแดงโม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเกาะคา 4. ข้าวแต่นธัญพืชกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 5. ข้าวแต่นระพีพัฒน์ 6. ข้าวแต่นน้ำแดงโมแม่บัวจันทร์ 7. ข้าวแต่นน้ำแดงโมแม่บุญพิน 8. ข้าวแต่นบุญทวี 9. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเกาะหัวช้าง 10. ข้าวแต่นน้องมายด์ 11. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรลำปางหลวง 12. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองหล่าย (จิรวรรณข้าวแต่น)

1.2 ผู้บริโภค การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้จำนวนตามต้องการโดยไม่มีหลักเกณฑ์ จำนวน 10 ท่าน ซึ่งได้มาจาก ประชาชนชาวจังหวัดลำปางและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่แวะเวียนเข้ามาใช้บริการในร้านค้า

1.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย

- เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (ผู้ที่ดูแลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP)

- เจ้าหน้าที่พาณิชย์จังหวัดลำปาง (ผู้ที่ดูแลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP)
- เจ้าหน้าที่หอการค้าจังหวัดลำปาง
- เจ้าหน้าที่อุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง
- เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง

โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus group) กับตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการ ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

กรอบการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาถึง แนวการพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวทาง และใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียง การสัมภาษณ์ จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดลำปาง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบ่งได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลซึ่งรวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรงมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1) การสำรวจพื้นที่ที่จะศึกษา โดยเดินทางไปสำรวจ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อสังเกตข้อมูลโดยทั่วไป สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กรอบการสัมภาษณ์ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำรา เอกสารต่างๆ รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ OTOP

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ (Observation) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยเฉพาะการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ย่อยของกลุ่มผู้ประกอบการ

ผลการวิจัย

ลักษณะสภาพทั่วไปของข้าวแต๋นเป็นข้าวเหนียวทอดกรอบราดน้ำอ้อยที่ผลิตขึ้นในพื้นที่จังหวัดลำปางด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดลำปางและเป็นขนมโบราณของคนภาคเหนือที่ทำเพื่อเลี้ยงแขกในงานมงคลต่างๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานปีใหม่ งานปอยหลวง ต่อมาจึงมีการจำหน่ายเป็นของฝากจากจังหวัดลำปาง จนข้าวแต๋นเป็นที่แพร่หลายและได้กลายเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของชาวจังหวัดลำปางทำให้ข้าวแต๋นลำปางมีความอร่อยและเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดลำปาง จึงได้รับมาตรฐานขึ้นเป็นแหล่ง GI ของจังหวัดลำปาง เป็นสิ่งบ่งบอกผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ขอบเขตที่ตั้งตามแหล่งภูมิศาสตร์¹ เป็นเครื่องหมายที่ใช้กับสินค้าที่มาจากแหล่งผลิตที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งคุณภาพหรือชื่อเสียงของสินค้านั้นๆ เป็นผลมาจากการผลิตในพื้นที่ดังกล่าว GI จึงเปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพและ

¹ สัมภาษณ์, เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์ จังหวัดลำปาง, 30 ตุลาคม 2558-29 ตุลาคม 2560.

แหล่งที่มาของสินค้า โดยผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย จำนวน 4 ราย ประกอบด้วย ข้าวแต่นทิพย์พรรณ ข้าวแต่นธานี ข้าวแต่นน้ำแดงโมแม่บัวจันทร์ และกลุ่มข้าวแต่นน้ำแดงโมแม่บุญพิน โดยลักษณะของข้าวแต่นควรมีลักษณะ ดังนี้

1.1 การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

1. ข้าวแต่นลำปางจะต้องผลิตในพื้นที่ที่กำหนดและตามกระบวนการผลิต
2. กระบวนการการผลิตต้องได้รับมาตรฐานผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตข้าวแต่นลำปาง รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อตรวจสอบย้อนกลับได้

1.2 คุณลักษณะที่ต้องการ²

1. ลักษณะทั่วไป ต้องกรอบอาจแตกหักได้เล็กน้อย สำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวแต่นปรุงแต่งหน้าส่วนที่เป็นหน้า ต้องเกาะติดแผ่นข้าวแต่นและกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอ การทดสอบให้ทำโดยการตรวจพินิจ
2. ลักษณะเนื้อสัมผัส ต้องกรอบ ไม่เหนียวหรือแข็งกระด้าง การทดสอบให้ทำโดยการตรวจพินิจและชิม
3. สีต้องมีสีที่ดีตามธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น สม่ำเสมอ ไม่ไหม้เกรียม
4. กลิ่นรส ต้องมีกลิ่นรสที่ดีตามธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น ไม่มีกลิ่นรสน้ำที่ไม่พึงประสงค์เช่น กลิ่นเหม็นน้ำมันเก่า
5. สิ่งแปลกปลอม ต้องไม่พบสิ่งแปลกปลอมที่ไม่ใช่ส่วนประกอบที่ใช้ เช่น เส้นผม ดิน ทราย กรวด ชิ้นส่วนหรือสิ่งปฏิกูลจากสัตว์ การทดสอบให้ทำโดยการตรวจพินิจ
6. สุขลักษณะ สุขลักษณะในการทำผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น สถานที่ตั้งและอาคารที่ทำ สถานที่ตั้งตัวอาคารและที่ใกล้เคียงอยู่ในที่ที่จะไม่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนได้ง่าย
7. การควบคุมกระบวนการผลิต
 - วัตถุดิบและส่วนผสมในการผลิตต้องสะอาด มีคุณภาพดีได้จากแหล่งที่เชื่อถือได้ปลอดภัยจัดเก็บในภาชนะสะอาด ป้องกันการปนเปื้อนได้แยกเก็บเป็นสัดส่วน
 - การผลิต การเก็บรักษา การขนย้าย และการขนส่ง ให้มีการป้องกันการปนเปื้อน และการเสื่อมเสียของผลิตภัณฑ์
8. บุคลากรและสุขลักษณะของผู้ผลิต
 - ผู้ผลิตทุกคน ต้องมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ รักษาความสะอาดส่วนบุคคลให้ดีเช่น สวมเสื้อผ้าที่สะอาด มีผ้าคลุมผมเพื่อป้องกันไม่ให้เส้นผมหล่นลงในผลิตภัณฑ์ ผู้ผลิตทุกคนต้องไม่กระทำการใดๆ ที่ไม่ถูกสุขลักษณะในสถานที่ทำ เช่น รับประทานอาหารสูบบุหรี่
 - ตระหนักถึงคุณธรรมในการบริหารต่อพนักงานและผู้บริโภค
9. การบรรจุ ให้บรรจุผลิตภัณฑ์ข้าวแต่นในภาชนะบรรจุที่สะอาด ปิดได้สนิท สามารถป้องกันสิ่งปนเปื้อนจากภายนอกได้

² สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม, เอกสารเข้าเล่มมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.tisi.go.th/data/nsw/NSW_Manual.pdf [3 ตุลาคม 2559]

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียน

รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วยการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของภาครัฐ สร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคงเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนของประชาชน กรมการพัฒนาชุมชนได้มีการดำเนินการโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อให้แต่ละชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐพร้อมที่จะสนับสนุนให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ แหล่งเงินทุนและการพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารและตลาดเพื่อเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการผลิต เช่น มีการใช้แรงงานในชุมชน (ภายในจังหวัดที่ขอลงทะเบียน) มีการใช้วัตถุดิบในการผลิตในชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และชุมชนได้รับผลประโยชน์สถานที่การผลิตตั้งอยู่ในอำเภอ/เขตที่ลงทะเบียน และผู้ผลิต ผู้ประกอบการและสมาชิกของกลุ่มต้องมีสัญชาติไทย

โดยลักษณะของผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋นที่สามารถลงทะเบียนได้ต้องแสดงถึงภูมิปัญญาไทยมีลักษณะดังนี้

1. วัตถุดิบที่นำมาต้องไม่ผิดกฎหมาย
2. ไม่เป็นสินค้าที่เลียนแบบ ดัดแปลง นำเข้าหรือนำเข้าเพื่อมาดัดแปลงหรือละเมิดทรัพย์สิน

ทางปัญญา

3. ไม่เป็นสินค้าที่ก่ออันตรายอย่างร้ายแรงต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย

4. ต้องมีการได้รับมาตรฐาน ออย., GAP, GMP, HACCP, มผช, มอก, ฮาลาล, และต้องมีบรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายทั่วไป

ดังนั้นการที่ผู้ประกอบการสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋นสู่ตลาดอาเซียน ภายใต้กรอบการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ประกอบด้วย

1. สามารถส่งออกได้ โดยมีความแกร่งของตราผลิตภัณฑ์
2. ผลิตอย่างต่อเนื่องและคุณภาพคงเดิม
3. มีมาตรฐาน โดยมีคุณภาพและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า
4. มีประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์

การก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย เป็นความท้าทายที่ผลักดันให้ผู้ประกอบการไทยไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจส่งออก นำเข้า หรือผู้ที่ทำธุรกิจในประเทศทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดย่อม และยังรวมไปถึงผู้ประกอบการระดับชุมชนด้วย ในการที่จะต้องเรียนรู้และปรับตัวรองรับความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากเสรีภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่จะมีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจจะเป็นภัยคุกคามต่อธุรกิจ หรือแสวงหาโอกาสทางธุรกิจที่ทำนายความสำเร็จ สำหรับผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ซึ่งเป็นสินค้าเชิงวัฒนธรรมก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบที่สืบเนื่องจากการเปิดเสรีดังกล่าวได้ เนื่องจากสถานการณ์แข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ล้วนหันมาให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของชุมชน และใช้จุดแข็งของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญา เพื่อเชื่อมโยงสู่ภาคการผลิตและบริการ ในการสร้างสัญลักษณ์และขยายโอกาสทางการตลาดมากยิ่งขึ้น ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ OTOP ต้องมีการออกแบบ

และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ โดยอาศัยองค์ประกอบหลักของการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อความครบถ้วนสมบูรณ์ของบรรจุภัณฑ์ไม่ว่าจะเป็นชื่อผลิตภัณฑ์ ตราผลิตภัณฑ์ รายละเอียดของผลิตภัณฑ์ รูปภาพ ส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์ ปริมาตรหรือปริมาณ ชื่อผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย รายละเอียดตามข้อบังคับกฎหมาย เช่น วัน เดือน ปีที่ผลิตหรือหมดอายุ เป็นต้น ประกอบกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ได้นั้นต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เช่น บรรจุภัณฑ์ที่ดีต้องสร้างความปลอดภัยและรักษาคุณภาพให้กับผลิตภัณฑ์ โดยต้องบ่งชี้ถึงคุณลักษณะของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างความจดจำ และดึงดูดความสนใจให้เข้าถึงความหมายและคุณประโยชน์ของผลิตภัณฑ์นั้นๆ และในขั้นต้นนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ OTOP ต้องมีการวางแผนในการออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์

จากการเก็บข้อมูลค้นพบว่าหลักธรรมที่ผู้ประกอบการนำมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP วัตถุประสงค์ที่นำมาผลิตต้องไม่ผิดกฎหมาย ไม่เป็นสินค้าที่เลียนแบบ ดัดแปลง หรือนำเข้าเพื่อดัดแปลงหรือละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ไม่เป็นสินค้าที่ก่ออันตรายอย่างร้ายแรงต่อชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีของไทย กรณีเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกฎหมายบังคับต้องได้รับอนุญาตให้ผลิต ภายใต้หลักธรรมการดำเนินงานตามหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ในการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาใช้ในการบริหารด้านลูกค้าได้แก่ ส่วนแบ่งการตลาดที่เพิ่มขึ้น การรักษาลูกค้าเดิมไว้ และการแสวงหาลูกค้าใหม่ การนำเสนอลูกค้าที่มีคุณภาพ การบริการที่รวดเร็ว หรือชื่อเสียงของกิจการที่ดีจากความพึงพอใจของลูกค้า ด้านการจัดส่ง ผู้ประกอบการได้มีการรักษาสถานลูกค้าหลักเดิมต่อบริษัทลูกค้าหลักใหม่ที่เพิ่มขึ้นต่อบริษัท โดยผู้ประกอบการหนึ่ง กล่าวถึงการบริหารด้านลูกค้าว่า ให้สัจจะกับลูกค้าว่าจะนำแต่สินค้าที่ดีมีคุณภาพมาจำหน่ายแก่ผู้บริโภคด้วยราคาที่เหมาะสม เช่นเดียวกันเราเป็นผู้ผลิตต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของวัตถุประสงค์ที่นำมาผลิตเป็นสินค้าส่งออกให้ได้รับมาตรฐานตั้งแต่กระบวนการนำเข้า จนถึงกระบวนการส่งออก เช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีการสนับสนุนให้ความรู้ อบรม และพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

โดยผู้ประกอบการบางรายได้พบอุปสรรคปัญหาในเรื่องของทัศนคติของผู้ประกอบการ ยังไม่พร้อมที่จะพัฒนาเนื่องจาก การแข่งขันที่สูง งบประมาณในการผลิต ทำให้ผู้ประกอบการบางรายทำเพียงต้องการขายในหมู่บ้าน ไม่ต้องการที่จะขายส่งออก รวมถึงการนำผลิตภัณฑ์ข้าวแต่นมาบรรจุภัณฑ์ติดแบรนด์เป็นชื่อของตนเองเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ โดยขาดคุณธรรมจริยธรรมต่อการทำธุรกิจ เป็นสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีให้แก่สินค้า

มุมมองด้านลูกค้า ผู้ประกอบการได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอิทธิบาท 4 ในการประกอบธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จ เช่น “การขายมันต้องอดทน แล้วต้องซื้อสตั๊ยกับลูกค้าสินค้าต้องสดใหม่ทุกวัน ถ้ามันขายไม่ได้อย่าไปเสียดาย ต้องทิ้งถึงขยะไปเลย ห้ามเสียดาย นำมันต้องใหม่ สะอาดอยู่ทุกวัน” ซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนาฉันทะ ความต้องการที่จะทำให้ใจรัก จะทำในสิ่งนั้นอยู่เสมอและจะปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ การที่ทำให้ใจรักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำจึงจะเกิดผลจริงตามควร การประชุม อบรมความรู้และการพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า “การมีฉันทะร่วมกัน” ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเสมือนสัญญาะระหว่างกันว่าเราจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน การสัญญาที่ไว้กับมวลหมู่สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นสิ่งที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความ

เพียรตามมา ความจริงใจ ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ ไม่เอาการมากจนเกินไป และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการต้องมีความรักและความสุขซึ่งตรงกับหลักคำสอนพุทธศาสนา หลักอิทธิบาท 4 ฉันทะความรักงาน ผู้ประกอบการที่ดีเริ่มต้นตั้งแต่ความพอใจ ความรัก ความชอบในงานที่จะทำก่อน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการกล่าวว่า เราคิดว่าคนไทยต้องปรับตัว ต้องพัฒนาตลอดเวลา จะหยุดนิ่งไม่ได้ อะไรที่เราต้องแก้ไขข้อผิดพลาดของเราในอดีต เรายังต้องทบทวนตลอดเวลาว่าในธุรกิจเรามีอะไรที่เราทำได้ไม่ดี มีประสิทธิภาพตรงไหนที่ยังต่ำอยู่ มีตลาดตรงไหนที่เรายังไม่ได้ไป นาน รวมถึงการบริการ สินค้าเน้นไปที่การบริการที่รวดเร็ว และมุ่งตอบสนองความต้องการของตลาดผู้บริโภคทั่วประเทศและทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

3. เสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์OTOP สู่ตลาดอาเซียน

การพัฒนาสินค้าข้าวแต๋นและผู้ประกอบการให้มีความสามารถในการปรับตัวทันต่อการปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงมีความสามารถระดับประครองธุรกิจอยู่รอดและดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางการแข่งขันที่มีความทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ นโยบายการดำเนินงานส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋น OTOP จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนโดยการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นกระบวนการและบูรณาการการทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วนในการมุ่งกระบวนการ การสร้างการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพก้าวสู่ตลาดอาเซียนและ ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สามารถพัฒนาไปสู่สากล ต้องผ่านกระบวนการคุณภาพการเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ให้อยู่ในระดับที่ 4 ดังต่อไปนี้

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์	วิธีการ
1. Process: เพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต	- พัฒนากระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบและเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน ลดความสูญเสียจากการผลิต โดยมุ่งเน้นชุมชนและสิ่งแวดล้อม ให้มีคุณภาพสะอาด และปลอดภัยต่อผู้บริโภค
	- เชื่อมโยงเทคโนโลยี หรืองานวิจัยต่างๆ เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิต โดยการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นหลักเช่น จากเดิมมีการตากผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋นกลางแจ้ง ทำให้มีแมลงและฝุ่นปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์ ก็เปลี่ยนวิธีการนำมาอบในห้องที่มีติดชิต
	- พัฒนา ปรับปรุงคุณภาพและกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง
	- ควรใส่ใจผู้บริโภคเป็นหลัก ตั้งแต่กระบวนการนำเข้าวัตถุดิบ จนถึง การส่งออก
	- ส่งเสริมการจัดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิ รวมถึงส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เพื่อเป็นประโยชน์ทางการตลาด
2. Product: ยกระดับมาตรฐานและการสร้าง	- เสริมสร้างอัตลักษณ์และความแตกต่างของสินค้า เช่น อาจแสดงถึงความ เป็นท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างคุณค่าและสร้างความ

แนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์	วิธีการ
มูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์	สนใจในตัวของสินค้าให้มากขึ้น เช่น ประวัติความเป็นมา
	- ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เช่น รสชาติ บรรจุภัณฑ์ ส่งเสริมและเชื่อมโยงการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น บรรจุภัณฑ์เป็นถุงผ้า เป็นต้น
	- เพิ่มความต้องการสินค้าในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น จากเดิมเป็นวงกลมเปลี่ยนเป็นแท่ง หรือข้าวแต๋นโดนัท เป็นต้น
	- ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐาน ตลอดจนการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพตามมาตรฐาน เช่น อย., GMP., มผช., มอก., ฮาลาล
	- ส่งเสริมให้มีตราสินค้าเป็นของตนเอง เพื่อให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า รวมถึงส่งเสริมการใช้ตราสินค้าระดับท้องถิ่นหรือจังหวัด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานของสินค้า เช่น การใช้แบรนด์สินค้าเป็นของตนเองออกแบบให้สามารถใช้งานได้จริง เพื่อสร้างเสน่ห์ให้กับสินค้าของตนเอง
	- พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้รับมาตรฐานเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ลูกค้า
3. People: การเสริมสร้าง องค์ความรู้	- พัฒนาทักษะพนักงาน/สมาชิกกลุ่ม ให้สามารถผลิตได้ตามมาตรฐานที่กำหนดและได้คุณภาพสม่ำเสมอ
	- กระตุ้นจิตสำนึกการมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้ประกอบการต่อการผลิต
	- ส่งเสริมความรู้ทางด้านเทคโนโลยี เพื่อนำมาสู่กระบวนการผลิตให้มีความรวดเร็วมากขึ้น
	- ส่งเสริมความรู้และพัฒนาระบบการบริหารจัดการการผลิตให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับกับตลาด
	- หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนแก่ผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง
	- เสริมสร้างความรู้ในการดำเนินการการผลิต เช่น ความรู้การบริหาร การผลิต เช่น การตั้งราคา ภาษีและกฎระเบียบของธุรกรรมทางธุรกิจ
	- ใส่ใจพฤติกรรมของผู้บริโภค แนวโน้มของอนาคตและสถานการณ์การแข่งขันของผู้บริโภค
4. Market: เพิ่มช่องทางการ จำหน่าย	- เชื่อมโยงสินค้ากับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวรายการวิทยุโทรทัศน์ โดยเชื่อมโยงทั้งในระดับภายในท้องถิ่น
	- เชื่อมโยงสินค้ากับจำหน่ายสินค้าในท้องถิ่น โดยพัฒนาศูนย์จำหน่ายสินค้าประจำจังหวัด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น สถานีขนส่ง สถานีรถไฟ สนามบิน และศูนย์บริการการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์	วิธีการ
	- เพิ่มช่องทางการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มลูกค้า เช่น อินเทอร์เน็ตออนไลน์ วิทยุ และสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ - จัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว งานเทศกาลใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเข้ามาจับจ่ายใช้สอยสินค้าในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น - ร่วมงานแสดงและจำหน่ายสินค้าในระดับท้องถิ่น
5. Community Cluster: เสริมสร้างความเข้มแข็งของ เครือข่าย	- ส่งเสริมการรวมกลุ่มเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปแบบเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ เช่น สร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการผลิตสินค้า เครือข่ายชุมชนวัตถุดิบ เครือข่ายการตลาด และสมาคมต่างๆ - เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยผลักดันให้มีการทำแผนและสร้างแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายพัฒนาผู้นำหรือผู้ประสานงานเครือข่ายให้มีความรู้ - เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการและการประสานประโยชน์ของเครือข่ายสนับสนุนให้เครือข่ายมีกิจกรรมร่วมกัน

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ สภาพทั่วไปของผลิตภัณฑ์ OTOP ในจังหวัดลำปางตามแนวพุทธการผลิตและการควบคุมการผลิตเป็นไปตามคุณลักษณะที่ต้องการ ถูกสุขลักษณะ มีวิธีการผลิต กระบวนการผลิต การบรรจุภัณฑ์ ที่ได้มาตรฐานตามสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ อภิชัย พันธเสน³ องค์ประกอบในการผลิตแนวพุทธประกอบด้วย 4 อย่าง คือ (1) คน เพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินการผลิตโดยวางแผนว่าจะผลิตอย่างไร เพื่อให้ได้ผลผลิตที่พอเพียงกับการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว (2) เป้าหมาย คือ จะผลิตในปริมาณเท่าใด ผลิตเพื่อใคร (3) วิธีการ คือ การดำเนินการผลิตที่ไม่เบียดเบียนตน ผู้อื่น และทำลายสิ่งแวดล้อม (4) ปัญญา คือ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการผลิต เพื่อให้การผลิตดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ในทางพระพุทธศาสนาก็เน้นที่ปัญญานิยม มากกว่า บริโภคนิยม เพื่อให้มนุษย์รู้จักคิดเป็นแก้ปัญหาเป็นและนำพาชีวิตของตนให้อยู่รอดด้วยตนเองให้ได้

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ กรมพัฒนาชุมชน ได้มีการส่งเสริมการจัดทำฐานข้อมูลผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเพิ่มเติมข้อมูลผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ทั้งรายเดิมที่เคยผ่านการลงทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการรายใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่

³ อภิชัย พันธเสน. สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549), หน้า 5.

เป็นปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการดำเนินงานได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋น ผู้ประกอบการจะต้องมีการลงทะเบียนผู้ผลิต เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดแผนการส่งเสริมและพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกลุ่มเป้าหมายในการลงทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิต ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้า OTOP รายเดิมที่เคยลงทะเบียน และผู้ผลิต ผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้า OTOP รายใหม่ยังไม่เคยลงทะเบียนเป็นผู้ผลิต ผู้ประกอบการ การพัฒนาการผลิต สอดคล้องกับแผนทฤษฎี ชาร์ไลส และคณะ โดยศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมีวิธีดังนี้ 1) ปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิตให้ได้ตรงตามความต้องการตลาด 2) พัฒนารูปแบบและบรรจุภัณฑ์ตามเทคโนโลยีที่เหมาะสม 3) สนับสนุนให้นำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิต 4) จัดทำเอกสารข้อมูลเผยแพร่ด้านแหล่งทุน การพัฒนาอาชีพ และ 5) สนับสนุนข่าวสารการผลิตและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารการผลิต เป็นการวางแผนการจัดระเบียบองค์กรและการควบคุมกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพและการจัดการระบบการผลิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยการผลิต การแปรรูปสภาพผลผลิตที่มีคุณภาพ และติดตามควบคุมให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงกิจกรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ 4 ข้อที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า การฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักอริยสัจ 4 นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรองจตรวดแล้ว เห็นว่าการทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ก็อย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนาจึงจัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอริยสัจ 4 สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “การพัฒนาศักยภาพผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ตลาดอาเซียนตามแนวพุทธ” ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาสินค้าข้าวแต๋นและผู้ประกอบการมีความสามารถในการปรับตัวทันต่อการปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงมีความสามารถระดับรองธุรกิจอยู่รอดและดำเนินธุรกิจได้อย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางการแข่งขันที่มีความทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ นโยบายการดำเนินงานส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋น OTOP จึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนโดยการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ อย่างเป็นกระบวนการและบูรณาการการทำงานร่วมกันในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้ประกอบการต้องมีหลักธรรมต่อการผลิตมุ่งเน้นผู้บริโภคเป็นสำคัญ ผู้ประกอบการต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการพัฒนาจากผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋น เป็นศูนย์กลางสู่การมุ่งเน้นที่เครือข่าย สร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระยะยาวขยายตลาดเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการขยายโอกาสสู่ตลาดอาเซียน และเสริมสร้างคุณค่าในด้านผลิตภัณฑ์ ตราสินค้า คุณภาพสินค้า โดยการสะท้อนความมีนวัตกรรม ความทันสมัยและเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยกระบวนการสร้างการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพก้าวสู่ตลาดอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพได้รับการยอมรับมาตรฐานสากล

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. เอกสารดำเนินงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์การพิมพ์ จำกัด, 2548.
- กฤตชญาภักดิ์ อุ่นเสรี. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน AEC: ASEAN Economic Community**. เอกสารความรู้ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2554.
- กาญจนา แก้วเทพ. **มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา พลังในชุมชนชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา. 2530.
- จิตจำนงค์ กิตติกริต. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : คุณพินอักษรกิจ, 2534.
- จีระ กาญจนภักดิ์ และพะเนอจิต เหล่าพูลสุข. **เอกสารวิชาการองค์ความรู้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจแบบพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์ยูไนเต็สดัดปรดักษ์, 2541.
- จาริตา หินธาว์, กันยารัตน์ สุขวัธนกุล, และคณะ. **การจัดการผลิตภัณฑ์ OTOP กรณีศึกษา: กลุ่มแม่บ้านสามัคคีพัฒนา บ้านถ้ำเต่า หมู่ 1 ตำบลสามัคคีพัฒนา อำเภอบ้านไร่ จังหวัดสกลนคร** ในการสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 48 สาขาเศรษฐศาสตร์และการบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (น.9-16). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2553.
- ไจมานัส พลอยดี. **แนวคิดและหลักการพื้นฐานของ OTOP**, 2550.
- สัมภาษณ์ : เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์ จังหวัดลำปาง, 30 ตุลาคม 2560.
- ณัฐพร เขียวเกษมและเสน่ห์ ทองเขียว. **“การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดนครสวรรค์”** (รายงานวิจัย). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. 2547.
- ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัยและคณะ. **หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ 12. นนทบุรี : คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2534.
- ธัญมัย เจียรกุล. 2557. ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC, ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, 2557.
- นพวรรณ สิริเวชกุล. **หัตถศิลป์ ถิ่นธมมา ภูมิปัญญาคนลำปาง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแสงปัญญาเลิศ จำกัด, 2545.
- นกาล มาตยศิริ. **ลำปาง:เสน่ห์เขาสองคั่นคร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแสงปัญญาเลิศ จำกัด, 2542.
- นิตย์ สุขศรี. **“ปัจจัยแห่งความสำเร็จของผู้ประกอบการในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี”**, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 2553.
- ปราณี ต้นประยูร. **“คุณลักษณะของผู้ประกอบการและความสำเร็จของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”**, มหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2555.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมกับไทย ในสถานการณ์ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2540.

พระมหาจุลศักดิ์ จิรวาทโน. “แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์อีสาน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, 2547.

พีระพงษ์ กลิ่นลออ. “รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารแนวพุทธ เพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมสู่เศรษฐกิจพอเพียง”, วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 เมษายน-กันยายน. 2558.

พิมพ์ลักษณ์ ศรีมณฑา. “ภาพลักษณ์ตราสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเขตจังหวัดนันทบุรี”, ทุนอุดหนุนการวิจัยจากวิทยาลัยราชพฤกษ์. 2554.

พัชรพร วีรสิริ. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

พัชรพร วีรสิริ. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556.

สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ดีและมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม, เอกสารเข้าเล่มมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.tisi.go.th/data/nsw/NSW_Manual.pdf [3 ตุลาคม 2559]

ศรีสุดา ลีลาสุวัฒน์ และคณะ. “แนวทางการพัฒนาการตลาด OTOP สู่อสากล”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 2558.

อภิชัย พันธเสน. “สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง”, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549

Huan Wang. “ภาพลักษณ์ตราสินค้าและความพึงพอใจที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมซื้อผลิตภัณฑ์ข้าวแต๋นของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง”. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, 2558.

Johannisson, B. **The dynamics of entrepreneurial networks**. In Reynolds, P. et al. (Eds.). *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 1996, 253-267.

การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

THE PERFORMANCE MANAGEMENT FOR SUCCESSFUL PERFORMANCE OF NATIONAL BUDDHIST OFFICE

ศุภิสรา บัวงาม *

Supisara Buangam

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และ 4) เพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ข้าราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทุกระดับ ทุกคน ทั้งที่ปฏิบัติราชการในราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค จำนวน 1,111 ราย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่, ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยวิธีสหสัมพันธ์คานอนิคอล (Cananical Correlation Analysis) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก 8 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1) การบริหารผลการปฏิบัติงานกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52.76 มีช่วงอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.86 และมีการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 72.96 ตามลำดับ

2) ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีความคิดเห็นต่อการบริหาร

* นิสิตหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

ผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการพัฒนาผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านติดตามผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

3) ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้ ด้านประสิทธิภาพ ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีความคิดเห็นต่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านคุณภาพการให้บริการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และด้านการพัฒนาองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

4) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการกับการบริหารผลการปฏิบัติงาน พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คาโนนิกอลที่ระดับ 0.815 และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คาโนนิกอลเชิงโครงสร้างของตัวแปรต้นและตัวแปรตามทุกตัวมีค่าตั้งแต่ 0.3000 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรคาโนนิกอลเชิงโครงสร้างตัวแปรตาม การบริหารผลการปฏิบัติงาน เป็นตัวแปรที่เกิดขึ้นจากตัวแปรย่อย การวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน การติดตามผลการปฏิบัติงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน และการให้รางวัลและสิ่งจูงใจ สำหรับตัวแปรคาโนนิกอลของตัวแปรต้น ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการเป็นตัวแปรที่เกิดจากตัวแปรย่อย การพัฒนาองค์กร

คำสำคัญ : การบริหาร, การปฏิบัติงาน/ผลสัมฤทธิ์

ABSTRACT

This study was conducted with its four objectives: 1. To study the performance result management of the National Buddhist Office 2.To study the achievement of government performance of the National Buddhist Office 3. To study the relationship between performance result management and government performance achievement in the National Buddhist Office and 4. To find the performance management ways in order to achieve the government performance of the National Buddhist Office. The mixed-method, research methodology was used in this study. The 1,111 populations consisted of National Buddhist Office's government officers, both work in central administration and in provincial administration. The statistics used in this study were frequency, percentage, mean and standard deviation. The research hypothesis was tested by Canonical Correlation Analysis. There were 8 key performances used in qualitative research method by

purposive sampling method. The data were collected by using in-depth interview. The data were analyzed by using descriptive research method.

The results revealed as follows;

1. The results in the performance result management and the achievement of government performance of the National Buddhist Office were found that most of the subjects were female (42.72%) age between 42 to 50 (66.82%) graduated with Bachelor's degree (72.96%) respectively.

2. The opinion of government officers of National Buddhist Office towards the National Buddhist Office performance was at high level. The opinion of National Buddhist officers towards the performance planning was at average. The opinion of National Buddhist officers towards the working outcome development was at average level. Additionally, the opinion of National Buddhist officers towards outcome follow-up was at high level. Besides, the opinion of National Buddhist officers towards performance evaluation was at high level. The opinion of National Buddhist officers towards reward and motivation was at low level respectively.

3. The opinion of government officer of National Buddhist Office towards the government performance achievement of National Buddhist Office was at average level. The opinion of government officer of National Buddhist Office in terms of effectiveness was at average level. The opinion of government officer of National Buddhist Office in terms of the quality of services was at average level. Moreover, the opinion of government officer of National Buddhist Office in terms of efficiency was at average level. In addition, the opinion towards organization development was at average level respectively.

4. The relationship between the performance administration to government performance achievement in National Buddhist Office revealed that the relationship between the independent variables and dependent variables was at high level with the correlation coefficient at level of 0.815. When considered the Canonical constructive correlation coefficient of dependent variables and independent variables, the result was showed that every dependent variable was more than 0.3000. This data analysis revealed that the Canonical constructive dependent variables of performance management is a variable that arises from sub-variables operational planning performance development, performance tracking, performance evaluation and rewarding and incentives for canary variables of the initial variables Achievement in public service is a variable caused by sub-variables Organizational development.

Keywords: administration, performance, achievement

บทนำ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีภารกิจหลักในการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์คุ้มครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแลรักษา จัดการศาสนสมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา และให้การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนาประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560¹ บัญญัติให้รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าวด้วย จากภารกิจดังกล่าว จึงทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มุ่งเน้นในเรื่องของควมมีคุณธรรม จริยธรรม แม้การบริหารผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานก็ต้องเน้นที่หลักคุณธรรมค้ำึงถึงความรู้ ความสามารถ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ และให้โอกาสทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน หลักความรู้ ความสามารถที่จำเป็น และความเหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการ หลักผลงานมีการให้คุณให้โทษโดย พิจารณาจากผลการปฏิบัติงานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ แนวใหม่ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิตและการทำงาน แต่ในความเป็นจริงทุกหน่วยงานก็ย่อม ต้องมีปัญหาในการบริหารทรัพยากรบุคคล แม้ในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็มปัญหาเช่นกัน ซึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหาก็คือ เมื่อมีการแต่งตั้ง เลื่อนระดับเลื่อนเงินเดือนจะมีการร้องเรียน ร้องทุกข์ และมีบัตรสนเท่ห์เป็นจำนวนมาก เพราะว่าข้าราชการที่ปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ติดโอนมาจากหลายหน่วยงาน ทั้งนี้หน่วยงานแต่ละแห่งจะมีลักษณะของวัฒนธรรม องค์กรและรูปแบบการบริหารผลการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันไปแล้วแต่สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวแปรสำคัญของ หน่วยงานนั้นๆ สภาพแวดล้อมดังกล่าว ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม และ ทศคติต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งพฤติกรรมบางรูปแบบนับว่า มีประโยชน์ทำให้หน่วยงานพัฒนายิ่งขึ้น แต่พฤติกรรมบางรูปแบบกลับเป็นตัวปัญหาที่ทำให้หน่วยงาน เกิดการชะงักงันไม่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ได้ การบริหารผลการปฏิบัติงาน ที่ดีย่อมส่งผลให้บุคลากรภายในหน่วยงานเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายโดยไม่คิดที่ จะหลีกเลี่ยงงาน บุคลากรจะมีแรงกระตุ้นที่จะปฏิบัติงานที่ตนเองรับผิดชอบให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้

¹ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560.

องค์กรบรรลุมัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะต้องอาศัยระยะเวลา ขั้นตอน และปัจจัยในการบริหารผลการปฏิบัติงานที่เกิดผลสัมฤทธิ์²

การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ มีที่มาจากมาตรา 12 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2542³ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2534 มาตรา 3/1 ได้วางระบบการปฏิบัติราชการแนวใหม่ที่มีความสำคัญในการสร้างความรับผิดชอบของผู้บริหารงาน เพื่อที่จะกำกับการปฏิบัติราชการให้ประสบความสำเร็จและเกิดผลสัมฤทธิ์ของงาน จึงบัญญัติให้มีการจัดทำความตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ

การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ คือ กระบวนการบริหารแบบบูรณาการ ซึ่งเชื่อมโยงการวางแผนยุทธศาสตร์และเป้าหมายขององค์กร การพัฒนา การติดตาม การประเมินผลการปฏิบัติงานไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการร่วมกันระหว่างฝ่ายบริหาร หัวหน้าทีมงาน และบุคลากรแต่ละคนในการบริหารเพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงานที่สนองตอบเป้าหมาย และทิศทางขององค์กร เน้นการบริหารโดยข้อตกลง (Contract) มากกว่าการบริหารโดยคำสั่ง (Command) และเน้นพันธะความรับผิดชอบร่วมกันของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีกระบวนการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้ปฏิบัติกับผู้บังคับบัญชา ในเรื่องกำหนดความคาดหวังที่ชัดเจน และทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เช่น หน้าที่สำคัญที่ผู้ปฏิบัติแต่ละคนต้องทำ งานของผู้ปฏิบัติงานนั้นมีส่วนสนับสนุนเป้าหมายขององค์กรอย่างไร ผู้ปฏิบัติงานและผู้บังคับบัญชาจะทำงานร่วมกันเพื่อรักษาระดับ ปรับปรุง พัฒนางานให้บรรลุผลตามคำรับรองการปฏิบัติราชการและเป้าหมายขององค์กรได้อย่างเกิดผลสัมฤทธิ์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ

ในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

4. เพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ

ในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตัวแปร ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

- 1.1 เนื้อหาตามตัวแปรที่ 1 การบริหารผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

²สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการ : ภาพรวมระบบบริหารผลงานและระบบประเมินผลการปฏิบัติราชการ, (นนทบุรี: โรงพิมพ์บริษัท พี.เอ.สียิ่ง จำกัด, 2552), หน้า 1 – 2.

³ราชกิจจานุเบกษา, พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2542, เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก, 9 ตุลาคม 2546.

- 1) การวางแผนการปฏิบัติงาน
- 2) การติดตามผลการปฏิบัติงาน
- 3) การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน
- 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 5) การให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจ

1.2 เนื้อหาตามตัวแปรที่ 2 ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ ประกอบด้วย

- 1) ด้านประสิทธิผล
- 2) ด้านคุณภาพการให้บริการ
- 3) ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ
- 4) ด้านการพัฒนาองค์กร

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้มีขอบเขตด้านพื้นที่ที่ทำการศึกษา ได้แก่ พื้นที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวนทั้งสิ้น 77 จังหวัด

3. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรการวิจัย (Research Population) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) ประชากรเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้าราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทุกระดับ ทั้งในราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 1,111 ราย และ 2) ประชากรเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่มีหน้าที่กลั่นกรองการประเมินผลการปฏิบัติราชการ ตั้งแต่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 8 ราย

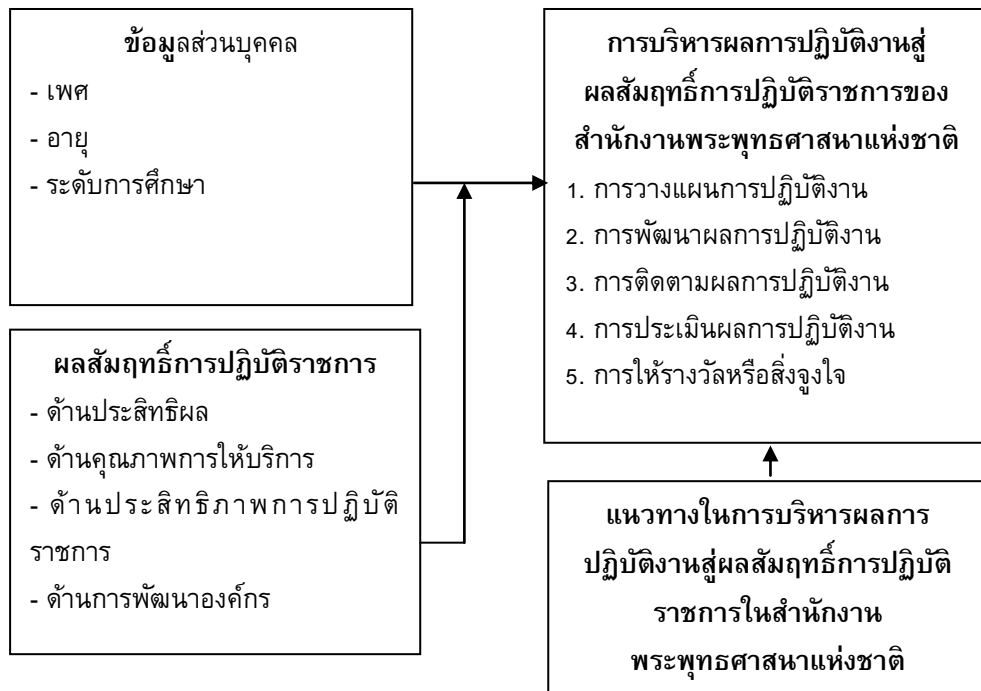
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาศึกษาวิจัยเริ่มตั้งแต่ สิงหาคม 2556 – ธันวาคม 2558

สมมติฐานการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในด้านประสิทธิผล ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ ด้านการพัฒนาองค์กร มีความสัมพันธ์กับการบริหารผลการปฏิบัติงานในด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน การติดตามผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน การให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้



ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

2. ประชากรตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทุกระดับ ทุกคน ทั้งที่ปฏิบัติราชการในราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค จำนวน 1,111 ราย ซึ่งผู้วิจัยให้เป็นประชากรศึกษาทั้งหมด

2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 ท่าน ได้แก่ 1) รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน 1 ท่าน 2) ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 ท่าน 3) รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 2 ท่าน 4) ผู้ตรวจราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 4 ท่าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ” และผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลโดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Intertie)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)⁴

สถิติอนุมาน (Inferential Statistic) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อทดสอบความสัมพันธ์การบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถิติที่ใช้คือการทดสอบสมมติฐานโดยวิธีสหสัมพันธ์คานอนิคอล (Cananical Correlation Analysis)

2. การวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลได้กำหนดตามกรอบของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามกรอบที่ได้กำหนดเอาไว้ แล้วทำการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามลำดับความสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique) โดยการเขียนแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารผลการปฏิบัติงานกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีพื้นที่เป้าหมายคือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถรวบรวมแบบสอบถาม จำนวนทั้งสิ้น 980 ชุด ปรากฏผลการศึกษา คือ สำนักผู้ตรวจราชการ คิดเป็นร้อยละ 0.40 สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม คิดเป็นร้อยละ 2.75 สำนักงานศาสนสมบัติ คิดเป็นร้อยละ 3.16 สำนักงานพุทธมณฑล คิดเป็นร้อยละ 2.65 สำนักงานเลขานุการกรม คิดเป็นร้อยละ 4.18 กองพุทธศาสนศึกษา คิดเป็นร้อยละ 2.43 กองพุทธศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ 2.75 กองเผยแผ่พระพุทธศาสนา คิดเป็นร้อยละ 1.32 กลุ่มตรวจสอบภายใน คิดเป็นร้อยละ 0.10 กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร คิดเป็นร้อยละ 0.20 ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชั่น คิดเป็นร้อยละ 0.81 และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 79.59 ของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาวิจัย

⁴ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา, (นครปฐม: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปกร, 2549), หน้า 65.

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับความสนใจและผู้ตอบแบบสอบถามให้ความร่วมมืออย่างสูง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52.76 มีช่วงอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.86 และมีการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 72.96 ตามลำดับ

2. การบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านการวางแผนการปฏิบัติงาน ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการพัฒนาผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านติดตามผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ

3. ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้ ด้านประสิทธิผล ข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีความคิดเห็นต่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านคุณภาพการให้บริการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และด้านการพัฒนาองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการกับการบริหารผลการปฏิบัติงาน พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คาโนนิกอล ที่ระดับ 0.815 และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์คาโนนิกอลเชิงโครงสร้างของตัวแปรต้นและตัวแปรตามทุกตัวมีค่าตั้งแต่ 0.3000 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรคาโนนิกอลเชิงโครงสร้างตัวแปรตาม การบริหารผลการปฏิบัติงาน เป็นตัวแปรที่เกิดขึ้นจากตัวแปรย่อย การวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาผลการปฏิบัติงาน การติดตามผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการให้รางวัลและสิ่งจูงใจ สำหรับตัวแปรคาโนนิกอลของตัวแปรต้น ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ เป็นตัวแปรที่เกิดจากตัวแปรย่อย การพัฒนาองค์กร

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการในด้านประสิทธิผล ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการมีความสัมพันธ์กับการบริหารผลการปฏิบัติงาน ในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาองค์กรในระดับสูง

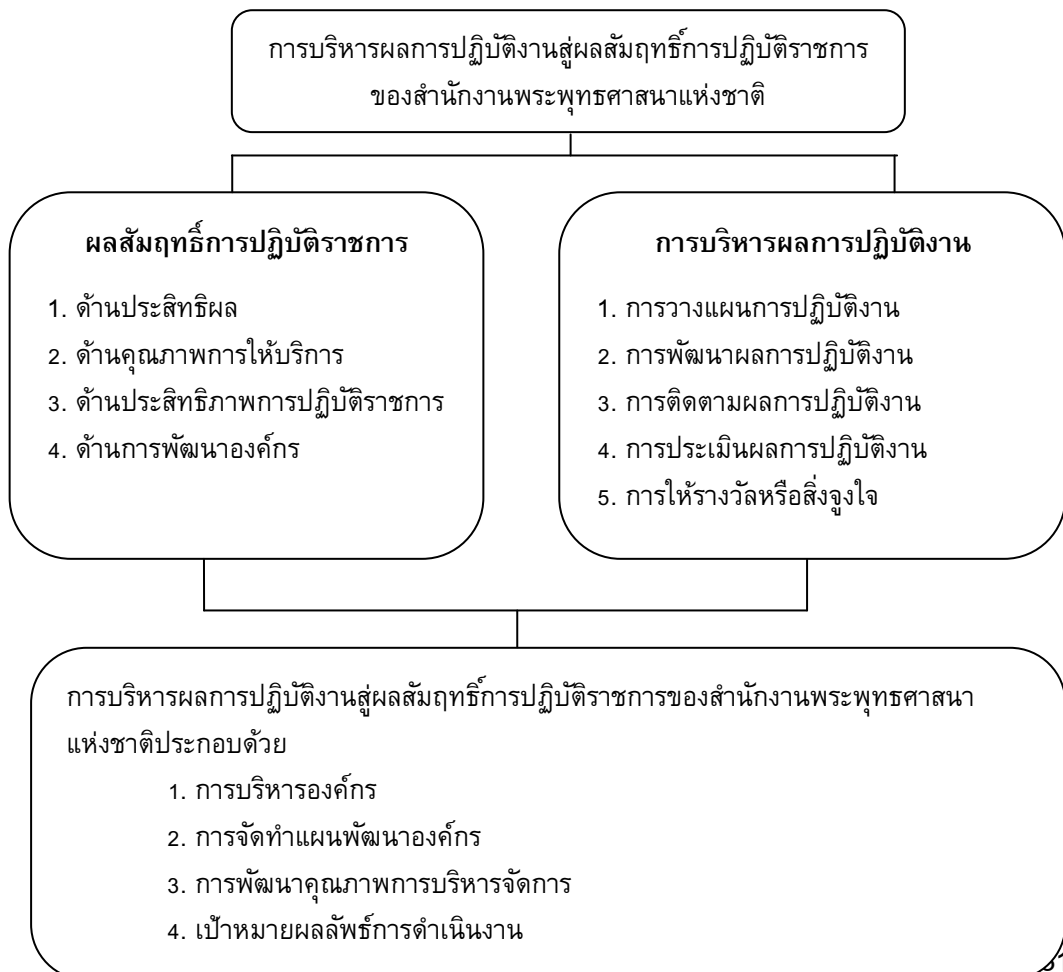
5. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

สรุปการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ของผู้บริหารระดับสูงที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการจริยธรรมประจำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ให้นโยบายพร้อมทั้งแนวทางในการ

บริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อย่างหลากหลาย แต่มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะที่เหมือนกันคือ ผู้บริหาร ข้าราชการ บุคลากรทุกระดับของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องนำหลักกรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการ และ การดำเนินชีวิตต้องมีการบริหารผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ตามหลักการบริหารจัดการที่ดี หลัก ธรรมาภิบาล มีการดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน เพื่อนำข้อมูลไปจัดทำแผนพัฒนา การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และใช้เป็นแนวทางการให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจในการพิจารณาความดี ความชอบ การยกย่องเชิดชูเกียรติ เลื่อนเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง การสร้างความก้าวหน้าในสายงานของ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำมาซึ่งขวัญและ กำลังใจในการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และเป็นกำลังสำคัญในการจรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ยั่งยืน นำไปสู่สังคมที่สงบสุขด้วยหลักพุทธธรรมสืบไป

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัย ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงการบริหารผลการ ปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปัญหา อุปสรรค ซึ่งนำไปสู่ แนวทางในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการให้มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนยิ่งขึ้น เพื่อการแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้



ภาพประกอบที่ 2: สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาองค์กร มีความสัมพันธ์กับการบริหารผลการปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยเฉพาะในด้านการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบมีมาตรฐานการวัดวัดผลการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีการดำเนินการร่วมกันระหว่างฝ่ายบริหาร ผู้บังคับบัญชาทุกระดับกับบุคลากรแต่ละรายอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติงานที่ตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์กรไปในทิศทางเดียวกัน เน้นการบริหารงานด้วยข้อตกลงความร่วมมือร่วมใจกันมากกว่าการบริหารโดยการออกคำสั่ง และเน้นพันธะความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีกระบวนการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติงาน ในการกำหนดผลการปฏิบัติงานที่คาดหวังอย่างชัดเจน และทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เช่น หน้าที่สำคัญที่ผู้ปฏิบัติแต่ละคนต้องทำงานของแต่ละบุคคลมีส่วนสนับสนุนต่อเป้าหมายขององค์กรอย่างไร ผู้บังคับบัญชาและผู้ปฏิบัติงานต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในที่สุด

สรุปการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ของผู้บริหารระดับสูงที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการจริยธรรมประจำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ให้นโยบายพร้อมทั้งแนวทางในการบริหารผลการปฏิบัติงานสู่ผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอย่างหลากหลาย แต่มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะที่เหมือนกันคือ ผู้บริหาร ข้าราชการ บุคลากรทุกระดับของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการและการดำเนินชีวิตต้องมีการบริหารผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพตามหลักการบริหารจัดการที่ดี หลักธรรมาภิบาลมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน เพื่อนำข้อมูลไปจัดทำแผนพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และใช้เป็นแนวทางการให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจในการพิจารณาความดีความชอบ การยกย่องเชิดชูเกียรติ เลื่อนเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง การสร้างความก้าวหน้าในสายงานของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้อย่างเป็นรูปธรรมอันจะนำมาซึ่งขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และเป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืน นำไปสู่สังคมที่สงบสุขด้วยหลักพุทธธรรมสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารผลการปฏิบัติงาน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการดำเนินการนำระบบบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) หรือ ระบบ PM มาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารผลการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร เพื่อผลักดันให้ผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการบรรลุเป้าหมาย โดยการเชื่อมโยงเป้าหมายผลการปฏิบัติราชการในระดับองค์กร หน่วยงานและระดับบุคคลเข้าด้วยกัน ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตั้งแต่

1.1 การวางแผนการปฏิบัติงานที่จะต้องทำให้ชัดเจน และสอดคล้องกับทิศทางตามยุทธศาสตร์ของสำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

1.2 การติดตามผลการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้บังคับบัญชากำกับ ดูแล ให้คำปรึกษาแก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

1.3 การพัฒนาผลการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานได้ดียิ่งขึ้น

1.4 การประเมินผลการปฏิบัติราชการเพื่อวัดความสำเร็จของงาน โดยเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ตั้งแต่แรก

1.5 การนำผลที่ได้จากการประเมินไปประกอบการพิจารณาตอบแทนความดีความชอบแก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ ระบบการบริหารผลการปฏิบัติงานยังเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บังคับบัญชา กับผู้ปฏิบัติงาน ในการผลักดันผลการปฏิบัติราชการให้สูงขึ้นและสอดคล้องกับทิศทางเป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของส่วนราชการ โดยการนำตัวชี้วัดผลงานหลัก (Key Performance Indicators - KPIs) มาใช้เป็นเครื่องมือกำหนดเป้าหมายการทำงานของบุคคลร่วมกัน ซึ่งผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามผลการปฏิบัติงานและหาแนวทางในการพัฒนาผู้ปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติงานตามตัวชี้วัดผลงานหลักที่กำหนดนั้นๆ เพื่อจะได้ให้สิ่งจูงใจแก่ผู้ปฏิบัติงานที่มีผลการปฏิบัติราชการดี เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเกิดสำนึกรักองค์กรเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานงานพระพุทธศาสนาต่อไป

2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติราชการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะสามารถสร้างบุคลากรที่ปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อบทบาท ภารกิจ ของหน่วยงานได้นั้นควรนำระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามแนวทางที่สำนักงาน ก.พ. ได้วางระบบไว้ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านประสิทธิภาพ ด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ และด้านการพัฒนาองค์กร มาเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการบริหารทรัพยากรบุคคลที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อผลักดันผลการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ซึ่งนับว่ามีความสำคัญและเป็นประโยชน์ทั้งต่อส่วนราชการและผู้ปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งซึ่งประกอบด้วย

2.1 ประโยชน์ต่อส่วนราชการ

1) การปฏิบัติราชการของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับสอดคล้องกับทิศทางและเป้าหมายของส่วนราชการ

2) การปฏิบัติราชการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ต้องดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจะช่วยเหลือผลักดันให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับทำงานเพื่อผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของส่วนราชการ

3) การนำตัวชี้วัดผลงานหลัก (Key Performance Indicator หรือที่เรียกโดยย่อว่า KPI) มาใช้เป็นเครื่องมือกำหนดเป้าหมายผลการปฏิบัติงานระดับองค์กร ทำให้ผู้บริหารสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลผลการปฏิบัติงานเพื่อนำมาสร้างเป็นฐานข้อมูล (Baseline) สำหรับการเทียบเคียง (Benchmark) เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในอนาคต

2.2 ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงาน

1. การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มีการกำหนดให้มีการวางแผนปฏิบัติการเป็นรายบุคคล นอกจากช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนรับทราบเป้าหมายผลการปฏิบัติการของตนอย่างชัดเจน ตั้งแต่ต้นรอบการประเมินแล้ว ยังช่วยให้เห็นภาพความเชื่อมโยงของงานที่ตนรับผิดชอบกับผลสำเร็จขององค์กรได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

2. การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ผู้ปฏิบัติงานจะได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและตรงความต้องการของแต่ละบุคคลมากขึ้น เนื่องจากกระบวนการบริหารผลการปฏิบัติการกำหนดไว้ว่าต้องมีการติดตามผลการปฏิบัติการเป็นรายบุคคล เพื่อแก้ปัญหาขัดข้องในการทำงานอันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวทาง/วิธีการปฏิบัติงานและการพัฒนาตัวผู้ปฏิบัติงานให้สามารถทำงานมุ่งเป้าสู่ความสำเร็จขององค์กรได้ดียิ่งขึ้น

3. การบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์มีการประเมินผลการปฏิบัติการที่มีความชัดเจนและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้นเพราะสิ่งที่ประเมินมาจากเป้าหมายของงานที่มีการมอบหมายกันไว้อย่างเป็นทางการ และผู้รับการประเมินจะได้รับทราบแล้วตั้งแต่ต้นรอบการประเมิน

3. ข้อเสนอแนะทางวิชาการเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 หากมีการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเรื่องนี้ซ้ำอีก เพื่อเป็นการเปรียบเทียบช่วงเวลาที่แตกต่างกัน และจะได้ทราบความคิดเห็นของข้าราชการที่ยังไม่เคยได้รับการสอบถามเกี่ยวกับการประเมินผลการปฏิบัติการ เพื่อผลักดันให้เกิดการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นไปตามระบบคุณธรรม

3.2 หากมีการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาถึงการขอโอนย้ายหน่วยงานของข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางจูงใจรักษาบุคลากรที่มีผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติการให้อยู่กับองค์กรอย่างยั่งยืน

3.3 หากมีการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาถึงแนวทางการสร้างความก้าวหน้าในสายงานนักวิชาการศาสนา เพื่อสืบสานงานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

3.4 หากมีการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาถึงแนวทางการสร้างระบบข้าราชการผู้มีผลสัมฤทธิ์สูงของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

3.5 หากมีการวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาการวางระบบฐานข้อมูลคนดี เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการที่ประพฤติปฏิบัติดีทั้งในการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิต และเป็นการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในระบบราชการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ธีระศักดิ์ อุ่ณอรรถณิลลิต. เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา: การสร้างและการพัฒนา. นครปฐม: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

ราชกิจจานุเบกษา, พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช 2542, เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก, 9 ตุลาคม 2546.

ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการ : ภาพรวมระบบ
บริหารผลงานและระบบประเมินผลการปฏิบัติราชการ. นนทบุรี : โรงพิมพ์บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง
จำกัด, 2552.

การประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ: กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง

TITLEAN EVALUATION OF STATE WELFARE POLICY: A CASE STUDY LAD KRABANG DISTRICT

สุวรรณี แยมพราย*

Suwannee Yaempai

ปรีชญาณ์ นักพ็อน**

Preechaya Nakfon

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหา ผลการดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในเขตลาดกระบัง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา วางแผน ปรับปรุง และกำหนดนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพต่อไป การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในเขตลาดกระบังโดยการประเมินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ใน 3 ด้านได้แก่ ด้านเนื้อหาของนโยบาย ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตลาดกระบังมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ส่วนคุณสมบัติส่วนบุคคลของประชาชนในเขตลาดกระบังที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนั้นพบว่า เพศที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านไม่แตกต่างกัน อายุที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการแตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์ไม่แตกต่างกัน อาชีพที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านแตกต่างกัน รายได้ที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการไม่แตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์แตกต่างกัน ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการไม่แตกต่างกัน ขณะที่มีความเห็นต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้านผลลัพธ์แตกต่างกัน ส่วนด้านประเภทของการใช้บัตรที่แตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

* สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านเนื้อหา รัฐบาลควรประชาสัมพันธ์ สนับสนุนให้ร้านค้าในชุมชนเข้าร่วมโครงการกันมากขึ้น และในส่วนของสวัสดิการในบัตรซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างผู้ถือบัตรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กับผู้ถือบัตรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นนั้น ควรมีการชดเชยให้แก่ผู้ถือบัตรในต่างจังหวัดได้รับประโยชน์ในรูปแบบอื่นแทน เช่น ได้รับส่วนลดในเรื่อง ค่าเดินทางที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น ด้านกระบวนการ ควรเปิดรับสมัครผู้มีรายได้น้อยเข้าร่วมโครงการอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทั่วถึง คลอบคลุมผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการมากขึ้น ด้านผลลัพธ์ รัฐบาลต่อไปควรสานต่อนโยบายนี้ เนื่องจากเป็นนโยบายที่บรรเทาความเดือดร้อนด้านการครองชีพของประชาชน

คำสำคัญ: นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ, การประเมินผล, ประชาชนในเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

The objectives of this research was to study the conditions, problems, and outcomes of the implementation of the state welfare policy in Lat Krabang district and to apply the data obtained from the research to develop, plan, improve, and formulate the state welfare policy to ensure improved quality and efficiency. This was a quantitative study which explored the opinions of some state welfare card holders in Lat Krabang district by asking them to evaluate this policy in three aspects – the policy content, process, and outcomes.

The study indicated that the samples in Lat Krabang district regarded that the state welfare policy is appropriate at a high level. Concerning their personal background information and its effect on their opinions about this policy, it was identified that the difference in their gender did not result in a difference in their opinions about this policy; the difference in their age resulted in a difference in their opinions about the policy content and process, but not difference in their opinions about the policy outcomes; the difference in their occupation contributed to a difference in their opinions in all aspects; the difference in their income did not result in a difference in their opinions about the policy content and process, but there was a difference in their opinions about the policy outcomes; a difference in their educational level did not result in a difference in their opinions about the policy content and process, but it resulted in a difference in their opinions about the policy outcomes; and a difference in the types of their state welfare cards Using different cards affecting the opinions about the state welfare card policy in all aspects, with statistical significance at the level of .05

Suggestions to improve the state welfare card policy .The content of the government should be publicized. Encourage more merchants in the community to join the project, in terms of welfare in the card, which is different between the cardholder who resides in Bangkok and its vicinity with cardholders living in other provinces, there should be compensation for cardholders in other provinces to receive benefits in other ways instead, such as receiving a proportion in the matter

increased travel costs etc. about the process should open applications for low-income people to join the project once more to allow the state welfare card policy to cover more low income people who have not applied to join the more program. As the result, new government should continue to follow this policy, because it is the policy that alleviates suffering people's livelihood

Key words: State welfare policy, an evaluation, people in lat krabang district Bangkok

บทนำ

ความยากจน คือ สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้¹ องค์การสหประชาชาตินิยามของความยากจนว่าเป็นสภาวะที่ทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เพราะคนที่ยากจนนั้นไม่มีทางเลือกและโอกาส ความยากจนจึงครอบคลุมถึงมิติที่หลากหลายตั้งแต่การขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้า การไม่มีน้ำสะอาด สุขอนามัย การเข้าไม่ถึงการรักษาพยาบาล การไม่ได้รับการศึกษา การไม่มีที่ดินทำกิน การเข้าไม่ถึงเครดิต และการไม่มีงานทำ และยังหมายรวมถึง ความไม่มั่นคง การไร้อำนาจและการถูกกีดกันออกจากชุมชนและสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ขณะที่ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ระบุว่าความยากจน หมายถึง ความขัดสนในโอกาสและทางเลือกของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ยืนยาว สุขภาพแข็งแรง และทำให้ไม่สามารถไปสู่มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงความขัดสนทางเสรีภาพ ความมีศักดิ์ศรี การให้เกียรติตัวเองและผู้อื่น ความยากจนยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เพียงพอในทรัพยากรต่างๆ ความเปราะบางต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด อาทิ ความเจ็บป่วย ความรุนแรง และความสูญเสียต่างๆ รวมทั้งการขาดอำนาจต่อรองและขาดศักยภาพในการเรียกร้องสิทธิทั้งสิทธิทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ในการดำรงอยู่ในสังคมและประเทศนั้น²

สำหรับการแบ่งคนที่ยากจนและคนที่ไม่ยากจนออกจากกัน กระทำได้โดยใช้เกณฑ์ที่สะท้อนค่าครองชีพระดับต่ำสุดที่ปัจเจกบุคคลจะยังชีพอยู่ได้ เกณฑ์ที่เวลานี้เรียกว่า เส้นแบ่งความยากจน ในปัจจุบัน คนจนจึงหมายถึง บุคคลที่มีรายได้หรือรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คนจนก็คือคนที่มีรายได้หรือรายจ่ายไม่เพียงพอในการซื้ออาหารและสินค้าจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำ สำหรับสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย ในภาพรวมดีขึ้นจาก โดยลดลงจาก ร้อยละ 65.17 ปี พ.ศ. 2531 เหลือร้อยละ 8.6 คิดเป็น

¹ ดุจฤดี คงสุวรรณ, การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมชนบทในภาคเหนือ. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2561 [ออนไลน์], จาก https://www.baanjomayut.com/library2/development_of_society/29.html.

² กุลลีนี มุทธากรลิน, การศึกษาเศรษฐศาสตร์ของไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). 2559.

จำนวนคนจนประมาณ 5.81 ล้านคน ปี พ.ศ. 2559 โดยมีเส้นความยากจนทั่วประเทศไทยอยู่ที่ 2,667 บาทต่อคน ต่อเดือน บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ³

ด้วยเหตุนี้ นโยบายสวัสดิการแห่งรัฐโดยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงถือกำเนิดขึ้น ภายใต้มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2559 เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่เกินปีละ 30,000-100,000 บาท ผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งผู้มาลงทะเบียนและผ่านคุณสมบัติจะได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและสามารถนำบัตรดังกล่าวไปใช้ซื้ออาหารและสินค้าจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำในร้านธงฟ้าประชารัฐได้ โดยในปัจจุบันมีผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ประมาณ 11.4 ล้านคนทั่วประเทศ⁴

การดำเนินโครงการสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นการเปิดให้ประชาชนทั่วประเทศลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการโดยผ่านธนาคารของรัฐ โดยในปัจจุบัน มีผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 11.4 ล้านคน⁵ ขณะที่หน่วยงานภาครัฐได้มีการจัดทำสถิติเกี่ยวกับจำนวนผู้ถือบัตรสวัสดิการเอาไว้ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะทราบได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ใดที่มีจำนวนประชาชนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นจำนวนเท่าใด อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจึงจำกัดขอบเขตของการศึกษา โดยทำการประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในครั้งนี้ เฉพาะพื้นที่เขตลาดกระบังเท่านั้น ด้วยเขตลาดกระบังเป็นเขตการปกครองที่มีพื้นที่มากที่สุดเป็นอันดับสองของกรุงเทพมหานคร มีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น โดยส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นเขตที่ตั้งอยู่ชานเมืองทำให้ผู้ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นประชาชนที่มีความหลากหลาย ดังนั้น เขตลาดกระบังจึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในครั้งนี้

จากความเป็นมาของปัญหา ดังที่กล่าวมานี้ ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะทำการศึกษาการประเมินผลนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง ทั้งนี้เพื่อเป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในเขตลาดกระบังว่าบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนตามวัตถุประสงค์ของนโยบายที่ตั้งไว้หรือไม่ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายดีเพียงพหรือไม่ ร้านธงฟ้าประชารัฐให้บริการแก่ประชาชนอย่างไร รวมถึง การดำเนินนโยบาย ผลลัพธ์ของนโยบายและความต่อเนื่องของนโยบายเป็นอย่างไร อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การดำเนินนโยบาย มาตราการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยโดยบัตรสวัสดิการแห่งรัฐให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2561.

⁴ กรมบัญชีกลาง. ประชาธิปไตยสวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. กรุงเทพมหานคร : กรมบัญชีกลาง. 2560.

⁵ อ้างอิงแล้ว การศึกษาเศรษฐศาสตร์ของไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). 2559.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหา ผลการดำเนินนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ในเขตลาคกระบัง
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา วางแผน ปรับปรุง และกำหนดนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพต่อไป

ขอบเขตในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตลาคกระบัง กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาบนพื้นฐานของการประเมินนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ในเขตลาคกระบัง โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ด้านได้แก่ ดังนี้

1) การประเมินด้านเนื้อหาของนโยบาย (Assessment of Policy Content)

(1) ความชัดเจนของวัตถุประสงค์นโยบาย

(2) ความเหมาะสมของนโยบาย

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเนื้อหาของนโยบายทั้งในส่วนวัตถุประสงค์ ของนโยบายและรายละเอียดการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนด

2) การประเมินด้านกระบวนการ (Assessment of Process)

(1) การสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน

(2) การให้บริการต่อประชาชน

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการในการดำเนินการนโยบายนี้ ทั้งกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่ผู้มีรายได้น้อย เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ของสวัสดิการแห่งรัฐและกระบวนการให้บริการแก่ประชาชน

3) การประเมินด้านผลลัพธ์ (Assessment of Outcome)

(1) ความคิดเห็นต่อผลลัพธ์ในการดำเนินนโยบาย

(2) ความคิดเห็นต่อผลลัพธ์ระยะยาวของนโยบาย

(3) ความคิดเห็นต่อความต่อเนื่องของนโยบาย

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลลัพธ์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งผลลัพธ์ระยะยาวและความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้ศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยผู้ศึกษาได้ทำการแจกแบบสอบถามแก่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มาใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ณ ร้านธงฟ้าประชารัฐที่ตั้งอยู่ในเขตลาคกระบังที่ยินดีให้ความร่วมมือในการกรอกแบบสอบถาม และแบบสอบถามที่ได้มีความสมบูรณ์ จนครบตามจำนวนที่ต้องการ 100 ชุด

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตลาดกระบังที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 47-60 ปี ประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ระหว่าง 75,000 -100,000 บาท จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้วยตัวเอง

ความคิดเห็นต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ จากการศึกษพบว่า ประชาชนในเขตลาดกระบังมีความเห็นต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก จึงเป็นการยอมรับสมมุติฐานที่ 1 ที่ว่า ประชาชนในเขตลาดกระบัง มีความเห็นต่อนโยบายด้านเนื้อหาของนโยบาย ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ ของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากโดยความคิดเห็นโดยภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านเนื้อหาของนโยบาย เห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดมีเพียงข้อเดียวคือ บัตรนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ เป็นนโยบายหาเสียงของรัฐบาล ($\bar{x} = 4.65$) นอกนั้นเห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมาก โดยประเด็นที่เห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมาก 3 อันดับแรกคือ วงเงินส่วนลดค่าแก๊สหุงต้ม มีความเหมาะสมแล้ว ($\bar{x} = 4.50$) รองลงมาคือสวัสดิการที่กำหนดไว้ในบัตรสอดคล้องกับความคาดหวัง ($\bar{x} = 4.44$) และวงเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในบัตรมีความเหมาะสมแล้ว ($\bar{x} = 4.37$) ตามลำดับ

ความคิดเห็นโดยภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านกระบวนการ เห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$)เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าทุกประเด็นมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยประเด็นที่เห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมาก 3 อันดับแรกได้แก่ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยในเรื่องค่าธรรมเนียมการศึกษาได้มาก ($\bar{x} = 4.45$) รองลงมาได้แก่ การดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีความโปร่งใสในขั้นตอนการให้บริการ ($\bar{x} = 4.40$) และมีความเข้าใจสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับจากบัตรสวัสดิการเป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.38$) ตามลำดับ

ความคิดเห็นโดยภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านผลลัพธ์เห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{x} = 4.39$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดมี 2 ประเด็น คือ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของท่านได้จริง ($\bar{x} = 4.52$)และนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 4.52$) ส่วนประเด็นอื่นนั้นกลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีเหมาะสมในระดับมาก โดย 3 อันดับแรกคือ มีความพึงพอใจจากการได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการ ($\bar{x} = 4.47$) รองลงมาคือ ปัจจุบันบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกำหนดสิทธิครอบคลุมความต้องการของประชาชน ($\bar{x} = 4.44$) และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ($\bar{x} = 4.28$) ตามลำดับ

สำหรับ อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคลต่อความคิดเห็นต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ จากการศึกษอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลของประชาชนในเขตลาดกระบังจำแนก เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา และประเภทของผู้ใช้บัตรที่มีต่อความคิดเห็นของประชาชนในเขตลาดกระบังเกี่ยวกับนโยบายด้านเนื้อหาของนโยบาย ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ พบว่า

คุณลักษณะส่วนบุคคลของประชาชนในเขตลาดกระบังจำแนกตามเพศ พบว่า มีความคิดเห็นต่อนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านเนื้อหา ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ จำแนกตามเพศ ไม่แตกต่างกันอย่าง

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ด้านเนื้อหา อยากให้รัฐบาลประชาสัมพันธ์ สนับสนุนให้ร้านค้าในชุมชนเข้าร่วมโครงการกันมากขึ้น และในส่วนของสวัสดิการในบัตรซึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างผู้ถือบัตรที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กับผู้ถือบัตรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นนั้น อยากให้มีการชดเชยให้แก่ผู้ถือบัตรในต่างจังหวัดได้รับประโยชน์ในรูปแบบอื่นแทน เช่น ได้รับส่วนลดในเรื่อง ค่าเดินทางที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น ด้านกระบวนการ อยากให้เปิดรับสมัครผู้มีรายได้น้อยเข้าร่วมโครงการอีกครั้ง หนึ่ง เพื่อให้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทั่วถึง คลอบคลุมผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการ มากขึ้น และด้านผลลัพธ์ อยากให้รัฐบาลต่อไปสานต่อนโยบายนี้ เนื่องจากเป็นนโยบายที่บรรเทาความ เดือดร้อนด้านการครองชีพของประชาชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา การประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษาเขตลาดกระบังพบว่า ใน ภาพรวม ประชาชนในเขตลาดกระบังเห็นด้วยมากกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทุกด้าน โดยด้านเนื้อหา ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยมากที่สุดว่า บัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีความจำเป็นต่อผู้ถือบัตรซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย สอดคล้องกับการศึกษาของวิชิต วิบูลผลประเสริฐ และภวินทร์ เตวียนันท์⁶ ซึ่งทำการศึกษารื่องถอด บทเรียนนโยบายไฟฟ้าฟรี สูโครงการประชารัฐสวัสดิการ ซึ่งเห็นว่า โครงการที่ช่วยลดค่าครองชีพให้แก่ผู้มี รายได้น้อยนั้น เป็นโครงการที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนถูกทางแล้ว และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์ ซึ่งสองในสามของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าโครงการนี้ ช่วย แบ่งเบาภาระค่าครองชีพให้แก่ผู้มีรายได้น้อยได้จริง นอกจากนี้ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีความเห็นด้วยใน ระดับมากกว่า ร้านค้าในชุมชนได้รับประโยชน์จากนโยบายนี้ หนึ่ง ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐยังมีความเห็นด้วย ในระดับมากกว่า ยังมีความเหลื่อมล้ำกันในการใช้บัตรที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด ได้รับ ดังนั้น จึงเห็นว่า จึงมีข้อเสนอคือรัฐไม่ควรแบ่งสวัสดิการออกเป็นส่วนๆ เช่น ส่วนที่ใช้ซื้อแก๊สหุงต้ม ส่วนที่ใช้ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค ส่วนที่ใช้เป็นค่าเดินทาง แต่ควรมีการกำหนดวงเงินในบัตรเอาไว้ แล้วให้ผู้ถือ บัตรเลือกใช้เองตามความเหมาะสมและจำเป็นของชีวิตซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ขณะเดียวกัน วงเงิน ค่าเดินทางในส่วนที่แตกต่างกันในบัตรนั้น ประชาชนเห็นว่า ควรมีการชดเชยวงเงินให้แก่ผู้ถือบัตรที่อยู่ใน จังหวัดอื่นได้เลือกใช้บริการรถยนต์โดยสารในรูปแบบอื่นภายใต้วงเงินเดียวกัน เพื่อมิให้เกิดการเหลื่อมล้ำกัน ในการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ด้านกระบวนการ ดังที่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเห็นว่ารัฐบาลทำการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐน้อยเกินไปนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ถึงแม้รัฐจะมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบัตรสวัสดิการ แห่งรัฐมากขึ้น ประชาชนบางส่วนก็ยังไม่มีโอกาสเข้าถึงนโยบายนี้ ดังนั้นจึงควรมีการเปิดรับสมัครผู้มีราย ได้น้อยเข้าร่วมโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นการเพิ่มเติม แต่เปลี่ยนวิธีการในลงทะเบียนจากเดิมที่ กำหนดให้ไปยื่นใบสมัครได้ที่ธนาคารกรุงไทย และธนาคารออมสิน เป็นการส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ เพื่อให้คนจน

⁶ วิชิต วิบูลผลประเสริฐ และภวินทร์ เตวียนันท์. ถอดบทเรียนนโยบายไฟฟ้าฟรี สูโครงการประชารัฐ สวัสดิการ. 2560. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2561 [ออนไลน์] <https://thaipublica.org/2017/10/pier31/>.

ที่ไม่มีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ผ่านทางช่องทางการสื่อสารหลัก หรือไม่สะดวกในการเดินทางเพื่อเข้าถึงนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ สามารถเข้าถึงนโยบายดังกล่าวได้ง่ายขึ้น

ด้านผลลัพธ์ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเห็นว่า นโยบายนี้สามารถช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของผู้ถือบัตรได้จริง และช่วยสร้างความเป็นธรรมในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม มีข้อพิจารณาคือ คนจนส่วนใหญ่ยังไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากหลายประการ เช่น ในการเปิดให้ลงทะเบียนที่ผ่านมา นั้น ได้เปิดให้คนจนลงทะเบียน ที่ธนาคารกรุงไทยหรือธนาคารออมสิน แต่ธนาคารเหล่านี้มักตั้งอยู่ในตัวเมือง ทำให้คนจนที่อยู่ในชนบทห่างไกล ไม่สะดวกในการเดินทาง ไม่สามารถเดินทางไปลงทะเบียนตามเวลาและสถานที่ที่รัฐกำหนดได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์⁷ ที่เห็นว่าผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่ไม่รู้รายละเอียดว่าตนเองต้องไปลงทะเบียนที่ใด ดังนั้น ผู้ถือบัตรจึงเสนอให้ เปิดรับคนจนเข้ามาเป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐรอบใหม่ โดยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปทำการรับสมัครในชุมชน ก็จะทำให้คนจนสามารถเข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐได้มากขึ้น นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมือง จึงมีความห่วงใยว่า เมื่อมีการเลือกตั้งแล้ว รัฐบาลต่อไปอาจไม่สานต่อนโยบายนี้ ก็จะทำให้ผู้มีรายได้น้อยเสียประโยชน์จากที่เคยได้รับ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการประเมินผลนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีศึกษาเขตลาดกระบัง ผู้ศึกษามีข้อเสนอดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหา

ควรสนับสนุนให้ร้านค้าในชุมชนเข้ามาเป็นร้านค้าธงฟ้าในโครงการสวัสดิการแห่งรัฐมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งให้การสนับสนุนสินค้าชุมชนให้สามารถนำมาจำหน่ายในร้านธงฟ้าได้ โดยเฉพาะสินค้าประเภทอุปโภคบริโภคที่ผลิตในชุมชนและควบคุมราคาของสินค้าที่ร้านค้าธงฟ้าเข้ามาจำหน่ายภายในร้านมิให้มีการจำหน่ายเกินราคา

กรณีของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งผู้ใช้บัตรในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีวงเงินในการขึ้นรถเมล์และรถไฟฟ้าไม่เกิน 500 บาทต่อเดือนนั้น แต่บัตรสวัสดิการแห่งรัฐของจังหวัดอื่นไม่มีนั้นควรนำวงเงินจำนวนเท่ากันเพิ่มเป็นวงเงินสำหรับค่าเดินทางด้วยยานพาหนะอื่นให้แก่ประชาชนในจังหวัดอื่น เพื่อใช้เป็นค่าเดินทางในวงเงินเดียวกัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในส่วนนี้

2. ด้านกระบวนการ

ควรมีการอบรมเจ้าของร้านธงฟ้าให้สามารถให้คำแนะนำในการใช้บัตรแก่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้มากขึ้น โดยเฉพาะประเภทของสินค้าที่สามารถใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐชำระแทนเงินสดได้ ควรมีการปรับปรุงระบบการชำระเงินมิให้เกิดการชำรุดหรือใช้งานไม่ได้ และควรเชิญชวนให้ร้านค้าภายในชุมชนเข้าร่วมโครงการเป็นร้านธงฟ้า เพื่อให้มีร้านที่สามารถนำบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปใช้ได้มากยิ่งขึ้น

⁷ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรผู้มีรายได้น้อย). 2560, สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2561 [ออนไลน์], จาก<http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=558>.

3.ด้านผลลัพธ์

ควรสานต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง เนื่องจากนโยบายนี้ เป็นนโยบายที่ดำเนินการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย และควรขยายขอบเขตความช่วยเหลือให้กว้างขวางออกไป เช่น การเพิ่มวงเงินหรือสวัสดิการภายในบัตรให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยได้รับสิทธิประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมบัญชีกลาง.พระราชรัฐสวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ.

กรุงเทพมหานคร: กรมบัญชีกลาง. 2560.

กุลสินี มุทธากุลิน, การศึกษาเศรษฐศาสตร์ของไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2559.

ดุจฤดี คงสุวรรณ, การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมชนบทในภาคเหนือ. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2561

[ออนไลน์], จาก https://www.baanjommyut.com/library2/development_of_society/29.html.

วิชสินี วิบูลผลประเสริฐ และภวินทร์ เตวีพันธ์. ถอดบทเรียนนโยบายไฟฟ้าฟรี สู่โครงการพระราชรัฐ

สวัสดิการ.สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2561 [ออนไลน์],<https://thaipublica.org/2017/10/pier31/>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความ

ยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2560. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและ

ตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2561.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรผู้มีรายได้น้อย).

สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2561 (ออนไลน์), จาก

<http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=558>.

**ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาล
ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น**

**THE OPINION OF THE PEOPLE TOWARDS PUBLIC SERVICES OF KOAK
NGAM MUNICIPAL SUBDISTRICT, BAN FANG DISTRICT,
KHON KAEN PROVINCE**

สิทธิพร เกษจ้อย และคณะ *

Sitthiporn Khetjoi and Others

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของประชากร 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการปรับปรุงการให้บริการของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 374 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 374 คน ร้อยละ 61.76 เพศหญิง และร้อยละ 38.24 เพศชาย ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 24.33 มีตั้งแต่อายุ 45 ปีขึ้นไป ส่วนมากร้อยละ 28.07 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 27.54 ระดับการศึกษาประถมศึกษา ประชากรร้อยละ 52.67 มีสถานภาพสมรส ส่วนมากร้อยละ 47.86 ประกอบอาชีพเกษตรกร ประชากรส่วนมากร้อยละ 43.85 มีรายได้ 100 - 20,000 บาท/เดือน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$)

ข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ 1. เทศบาลควรจัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการทำการเกษตร และควรมีการขยายกระแสไฟฟ้าให้ไปถึงพื้นที่ทำการเกษตรของทุกหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลโคกงาม 2. เทศบาลควรก่อสร้างถนนคอนกรีตให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทุกซอยและปรับปรุงซ่อมแซมถนนลาดยาง ถนนลูกรังให้ใช้งานได้ดีและทั่วถึง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและความสะดวกสบายภายในเทศบาลตำบลโคกงาม 3. เทศบาลควรปรับปรุงซ่อมแซมไฟฟ้าตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านเพื่อส่องสว่างโดยทั่วถึงและทั่วถึงตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลโคกงาม

* อาจารย์สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, วรเทพ เวียงแก; เอกชาตรี สุขเสน; ทวี ชำยมน; เอนก มูลมา; วาริณี โสภารจ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น

คำสำคัญ: ความคิดเห็น,บริการสาธารณะ,ประชาชน

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the personal factors of the respondents, 2) the opinion of the people to public services of Koak ngam Municipal Sub-district, Ban Fang district, Khonkaen province, and 3) the recommendations of the people to develop public services of Koak ngam Municipal Sub-district, Ban Fang district, Khon Kaen province. The researchers have used questionnaires to collect field data from 374 sampling respondents, and analyzed by percentage, mean and standard deviation statistics.

The results were as follows: 1. There were 374 respondents. Majority percent, 61.76, were female respondents and 38.24 were male respondents. Most of the respondents, 24.33 percent, were age above 45 years old, and 28.07 percent of the respondents were graduated high school or vocational certificate. The respondents, 27.54 percent, were graduated primary school. The respondents, 47.86 percent, were farmer, and they (43.85 percent) have earned 10,001-20,000 bath a month.

The overall opinion of the people towards public services of Koakngam municipal sub-district, Ban Fang district, Khon Kaen province was at a high mean level ($\bar{X} = 3.88$). The were 3 suggestions from this study: 1) municipal should supply water for use in farming and expand electricity to the agricultural areas in every village in the responsible areas of Koakngam municipal Sub-district ,2 the municipal should build concrete road for every village and repair the roads thoroughly to response people's needs and convenience within district, 3) the municipal should develop electrical system and fixed the lights at various points in the villages in the responsibility of Koakngan municipal sub-district.

Keywords: Opinion, People, and Public Services.

บทนำ

จุดเปลี่ยนของสังคมไทยคือ การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลทำให้ชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป¹ การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริหารราชการแผ่นดินไทยจากการรวมศูนย์อำนาจไปสู่การกระจายอำนาจ โดยรัฐบาลมอบ

¹ วิสิษฐพล กุลพรหมและราณี วงศ์คงเดช. กระบวนการการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาล ตำบลธง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน.วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2560. หน้า 30.

อำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการปกครองและจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่นด้วยตนเอง หรือเรียกว่าการปกครองตนเองในท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลกรุงเทพฯ และพัทยา เนื่องจากแนวความคิดให้มีการปกครองท้องถิ่นมีความเห็นพ้องต้องกันว่ารัฐบาลไม่สามารถสอดส่องดูแลและจัดบริการต่างๆ ให้กับท้องถิ่นได้ถูกต้องตามเป้าหมายและเพียงพอกับความต้องการของราษฎร จึงสมควรที่รัฐบาลจะกระจายอำนาจในการจัดทำบริการบางอย่างให้ผู้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและบริหารยังเป็นรากฐานของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะจะเป็นการสอนให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนได้ส่วนเสียในการปกครอง และเกิดความรู้สึกรับผิดชอบซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งบ่งบอกความเจริญของประเทศ² การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล เป็นกิจกรรมหนึ่งที่รัฐบาลกระทำเพื่อช่วยแก้ปัญหาการปกครองในท้องถิ่นที่เรียกว่า นโยบายสาธารณะ โดยกำหนดเป็นหลักการหรือกลวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้และรวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับเป้าหมายนั้นด้วย ซึ่งจะต้องมีการกำหนดเป็นแผนหรือโครงการมาดำเนินการนั้น เพื่อให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยท้องถิ่นต้องมีการวางแผนกำหนดแนวทางของการกระทำในรูปแบบของคณะกรรมการ มีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดกฎข้อบังคับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการนโยบายที่มีแหล่งน้ำและการบริการไฟฟ้าสาธารณะมักจะประสบปัญหา คือ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ตรงกับความต้องการ เนื่องจากปัญหาด้านการบริหารและประชาชนไม่ให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การที่เทศบาลเข้ามามีส่วนสำคัญต่อความสุขในการดำเนินชีวิตประชาชนในทุกเขตเทศบาล ให้บริการที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ย่อมสร้างความพึงพอใจ ความประทับใจให้กับประชาชนและยินดีที่จะมาใช้บริการในครั้งต่อไป ไปในทางตรงกันข้ามการบริการที่ไม่มีประสิทธิภาพจะเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่พึงพอใจ แต่ประชาชนก็ยังต้องใช้บริการต่อไป เนื่องจากความจำเป็นที่ประชาชนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้แล้วประชาชนอาจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพการบริการของเทศบาลได้โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวนโยบายในการบริการการกำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

เทศบาลตำบลโคกงาม เป็นเทศบาลที่ต้องดูแลรับผิดชอบประชาชน มี 10 หมู่บ้าน ให้บริการสาธารณะพื้นฐานในท้องถิ่น จึงได้จัดทำแผนพัฒนาเทศบาลปี พ.ศ. 2561-2564 เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นขึ้น เพื่อให้แผนพัฒนาเทศบาลปีของท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดปี เพื่อนำแผนพัฒนาไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการพัฒนาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อเป็นการวางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยเฉพาะการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ เช่น การก่อสร้างถนน คสล. ภายในหมู่บ้าน ท่อระบายน้ำ/ร่องระบายน้ำ ไฟฟ้าสาธารณะเพื่อแสงสว่าง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น เกิดความไม่เข้าใจการบริหารจัดการสาธารณะพื้นฐานเป็นการมองต่างมุม โดยเทศบาลจะทำตามอำนาจหน้าที่ของตน ส่วนประชาชนก็ต้องการให้มีการบริการที่ดีกว่านี้และให้มีความเสมอภาคกัน

² นิรันดร์ ปรัชญกุล. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลบ้านฉาง. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา. 2547. หน้า 1.

ไม่ให้ลำเอียงเพราะเห็นแก่หน้าหรือพวกพ้องของตน จะต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างเทศบาลกับประชาชนในท้องถิ่น

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อนำผลจากการวิจัยไปปรับปรุง แก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดตามความต้องการและตามความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่ และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เป็นที่พึงพอใจต่อประชาชนที่ใช้บริการต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรในเขตรับผิดชอบเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอ บ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของประชาชนเพื่อปรับปรุงการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอ บ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกงาม ซึ่งอยู่ในเขตการบริหารงานของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 5,811³ โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 (ระดับความเชื่อมั่น 95%) โดยที่สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่เราทราบจำนวนประชากร คือ

$$n = \frac{N}{1+N(e^2)}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N = ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
 e = ค่าเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งในงานวิจัยกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนได้ ร้อยละ 5 หรือ 0.05

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (n)} &= \frac{5,811}{1+5,811(0.05)^2} \\ &= 374 \text{ คน} \end{aligned}$$

³ เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. “แผนพัฒนาเทศบาลปี พ.ศ. 2561-2564”. ขอนแก่น : เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. 2559.

จากนั้น คณะผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกงาม ซึ่งอยู่ในเขตการบริหารงานของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ในแต่ละหมู่บ้านตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ โดยใช้สูตรดังกล่าวนี้ ตัวอย่างเช่น ต้องการทราบจำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกงาม ซึ่งอยู่ในเขตการบริหารงานของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น หมู่ที่ 1 ซึ่งมีจำนวน ประชากร 692 คน และในขณะที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด คือ 374 คน และจำนวนประชากรทั้งหมด คือ 5,730 คน แทนค่าเพื่อหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างชุดนี้ คือ

$$\text{กลุ่มตัวอย่าง} = \frac{374 \times 705}{5,811} = 45.37 = 45 \text{ คน}$$

ตารางที่ 3.1 จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกงาม ซึ่งอยู่ในเขตการบริหารงานของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น⁴

หมู่ที่	จำนวนประชากร/คน	กลุ่มตัวอย่าง/คน
หมู่ที่ 1 บ้านโคกกว้าง	705	45
หมู่ที่ 2 บ้านโนนค้อ	967	63
หมู่ที่ 3 โสกตั้ง	469	30
หมู่ที่ 4 บ้านโคกงาม	637	41
หมู่ที่ 5 บ้านปากซ่อง	514	33
หมู่ที่ 6 บ้านคำหญ้าแดง	652	42
หมู่ที่ 7 บ้านดงเย็น	360	23
หมู่ที่ 8 บ้านโคกงาม	464	30
หมู่ที่ 9 โนนม่วง	333	21
หมู่ที่ 10 บ้านโคกกว้าง	710	46
รวม	5,811	374

คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาสถานภาพ เป็นแบบสอบถามแบบมีคำตอบให้เลือกตอบ

⁴ เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น, 2559ช, อัดสำเนา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าด้านความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

- 2.1 ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- 2.2 ด้านงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- 2.3 ด้านงานสาธารณสุข

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ และด้านงานสาธารณสุข

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความตรงและครอบคลุมเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม แล้วนำผลวิเคราะห์รายข้อ เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruency) และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทำการทดลอง (Try-Out) จำนวน 30 ชุด โดยใช้กับประชาชนของเทศบาลตำบลบ้านค้อ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อหาคุณภาพและหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (Cronbach) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัย และได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.84 และคณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนมาก เป็นเพศหญิง ร้อยละ 61.76 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 38.24 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากอายุ 45 ปีขึ้นไป ร้อยละ 24.33 อายุ 40-44 ปี ร้อยละ 23.26 อายุ 35-39 ปี ร้อยละ 21.12 อายุ 25-29 ปี ร้อยละ 14.17 อายุ 30-34 ปี ร้อยละ 9.63 และมีอายุต่ำกว่า 25 ปี ร้อยละ 7.49 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากจบการศึกษาระดับศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 28.07 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 27.54 จบการศึกษาระดับ ปวส.หรือ อนุปริญญาตรี ร้อยละ 21.66 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 10.70 ปริญญาตรี ร้อยละ 9.36 และจบการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 2.67 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากมี สถานภาพ สมรสอยู่ ร้อยละ 52.67 สถานภาพโสด ร้อยละ 22.99 สถานภาพหย่าร้าง ร้อยละ 13.64 และมีสถานภาพเป็นหม้าย ร้อยละ 10.70 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากประกอบอาชีพ เกษตรกร ร้อยละ 47.86 ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 23.53 รับราชการ/พนักงานของรัฐ ร้อยละ 11.23 พนักงานเอกชน ร้อยละ 11.50 และเป็นนักเรียน/นิสิต/นักศึกษา ร้อยละ 5.88 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก มีรายได้ 10,000 - 20,000 บาท/เดือน ร้อยละ 43.85 มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท/เดือน ร้อยละ 41.44 มีรายได้ 20,001 - 30,000 บาท/เดือน ร้อยละ 10.96 และมีรายได้ 30,001 บาท/เดือนขึ้นไป ร้อยละ 3.74

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88) โดยแยกเป็นรายด้านคือ ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84) ด้านงานสาธารณูปโภค งานสาธารณูปการ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88) ด้านงานสาธารณสุข ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.91)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ด้านงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ด้านงานสาธารณสุข คณะผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการให้บริการสาธารณะอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีระบบการแจ้งเตือนประชาชนเกี่ยวกับสาธารณภัยผ่านสื่อต่างๆ อย่างรวดเร็วและมีมาตรฐาน มีการฝึกอบรมอาสาสมัครฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีถังดับเพลิงอย่างเพียงพอ มีการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภัยและการป้องกันภัยแก่ประชาชน มีการป้องกันและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง ภัยหนาว อัคคีภัย เป็นประจำ จึงทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในมาก ซึ่งสอดคล้องกับว่าที่ร้อยตรีอิทธิพงษ์ วรุดมสุธี⁵ ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา และเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกกลอยในการให้บริการประชาชน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขอนามัย ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านทะเบียนราษฎรด้านการประชาสัมพันธ์และด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผลการวิจัย พบว่า ระดับความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับกับบพิต เสาวรส⁶ ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษารายการวิจัย พบว่า ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการจัดให้บริการประชาชนเพื่อลดอุบัติเหตุบนท้องถนนในช่วงเทศกาลอย่างเพียงพอและทั่วถึง และระบบการสื่อสารงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมีประสิทธิภาพและเจ้าหน้าที่รับแจ้งเหตุตลอด 24 ชั่วโมง

⁵ อิทธิพงษ์ วรุดมสุธี, ว่าที่ร้อยตรี. ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2550. หน้า 54.

⁶ บพิต เสาวรส. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2557. หน้า 153-154.

2. ด้านงานสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีระบบน้ำประปาที่มีความสะอาดถูกหลักอนามัย มีการปรับปรุงและแก้ไขระบบน้ำประปาได้อย่างรวดเร็วและได้มาตรฐาน มีการจัดสร้างและปรับปรุง ซ่อมแซมบำรุงตรวจสอบสภาพผิวของจราจรของถนนลูกรัง ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนลาดยาง ภายในเขตเทศบาล มีไฟฟ้าสาธารณะตามถนนและซอยต่างๆ มีการปรับปรุงซ่อมแซมไฟฟ้าสาธารณะอย่างทั่วถึง รวดเร็วและเพียงพอ มีการจัดให้มีตู้โทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนจึงทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นในด้านการงานสาธารณูปโภค งานสาธารณูปการของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับกัปิต เสาวรส ที่ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาผลการวิจัย พบว่า งานสาธารณูปโภคงานสาธารณูปการประชาชนมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการจัดให้มีแบบฟอร์มคำร้องต่างๆและตัวอย่างการกรอกแบบฟอร์มขออนุญาตต่างๆ ที่มีความชัดเจนปฏิบัติตามได้ง่าย ไฟฟ้าตามสาธารณะในชุมชนได้รับการซ่อมแซมเมื่ออยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมใช้งาน และมีการจัดทำขึ้นตอนและกำหนดระยะเวลาในการขออนุญาตก่อสร้างและประกาศ ณ จุดบริการที่ประชาชนมองเห็นชัดเจนจัดให้มีการวางท่อระบบน้ำประปาอย่างทั่วถึงทั้งตำบลและมีความสะอาดปลอดภัยต่อการใช้อุปโภคบริโภค

3. งานสาธารณสุข พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริการด้านสาธารณสุขในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีการรณรงค์ป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เช่น การกำจัดมูลฝอย แหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายและมีการป้องกันโรคไข้เลือดออก การส่งเสริมให้ประชาชนใส่ใจสุขภาพ โดยมีการจัดให้มีเครื่องออกกำลังกายตามสวนสาธารณะต่างๆ อย่างทั่วถึง การจัดระบบประมาณเพื่อช่วยเหลือเด็ก คนพิการ และคนชราอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน การตรวจสอบคุณภาพน้ำประปาน้ำดื่มให้ถูกหลักอนามัย การจัดให้มีบริการทางการแพทย์ของเทศบาลตำบลโคกงาม จึงทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นในงานสาธารณสุขของเทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับกัปิต เสาวรส⁷ ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาผลการวิจัย พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านสาธารณสุข อยู่ในระดับมาก เช่น การบำบัดสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียอย่างเป็นระบบและไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดให้มีการรณรงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคโดยเฉพาะในเรื่องอาหารและน้ำดื่มในตลอดเวลา มีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือแพทย์ต่างๆ มีความทันสมัยได้มาตรฐานความปลอดภัยและจัดให้มีการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุ ผู้พิการ เช่น จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล โคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) เทศบาลควรจัดหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการทำการเกษตรและควรมีการขยายกระแสไฟฟ้าให้ไปถึงพื้นที่ทำการเกษตรของทุกหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลโคกงาม
- 2) เทศบาลควรก่อสร้างถนนคอนกรีตให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทุกซอยและปรับปรุงซ่อมแซมถนนลาดยาง ถนนลูกรังให้ใช้งานได้ดีและทั่วถึงเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและความสะดวกสบายภายในเทศบาลตำบลโคกงาม
- 3) เทศบาลควรปรับปรุง ซ่อมแซมไฟฟ้าตามจุดต่างๆเพิ่มเติมในหมู่บ้านเพื่อส่องสว่างโดยด่วนและทั่วถึงตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านภายใต้ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลโคกงาม

เอกสารอ้างอิง

- นิรันดร์ ปรัชญกุล. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการของเทศบาลตำบลบ้านฉาง ปัญหาพิเศษ, รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547.
- บพิตร เสาวรส. ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีสว่าง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2557.
- เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. “แผนพัฒนาเทศบาลสี่ปี พ.ศ. 2561-2564”.
- ขอนแก่น : เทศบาลตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. 2559.
- วิสิษฐ์พล กุลพรหมและราณี วงศ์คงเดช. กระบวนการการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลตำบลธง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2560. หน้า 30.
- อริพงษ์ วรุดมสุธี. ว่าที่ร้อยตรี. ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลโคกกลอย อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร. การศึกษาอิสระ. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการปกครอง มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2550.

การบริหารจัดการความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก
ตามความสำเร็จของหลักอิทธิบาท

MANAGEMENT OF SPORTS TOURISTS EXPECTATIONS IN THE EASTERN
LANNA AREA ACCORDING TO THE SUCCESS
OF THE IDDHIPADA PRINCIPLE

ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ*

Pannanat Sakairikhun

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ**

Prakobsiri Pakdeepinit

วรัชต์ มัชฌมบุรุษ***

Warach Madhyamapurush

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไป รูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์และผู้ติดตาม จำนวน 400 คน ข้อคำถามประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รูปแบบและความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และด้านความคาดหวังที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา) สำหรับความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก พบว่า ด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$ = 3.65) และด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.60) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านค่านิยมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$ = 3.44) ด้านกลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$ = 3.39) ด้านโครงสร้างในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$ = 3.33) ด้านระบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$

* สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

** สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

*** สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

=3.32) และด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{X}$ =3.22) และการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในการบริการองค์กรด้านกีฬา ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา

คำสำคัญ: ความคาดหวัง, นักท่องเที่ยวเชิงกีฬา, ล้านนาตะวันออก, อิทธิบาท 4

ABSTRACT

This research aims to study general information.Tourism behavior patterns and sports tourists' expectations in the Eastern Lanna area,by using questionnaires as a tool to collect information of sports-oriented tourist groups ,types of cheering groups and 400 followers The questions consist of General information of respondents Style and demand for sports tourism also the expectation towards sports tourism management in the Eastern Lanna area (Chiang Rai and Phayao Province) For the expectations of sports tourists in the East Lanna area, it was found that Sport tourism service provider ($\bar{X}$ = 3.65) And tourism service skills ($\bar{x}$ = 3.60) were at the highest level Followed by the values of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.44) in the strategy of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.39) The structure of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.33) in the field of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.32) and the aspect of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.22) In the form of sports tourism management ($\bar{X}$ = 3.22) And the application of **Iddhipada IV** in sport organization management consist of Chanda Viriya (persistence) Chitta and Vimangsa.

Keywords: Expectations, Sports tourism group, Eastern Lanna, Iddhipada IV

บทนำ

การท่องเที่ยว เป็นภาคธุรกิจที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องค่อนข้างสูง โดยในปี 2558 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยว 2.44 ล้านล้านบาท โดยส่วนใหญ่มาจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีจำนวนถึง 29.8 ล้านคน และจากการแข่งขันที่หลายประเทศใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ไทยยังอาจมีความท้าทายในการท่องเที่ยวที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางของนักท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากการแข่งขันของประเทศใกล้เคียง ซึ่งอาจทำให้จำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) ได้นำการท่องเที่ยวเชิงกีฬาเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่มีความสอดคล้องกับแนวโน้มด้านการท่องเที่ยว

สถานการณ์โลกในปัจจุบัน และนำเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมขีดความสามารถของไทย¹ จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงกีฬา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้น สามารถสร้างให้เกิดรายได้รวม 21,003 ล้านบาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เล่นกีฬาต่าง ๆ จำนวน 18,395 ล้านบาท รองลงมาเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาเข้าชมกิจกรรมกีฬา จำนวน 2,080 ล้านบาท และรายได้จากการจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ จำนวน 527 ล้านบาท องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) คาดว่าในปี พ.ศ. 2553-2563 การท่องเที่ยวมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยจะขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.8 ต่อปี แต่ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา พบว่าการท่องเที่ยวเติบโตในอัตราที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยดังกล่าว เนื่องจากอุปสงค์ต่อการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ สำหรับประเทศไทยในภาคการท่องเที่ยวยังได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์แผนการตลาดท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการสร้างประสบการณ์ นอกจากนี้ ในปี 2560 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ยังได้มีแผนมุ่งเน้นพัฒนาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงกีฬา²

การท่องเที่ยวเชิงกีฬาสามารถแบ่งรูปแบบออกเป็นการเดินทางเพื่อเล่นกีฬา เป็นการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีจุดประสงค์เพื่อการออกกำลังกาย และรูปแบบการเดินทางเพื่อชมการแข่งขันกีฬา ซึ่งเป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชมการแข่งขันกีฬาที่ชื่นชอบ ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ การพัฒนาด้านอารมณ์ การมีส่วนร่วมของกลุ่มกองเชียร์ การเป็นส่วนหนึ่งของทีม การได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน³ ทั้งนี้ จากความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม โดยศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รูปแบบและพฤติกรรมความต้องการด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา และด้านความคาดหวังที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ทั้งนี้ ได้เลือกศึกษาพื้นที่ล้านนาตะวันออก เมืองหลักที่มีความพร้อมทางด้านการท่องเที่ยว คือ จังหวัดเชียงราย และเมืองรองคือ จังหวัดพะเยาซึ่งมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกัน อันก่อให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกันได้ เป็นการเพิ่มโอกาสทางการท่องเที่ยวให้แก่พื้นที่จังหวัดพะเยา ตลอดจน การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท⁴ เพื่อการบริหารจัดการต่อความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก อันเป็นแนวทางเพื่อนำไปพัฒนาสู่เส้นทางความสำเร็จได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลทั่วไป และรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตามในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา)

¹ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. โครงการพัฒนารูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของไทย.(ออนไลน์)
แหล่งที่มา: https://secretary.mots.go.th/policy/news_view.php?nid=211. (4 กันยายน 2561)

² กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. โครงการพัฒนารูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของไทย.(ออนไลน์)
แหล่งที่มา: https://secretary.mots.go.th/policy/news_view.php?nid=211. (4 กันยายน 2561)

³ ราณี อธิชัยกุล. การจัดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2557.

2. ศึกษาคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม ในพื้นที่ลำนานาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา)

3. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการต่อความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออกตามหลักอิทธิบาท 4

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวว่า “การเดินทางออกจากสถานที่อยู่ตามปกติ ไปยังอีกสถานที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ที่รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมหรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับกีฬาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในการท่องเที่ยว (ซึ่งอาจไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของการเดินทาง) โดยเป็นได้ทั้งการเข้าร่วมเพื่อเล่นกีฬา (Active Sport Tourism) หรือ การเข้าร่วมเพื่อรับชม (Passive Sport Tourism) ในระยะเวลาสั้น ไม่เกิน 1 ปี⁴ หรือ การให้ความหมายในลักษณะการระบุลักษณะวัตถุประสงค์ในการพักผ่อนอย่างเฉพาะเจาะจงได้แก่ เพื่อเข้าแข่งขันเพื่อออกกำลังกาย และการเข้าชมการแข่งขันกีฬาหรือสถานที่กีฬาที่จัดขึ้น⁵ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวเลือกรูปแบบของการท่องเที่ยวตามแบบแผนชีวิตของแต่ละคน อาทิ รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบอิงศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อติดต่อธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิงเริงรมย์ การท่องเที่ยวเพื่อชมทิวทัศน์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ และการท่องเที่ยวที่เน้นกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนของชีวิต โลฟิสต์สของคอนันท์สนใจเรื่องของกีฬา และการทำกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะทางด้านร่างกายเป็นส่วนใหญ่ บางกิจกรรมเน้นพื้นที่กว้างขวาง⁶ กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องใช้การเคลื่อนไหวของร่างกายและความเข้มข้น เช่น การปีนหน้าผา การกระโดดบันจี้จัมปี การโรยตัวจากหน้าผาด้วยเชือก การล่องแพในน้ำเชี่ยว รูปแบบกิจกรรมกีฬาทางบก อาทิ กอล์ฟ เทนนิส การขับรถโกคาร์ท สกีย และกีฬาทางน้ำ เช่น กิจกรรมการดำน้ำ ทั้งล่ำลึกและตื้น การเล่นวินเซิร์ฟ การเล่นกระดานโต้คลื่น เป็นต้น

สำหรับปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว คือ ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ความจำเป็น (need) ความต้องการ (want) การจูงใจ (motivation) เป็นแรงกระตุ้นเพื่อที่จะได้รับการตอบสนอง ด้านปัจจัยเรื่องการเรียนรู้ เป็นกระบวนการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ปัจจัยเรื่องการเรียนรู้ ปัจจัยเรื่องบุคลิกภาพ รูปแบบการดำรงชีวิต ทักษะคิดแนวความคิดตนเอง ปัจจัยความเคร่งเครียดจากการทำงาน ด้านรายได้ เวลา สุขภาพ รวมถึงปัจจัยทางครอบครัว รวมถึง ด้านแรงจูงใจหรือปัจจัยในการเดินทางท่องเที่ยว พบลักษณะการเกิดแรงจูงใจจากภายใน เป็นสถานะที่บุคคลต้องการเดินทาง หรือต้องการเรียนรู้ แสวงหาบางอย่างด้วยตนเอง และการจูงใจจากภายนอก เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นเพื่อต้องการตอบสนองทางร่างกาย อันเป็นความต้องการ

⁴ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 6. (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=397 (3 ตุลาคม 2561)

⁵ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. โครงการพัฒนารูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของไทย. (ออนไลน์)

แหล่งที่มา: https://secretary.mots.go.th/policy/news_view.php?nid=211. (4 กันยายน 2561)

⁶ เลิศพร ภาระสกุล. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2559.

ธรรมชาติของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมไปถึงแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากความอยากรู้อยากเห็น ต้องการความรักความเอาใจใส่จากผู้อื่น และแรงจูงใจทางสังคมที่ปรารถนาเป็นที่ยอมรับทางสังคม⁷

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า องค์ประกอบด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เพศ อายุ รายได้ เขตที่อยู่อาศัย รวมถึงสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่มีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มียุทธพลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และความพึงพอใจในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคลด้วย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบจำลอง 7-S (7Ss Model)⁸ โดยมีนักวิชาการที่ชื่อ Pascal&Athos เป็นแนวคิดในการแบ่งองค์ประกอบองค์การออกเป็นระบบย่อย 7 ระบบ แต่ละระบบมีค่าขึ้นต้นด้วย S จึงเรียกแนวความคิดนี้ว่า 7Ss แบ่งได้ดังนี้

1. ด้านวางแผนและกลยุทธ์ (strategy) เป็นระบบการวางแผนและการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร โดยรวมถึงแผนยุทธศาสตร์จนถึงแผนระดับปฏิบัติการ
2. ด้านระบบการทำงาน (System) เป็นกระบวนการในการปฏิบัติงาน ระบบงานขององค์กร ระเบียบขั้นตอนในการทำงาน
3. ด้านโครงสร้าง (Structure) ความซับซ้อน การออกแบบ โครงสร้างขององค์กร ความเป็นทางการขององค์กร
4. ด้านบุคคล (Staff) กล่าวถึงบุคลากรในองค์กร ความรู้ ความสามารถของบุคคล ทักษะ ความชำนาญ ขวัญและกำลังใจในการดำเนินงาน โดยทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวจะรวมถึงการกระตุ้น จูงใจให้บุคลากรทำงานอย่างเต็มความสามารถ ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพของบุคคลนั้น
5. ด้านทักษะ (Skill) ทักษะในการทำงาน ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการทำงาน
6. ด้านรูปแบบในการปฏิบัติงาน (Style) แนวทางในการปฏิบัติงาน วัฒนธรรมในการปฏิบัติงาน เป็นรูปแบบการบริหารงานขององค์กร
7. ด้านค่านิยมร่วมขององค์กร (Share value) เป็นเป้าหมายร่วมกันของสมาชิกในองค์กร และสิ่งที่องค์กรต้องการบรรลุ ค่านิยมจะเป็นตัวเชื่อมองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อาจกล่าวได้ว่า ค่านิยม คือ เป้าหมายร่วมของทุกคน สะท้อนถึงความจำเป็นในการคงอยู่ขององค์กร

อย่างไรก็ตาม ในทางพุทธศาสนามีหลักธรรมซึ่งเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ อันเป็นหลักปฏิบัติขององค์กรที่สามารถจะปฏิบัติงานให้ตรงตามวัตถุประสงค์ คือ หลักอริยบท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความทำงานด้วยความเต็มใจ การรักในหน้าที่การงาน วิริยะ คือ ความอดทน ขยันหมั่นเพียรในการทำสิ่งต่าง ๆ จิตตะ คือ ความตั้งใจที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วง และ วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรอง หาเหตุผลในสิ่งที่ทำอยู่เสมอ⁹

⁷ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: พรินต์แอนด์พับลิชชิง, 2559.

⁸ วันชัย มีชาติ. การบริหารองค์การ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

⁹ มณี จันทิมา. “ศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักอริยบท 4 ของบุคลากรโรงพยาบาลเลย”, ธรรมทรรศน์, ปีที่ 15 ฉบับที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ทั้งนี้ ได้มีกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม รูปแบบพฤติกรรมและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา) และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงผลค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปและรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ตลอดจนศึกษาความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม ในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา) สามารถแสดงผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

1. ด้านข้อมูลทั่วไปและรูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม ในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา)

จากกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม จำนวนทั้งหมด 400 คน ในพื้นที่ล้านนาตะวันออก โดยลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเป็น เพศชาย ร้อยละ 51.00 และเพศหญิงร้อยละ 49.00 ส่วนใหญ่เป็นคนที่มิมีภูมิลำเนาในภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 81.50 รองลงมาคือ ภาคกลาง ร้อยละ 14.00 ช่วงวัยที่พบได้มากที่สุดคือ 26-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.50 รองลงมา คือ อายุ 31-35 ปี ร้อยละ 20.00 ซึ่งสอดคล้องกับสภาพที่พบว่าส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 72.50 สำหรับด้านการศึกษาพบจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.50 อาชีพส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัทเอกชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.00 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบรายได้ 15,000- 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.50 รองลงมาคือ 20,001-25,000 บาท ร้อยละ 22.50 บาท

รูปแบบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้มาท่องเที่ยวกับครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 40.50 รองลงมาคือ เพื่อนหรือเพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 39.00 และคู่รักหรือแฟน ร้อยละ 13.50 และนิยมเดินทางท่องเที่ยวในช่วง ช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.50 รองลงมาคือ วันหยุดเทศกาล ร้อยละ 12.00 และวันลาพักผ่อน ร้อยละ 16.00 โดยมีค่าใช้จ่าย อาหารและเครื่องดื่มมากที่สุดในการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 54.00 รองลงมาคือ ค่าเดินทางหรือเช่ารถ ร้อยละ 21.00 และค่าที่พัก ร้อยละ 11.00 ซึ่งพาหนะที่ใช้ในการเดินทางครั้งนี้คือ พาหนะส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ เครื่องบิน ร้อยละ 17.50 และรถเช่า ร้อยละ 13.00 ขณะที่ความต้องการในการพักค้างแรมมีผู้ต้องการพักค้างแรม ร้อยละ 56.00 และผู้ไม่ต้องการพักค้างแรม ร้อยละ 44.00 โดยคุณลักษณะที่พักแรมที่นักท่องเที่ยวเชิงกีฬาต้องการมาก

ที่สุดคือ ความเหมาะสมของราคาห้องพัก คิดเป็นร้อยละ 54.50 รองลงมาคือ ความสะอาดของห้องพัก ร้อยละ 33.50 และที่ตั้งที่พักมีความปลอดภัย ร้อยละ 14.55 และพบว่า กลุ่มผู้ติดตามมีความต้องการท่องเที่ยวในช่วงก่อนร่วมกิจกรรมกีฬามากกว่าช่วงหลังร่วมกิจกรรมกีฬา คิดเป็นร้อยละ 56.00 และ 44.00 ตามลำดับ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวคือ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 80.50 รองลงมาคือความสะดวกในการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 58.00 และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่ประทับใจ ร้อยละ 54.50

2. ด้านความคาดหวังต่อการจัดการการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม ในพื้นที่ล้านนาตะวันออก (จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา)

ในปัจจุบันกลุ่มผู้ติดตามมีความคาดหวังต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้บริการมากกว่าด้านอื่นได้แก่ ด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.65$) และด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยว ($\bar{x}=3.60$) โดยอันดับรองลงมาคือ ด้านค่านิยมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.44$) ด้านกลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.39$) ด้านโครงสร้างในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.33$) ด้านระบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.32$) และด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ($\bar{x}=3.22$)

รายละเอียด		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1 ด้านกลยุทธ์ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
1.1	ความคาดหวังต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่มีมาตรฐาน	3.60	0.51	มากที่สุด
1.2	ความคาดหวังต่อภาครัฐให้มีการจัดกิจกรรมกีฬาต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี	3.41	0.55	มากที่สุด
1.3	ความคาดหวังต่อภาคเอกชนให้มีการจัดกิจกรรมกีฬาต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี	3.30	0.53	มากที่สุด
1.4	ความคาดหวังต่อกลยุทธ์ของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม การเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬา	3.33	0.52	มากที่สุด
1.5	ความคาดหวังต่อกลยุทธ์ของหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริม การจัดประชุมด้านกีฬาในระดับนานาชาติ	3.32	0.51	มากที่สุด
1.6	ความคาดหวังต่อการจัดการพื้นที่ให้มีกิจกรรมกีฬาที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	3.40	0.59	มากที่สุด
รวม		3.39	0.53	มากที่สุด
2 ด้านโครงสร้างในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
2.1	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เพื่อ	3.30	0.52	มากที่สุด

รายละเอียด		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
	ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา			
2.2	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา	3.33	0.50	มากที่สุด
2.3	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา	3.36	0.53	มากที่สุด
2.4	ความคาดหวังต่อการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกีฬา	3.35	0.53	มากที่สุด
	รวม	3.33	0.52	มากที่สุด
3 ด้านระบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
3.1	ความคาดหวังต่อการรับข่าวสารผ่านช่องทางที่หลากหลาย	3.38	0.55	มากที่สุด
3.2	ความคาดหวังต่อการรับรู้ข่าวสารที่ทันสมัย เป็นปัจจุบัน	3.26	0.56	มากที่สุด
3.3	ความคาดหวังต่อการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One stop service)	3.28	0.59	มากที่สุด
3.4	ความคาดหวังต่อระบบสมาชิกที่มีสิทธิประโยชน์ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เช่น ส่วนลด การสะสมแต้ม	3.30	0.59	มากที่สุด
3.5	ความคาดหวังต่อบัณฑิตสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเชิงกีฬาที่ชัดเจน เช่น บัณฑิตแผนที่แหล่งท่องเที่ยว หรือ บัณฑิตบอกทางไปยังสถานที่จัดกิจกรรมกีฬา	3.36	0.59	มากที่สุด
3.6	ความคาดหวังต่อความปลอดภัยในการเข้าถึงสถานที่จัดกิจกรรมกีฬาหรือแหล่งท่องเที่ยว	3.37	0.56	มากที่สุด
3.7	ความคาดหวังต่อระบบขนส่งสาธารณะที่มียานพาหนะหลากหลาย	3.36	0.59	มากที่สุด
3.8	ความคาดหวังต่อระบบขนส่งสาธารณะที่มียานพาหนะจำนวนเพียงพอ	3.32	0.60	มากที่สุด
3.9	ความคาดหวังต่อบริการที่มีคุณภาพ จากที่พัก ร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึก	3.29	0.58	มากที่สุด
	รวม	3.32	0.57	มากที่สุด
4 ด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
4.1	ความคาดหวังให้ผู้บริการมีจำนวนเพียงพอ	3.71	0.47	มากที่สุด
4.2	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถบอกข้อมูลทั่วไป ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ	3.76	2.21	มากที่สุด
4.3	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้	3.60	0.51	มากที่สุด
4.4	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถให้ข้อมูลที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก	3.50	0.60	มากที่สุด

รายละเอียด		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
4.5	ความคาดหวังให้ผู้บริการมีความรู้พื้นฐาน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น	3.58	0.51	มากที่สุด
4.6	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถรับข้อร้องเรียน รับปัญหา เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหา	3.79	2.21	มากที่สุด
	รวม	3.65	1.08	มากที่สุด
5 ด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
5.1	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันท่วงที	3.59	0.58	มากที่สุด
5.2	ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถบริการด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง	3.54	0.59	มากที่สุด
5.3	ความคาดหวังให้ผู้บริการที่มีความสุภาพเต็มใจให้บริการ	3.63	0.55	มากที่สุด
5.4	ความคาดหวังให้ผู้บริการมีมาตรฐานการให้บริการที่สม่ำเสมอ	3.66	0.49	มากที่สุด
5.5	ความคาดหวังให้ผู้บริการมีทักษะความสามารถทางด้านภาษาหลากหลาย	3.63	0.53	มากที่สุด
5.6	ความคาดหวังให้ผู้บริการมีทักษะการใช้สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเหมาะสม	3.59	0.54	มากที่สุด
	รวม	3.60	0.54	มากที่สุด
6 ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
6.1	ความคาดหวังต่อความหลากหลายของกิจกรรมกีฬาในพื้นที่ล้านนา ตะวันออก	3.30	0.53	มากที่สุด
6.2	ความคาดหวังต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านกีฬาสามารถเข้าร่วมได้ทุกวัน (Sport Club)	3.28	0.52	มากที่สุด
6.3	ความคาดหวังกิจกรรมงานมหกรรมกีฬา (Sport Event) ที่อยู่ในกระแสความนิยม	3.17	0.58	มาก
6.4	ความคาดหวังกิจกรรมงานมหกรรมกีฬา (Sport Event) ที่มีความหลากหลายของรูปแบบกีฬา (ไตรกีฬา)	3.18	0.65	มาก
6.5	ความคาดหวังให้แพคเกจทัวร์มีกิจกรรมกีฬาเป็นส่วนหนึ่งของรายการนำเที่ยว	3.26	0.68	มากที่สุด
6.6	ความคาดหวังให้มีส่งเสริมการขายร่วมกันระหว่างสายการบิน ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก	3.24	0.71	มากที่สุด
6.7	ความคาดหวังให้ที่พักมีการส่งเสริมการขาย เช่น การสมัครสมาชิก การสะสมแต้มเพื่อส่วนลด หรือสิทธิพิเศษอื่น ๆ	3.19	0.60	มาก
6.8	ความคาดหวังให้ร้านอาหารมีการส่งเสริมการขาย เช่น บัตรส่วนลด	3.15	0.69	มาก
	รวม	3.22	0.62	มากที่สุด

รายละเอียด		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
7 ด้านค่านิยมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา				
7.1	ความคาดหวังต่อกิจกรรมกีฬาที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน	3.47	0.67	มากที่สุด
7.2	ความคาดหวังต่อกิจกรรมกีฬาที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้เข้าร่วม	3.43	0.65	มากที่สุด
7.3	ความคาดหวังต่อกิจกรรมกีฬาที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่แปลกใหม่	3.41	0.69	มากที่สุด
7.4	ความคาดหวังต่อกิจกรรมกีฬาที่ก่อให้เกิดความสามัคคี	3.46	0.70	มากที่สุด
7.5	ความคาดหวังต่อกิจกรรมกีฬาที่ก่อให้เกิดสุขภาพที่ดี	3.46	0.75	มากที่สุด
รวม		3.44	0.69	มากที่สุด

ในภาพรวมนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาประเภทกองเชียร์ ผู้ติดตามในพื้นที่ล้านนาตะวันออกมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกับนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปคือ เป็นกลุ่มที่นิยมท่องเที่ยวตามวาระโอกาสวันหยุดต่างๆ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอาชีพหรือภาระหน้าที่ประจำ จึงมีข้อจำกัดในการท่องเที่ยวช่วงวันธรรมดา และด้วยความต้องการความแปลกใหม่ ความสนุกสนานในชีวิต โดยยังคงให้ความสำคัญกับสุขภาพที่ดี จึงเลือกที่จะท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และมีความหลากหลายของกิจกรรมกีฬาในพื้นที่ ที่พร้อมจะให้ประสบการณ์อันสนุกสนานน่าประทับใจ และเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ ซึ่งทั้งหมดคือคุณค่าที่นักท่องเที่ยวเชิงกีฬามองหา และมีแนวโน้มที่จะกลับไปท่องเที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวที่ประทับใจ เพราะสามารถคาดหวังประสบการณ์ที่ตนปรารถนาได้ ทั้งนี้ ปัจจัยในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังคงเป็นสิ่งสำคัญในอันดับแรกๆ ที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งจากการเก็บข้อมูลพบว่า ผู้ติดตามเข้าชมกิจกรรมกีฬา ต่างต้องการความสะดวกสบาย และความมั่นใจในความปลอดภัยของการเดินทางเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกีฬา ทั้งในช่วงก่อนและหลังการเดินทาง เพราะปัญหาที่พบจากการเดินทางเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำลาย ลดทอนบรรยากาศความสนุกสนานความประทับใจที่ต่อเนื่องหลังจบกิจกรรมกีฬา อันมีผลต่อการกลับมาท่องเที่ยวหรือเข้าร่วมกิจกรรมซ้ำในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งหากพิจารณาจากกลุ่มประชากรที่มาท่องเที่ยวที่มักมีภูมิลำเนาในภาคเหนือ และเป็นกลุ่มที่มีการใช้พาหนะรถยนต์ส่วนตัวเดินทางมากที่สุด ดังนั้น ถนน สถานที่พักรถ ความเพียงพอของจุดจอดรถ รวมถึงการออกแบบเส้นทาง การคมนาคมที่เอื้ออำนวย และรองรับต่อความสิ้นเปลือง และทางเลือกรับรองเหตุจรรยาบรรณที่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของพื้นที่ล้านนาตะวันออก

ทั้งนี้ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนาตะวันออก ประเภทกลุ่มผู้ติดตามยังเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างมีความอ่อนไหวต่อราคาที่พักอันสะท้อนให้เห็นจากปัจจัยในการเลือกที่พัก ที่ประเด็นของความเหมาะสมของราคา เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงกีฬาให้ความสำคัญอย่างโดดเด่น แต่ก็ยังคงต้องการที่พักที่มีมาตรฐาน โดยเฉพาะเรื่องความสะดวกและความปลอดภัย นอกจากนี้ กลุ่มผู้ติดตามยังมีพฤติกรรมเช่นนักท่องเที่ยวทั่วไป ที่ต้องการประสบการณ์ที่ราบรื่น และความพร้อมต่อการรับมือสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยวอย่างฉับพลัน ทำให้ โดยเฉพาะในแง่ของความพร้อมของบุคลากรที่ต้องมีทักษะและความรู้รอบด้านในการรับมือ

กับสถานการณ์ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้น ทั้งในลักษณะการอำนวยความสะดวก ตลอดจนการรับมือกับปัญหาที่ไม่คาดฝัน และการช่วยเหลือชีวิตขั้นต้น

3. ด้านแนวทางการบริหารจัดการต่อความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออก ตามหลักกฤษฎีบท 4

การผลการศึกษาด้านความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออก พบด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬามากที่สุด รองลงมา คือ ด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา โดยพบความคาดหวังให้ผู้บริการมีจำนวนเพียงพอ ผู้บริการสามารถบอกข้อมูลทั่วไป ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ สามารถให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้ คาดหวังให้ผู้บริการสามารถให้ข้อมูลที่ลึก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกได้ ต้องการให้ผู้บริการมีความรู้พื้นฐาน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น สามารถรับข้อร้องเรียน รับปัญหา เพื่อประสานงานแก้ไขปัญหา และด้านความคาดหวังต่อทักษะให้ผู้บริการ สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันท่วงที ความคาดหวังให้ผู้บริการสามารถบริการด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง ให้ผู้บริการที่มีความสุขภาพเต็มใจให้บริการ ความคาดหวังให้ผู้บริการมีมาตรฐานการให้บริการที่สม่ำเสมอ มีทักษะความสามารถทางด้านภาษาหลากหลาย ความคาดหวังให้ผู้บริการมีทักษะการใช้สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเหมาะสม ดังนั้น การพัฒนาแนวทางการจัดการต่อความคาดหวังนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ลำนานาตะวันออกตามหลักกฤษฎีบท 4 จึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากร ดังต่อไปนี้

ด้านฉันทะ คือ ความรัก ความพึงพอใจ ความชอบ ในการที่จะทำ การรักงาน การรักเพื่อนร่วมงาน รักผู้นำ รักองค์กร อาจกล่าวได้ว่า เป็นความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและการคำนึงถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน ดังนั้น ในการบริหาร ควรคำนึงถึงความก้าวหน้าของบุคลากรในการปฏิบัติงานทางด้านกีฬา การจัดหาสวัสดิการที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน และภาระงานที่รับผิดชอบ

ด้านวิริยะ คือ ความพากเพียรในการดำเนินงาน การต่อสู้กับปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน หรือ ความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นทำงานด้วยความอุสาหะ มานะ อดทน การปฏิบัติงาน อย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังนั้นในการบริหารจัดการ ควรคำนึงถึงการฝึกอบรมพนักงานเพื่อนำความรู้มาพัฒนา บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาให้ดียิ่งขึ้น การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจน การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนนโยบายขององค์กร

ด้านจิตตะ คือ การมีจิตใจจดจ่อต่อการดำเนินงาน การเอาใจใส่งาน เป็นการควบคุมการทำงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน การสร้างมาตรฐาน การเตรียมความพร้อมในการรับบุคลากรเข้ามาปฏิบัติงาน การให้ความรู้ ปฐมนิเทศการทำงานด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้ปฏิบัติงานใหม่ เพื่อสร้างความมั่นใจในการทำงาน ลดการเกิดปัญหา ระหว่างการปฏิบัติงานได้

ด้านวิมังสา คือ การใช้สติปัญญาพิจารณา ไคร่ครวญ ตรวหาสาเหตุ รวมถึงการตรวจสอบปัญหา หรือ การพิจารณาเพื่อแก้ปัญหา ปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น อยู่เสมอ ดังนั้น ควรจัดทำคู่มือในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา เพื่อสร้างมาตรฐานการดำเนินงาน ลดการผิดพลาด ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความคาดหวังต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในพื้นที่ล้านนา พบด้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงกีฬามากที่สุด รองลงมา คือ ด้านทักษะผู้ให้บริการการท่องเที่ยว จึงสอดคล้องกับ การสร้างแนวทางให้การบริหารจัดการนำไปพัฒนาสู่เส้นทางความสำเร็จได้ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 สอดคล้องกับการศึกษาของ ผดุง วรรณทอง และคณะที่นำหลักของอิทธิบาท 4 มาใช้ในการประยุกต์ในการบริหารองค์กรเอกชน โดยกล่าวว่า ด้านฉันทะมีความจำเป็นต่อการบริหาร เพราะเป็นจุดเริ่มต้น ที่ทำให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจในหน้าที่ด้านจิตตะ คือ การสร้างบรรยากาศสภาพแวดล้อม ให้ผู้ปฏิบัติงานเป็นส่วนหนึ่ง การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น การยอมรับ การรับฟัง การอดทน เพื่อได้รับความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน รวมถึง การพิจารณาเลื่อนตำแหน่งให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับความสามารถและความเป็นธรรม ด้านจิตตะ คือ การเพิ่มศักยภาพในการทำงาน การจัดระบบที่ตรึงใจสอให้บุคลากรเอาใจใส่ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ การหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่องของตนเอง การฝึกฝนให้มีความรู้พร้อมสนับสนุนการทำงานอย่างสม่ำเสมอ และด้านวิมังสา เห็นได้ว่า ควรพัฒนาโดยการประเมินบุคลากรให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น การปฏิบัติงานที่มีการไต่ตรองการทำงานที่ได้รับมอบหมายอยู่เสมอ¹⁰ เช่นเดียวกันกับ มนตรี วิวาทสุข ที่ศึกษาถึงความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 โดยกล่าวว่า หลักธรรมสำคัญประการหนึ่งในพุทธศาสนาอันเป็นวิธีปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ประกอบ 4 ประการ คือ ด้านฉันทะ ความพอใจ ด้านวิริยะ ความเพียร ด้านจิตตะ ความใส่ใจ ด้านวิมังสา การไต่ตรอง¹¹

ข้อเสนอแนะ

1. ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ควรนำข้อมูลไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผน พัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม
2. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ควรนำเสนอรูปแบบทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงกีฬา ประเภทกลุ่มกองเชียร์ ผู้ติดตาม
3. หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการท่องเที่ยวควรประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาสู่เส้นทางความสำเร็จในการดำเนินงานได้

¹⁰ ผดุง วรรณทอง อนันต์ ธรรมชาลัย และसानิต ศิริวิศิษฐ์กุล “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์กรเอกชนในจังหวัดน่านทบุรี”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2561): 99-110

¹¹ มนตรี วิวาทสุข. “ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท”, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 25 ฉบับที่ 49 (กันยายน – ธันวาคม 2560): 13-35

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **โครงการพัฒนารูปแบบทางธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาของไทย.**

(ออนไลน์) แหล่งที่มา: https://secretary.mots.go.th/policy/news_view.php?nid=211. (4 กันยายน 2561)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 6.** (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=397 (3 ตุลาคม 2561)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.

ราณี อธิชัยกุล. **การจัดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2557.

เลิศพร ภาระสกุล. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว.** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2559.

วันชัย มีชาติ. **การบริหารองค์การ.** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

มณี จันทิมา. “ศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของบุคลากรโรงพยาบาลเลย”, **ธรรมทรรศน์**, ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ 2559): 11-19

ผดุง วรณทอง อนันต์ ธรรมชาลัย และสานิต ศิริวิศิษฐ์กุล “การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์การเอกชนในจังหวัดนนทบุรี”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2561): 99-110

มนตรี วิวาทสุข. “ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท”, **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, ปีที่ 25 ฉบับที่ 49 (กันยายน – ธันวาคม 2560): 13-35

การพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแผ่พุทธพจน์

THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION AS A DRAMATIZATION IN PROPAGATION OF BUDDHA SPEECH

กนกวิชต์ เก่าศิริ*

Kanokrachata Kaosiri

อนันต์ อุปสอด**

Anan Upasod

บทคัดย่อ

การพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแผ่พุทธพจน์เป็นผลงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้กิจกรรมทางการสื่อสารเชิงนาฏการมาใช้ในการหนุนเสริมการเผยแผ่ พุทธพจน์ ซึ่งเป็นพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่สังคม โดยได้ศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนาและทางด้านนาฏการ กลุ่มที่ 2 บุคคลทั่วไปที่เป็นคนในคือ นักบวชในพระพุทธศาสนาและคนนอก คือ บุคคลทั่วไปที่ไม่ได้บวช และ กลุ่มที่ 3 กลุ่มเยาวชน

ด้วยการใช้วงจรเดมมิง (Deming Cycle) มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในกระบวนการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การนำหลักพุทธธรรมเสนอผ่านสื่อนาฏการ เป็นการเพิ่มรสชาติของวรรณกรรมให้เกิดความสุนทรีย์แต่ถ้าหากไม่มีการคัดกรอง และวิเคราะห์ให้ดี อาจเป็นสาเหตุให้ผู้รับสารลุ่มหลงในรูป รส เสียง ผลของการสื่อสารจะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์

2. การผลิตสื่อเชิงนาฏการต้องใช้ผู้มีฝีมือ และผู้มีประสบการณ์ทางด้านดนตรี การร้อง และการแสดงมาทำการบูรณาการจึงจะทำให้ผลงานมีความสมบูรณ์

3. งานลักษณะนี้เป็นการเผยแผ่พุทธพจน์ในรูปแบบนวัตกรรมสมัยใหม่ แต่การนำเสนอในรูปแบบนาฏการ ที่เน้นการเป็นนาฏศิลป์ไทย ผู้ชมต้องมีความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย การชมจึงจะได้รรถรส และเกิดสุนทรีย์รส อันเป็นการยากแก่ความเข้าใจในคนทั่วไป จึงอาจจะทำให้สื่อชนิดนี้จำกัดกลุ่มผู้รับสาร

4. การผลิตสื่อธรรมะ ของพระพุทธรองค์ที่จะนำเสนอแก่เยาวชน ควรจะทำให้เป็นเรื่องสนุกสนาน น่าติดตาม เข้าใจง่าย และผลิตสื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก แล้วนำบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน

* อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

และในการวิจัย พบว่า การผลิตสื่อในการสื่อสาร สารของสาร และสื่อที่ใช้ต้องเหมาะสมกับวัย
ประสบการณ์ และภูมิหลังของผู้รับสาร เพื่อให้งานวิจัยเกิดประโยชน์ตามที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: การสื่อสารเชิงนาฏการ, การเผยแพร่พุทธพจน์

ABSTRACT

The innovative development of dramatization communication in propagating the Buddha speech is a research aimed to apply the dramatics communication activities in supporting the propagation of the Buddha speech to society by studying from the three target groups as follows; 1. Experts Group: Religion, Drama 2. General people: Insiders (Buddhist monks) and Outsiders (general people) 3. Youth people .Using the Deming Cycle to apply in research to achieve continuity in the research process

The results are as follows;

Introduction of Buddhist principles through the dramatics media can enhance a taste of literature to aesthetics. If there is no screening or analyzing it, this may cause the recipient to become enamored of the form, flavor, and sound effects. This may cause the recipient to become enamored of the form, flavor, and sound. The communication effect may not be on purpose.

This work is the propagation of the Buddha speech in the form of modern innovation, but presenting in the dramatics form, the audiences must have had some knowledge of acting art. Consequently, watching will be entertaining and aesthetic taste. It might be difficult to understand in general, also this type of media may be limited from the audiences. The Dhamma media production of the Buddha presented to the youth should be made it fun, easily to follow, and understand. The media should be produced with suitable for children's age and put them in the course.

The study found that those who are going to produce the theatrical media which integrate the music, singers, and actors that present the dramatics performance must have high experience. The acting performance has to be tightened up, not delay, and it should create innovative in the field of dramatics communication that appropriates with different age and different backgrounds for research to benefit as preset.

Keywords: the communication as a dramatization, the propagation of Buddha speech

บทนำ

พุทธพจน์เป็นคำสมาส ระหว่างคำว่า “พุทธ” ซึ่งหมายถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของ
พระพุทธศาสนา ในชั้นนอร์รถกได้จำแนกพุทธะออกเป็น 3 จำพวก คือ

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางที่เรียกว่า “พระพุทธเจ้า” คือ บุคคลที่ตรัสรู้ด้วยตนเอง และสอนให้ผู้รู้ตาม

2. พระปัจเจกพุทธะ คือ บุคคลที่ตรัสรู้ด้วยตนเองแต่ไม่ได้สอนให้ผู้อื่นรู้

3. อนุพุทธะ หรือ พระสาวก คือ บุคคลที่ตรัสรู้เนื่องด้วยคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำว่า “พุทธ” ในที่นี้ตรงกับบุคคลจำพวกที่ 1 คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา คำว่า “พจน์” หมายถึง ถ้อยคำหรือคำพูด เมื่อนำคำว่า “พุทธ” สมรสกับคำว่า “พจน์” จึงได้ความหมายตรงตัวว่า “คำพูดขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นคำพูดหรือถ้อยคำที่เปล่งออกมาจากพระพุทธองค์นั้นคือพระธรรมคำสอนที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสายเพราะเป็นธรรมะที่ให้ผลโดยไม่จำกัดเวลาและเป็นสิ่งที่ปรุงจิตตลอดกาล

การเผยแผ่พุทธพจน์ที่ปฏิบัติกันมาจากรุ่นสู่รุ่นทำกันอยู่หลายวิธี โดยมีสถาบันทางศาสนาเป็นสถาบันหลักทำหน้าที่ในการเผยแผ่เพื่อให้ผู้คนได้เกิดการรับรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เพื่อให้ยึดถือพระธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติ การเผยแผ่พุทธพจน์ที่ทำกันมาแต่เดิมเป็นการถ่ายทอดด้วยวาจาผ่านพุทธสาวกด้วยการแสดงธรรม หรือการอธิบายธรรม และด้วยการถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร โดยจารึกผ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งเป็นภาษาที่ยากแก่การเข้าใจ เพราะเป็นคัมภีร์ที่เขียนขึ้นเพื่อทำความเข้าใจกันในแวดวงของผู้มีความเกี่ยวข้องเท่านั้นจึงจัดเป็นหนังสือเฉพาะกลุ่ม เพราะใช้ภาษาจำเพาะจึงทำให้เข้าใจยากสำหรับคนทั่วไป และในการขยายพุทธพจน์ด้วยวาจาก็มักจะอยู่ในแวดวงของผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่และเพราะสภาพสังคมไทยในปัจจุบันผู้คนต้องดำเนินชีวิตแข่งกับเวลา จึงมีเวลาเข้าวัดฟังธรรมน้อยกว่าผู้สูงอายุประกอบกับปัจจุบันเกิดธุรกิจในการรับทำบุญแทน จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงว่า พุทธพจน์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเกิดการสืบทอดที่ไม่ได้ยึดแก่นพระธรรมของพระพุทธองค์ไว้คงเป็นแต่เพียงสืบทอดกันด้วยการประพฤติปฏิบัติ ตามประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาในสังคมเท่านั้น จะทำให้ไม่เข้าใจแก่นแท้ของการปฏิบัติ ประกอบกับโลกยุคปัจจุบันกำลังแสวงหาภาคีเครือข่ายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภูมิภาคของตน ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เช่นกันมีการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ภูมิภาค ผลที่เกิดตามมาก็คือ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว การเคลื่อนย้าย มั่นสมมอง การเคลื่อนย้ายแรงงาน การเคลื่อนย้ายงาน และการเคลื่อนย้ายฐานการผลิตได้ง่ายขึ้น ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสิบประเทศสมาชิก จึงทำให้ได้รับผลกระทบจากการนี้ ผลกระทบด้านรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนตามที่กล่าวมาสามารถหาวิธีป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นได้แต่ในทางนามธรรม เช่น เรื่องของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะการคืบคลานเข้ามาอย่างช้า ๆ และค่อย ๆ กลืนความเป็นเอกลักษณ์โดยที่ไม่ทำให้รู้ตัวหรือรู้ตัวก็สายเกินไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อนข้างเป็นธรรมชาติ

เป็นเหตุให้ผู้วิจัยเกิดจิตสำนึกในความห่วงหาพระพุทธรูปศาสนาซึ่งคนไทยยึดถือกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทยจึงเกิดความต้องการที่จะหาวิธีในการที่จะจรจโร่งพระพุทธรูปศาสนาไว้ไม่ให้ถูกกลืนไปกับกระแสสังคมจึงได้ทดลองนำพุทธพจน์ของพระพุทธองค์มาบูรณาการกับการสื่อสารให้เกิดการผสมผสานเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ในการหนุนเสริมการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้ผู้คนเข้าใจถึงเนื้อหาพระธรรมที่เป็นแก่นแท้ของคำสอนและแก่นแท้ของวิถีการปฏิบัติของชาวพุทธ มิใช่เป็นเพียงการปฏิบัติสืบทอดตามประเพณีในสังคมเท่านั้น

ตามหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลักการเผยแผ่อยู่ 2 ประการ คือ

1. การสอนโดยไม่ผูกขาดความรู้ คือ การสอนศาสนิกชนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในหลักธรรมด้วยตนเอง
2. การสอน โดยไม่ผูกขาดความคิด คือ การสอนด้วยเหตุผลที่ผู้ฟังสามารถนำไปไตร่ตรองตามความคิดเห็นจริงได้และแนะนำให้ผู้ฟังใช้ปัญญา ค้นคิดหาเหตุผลในคำสอนได้ด้วยตนเอง

ทั้งสองประการดังกล่าวเป็นแนวทางการฝึกฝนในพุทธศาสนา สำหรับนักบวชจะเน้นที่ ศีล สมาธิ ปัญญา และสำหรับผู้ครองเรือนเน้นที่ ทาน ศีล ภาวนา อาณิสสของการฝึกฝนจะทำให้กิเลสลดลง ธรรมะจะเพิ่มขึ้น ความชั่วจะน้อยลง ความสุขจะเพิ่มขึ้น โดยเป้าหมายของการฝึกฝนจะอยู่ที่กิเลสหมดไปอย่างสิ้นเชิง ความทุกข์หมดไปอย่างสิ้นเชิง ความสุขจะเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ จนถึงนิพพาน พุทธพจน์ที่นำมาเป็นเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้จะยังประโยชน์ต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง คือ เป็นการฝึกฝนการให้ความรู้และสอนให้เป็นคนดีเพิ่มขึ้น คนชั่วจะลดน้อยลงและในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมจะมีเวรมีภัยกับคนอื่นน้อยลงและจะเป็นมิตรไมตรีกับคนอื่นในสังคมมากขึ้น¹ โดยงานวิจัยจะนำธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนคือ ทานบารมี ศีลบารมีและภวานบารมี มาใช้เป็นเนื้อหาในการทดลองพัฒนาสร้างเป็นนวัตกรรมด้วยแนวคิดใหม่และวิธีการใหม่ ๆ ในการที่จะจรรโลงพระธรรมคำสอนให้คงอยู่ได้ทุกยุคทุกสมัย และไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในธรรมะโดยนำมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางการสื่อสารและเผยแพร่ออกไปในลักษณะของการเคลื่อนไหวประกอบฉาก แสง สี เสียง ในรูปแบบของการสื่อสารเชิงนาฏการอันจะทำให้เกิดความเพลิดเพลินบันเทิงใจและได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กัน ตามหน้าที่ของการสื่อสารที่ว่า เป็นการให้ความรู้ (to educate) ซึ่งเป็นการสื่อสารให้ความรู้แก่ผู้ครองเรือน ในเรื่อง ทาน ศีล ภาวนา เป็นการสื่อสารเพื่อชักจูงใจ (to persuade) โน้มน้าวใจ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวคิด ทศนคติ และความเชื่อ เป็นการให้ความบันเทิงใจ (to entertain) พร้อมทั้งเป็นการกระตุ้น (to Stimulate) เพื่อปลุกเร้าให้เกิดการตื่นตัวและเบิกบาน เพราะ นาฏการที่นำมาทดลองใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับ การรำ การเต้น การทำท่าทางหรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว สื่อสาระในเนื้อหา ทาน ศีล ภาวนา จัดเป็นการสื่อสารในลักษณะของการให้ความรู้รื่นเริงบันเทิงใจ อันจะส่งผลให้ผู้รับสารเกิดจินตนาการตามสาระของสารที่สื่อออกไป ทำให้เกิดความเพลิดเพลินกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เกิดความซาบซึ้งในคำสอนของพระพุทธองค์เกิดผลในการปรับเปลี่ยนทัศนคติ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ พฤติกรรม ย่อมเปลี่ยนแปลงตาม นั่นคือ ผู้คนในสังคมจะประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์อันจะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขโดยถ้วนหน้า ที่เน้นวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิงใจด้วยการสร้างอารมณ์ความรู้สึก (Affective Dimention) ให้ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Dimention) และชี้แนวทางปฏิบัติ (Cognative Dimention) แก่ผู้รับสาร เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง การวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักการทำงานตามวงจรเดมมิง (The Deming Cycle) มาใช้ในกระบวนการทำวิจัยตามขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน Plan การดำเนินการ Do การตรวจสอบ Check ตลอดถึงการปรับปรุงผลงาน Action ด้วยการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น ในการทำการวิจัยเพื่อให้ผลงานที่ออกมามีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

งานวิจัยนี้จึงใคร่ที่จะนำเสนอแนวคิด แนวทางและวิธีการต่าง ๆ ที่กล่าวมา ทำการสร้างนวัตกรรมทางการสื่อสารเชิงนาฏการเพื่อทดลองใช้ในการเผยแผ่พุทธพจน์สู่คนรุ่นใหม่ อันจะเป็นการอนุรักษ์และจรรโลงพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติของไทยไว้ให้คงอยู่สืบไปชั่วลูกชั่วหลานได้อย่างยั่งยืน

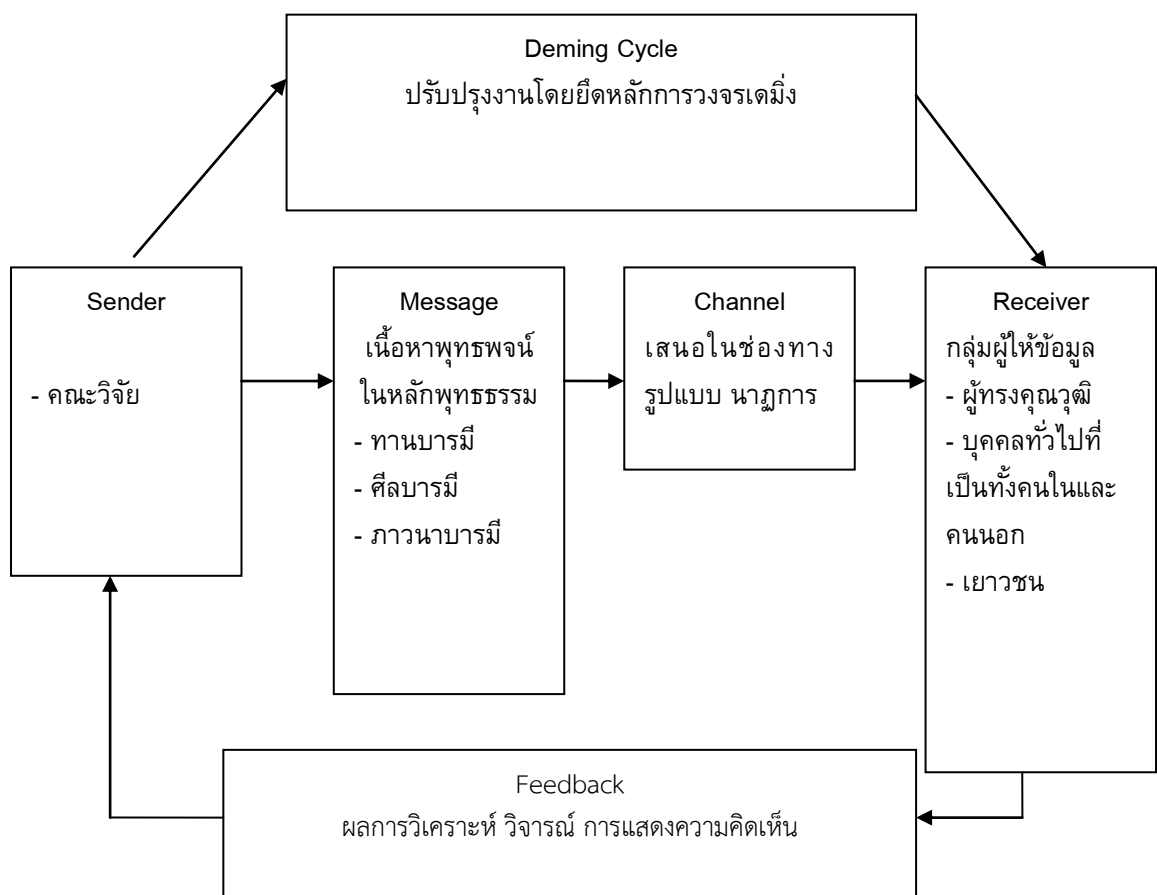
¹พระมหาประสิทธิ์ อุดมจิตโต, สดับธรรม ธรรมฉบับเร่งรัด, ม.ป.ท., หน้า 35.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมที่นำพุทธวจนะเรื่อง ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเป็นธรรมของผู้ครองเรือน มาสร้างเป็นนวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการ
2. นวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการที่สร้างขึ้น ผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนออย่างไร
3. นวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้ในการเผยแผ่พุทธพจน์ของพระพุทธองค์ได้หรือไม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษา เพื่อให้ตอบคำถามวิจัยที่ว่า การสื่อสารด้านนาฏการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พุทธพจน์ได้หรือไม่และควรนำเสนอรูปแบบใด จึงจะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายได้เท่าทัน การกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา จึงได้กำหนดขึ้นตามองค์ประกอบของการสื่อสารและได้ทำการประยุกต์วงจรเดมมิง (Deming Cycle) มาใช้ในกระบวนการวิจัย ดังนี้



ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ด้วยการทำการวิจัยครั้งนี้ต้องการใช้การสื่อสารเชิงนาฏการหุ่นเสริมการเผยแพร่พุทธพจน์ของพระพุทธองค์เพื่อตอบคำถามที่ว่า การใช้การสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแพร่พุทธพจน์ได้หรือไม่และควรทำในรูปแบบใดจึงจะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงเป็นการใช้ชุดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการประกอบคำถามแบบไม่มีโครงสร้าง คือ วางคำถามไว้กว้าง ๆ พอให้ได้ข้อคิดเห็นจากการวิเคราะห์ วิเคราะห์ และวิพากษ์ ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และอธิบายตามความเป็นจริงที่ปรากฏเท่านั้น ดังนี้

1. ชุดนวัตกรรมการสื่อสาร 2 ชุด คือ

1) บทละครเรื่อง ผลิตินสังส์แห่งทาน

2) บทบรรยาย (Script) วิดีทัศน์ ประกอบแสง เสียง เรื่อง ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์

2. คำถามที่วางไว้กว้าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นจากการ วิพากษ์ วิเคราะห์และวิจารณ์จากกลุ่ม

ตัวอย่างเพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอธิบายตามความจริง โดยจำแนกคำถามตามลักษณะผู้ตอบ ดังนี้

1) คำถามสำหรับพระเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิ

(1) เนื้อหาจากพุทธวจนะ เรื่อง ทาน คีล ภาวนา สำหรับผู้ครองเรือนที่นำมาสร้างเป็นสื่อวีดิทัศน์เนื้อหามีความถูกต้องหรือไม่

(2) เนื้อหาจากพุทธวจนะ เรื่อง ทาน คีล ภาวนา สำหรับผู้ครองเรือนที่นำมาสร้างเป็นสื่อวีดิทัศน์ เหมาะสมหรือไม่และมีข้อดีข้อเสียอย่างไร

(3) ขอให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทละครเรื่องทานานินสังส์

2) คำถามสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์

(1) การนำพุทธวจนะ เรื่อง ทาน คีล ภาวนา ที่นำมาสร้างเป็นสื่อในการสื่อสารเชิงนาฏการเหมาะสมหรือไม่ มีข้อดีข้อเสียอย่างไร

(2) ควรนำเสนอแนวใดจึงจะเข้าถึงเยาวชน

(3) ควรนำเสนอแนวใดจึงจะเข้าถึงผู้คนในสังคม

(4) ให้วิเคราะห์ภาพรวมหลังจากดูวีดิทัศน์

3) คำถามสำหรับบุคคลทั่วไปที่เป็นทั้งคนในและคนนอก

(1) สื่อวีดิทัศน์เสนอเรื่องอะไร

(2) แต่ละตอนในสื่อวีดิทัศน์กล่าวถึงเรื่องอะไร

(3) การเผยแพร่พุทธพจน์ นอกจากสร้างเป็นวีดิทัศน์แล้วควรทำวิธีใด

(4) เหมาะสมหรือไม่ที่นำพุทธพจน์มาเผยแพร่เป็นสื่อวีดิทัศน์เชิงนาฏการ

(5) ให้วิเคราะห์ภาพรวมหลังจากดูวีดิทัศน์

4) คำถามสำหรับเยาวชน

เป็นการใช้คำถามโดยรวมว่า วีดิทัศน์ที่ให้ออกคือเรื่องอะไรและให้แสดงความคิดเห็นหลังจากชมวีดิทัศน์

ในงานวิจัยนี้ ไม่ได้ทำการตั้งเกณฑ์การวัดคำตอบของคำถามเพราะเป็นการวิจัยที่ต้องการทราบข้อคิดเห็นของผู้ตอบคำถามว่าในที่สุดแล้ว ผลงานที่เป็นนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นสามารถใช้ในการเผยแพร่พุทธพจน์ได้หรือไม่ ควรทำอย่างไร และข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากความคิดเห็นของผู้ตอบคำถามจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ต้องการสร้างสร้งงานแนวเดียวกัน นำไปปรับใช้กับงานของเขาเหล่านั้นต่อไป

การรวบรวมข้อมูล

ด้วยการวิจัยครั้งนี้มุ่งที่ตัวเนื้อหาสาระของสารและวิธีการสื่อสารเพื่อให้ทราบถึงความถูกต้อง และความเหมาะสม การเก็บข้อมูลจึงได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. การทำการวิเคราะห์ วิจัยและวิพากษ์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 กลุ่ม

การทำการวิพากษ์ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นการเก็บข้อมูลด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

- 1) ขอความเมตตาจิตจากพระเถระผู้ทรงภูมิรู้ ให้ทำการวิเคราะห์ วิจัย และวิพากษ์
- 2) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏกรรมการทำการวิเคราะห์ วิจัย และวิพากษ์

2. การเก็บข้อมูลจากบุคคลทั่วไป

การเก็บข้อมูลจากบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นผู้รับสารทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบอุบัติเหตุ (Accident Sampling) โดยได้ทำการสุ่มเลือกจากผู้ชมตามกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นในการวิจารณ์ตามหัวข้อที่วางไว้คร่าว ๆ

- 1) คนใน (พระ)
- 2) คนนอก (คนทั่วไป)

3. เก็บข้อมูลจากเยาวชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ด้วยการทำการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่นำหลักการปรับปรุงงานแบบต่อเนื่องจากแนวคิดวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์งานวิจัยจึงเกิดขึ้นเป็นกระบวนการในขณะที่ทำการปฏิบัติการตั้งแต่

- ขั้นการวางแผน Plan
- ขั้นลงมือปฏิบัติ Do
- ขั้นตรวจสอบผลงาน Check
- ขั้นปรับปรุงงาน Action

โดยกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับกระบวนการแนวทางการวิจัยกระทั่งถึงการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ วิจัย และวิพากษ์ และการแสดงความคิดเห็น มาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทั้งข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลทั่วไป ว่าเนื้อหาตรงตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือไม่ และเหมาะสมหรือไม่ในการนำพระธรรมคำสอนออกเผยแผ่ด้วยสื่อเชิงนาฏการ เมื่อดูนาฏการแล้วมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระของนาฏการอย่างไร การนำเสนอน่าสนใจหรือไม่ ควรนำเสนอแนวใดจึงจะเข้าถึง

กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม ได้อะไรจากการชมนาฏการครั้งนี้ และมีข้อเสนอแนะในการเผยแพร่พุทธพจน์ให้เข้าถึงคนทั่วไปในยุคปัจจุบันอย่างไร แล้วนำมาจัดลำดับเนื้อหาและเสนอตามความเป็นจริงของข้อมูล

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงนาฏการในการเผยแพร่พุทธพจน์สรุปผลได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สรุปข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ

1. สรุปข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา

ข้อคิดเห็นของพระคุณเจ้าแต่ละท่านขึ้นอยู่กับภูมิหลังของพระคุณเจ้าที่ท่านได้สัมผัสกับงานลักษณะนี้และความถนัดของแต่ละท่าน พระคุณเจ้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพิจารณาว่าต้องให้แบบค่ายในการนำเสนอ พระคุณเจ้าที่มีความถนัดด้านการแสดงให้ข้อคิดเห็นว่าการนำเสนอแม้จะไม่ถูกต้องตามแบบดั้งเดิมที่ปรากฏในตำนานแต่เป็นการประยุกต์เพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนในการเผยแพร่พุทธพจน์และเป็นการรักษาสื่อพื้นบ้านให้คงอยู่ได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสามารถหลอมรวมแนวคิด ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

- 1.1 สามารถนำการสื่อสารเชิงนาฏการมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พุทธพจน์ได้
- 1.2 การนำเรื่องราวที่อ้างอิงจากอรรถกถาธรรมบทต้องรักษาลักษณะพระธรรมคำสอนที่เป็นพุทธพจน์ โดยไม่ให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขกระทั่งนำไปสู่ความเป็นสัทธรรมปฏิรูป อันจะก่อให้เกิดความเสื่อมได้
- 1.3 การพิมพ์พุทธพจน์ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบพิมพ์ให้ถูกต้องตามหลักภาษาบาลี
- 1.4 การผลิตสื่อวีดิทัศน์จะทำให้ผู้รับได้ย่นทั้งเสียงและได้เห็นทั้งภาพ ทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาของสื่อมากขึ้น แต่ในวีดิทัศน์เรื่องนี้ควรปรับปรุงให้ระบบภาพและระบบเสียงมีความลงตัวตามหลักการทางศิลปการแสดง
- 1.5 ควรจะหาวิธีการต่าง ๆ ในการผลิตสื่อเพื่อให้เข้าถึงผู้รับได้อย่างทั่วถึง เช่น การแปลภาษามือสำหรับผู้พิการทางหูหรือทำตัวอักษรวิ่งเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาที่นำเสนอเป็นร้อยกรองได้ดียิ่งขึ้น
- 1.6 การนำหลักพุทธธรรมเสนอผ่านสื่อนาฏการ ทำให้รสของวรรณกรรมมีความสุนทรีย์ยิ่งขึ้น แต่หากไม่มีการคัดกรองและวิเคราะห์ให้ดี อาจเป็นสาเหตุให้ลุ่มหลงในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส การรับสารของผู้รับสารจะไม่สามารถพัฒนาจิตใจได้จะทำให้ผลของการสื่อสารไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2 ข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏการ เป็นดังนี้

การนำพุทธวจนะมาจัดทำเป็นการสื่อสารเชิงนาฏการดูเหมาะสมเพราะเป็นนวัตกรรมที่แปลกใหม่เป็นการนำนาฏการเข้าสู่ผู้ชม อันจะส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปะด้านนาฏการให้คงอยู่ได้อีกวิธีหนึ่ง ผู้แสดงในวีดิทัศน์เป็นผู้ที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านนาฏศิลป์เป็นอย่างดี ทำให้ผู้ชมเพลิดเพลินไปกับลีลาท่าร่าอันสวยงามของผู้แสดง แต่ในวีดิทัศน์ชุดนี้ใช้ถ้อยคำที่มีทำนองมาก เนื้อหาจึงสั้นน้อยและใช้เวลานานเกินไป ทำให้น่าเบื่อและการนำเสนอในรูปแบบนาฏการผู้ชมต้องมีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ ต้องทำความเข้าใจในภาษาท่าทางและลีลาท่าทางนาฏศิลป์การชมจึงจะได้รรถรสและเกิดความสุนทรีย์ สำหรับวิธีการที่จะนำธรรมะเข้าสู่เยาวชนควรนำเสนอแนวที่มีความสนุกสนานและควรนำเสนอให้ตรงประเด็น ไม่ซับซ้อนสื่อที่เยาวชนสนใจคือการ์ตูนและมีข้อเสนอแนะว่าธรรมะแนวนี้อาจเข้าถึงเยาวชนค่อนข้างยาก

ก็ควรที่จะทำเพราะนอกจากจะทำให้เยาวชนซึมซับในธรรมแล้วยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยร่วมด้วย และควรนำนักพูดที่เก่ง ๆ มีดีคำคมและมีบุคลิกที่เป็นไปตามวัยที่เยาวชนชื่นชอบมาสลับในการนำเสนอ แต่ละตอน การที่จะทำให้ธรรมะเข้าถึงคนในสังคม ควรนำเสนอในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนและควรนำเสนอผ่านสื่อ ที่เป็นที่รู้จัก อาทิ บทบาทสมมุติ (คล้ายสื่อละคร) ภาพเคลื่อนไหวแอนิเมชัน (animation) เป็นต้น และควรเสนอช่วงสั้น ๆ เน้นเฉพาะช่วง/ตอนที่สำคัญ เพราะบุคคลทั่วไปอาจจะไม่เข้าใจภาษาท่าทางและการร่ายรำตามบททางนาฏศิลป์ การนำธรรมะเสนอในรูปแบบนี้ควรเสนอในกลุ่มคนที่มีความรู้ มีความชื่นชอบในศิลปะการแสดงแบบไทย และข้อคิดหลังการชมวิดิทัศน์ ให้ข้อคิดว่าการนำเสนอในรูปแบบที่เป็นการรำเป็นช่วงที่มีรายละเอียดของเนื้อหา มีลีลาทำรำนานเกินไปอาจทำให้ความสนใจลดลง

กลุ่มที่ 2 สรุปข้อคิดเห็นจากบุคคลทั่วไป (คนในและคนนอก)

2.1 ข้อคิดเห็นจากบุคคลที่เป็นคนใน (พระนิสิต) ให้ข้อคิดเห็นว่าการนำธรรมะของพระพุทธองค์สร้างเป็นสื่อวิดิทัศน์ จะทำให้คนเข้าใจอันสคัญของการทำทาน การรักษาศีล และการฝึกภาวนามากขึ้น การขับเสภาควรตัดออกและให้เพิ่มเวลาการฝึกภาวนา เป็น 5-7 นาที ควรมีการสอดแทรกสิ่งที่ทำให้เกิดความสนุกสนาน ผู้ชมจะได้ไม่เบื่อ และพระนิสิตมีความเห็นว่าการบวช การปฏิบัติธรรม การฟังธรรม การสวดมนต์ การรักษาศีล ก็เป็นการเผยแผ่พุทธพจน์ด้วยเช่นกัน

2.2 ข้อคิดเห็นจากคนนอก (คือบุคคลทั่วไป) บุคคลทั่วไปรับทราบว่าธรรมะทั้ง 3 ข้อที่เสนอในวิดิทัศน์เป็นสิ่งที่ดีมาสำหรับการดำรงชีวิต และมีความเข้าใจตรงกันว่า ตอนที่ 1 นำเสนอเรื่องทานบารมี โดยการขับเสภา ประกอบการร่ายรำ ตอนที่ 2 นำเสนอเรื่องศีลบารมี เป็นการร่ายรำประกอบบทกลอน และตอนที่ 3 เป็นการให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมด้วยการให้ฝึกวิธีปฏิบัติภาวนาแบบง่าย ๆ และได้แสดงความคิดเห็นว่างานลักษณะนี้เป็นเผยแผ่พุทธพจน์รูปแบบใหม่ แต่งานลักษณะนี้ยากแก่การเข้าใจเพราะเป็นการนำเสนอที่เป็นศิลปะชั้นสูง อาจทำให้สื่อชนิดนี้จำกัดเฉพาะกลุ่ม และให้ข้อเสนอแนะว่าควรนำธรรมะของพระพุทธองค์ผลิตเป็นสื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก แล้วนำเข้าบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษา

กลุ่มที่ 3 สรุปข้อคิดเห็นจากเยาวชน

เยาวชนโดยรวมไม่ค่อยทราบงานเสนอในวิดิทัศน์ที่แท้จริงเป็นเรื่องอะไร ในมุมมองของเยาวชนคิดถึงเรื่องความสนุกสนานความเร้าใจชวนติดตามมากกว่าเรื่องของเนื้อหา มีข้อคิดเห็นร่วมของเยาวชนอยู่ที่ว่าควรนำพุทธพจน์สร้างเป็นการ์ตูน อนิเมชัน (Animation) จะทำให้เกิดความสนุกสนานน่าติดตามและเข้าใจได้ง่ายกว่า สื่อลักษณะนี้จึงไม่เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน

อภิปรายผลการวิจัย

ด้วยงานวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องของนาฏการอันเป็นเรื่องของศิลปะ ความหมายของศิลปะในที่นี้ คือการแสดงออกเป็นตัวอักษร สี เสียง และท่าทางการเคลื่อนไหวที่ส่งผลให้ผู้ชม ผู้ฟัง บังเกิดความรู้สึกในอารมณ์ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าศิลปะที่แสดงออกนั้น เป็นรูปแบบศิลปะระดับใดสำหรับผู้ชมประเภทใด ด้วยเหตุนี้สิ่งที่อยู่ในเนื้อหาของสื่อที่นำเสนอในงานวิจัยครั้งนี้จึงสามารถพิจารณาได้ในหลายแง่มุมอาจจะดูให้เป็นวิชาการ อาจจะดูให้ออกมาเป็นงานศิลปะ หรือดูในแง่ของศีลธรรม ย่อมขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ดู การที่จะมีผู้ใดดูแล้วรู้แจ้งหมดคงไม่ได้ เพราะสิ่งที่ได้หรือเข้าใจได้ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งนั้นแสดงออกมาตามหน้าที่ ตามบริบท และ

ตามกาลเวลาได้อย่างไรเท่านั้น ดังคำกล่าวของท่านศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ที่กล่าวไว้ว่า “เมื่อสมัยก่อนเห็นเป็นอย่างหนึ่งว่าถูก มาในสมัยนี้เห็นเป็นอีกอย่างหนึ่งว่าโน้นผิดนี่ถูก ต่อไปกาลข้างหน้าใครจะรู้ได้ว่าอย่างที่เป็นอยู่นี้ผิดที่ถูกจะต้องเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งไม่เหมือนกับทุกวันนี้”²

ผลจากการ วิเคราะห์ วิจารณ์ วิพากษ์ และการแสดงข้อคิดเห็นที่ได้จากการวิจัยขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละท่านที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิหลังและความเป็นตัวตนของแต่ละท่านและผลของการทำการวิจัยพอที่จะตอบโจทย์ที่ตั้งไว้ว่า การสื่อสารด้านนาฏกรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พุทธพจน์ได้หรือไม่ คำตอบคือ ได้ เพราะเป็นมิติใหม่ทำให้ผู้รับสารได้เห็นทั้งภาพและได้ยินทั้งเสียง แต่ต้องปรับปรุงคุณภาพของงานและปรับปรุงการนำเสนอให้กระชับ ไม่เยิ่นเย้อ และคำถามที่ว่า ควรเสนอสารรูปแบบใดจึงจะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย คำตอบ คือ ควรนำนาฏกรรมที่เข้าใจง่ายมานำเสนอและควรพัฒนาสื่อด้านนาฏกรรมให้เหมาะสมกับคนที่วัยต่างกัน และภูมิหลังที่ต่างกันของผู้ รับสาร ตามแบบจำลองทฤษฎีองค์ประกอบของการสื่อสารของ เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) ที่ว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสาร ต้องมีกรอบประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการสื่อสารในด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านทัศนคติ และต้องมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ จะต้องมีการวิเคราะห์ผู้รับสารเพื่อที่จะได้วางแผนนำเสนอที่พัฒนาได้ไปใช้ในการสื่อสารได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้งานวิจัยเกิดประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ได้พบปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นมากมาย จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำงานวิจัยในด้านสื่อนาฏกรรมควรที่จะคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

1. การทำการวิจัยด้านนาฏกรรมต้องศึกษาศักยภาพของพื้นที่ว่างานวิจัยที่จะทำมีองค์ประกอบที่ทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จได้หรือไม่ไม่ว่าจะเป็นนักดนตรี นักร้อง หรือนักแสดง มีความสามารถเพียงพอหรือไม่
2. ผู้เสนอหัวข้อวิจัยต้องคำนึงถึงการที่จะนำดนตรี แสง เสียงและผู้แสดงมาบูรณาการนำเสนอเนื้อหาตามที่ต้องการวิจัยต้องการอย่างลงตัวเป็นไปได้หรือไม่ เพราะการที่จะนำองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวมาบูรณาการให้ได้นั้นยากมากเว้นไว้แต่ว่าในองค์กรของผู้เสนอหัวข้อวิจัยมีปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวพร้อม ทั้งวงดนตรี เปียโน มีนักดนตรี และมีศิลปินผู้มีฝีมือจึงจะมีความเป็นไปได้
3. ผู้เสนอหัวข้อวิจัยต้องคิดงบประมาณให้เพียงพอที่จะทำให้งานวิจัยสำเร็จได้
4. การทำการวิจัยในการเผยแพร่พุทธพจน์ในรูปนาฏกรรมยากแก่การเข้าใจสำหรับผู้ชมโดยทั่วไป ดังนั้นหากมีผู้ที่สนใจในการเผยแพร่พุทธพจน์แนวนี้ควรที่จะนำรูปแบบการแสดงที่ไม่เน้นกระบวนการทางนาฏศิลป์ไทยนำเสนอ เพื่อให้ง่ายแก่คนทั่วไปที่จะทำความเข้าใจและสามารถรับสุนทรียรสจากการแสดงได้
5. การทำสื่อเพื่อให้เข้าถึงเยาวชน ควรสร้างสื่อในรูปแบบการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) จะทำให้เยาวชนมีความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจและเข้าใจเนื้อหาที่นำเสนอได้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดแบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล ที่เน้นความสำคัญแก่ผู้รับสาร

²หนังสือรวมงานนิพนธ์ของ ศ.พระยาอนุมานราชธน (เสถียรโกเศศ) หมวดศิลปะและบันเทิง, หน้า 51.

6. ต้องทำการวิเคราะห์ผู้รับสาร ก่อนสร้างนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อให้สื่อที่ผลิตขึ้นใช้ได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่องานวิจัย

7. ในการทำการวิจัยเพื่อเผยแผ่พุทธพจน์ควรที่จะหาแนวทางและคิดค้นวิธีการ เพื่อถ่ายทอดพุทธพจน์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้คงอยู่และเข้าถึงผู้คนได้ในทุกยุคทุกสมัย

ในความเป็นจริงการสืบทอดพุทธพจน์ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีวิวัฒนาการมาตามยุคสมัยในลักษณะต่าง ๆ กันอยู่แล้วตั้งแต่เริ่มต้นจากการใช้สัญลักษณ์เสาหินอโศกในการเผยแผ่พุทธพจน์ในประเทศอินเดียต่อมาจึงวิวัฒนาการเป็นตัวอักษร เริ่มจากการจารึกอักษรบนใบลานในประเทศอาฟกานิสถาน และการจารึกอักษรบนแผ่นศิลาจารึกในประเทศไทย การเผยแผ่พุทธพจน์ด้วยตัวอักษรในประเทศไทยมีพัฒนาการจากแผ่นศิลาจารึกสู่การบันทึกตัวอักษรเป็นรูปเล่มในพระไตรปิฎก กระทั่งถึงภาวะปัจจุบันที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี (Technology) พุทธพจน์ได้รับการสืบทอดลงบนแผ่นดิจิทัล (Digital) ดังที่ปรากฏกันอยู่แพร่หลายในขณะนี้ เป็นเพราะว่าพุทธพจน์ของพระพุทธรองค์เป็นอภิลิขิต คือ ถูกต้องตรงจริงเป็นธรรมที่ให้ผลได้ไม่จำกัดเวลา นั่นคือเป็นพระธรรมคำสอนที่คงอยู่ได้ทุกยุคทุกสมัย เป็น**สนธิธิโก** เป็นธรรมที่บุคคลพึงเห็นได้โดยตนเอง เป็น**เอหิปัสสโก** เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู คือ ต้องชักชวนกันมาฟัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เป็น**โอปนยโก** เป็นธรรมที่ควรน้อมมาใส่ใจเพราะเป็นธรรมที่ชี้ให้เห็นตามความจริง ที่ถูกต้องควรยึดถือปฏิบัติ จึงสมควรที่ผู้คนควรที่จะศึกษาให้เป็นທີ່ประจักษ์และน้อมนำยึดถือปฏิบัติเป็น**ปัจจุตต** **เวทิตัพโพ** **วิญญูติ** เป็นสิ่งที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน ดังที่กล่าวไว้ในวิดีตคณว่าเป็นสิ่งพึงรู้ได้เฉพาะผู้ปฏิบัติเท่านั้น

หลักธรรมที่กล่าวมาถ้าบุคคลที่มากไปด้วยอภิชฌา มีกามราคะกล้ำ มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจไปในทางประทุษร้าย มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตใจไม่เป็นสมาธิแกว่งไปแกว่งมาไม่สำรวจอินทรีย์ บุคคลผู้นั้นจะดำรงชีพด้วยความทวนทวน จะนั้นผู้ครองเรือนจึงควรปฏิบัติตนให้อยู่ในธรรมที่ง่ายต่อการปฏิบัติ คือ การทำทาน การรักษาศีล การฝึกภาวนา ที่ต้องทำให้ถูกต้องตามหลักปฏิบัติและต้องทำให้อยู่ในความพอดี จึงจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเยือกเย็น และความสุขก็จะพลอยบังเกิดขึ้นในตนเองในครอบครัว และจะขยายไปสู่สังคมโดยรวม ฉะนั้นจึงควรหาวิธีเผยแผ่พุทธพจน์เพื่อให้เข้าถึงผู้คนทุกยุคทุกสมัยให้เหมาะสมกับความเป็น “อภิลิขิต” คือ ความตรง จริงและไม่จำกัดเวลา ซึ่งเป็นพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ไม่ขึ้นกับการเวลาอันเป็นความจริงแท้ทุกยุคทุกสมัย

เอกสารอ้างอิง

พระมหาประสิทธิ์ อุตฺตมจิตโต, **สัจธรรม ธรรมฉบับเร่งรัด**, ม.ป.ท.

หนังสือรวมงานนิพนธ์ของ ศ.พระยาอนุมานราชธน (เสถียรโกเศศ) หมวดศิลปและบันเทิง, หน้า 51.

**การจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง ACTIVE LEARNING ร่วมกับแนวคิดจิตต
ปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้
ของนักศึกษาครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์**

**THE LEARNING MANAGEMENT BASED ON ACTIVE LEARNING WITH THE
CONTEMPLATIVE EDUCATION TO ENHANCE INSTRUCTIONAL DESIGN
ABILITY OF STUDENT TEACHERS FACULTY OF EDUCATION,
RATTANAKOSIN RAJABHAT UNIVERSITY GROUP**

บุญฤดี อุดมผล*

Boonrudee Udomphol

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู 2) ออกแบบและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู 3) ทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย และพัฒนา มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 พัฒนาการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3การทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผล กลุ่มตัวอย่างใน ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 25 คน โดยใช้วิธีการสุ่มหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) คู่มือการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 2) แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3) แบบประเมินความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 4) แบบประเมินความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ 5) แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 6)แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และการวิเคราะห์เนื้อหา

* อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นครู โดยทุกฝ่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยผลิต และ ผู้ใช้บัณฑิตครู เห็นความสำคัญในการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของ นักศึกษาครู

2. ผลการพัฒนาได้กระบวนกรจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) ขั้นตอนออกแบบและพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นตอนเสริมสร้างประสบการณ์ 4) ขั้นตอนสะท้อนข้อมูลหลังการ ใช้การจัดการเรียนรู้ และขั้นตอนการนำกระบวนกรจัดการเรียนรู้ไปใช้ในห้องเรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จุดประกายยั่วความคิด 2) ร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ทดลองปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ 4) สะท้อนคิด 5) สรุปการเรียนรู้เชื่อมโยงความคิด 6) ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้

3. ประสิทธิภาพของกระบวนกรจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิด การศึกษาผ่านการเรียนรู้และ จิตตปัญญาศึกษา พบว่าหลังการทดลองใช้กระบวนกรจัดการเรียนรู้ ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่พัฒนาขึ้น 1) นักศึกษาครูมีความสามารถ ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2) นักศึกษาครู มีคุณลักษณะความเป็นครู ตระหนักรู้ในตนเองทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีทักษะการแก้ปัญหา สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนกรจัดการเรียนรู้ตาม แนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: จิตตปัญญาศึกษา, ออกแบบการจัดการเรียนรู้, นักศึกษาครู, มหาวิทยาลัยราชภัฏ,รัตนโกสินทร์

ABSTRACT

The purposes of this research were to study and analyze the foundation on developing organization to enhance instructional design ability of student teachers, to design and development learning process, to implement a organization based on Active learning and the Contemplative Education, and evaluate the effectiveness of this learning process, employing the R&D research method .in the process of implementing in the classroom, The research was divided into 4 steps: analyzing the foundation; developing the process of learning; implementing the process of learning; evaluating the process of learning. The sample of this study were 25 forth year student teachers, in General Science Education program, the faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University. The research instruments were 1) the teachers' manual and lesson plans 1) evaluation form for varied and systematically instructional design ability, 2) evaluation form for lesson plan writing ability, 3) evaluation form for organization learning activities ability, and evaluation form of students'

satisfaction toward the learninn prosess. The data were analyzed by using arithmetic means, percentage, standard deviation, t-test dependent and content analysis.

The research finding were as follows:

1. The foundation analysis results were crucial as they would be used to develop students' instructional design ability, mercifulness, pubic-mindedness, and problem solving.

2. The developed learning process organization, based on Active Learning and the Contemplative Education,consisted of 4 steps: Analysis of foundation;design and delopment; construction of experience; and reflection. The learning process implementation in the classroom consisted of 6 steps 1) spark provocative ideas. 2) planing a lesson plan. 3) microteaching. 4) Reflecting with instructor and other students teachers. 5) Summary of learning. 6) revising the lesson plans

3. After implementing the developed learning process organization, instructional design ability of student teachers were significantly higher than this before learning by using developed learning process organization at .05 level of significantly. In adding, student teacher have developed the ability to problem solving, and work together. Therefore, the learning process is based on Active Learning Learning Study Approach and the Contemplative Education was qualified to enhance instructional design ability of student teachers

Keywords: Active Learning, Contemplative Education, instructional design ability, student teachers, Rajabhat University

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 มียุทธศาสตร์สำคัญในเรื่องการยกระดับการผลิตครูให้มีคุณภาพ และการศึกษารายงานการประชุมสัมมนาเพื่อพิจารณารายงานการวิจัยเรื่อง นโยบายการผลิตและพัฒนาครู¹ พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับระบบการผลิตครูที่ทั่วโลกกำลังประสบอยู่หลายประการ และปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ปัญหาเกี่ยวเนื่องมาจากระบบการผลิตครู ได้แก่ หลักสูตรการฝึกหัดครูมีข้อบกพร่อง เช่น หลักสูตรขาดการพัฒนาให้มีความเชื่อมโยงกับบริบทของแต่ละภูมิภาค หลักสูตรยังขาดการเน้นให้นักศึกษาครูมีความสามารถในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และประการสำคัญเนื้อหาของทฤษฎีไม่มีความสัมพันธ์กับภาคปฏิบัติการเรียนการสอน วิชาชีพครูเน้นภาคทฤษฎี โดยให้ความสำคัญกับวิชาสร้างเสริมประสบการณ์การฝึกสอนน้อย ตัวอย่างครูนิเทศการฝึกสอนไม่สามารถเป็นแบบอย่างแก่นักศึกษา ครูจึงนิเทศการสอนแบบเดิม ๆ ที่ขาดการพัฒนา ทำให้นักศึกษาครูได้รับรูปแบบเดิม และไม่ใส่ใจในการสร้างและใช้นวัตกรรมทางการสอนใหม่ ๆ นักศึกษาครูขาดการเรียนรู้ให้มีความสามารถในการสอน

¹ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา แห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ฉบับสรุป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ในบริบทที่หลากหลายการผลิตนักศึกษาครูเน้นด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพ และไม่ตรงความต้องการเพราะขาดความเชื่อมโยงและการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยใช้ครู

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะให้การศึกษาเป็นกลไกนำไปสู่คุณภาพคนของประเทศได้ ดังนั้นปัญหาเกี่ยวกับครูและวิชาชีพครูจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาโดยเร่งด่วน เพื่อให้การศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพครูได้สมตามเจตารมณ์ที่ตั้งไว้ ความต้องการจำเป็นจึงต้องสมควรที่จะสร้างสรรค์ครูรุ่นใหม่ที่ยอมรับสามารถแสดงพันธกิจ ทิศทางของตนเองได้อย่างเต็มที่และสมบทบาทด้วยคุณลักษณะครูที่มีมาตรฐาน นั่นคือการสร้างสรรค์คุณลักษณะครูรุ่นใหม่ที่เป็นมืออาชีพและสร้างสรรค์หลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่มีเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ และการฝึกหัดที่เข้มข้นมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาครูให้มีความรู้ ทักษะและภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นครูมืออาชีพ

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้ในสถาบันผลิตครูเป็นกลไกสำคัญยิ่งในการสร้างบัณฑิตครูให้เป็นคนดี คนดี และครูที่ใช้ปัญญาความสามารถตามที่กำหนดไว้ในเจตนารมณ์ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ควรเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ได้บัณฑิตครู ที่มีลักษณะดังนี้คือ ด้านสติปัญญา มีความคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล สามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างดี ด้านจิตใจ มีนิสัย ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างของศิษย์และผู้อื่นได้ มีศรัทธาในการเป็นครู มีจรรยาบรรณ แห่งวิชาชีพครู ด้านร่างกาย มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และแข็งแรง สามารถที่จะดำรงตนให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและเทคโนโลยี ด้านสังคม มีโลกทัศน์ก้าวไกล สามารถประสานสัมพันธ์และปรับตัวเข้ากับชุมชนที่ต้องปฏิบัติการได้ มีความตระหนักและรับผิดชอบต่อสังคม ด้านอาชีพ มีความรู้อย่าง ลุ่มลึกในวิชาที่สอน สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคมของศิษย์ คือ สามารถสร้างและเลือกใช้เครื่องมือการวัดผล ตลอดจนประเมินผลการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม² ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจากการตอบแบบสอบถามของนักศึกษาครูที่เกี่ยวกับการรับรู้ ความสามารถทางการสอนของตนเอง โดยกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2560 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทารวมจำนวน 60 คน จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาครูประสบปัญหาด้านการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การคิดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน การเรียงลำดับขั้นตอนการสอน การถ่ายทอดความรู้ ความไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ไม่มีเทคนิค ทักษะการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ปัญหาการทำสื่อ/ การใช้สื่อการสอน การสอนจริงในชั้นเรียนไม่เป็นไปตามแผนการสอน เป็นต้น

ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นไปในแนวทางเดียวกับข้อมูลจากประสบการณ์การสอน รายวิชาการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ รายวิชาการออกแบบการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษาและการเป็นอาจารย์นิเทศนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ระหว่างปีการศึกษา 2550-2560 จากการสังเกตการทดลองสอนในสถานศึกษาและสอบถามนักศึกษาทำให้พบว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่จะมีความวิตกกังวล ก่อนการออกฝึกสอนว่าตนเองไม่มีความสามารถเพียงพอ ไม่สามารถสอนได้ ทั้งในส่วนความรู้ในสาขาวิชาที่ตนเรียนและความมั่นใจ ในตนเองขณะทำการสอน รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรม

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.2551.

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสอน ทั้งด้านการเตรียมการสอน การเขียนแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะการใช้วิธีการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ อย่างหลากหลาย และการวัดและประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้แต่ละครั้ง

จากการได้ศึกษาจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้ดังกล่าว มีความเป็นไปได้ในการนำมาใช้เพื่อพัฒนาความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาครูได้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาแล้วนำมาใช้ในการสร้างประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนของนักศึกษาครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู
2. ออกแบบและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู
3. ทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา ชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 25 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย

ขอบเขตด้านเวลา

การดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม 2560 – สิงหาคม 2561 โดยใช้เวลาเก็บข้อมูล 10 สัปดาห์ เพื่อให้ผลการวิจัยครอบคลุมวัตถุประสงค์และสะดวกต่อการติดตามคุณภาพ การดำเนินการวิจัยจึงแบ่งเป็น 4 ระยะ โดยมีขอบเขตการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูโดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาและสภาพปัญหาในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูได้ข้อมูลสภาพและปัญหาในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู
2. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิด การศึกษาผ่านการเรียนรู้และ จิตตปัญญาศึกษา โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิด หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการ เรียนรู้ตามแนวทางActive Learning และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้สาระสำคัญของแนวคิด กระบวนการ จัดการเรียนรู้ ขั้นตอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้

2. พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learning และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ฉบับร่างและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อนำข้อเสนอแนะมาเป็นแนวทางในการ ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาฉบับร่าง มีดังนี้ 1) หลักการของกระบวนการจัดการเรียนรู้ 2)วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ 3) เนื้อหาของ การเรียนรู้ 4)ขั้นตอนการเรียนรู้ และ5)การประเมินการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิด การศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา ดำเนินการดังนี้

1. กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และเตรียมการทดลองใช้กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตาม แนวทาง Active Learning แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2. พัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้เครื่องมือที่ใช้ใน การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ คู่มือ แผนการจัดการเรียนรู้แบบประเมินความสามารถในการออกแบบการ จัดการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบบันทึกภาคสนาม และแบบบันทึก การสัมภาษณ์

3. การดำเนินการทดลองใช้กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learning ร่วมกับ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มี 2 ระยะ ได้แก่

3.1 ระยะที่1 นักศึกษาครูเรียนรู้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา

3.2 ระยะที่2 นักศึกษาครูดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตาม แนวทาง Active Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษาผ่านการเรียนรู้ในบริบท ของการทดลองสอนเป็นรายบุคคล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5. การประเมินการเรียนรู้จากการทดลองใช้กระบวนการการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลเพื่อนำมาตรวจสอบและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. คู่มือการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learningร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
2. แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learningร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

3. แบบประเมินความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้
4. แบบประเมินความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้
5. แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้
6. แบบประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ระยะการเตรียมการ (Preparing phase: P) ประกอบด้วย 1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษา 2) การให้ความรู้และการฝึกการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ระยะที่ 2 ระยะการวางแผน (Planning phase: P) ประกอบด้วย 1) การวางแผน การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมในการออกแบบการเรียนรู้ 2) การร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนรู้ 3)การสะท้อนผล

ระยะที่ 3 ระยะการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ (Coaching phase: C) ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1)จุดประกายยั่วความคิด 2)ร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้ 3)ทดลองปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ 4)สะท้อนผล โดยผู้สอนและเพื่อนนักศึกษา 5) สรุปการเรียนรู้เชื่อมร้อยความคิด 6) ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้บทเรียน

ระยะที่ 4 ระยะการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating phase: E) ประกอบด้วย 1) การประเมินผลก่อนการจัดการเรียนรู้ 2) การประเมินผลระหว่างการจัดการเรียนรู้ 3) การประเมินผลหลังสิ้นสุด 4) สรุปการเรียนรู้

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้และส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นครู โดยทุกฝ่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยผลิตและผู้ใช้บัณฑิตครู เห็นความสำคัญในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู

2. ผลการพัฒนาได้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน คือ 1)ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2)ขั้นออกแบบและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ 3) ขั้นเสริมสร้างประสบการณ์ 4)ขั้นสะท้อนข้อมูลหลังการใช้การจัดการเรียนรู้ และขั้นตอนการนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในห้องเรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จุดประกายยั่วความคิด 2) ร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้ 3) ทดลองปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ 4) สะท้อนคิด 5) สรุปการเรียนรู้เชื่อมร้อยความคิด 6) ปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้

3. ประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา พบว่าหลังการทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่พัฒนาขึ้น 1)นักศึกษาครูมีความสามารถในการ

ออกแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 2) นักศึกษาครูมีคุณลักษณะความเป็นครู ตระหนักรู้ในตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีทักษะการแก้ปัญหาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learningร่วมกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์ สามารถอภิปรายผล ดังนี้

นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่เรียนด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางActive Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา หลังการทดลองมีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล อินทร์ประสิทธิ์³ กล่าวว่า การศึกษาชั้นเรียน คือ นวัตกรรมในการพัฒนาวิชาชีพแนวทางหนึ่ง ที่กระทำโดยครูในโรงเรียนเอง โดยการที่ครูทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อย 4 กิจกรรม คือ พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้และสังเกตการจัดการเรียนรู้ สะท้อนผลชั้นเรียน และช่วยกันสรุปผลการเรียนรู้ของตนเอง การศึกษาชั้นเรียนเป็นนวัตกรรมในการพัฒนาวิชาชีพครูที่สามารถช่วยให้ครูพัฒนาตัวเอง และพัฒนานักเรียนไปพร้อมๆ กัน และยังสอดคล้องกับไมตรี อินทร์ประสิทธิ์⁴ ได้กล่าวว่าปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยติดกรอบหน้าที่ของครู ให้นั้นไปที่การสอนตามสาขาวิชาที่ขาดความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และการนำไปใช้แต่ลืมนำไปถึง ความสามารถในการแนะแนวทางการศึกษาให้กับเด็กและความต้องการของเด็ก ครูควรจะเป็นคนที่สอนแนวทางคุณธรรมจริยธรรมระบบวิธีการคิด การจัดการและการแก้ปัญหาให้กับเด็กมากกว่าการไปเน้นวิชาเดียว วิชาใดวิชาหนึ่ง มหาวิทยาลัยต้องผลิตครูที่มีกระบวนการคิดเพื่อพัฒนาให้เด็กเป็นคนที่มีความรู้ มีวินัย สามารถแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบผ่านนวัตกรรมจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดสำหรับทศวรรษที่ 21 ที่ใช้การเรียนที่ก่อแรงบันดาลใจ โดยมี “โจทย์ หรือ สถานการณ์ปัญหา” ที่ส่งเสริมผู้เรียน ให้ลองผิด ลองถูก จนสามารถสร้างความรู้ขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนเป็นเพียง ผู้สังเกตวิธีการแก้ไขปัญหของเด็กแทน แล้วจึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอดบทเรียนที่นำไปสู่การประมวล สังเคราะห์ สรุปความรู้ใหม่ร่วมกัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้ และ จิตตปัญญาศึกษาของนักศึกษาครู จึงต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรักและเอื้ออาทรต่อศิษย์และมีจิตวิญญาณความเป็นครู สอดคล้องกับ นฤมล เอนกวิทย์⁵ ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษา

³ นฤมล อินทร์ประสิทธิ์. การศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study): นวัตกรรมเพื่อพัฒนาครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.

⁴ ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. รายงานการสังเคราะห์การบริหารจัดการงานวิชาการในสถานศึกษาที่ใช้วัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach).ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2554.

⁵ นฤมล เอนกวิทย์. การพัฒนาหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล.วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.

สำหรับนักศึกษาพยาบาล กนกอร ดีบลาน⁶ ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวที่สอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และสมหมาย ปะบุตร⁷ ได้ศึกษาการสร้างกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งพบว่าพฤติกรรมของนักศึกษาและนักเรียนจะแสดงออกถึงการเห็นคุณค่า ภาควิชาในตนเองและผู้อื่น มนุษย์มีความเอื้ออาทร เอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อน นักเรียน คุณครู ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ นักการภารโรง ผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายสติปัญญา ลงมือปฏิบัติการ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แบบสะเต็มศึกษาส่งผลให้นักศึกษามีทักษะในการคิดและการทำงานร่วมกับผู้อื่นสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ของ นัสนิษฐ์ บือชา⁸ ศึกษาเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชีววิทยา ความสามารถในการแก้ปัญหา และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) มีคะแนนพัฒนาการร้อยละ 41.03 อยู่ในระดับต้นร้อยละ 30.77 อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 20.51 อยู่ในระดับสูง และร้อยละ 7.69 อยู่ในระดับสูงมาก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นสนับสนุนได้ว่านักศึกษาที่ได้รับ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิดการศึกษาผ่านการเรียนรู้และจิตตปัญญาศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning แนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีคุณภาพและสามารถพัฒนาความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาให้สูงขึ้น จึงควรให้มีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับ

⁶ กนกอร ดีบลาน. การใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.

⁷ สมหมาย ปะบุตร. การจัดการกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2559.

⁸ นัสนิษฐ์ บือชา. ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชีววิทยา ความสามารถในการแก้ปัญหาและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558.

นักศึกษาในชั้นปีอื่นๆ และฝึกอบรมให้นักศึกษาได้นำรูปแบบไปประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าควรมีการวางแผนและออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างละเอียดรอบคอบเพื่อสามารถพัฒนาความคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร ดีบลาน. การใช้กิจกรรมที่สอดแทรกแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.
- นฤมล เอนกวิทย์. การพัฒนาหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาสำหรับนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.
- นฤมล อินทร์ประสิทธิ์. การศึกษาชั้นเรียน(Lesson Study): นวัตกรรมเพื่อพัฒนาครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.
- นัสนรินทร์ ปือชา. ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชีววิทยา ความสามารถในการแก้ปัญหาและความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. รายงานการสังเคราะห์การบริหารจัดการงานวิชาการในสถานศึกษาที่ใช้ นวัตกรรมการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) และวิธีการแบบเปิด (Open Approach). ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, 2554.
- สมหมาย ปะบุตร. การจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2559.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด. 2551.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษา ในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา แห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ฉบับสรุป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2551.

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง: ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์

ACTIVE LEARNING BY THE STUDENTS OF 3rd YEAR STUDENTS IN
STUDENTS IN POLITICAL SCIENCE. FACULTY OF SOCIAL SCIENCES.
LAMPANG BUDDHIST COLLEGE. : WITH THORNDIKE'S
CONNECTIONISM THEORY

ธีระวัฒน์ แก้วลังกา*

Theerawat kaewlangka

ลินดา พัฒนพงษ์*

Linda Phattanapong

บทคัดย่อ

Active Learning เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐานพื้นฐาน 2 ประการคือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ 2) แต่ละบุคคลมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง แปลตามตัวก็คือเป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ หรือ การลงมือทำซึ่ง "ความรู้" ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องได้มีโอกาสลงมือกระทำมากกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้การเรียนรู้โดยการอ่าน, การเขียน, การโต้ตอบ, และการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์, การสังเคราะห์, และการประเมินค่าหากเปรียบเทียบความรู้เป็นกับข้าว อย่างหนึ่งแล้ว Active learning ก็คือ "วิธีการปรุง" กับข้าวชนิดนั้น ดังนั้นเพื่อให้ได้กับข้าวดังกล่าว เราต้องใช้วิธีการปรุงอันนี้แหละ แต่ว่ารสชาติจะออกมาอย่างไรก็ขึ้นกับประสบการณ์ความชำนาญ ของผู้ปรุงนั่นเอง (ส่วนหนึ่งจากผู้สอนให้ปรุงด้วย) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ในการนี้ ผู้สอนต้องลดบทบาทในการสอนและการให้ข้อความแก่ผู้เรียนโดยตรงลง แต่ไปเพิ่มกระบวนการและ กิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการจะทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น และอย่างหลากหลาย ไม่

* อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง

* อาจารย์ สาขาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จังหวัดลำปาง

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายกับเพื่อนๆ และการศึกษาจากของจริง ลงไปปฏิบัติในพื้นที่จริง

คำสำคัญ: การเรียนรู้, การปฏิบัติ, ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไคค์

ABSTRACT

Learning through practice or active learning is the learning process that learners are able to practice and use thinking process about what they have done It is the management of learning activities under two basic hypotheses 1) learning is the natural attempt of humans and 2) each individual tends to have different way of learning whereby the learners' role are changed from receivers to co-creators of knowledge. Active learning is a kind of instructional process through practicing and it helps the learners gain the knowledge through experience rather than only passively listening to the teachers. Learners learn by reading, writing, responding and analyzing problems. Moreover learners use high level thinking process such as analyzing, synthesizing and evaluating. Comparing the knowledge to a "dish", active learning is "cooking method" for that dish. Therefore to obtain that dish, we need to ensure that the learning process derives from the teachers' experience and the learning process is meaningful through the cooperation of the learners. The teachers have fewer roles to only focus on how to make learners enthusiastic by teacher's sharing of experiences, discussing with peers and practicing.

Keywords: active learning, practice, connectionism theory

บทนำ

การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติในปัจจุบัน ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายผ่านการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ในการนี้ ผู้สอนต้องลดบทบาทในการสอนและควรให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น การให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้ ความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า หรือสร้างสรรค์ สิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยการพูด การเขียน การอภิปรายการแลกเปลี่ยนความคิด ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น และทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วย จากการสังเกตนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตรมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ยังคงประสบกับปัญหาในด้านการเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แบบทบทวน

โดยผู้เรียน การเรียนรู้แบบใช้เกม การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด¹
โดยองค์ประกอบที่กล่าวมาเหล่านี้จะเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความสามารถในด้านการจัดการความคิด
ภาวะผู้นำ และสามารถนำไปมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการเรียนรู้ในรั้วมหาวิทยาลัย

การเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่ง ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงาน
เป็นกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือ
สนับสนุนซึ่งกันและกันและมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตนและส่วนรวมเพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จ
ตามเป้าหมายที่กำหนด ในอดีตการเรียนรู้แบบร่วมมือนั้นไม่ค่อยพบเห็นมากนักเพราะในบุคคลที่มีความรู้
ความเข้าใจที่แตกต่างกันออกไปนั้น ไม่ได้มีการจับกลุ่มแลกเปลี่ยนสิ่งเหล่านั้นต่อกันเพราะขาดความเข้าใจถึง
การเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างถ่องแท้ ซึ่งปัจจุบันสามารถพบเห็นการเรียนรู้แบบร่วมมือมากขึ้นเมื่อเทียบกับใน
อดีต สามารถเห็นได้ชัดเมื่อมีการสังเกตความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางบวกการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
และการใช้ทักษะระหว่างบุคคล และทักษะการทำงานกลุ่มย่อยในอนาคต การเรียนรู้แบบร่วมมือจะสร้าง
ประสิทธิภาพในตัวบุคคลในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นโดยผ่านการร่วมกันการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน
และกันมีการช่วยเหลือกันมีความรับผิดชอบตนเองและกลุ่มที่มีกระบวนการทำงานเป็นลำดับขั้นตอน
เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ การทำงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน เป็นแนวคิดของการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ จิตวิทยา
การเรียนรู้การสอน และหลักการของ การจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้ดังกล่าว
มาแล้วจะเห็นได้ว่าครูจะต้องใช้รูปแบบ กระบวนการเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อให้
ได้การเรียนรู้การสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญการเรียนรู้จริงๆ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีอยู่หลากหลายวิธี
ซึ่งในอดีตการเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน มักจะพบเห็นได้น้อย เนื่องจากจะมีการสอนโดยเน้นที่หลักสูตร
แต่ไม่ได้มีการสนใจว่าผู้เรียนจะมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาหรือไม่ โดยในปัจจุบันการเรียนรู้แบบ
ทบทวนโดยผู้เรียนถูกพบเห็นเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการศึกษาจะเน้นการค้นคว้าหาข้อมูลและการทบทวน
บทเรียนเป็นสำคัญ เช่น การศึกษาแบบ Active learning เป็นต้น และในอนาคตคาดว่าจะการเรียนรู้แบบ
ทบทวน โดยผู้เรียนจะมีการใช้รูปแบบของการทำงานเป็นกลุ่มมากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักใช้ทักษะการทำงาน
เป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดแนวความคิดที่มีหลากหลายรูปแบบเพราะมาจากผู้เรียนหลายคน²

การเรียนรู้แบบใช้เกม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการจัดการเรียนการสอน
ที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้งโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควร จะได้รับ และ
มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการ
เรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิด การเรียนรู้ที่แท้จริง
การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษา คือ วิธีการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ เนื้อหาสาระรายวิชา
ได้อย่างสนุกสนาน เป็นวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเปิด โอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
ในการจัดการเรียนการสอนส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนคือผลคะแนนจากการทดสอบหลังผู้เรียน

¹ ประจวบ เพิ่มสุวรรณ. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการกรณีศึกษา.[ออนไลน์].
แหล่งที่มา:http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/may_july2010/pdf/page37.pdf. [1 มีนาคม 2560].

² สารท หวังทรัพย์. การประสบความสำเร็จจากการคาดหวังผลการเรียนรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/47931771/chapter2.pdf. [9 มีนาคม 2560]

ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนรูปแบบปกติและการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษา
ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษาคือความพึงพอใจที่ผู้เรียนมีต่อ
กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมการศึกษา

การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้หาเรื่องราวต่าง ๆ
ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องจริงหรือสมมติขึ้นจากความเป็นจริงโดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์อภิปราย
แลกเปลี่ยนข้อมูลเป็นการฝึกให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการหลากหลายสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับ
ความรู้ใหม่หรือเสริมสร้างความรู้ให้กว้างขวางและนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้สาขาแรกเริ่มที่ใช้
กรณีศึกษานำมาช่วยในการเรียนการสอน คือกลุ่มสาขาธุรกิจและสาขาการแพทย์ทั้งนี้เพราะลักษณะ
ของกรณีศึกษาจะมีเนื้อหาที่เป็นปัญหาท้าทายให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหาจนลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นรูปแบบ
การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานหรือเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เป็นผลมาจากการแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้ที่ผู้เรียนทำ
การสืบค้นเอง ซึ่งกรณีศึกษาที่นำมาใช้มีลักษณะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เป็นตัวอย่างที่นำมาใช้สำหรับ
การศึกษาได้อย่างเหมาะสม โดยลักษณะของกรณีศึกษาแบ่งออกเป็นกรณีศึกษาปลายปิด เป็นกรณีศึกษา
มีแนวทางการแก้ปัญหาไว้เรียบร้อยแล้ว และกรณีศึกษาปลายเปิด เป็นกรณีศึกษาที่ยังไม่ระบุแนวทาง
การแก้ปัญหาและรอการแก้ปัญหาจากผู้เรียนดังนั้นจึงเป็นที่ยอมรับว่ากรณีศึกษาทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียน
เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาเป็นการวิเคราะห์ตามตอบโดยการ
ตั้งประเด็นคำถามที่ท้าทายมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและ
แลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน เกิดเป็นทักษะในการคิดวิเคราะห์และรู้จักวิธีการแก้ปัญหาและตัดสินใจ³

การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด กระบวนการเรียนรู้มีหลากหลายวิธีที่ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ
กับรายละเอียดที่ศึกษา เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจการเรียนรู้แบบแผนผังความคิดเห็นว่าในอดีต
การเรียนรู้แบบแผนผังความคิดมีค่อนข้างน้อยส่วนมากการเรียนรู้จะเป็นเพียงการจดบันทึกแบบเดิม
ที่จดบันทึกเป็นตัวอักษรเป็นบรรทัดๆ แถวๆ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้ได้รับความสนใจน้อย จากนั้นมีการบันทึก
ด้วยคำว่า ภาพ สัญลักษณ์ เริ่มเป็นการนำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวกับสมองมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกี่ยวกับ
กระบวนการการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เห็นได้จากการเขียนแผนผังความคิด เกิดจากการใช้ทักษะทั้งหมดของ
สมองเป็นการทำงานร่วมกันของสมองทั้งสองซีก คือสมองซีกขวาทำหน้าที่สังเคราะห์ คิด สร้างสรรค์
จินตนาการ ความงาม ศิลปะ ส่วนสมองซีกซ้ายจะทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ คำ ภาษา ลำดับ ความเป็นเหตุ
เป็นผล ตรรกวิทยาเมื่อใช้ทักษะทั้งหมดของสมองก็เกิดการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด ปัจจุบันการเรียนรู้
แบบแผนผังความคิด เป็นการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นการเรียนรู้ที่ได้รับความนิยม เพราะเป็น
เครื่องมือในการจัดระบบความคิดที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นการจดบันทึกที่สร้างสรรค์ ถ่ายทอดความคิดได้ดี
โดยการใช้ภาพ สี เส้น โยงใย แดกกิ่งก้าน มองว่าในอนาคตหากมีการพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้แบบแผนผัง
ความคิด โดยผู้เรียนสามารถใช้การระดมพลังสมองวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ
ในการเรียนรู้และสร้างความเพลิดเพลินในการอ่าน และง่ายต่อการจดจำ ทำให้การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด
เป็นการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างแท้จริงต่อผู้เรียน⁴

³ ทิศนา ขัมมณี และคณะ. กิจกรรมการสอนและฝึกทักษะกระบวนการกลุ่มสำหรับนักเรียน.

(กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์. 2536).

⁴ สุพิน บุญชูวงศ์. หลักการสอน. (กรุงเทพมหานคร: ร.พ. แสงสุทธการพิมพ์. 2536).

ว่าด้วยศาสตร์ของวิทยาศาสตร์ในการผลิตนักศึกษาที่มีความรู้ มีภาวะผู้นำ กล้าคิดกล้าทำ กล้าที่เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เพื่อเป็นผู้นำที่ดีในอนาคต ปัจจุบันพบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีปัญหาในด้านการปฏิบัติ ขาดความมั่นใจตัวเอง ขาดความกล้าแสดงออก ไม่กล้าที่จะลงมือปฏิบัติ ทั้งนี้จึงได้มีแนวทางในการเรียนการสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบเชื่อมโยง (Thorndike's Connectionism Theory) ด้วยองค์ประกอบในด้านการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก การชี้เป้าหมายการเรียนรู้ การแจ้งผลการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจจากภายนอก การสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้บัณฑิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตลอดจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยสามารถจดจำผลจากการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียนเพื่อประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในอนาคต

การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกในอดีตจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง โดยมีหลักพื้นฐานว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ที่มีก็จะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบโดยการลองผิดลองถูก จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดีที่สุดและ เหมาะสมที่สุด วิธีการนี้ ผลลัพธ์อาจจะออกมาทั้งด้านบวกและด้านลบ เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่อยากจะเรียนรู้ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ซึ่งในปัจจุบันการลองผิดลองถูกมีการเชื่อมโยงโดยกฎแห่งความพร้อมจากสภาพความพร้อมและวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย การเรียนรู้ จิตใจและอารมณ์รวมทั้งพื้นฐานและประสบการณ์เดิม ที่เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ตลอดจนความสนใจและความเข้าใจ ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งการเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัดหรือกระทำบ่อยๆจนทำให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้องโดยเน้นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองดังนั้น ถ้ามีการพัฒนาในอนาคต จะส่งผลดีต่อการเรียนรู้ในแบบลองผิดลองถูกและเลือกตอบสนองสิ่งเร้า ที่เป็นผลดีหรือพอใจเท่านั้น และเมื่อเกิดปัญหา หรืออุปสรรค ก็จะมีวิธีการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยการทดลองและมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้า แบบเดิมหลายครั้งจนเกิดการเรียนรู้โดยการเรียนรู้จะใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกนั้น แต่ละเหตุการณ์จะใช้เวลาที่แตกต่างกันและการเรียนรู้นี้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในอนาคต

การชี้แจงเป้าหมายการเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ที่อาจมีผลสืบเนื่องจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนโดยมีเป้าหมาย คือวัตถุประสงค์ ตอบสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาที่ตาม กล่าวถึงเป้าหมายการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งกำหนดโดยดังนี้

1. Learn to know เรียนเพื่อให้มีความรู้ และมีวิธีการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปต่อยอด แสวงหาหรือสร้างความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นได้เรื่อยๆ
2. Learn to do เรียนเพื่อที่จะทำเป็น หรือใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพ และสร้างประโยชน์ แก่สังคม
3. Learn to be เรียนเพื่อที่จะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ สามารถพัฒนาตนได้เต็มศักยภาพหรือพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

4. Learn to live with others เรียนเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์

เป้าหมายทั้ง 4 นี้เป็นหลักที่จะสร้างเด็กและเยาวชนในประชาคมโลกอนาคต แต่ละชาติก็มุ่งพัฒนาให้เยาวชนได้ค้นพบตัวของตนเองเป็นไปตามที่ต้องการ

การแจ้งผลการเรียนรู้ในอดีตการแจ้งผลการเรียนรู้อยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียนในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จนั้นผู้เรียนจะต้องได้รับการแจ้งผลการเรียนรู้อย่างเหมาะสมและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้สร้างสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการแจ้งผลเพื่อวัดและ ประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับเนื่องจากในอดีตการแจ้งผลการเรียนรู้หรือข้อมูลอาจจะยังไม่มี ความทันสมัยและทำให้เกิดความผิดพลาด มีความยุ่งยากเกี่ยวกับการเรียนรู้มากขึ้น เนื่องมาจากยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยและข้อมูลที่มีความถูกต้องทำให้การได้ข้อมูล มาจากการแจ้งผลการเรียนรู้อยังไม่มีความ ถูกต้องเท่าใดนักในปัจจุบันการแจ้งผลการเรียนรู้อาจมีหลากหลายแบบไม่ว่าจะเป็นแนวทางวิเคราะห์เรียบเรียง สารการจักระเบียบข้อมูลสาระแต่ละด้านการเรียนรู้แบบการเขียนรายงาน และวิธีการรายงานผลการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ และมีสาระการเรียนรู้ที่ดีและมีการกรองสาระคัดเลือกความรู้ที่น่าสนใจเข้ามาพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ และการแจ้งรายงานผลการเรียนรู้อาจมีเป็นระบบ ที่แบ่งแยกรายละเอียดอย่างชัดเจนและมี ข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้าและเข้าใจง่ายขึ้นไม่ว่าจะเป็นการจัดหมวดหมู่ของผลการเรียนรู้ต่าง ๆ และในอนาคต การแจ้งผลการเรียนรู้อาจถูกพัฒนาขึ้นให้มีความสะดวกและการจัดการแจ้งผลการเรียนรู้อาจทันสมัยขึ้น และ ข้อมูลที่จะแจ้งก็จะมีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น มีความแม่นยำและถูกต้องมากยิ่งขึ้น มีการนำทฤษฎีใหม่ใหม่ เข้ามาจัดการการแจ้งผลการเรียนรู้อีกขึ้นและเพิ่มความแม่นยำในความรู้ตรงนั้นได้มากยิ่งขึ้น และในอนาคต คาดว่าจะมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการจัดการการแจ้งผลการเรียนรู้อย่างมีระบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น กว่าในปัจจุบัน ที่อาจจะมีความผิดพลาดเกี่ยวกับการแจ้งผลการเรียนรู้อีกขึ้นเพราะในอนาคตการแจ้งผล การเรียนรู้อาจต้องพัฒนาไปไกลจากปัจจุบัน และเพิ่มประสิทธิภาพเกี่ยวกับการทำงานหรือการเรียนรู้ใน รูปแบบต่าง ๆ ต่อไป⁵

การสร้างแรงจูงใจจากภายนอกเป็นสิ่งผลักดันภายนอกตัวบุคคลที่มากกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม อาจจะเป็นการได้รับรางวัล เกียรติยศชื่อเสียง คำชม หรือยกย่อง แรงจูงใจนี้ไม่คงทนถาวร บุคคลแสดง พฤติกรรมเพื่อตอบสนองสิ่งจูงใจดังกล่าวเฉพาะกรณีที่ต้องการสิ่งตอบแทนเท่านั้น ในอดีตการสร้างแรงจูงใจ ภายนอกนั้นมามีตั้งแต่สมัยอดีต โดยเมื่อมีการทำงานก็ย่อมได้รับสิ่งตอบแทน และเมื่อมีการทำงานมากก็ย่อม ได้รับสิ่งตอบแทนมาก เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แต่ละบุคคลมีความขยันในการทำงาน ซึ่งในปัจจุบันสามารถพบเห็นการสร้างแรงจูงใจจากภายนอกได้โดยทั่วไป ตั้งแต่ระดับครอบครัวที่มีการสร้าง แรงจูงใจให้บุตรหลานมีความพยายามในกระทำการต่าง ๆ ไปจนถึงการทำงานที่มีการขยายขอบเขตของ แรงจูงใจมากขึ้น มาในรูปของโบนัส คำชม และใบประกาศเกียรติบัตร ทำให้กลายเป็นสังคมที่มีแรงจูงใจเป็น สิ่งสำคัญในการทำให้ทุกคนมีความพยายามในการกระทำต่าง ๆ ในอนาคตคาดว่าจะการสร้างแรงจูงใจจาก

⁵ ชีระยุทธ โพธิ์ทอง. ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไคน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา,

<https://sites.google.com/site/thirayutg22/thvdi-kar-reiyn-ru/thvdi-khwam-samphanth-cheuxm-yong-khxng-th-xrn-din>.

[16 กุมภาพันธ์ 2560].

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ภายนอกเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนให้ทุกคนมีความกระตือรือร้นเพื่อให้ได้มาซึ่งรางวัลหรือผลตอบแทน อันทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น และอยู่ในระดับที่ดีที่สุด

การสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทนมนุษย์แต่ละคนมีความต้องการความสนใจและทัศนคติที่ไม่หยุดนิ่ง การจูงใจจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ รูปแบบการให้รางวัลตอบแทนจะมีผลต่อแรงจูงใจและขวัญกำลังใจของบุคคลหรือไม่ก็ต้องอาศัยการวิเคราะห์และไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มิฉะนั้นแล้วการให้รางวัลตอบแทนก็อาจจะไร้ประโยชน์ ชนิดของรางวัลตอบแทนมีสองประเภทคือ

1. รางวัลตอบแทนในรูปเงิน ได้แก่ ค่าตอบแทน ผลประโยชน์และบริการต่างๆ การเลื่อนขั้นเงินเดือนและเลื่อนตำแหน่ง

2. รางวัลตอบแทนที่ไม่ใช่เงิน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจต่อพนักงาน บ่งบอกถึงชื่อเสียงเกียรติยศสถานะทางสังคมของพนักงาน ในอดีตการได้รับสิ่งตอบแทนเป็นสิ่งสำคัญของแรงจูงใจในการทำงานต่างๆ ถ้ามีสิ่งเร้า สิ่งตอบแทน การทำงานก็จะเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันพบว่าทุกองค์กรต่างก็อยากให้พนักงานสร้างผลงานที่ดีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น แต่ละองค์กรต่างก็พยายามที่จะหาวิธีการในการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานสร้างผลงานที่ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเงินเดือน ค่าจ้าง สวัสดิการต่างๆ รวมทั้งรางวัลอื่นๆ ที่จับต้องไม่ได้ เช่น เรื่องของ คำชม เป็นต้น ในอนาคต การทำงานจะเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเนื่องจากพนักงานมีแรงจูงใจในการทำงาน มีการสื่อสารระหว่างผลการปฏิบัติงาน สร้างความมั่นใจในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ขจัดอุปสรรคที่สามารถส่งผลกระทบในเชิงลบต่อการสนับสนุนพนักงาน ติดตามและพัฒนาบรรยากาศในการทำงานที่เหมาะสมเพื่อจูงใจพนักงาน มุ่งเน้นถึงผลตอบแทน และมีการสนับสนุนพนักงานควบคู่กันไปด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Active Learning)
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบเชื่อมโยง (Thorndike's Connectionism Theory)

ขอบเขตในการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้แบบร่วมมือการเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียนการเรียนรู้แบบใช้เกมการเรียนรู้แบบกรณีศึกษาการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด
2. การเรียนรู้แบบเชื่อมโยง ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกการชี้แจงเป้าหมายการเรียนรู้ การแจ้งผลการเรียนรู้การสร้างแรงจูงใจจากภายนอก การสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทน

ขอบเขตด้านพื้นที่

การเรียนรู้ผ่านการลำปาง ด้วยทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ในครั้งนี้รวบรวมจากนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ขอบเขตด้านประชากร

นิสิตชั้นปีที่ 3 สาขารัฐศาสตร์

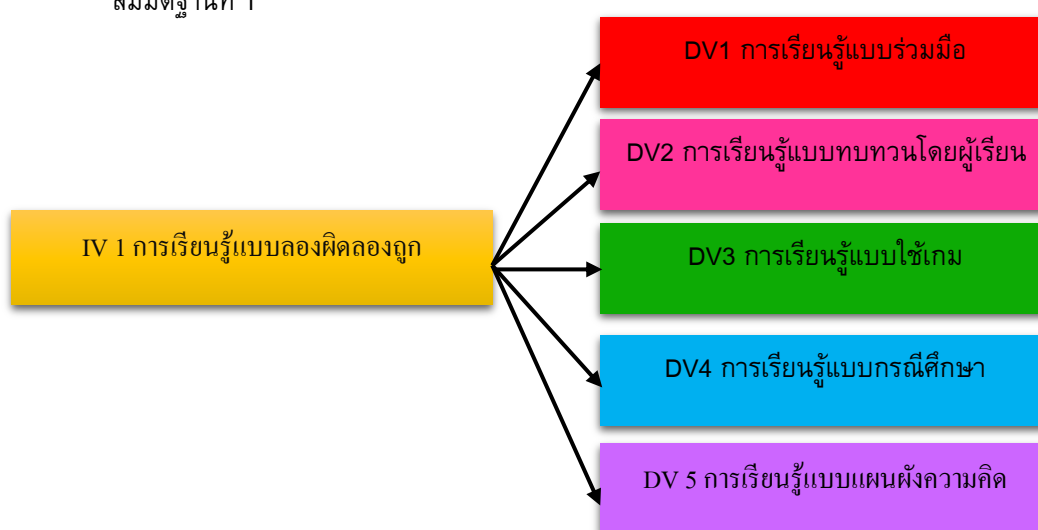
1) นิสิตผู้ชาย 20 (คน)

2) นิสิตผู้หญิง 14 (คน)

รวม 34 คน

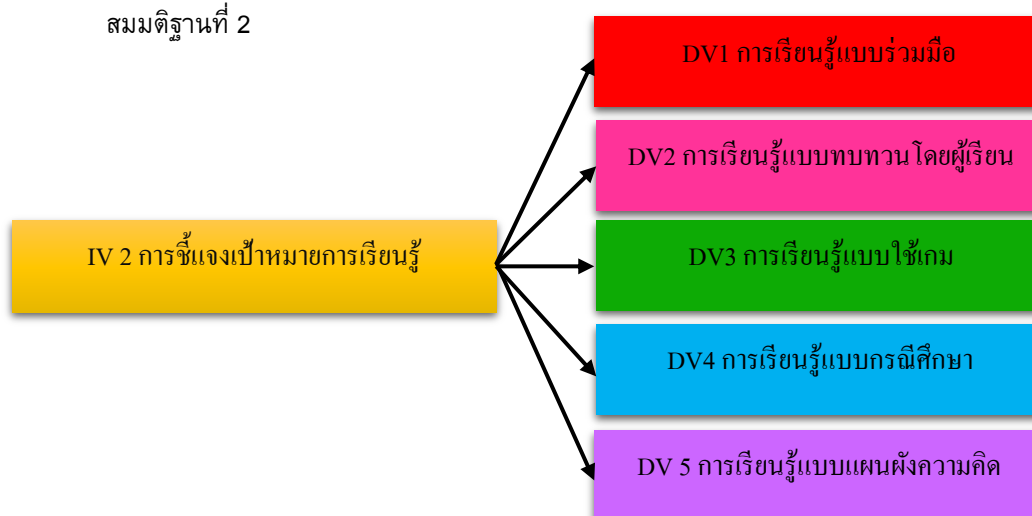
การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไคค์

สมมติฐานที่ 1



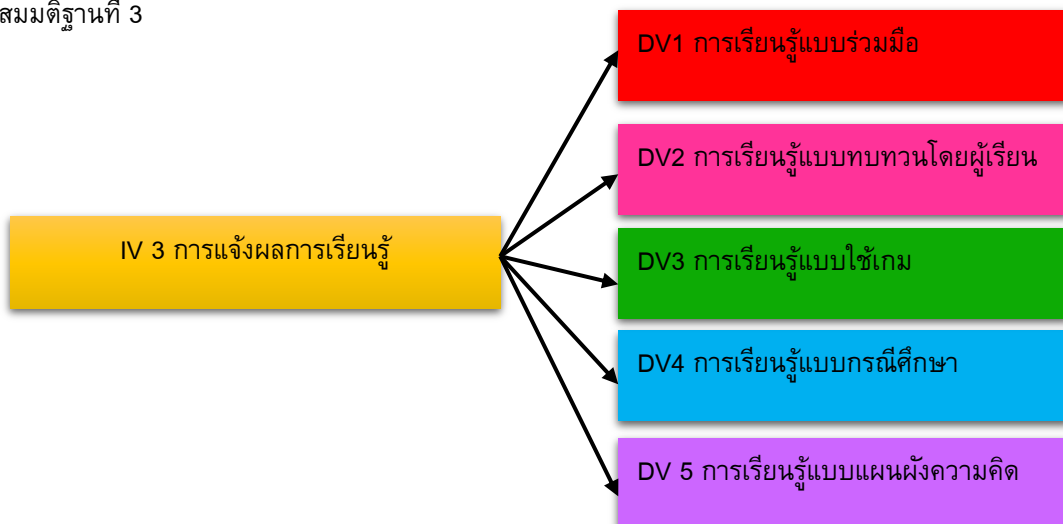
การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก (IV1) มีระดับเดียวกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 2



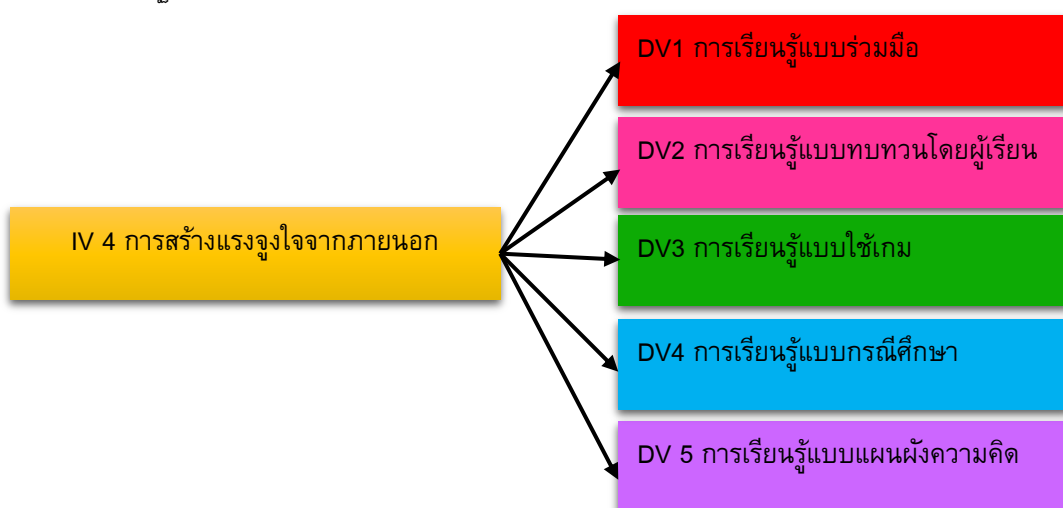
การชี้แจงเป้าหมายการเรียนรู้ (IV2) มีระดับเดียวกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 3



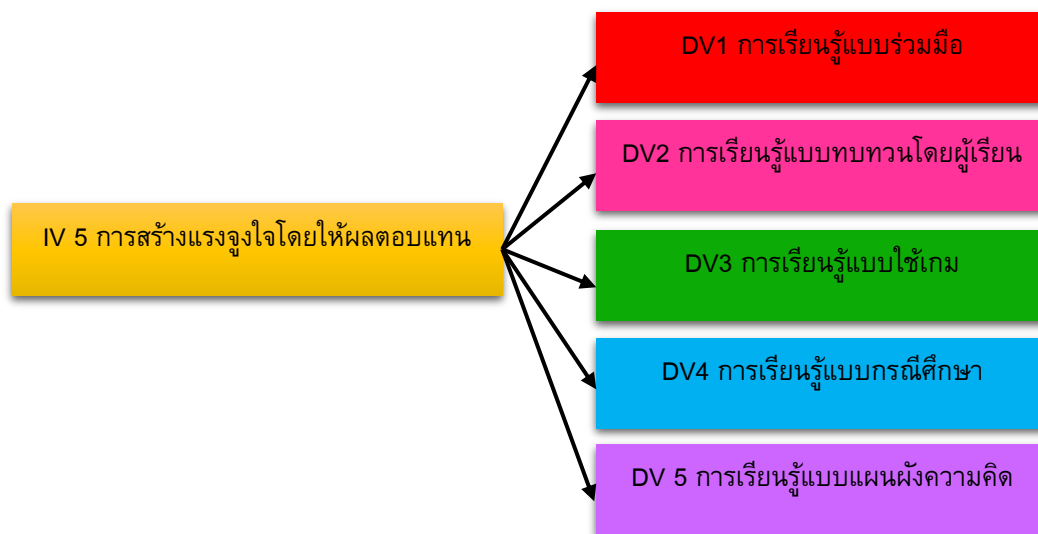
การแจ้งผลการเรียนรู้ (IV3) มีระดับเดียวกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 4



การสร้างแรงจูงใจจากภายนอก (IV4) มีระดับเดียวกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 5



การสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทน (IV5) มีระดับเดียวกันกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁶

สถิติที่ใช้ในการอภิปรายผล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ทำการคำนวณด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for windows โดยใช้สถิติและเกณฑ์ที่ใช้อภิปรายผลดังนี้

7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากร

7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรตามการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาค่าความถี่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับกลุ่มตัวแปรตามซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้แบบร่วมมือ (DV1) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (DV2) การเรียนรู้แบบใช้เกม (DV3) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (DV4) และการเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (DV5) โดยใช้ในการอภิปรายผลดังรายละเอียดใน ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์ที่ใช้อภิปรายผลระดับปฏิบัติการการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง⁷

⁶ Pamela Baxter, Susan Jack. **Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers**. Retrieved, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol13/iss4/2/?utm_source=nsuworks.nova.edu%2Ftqr%2Fvol13%2Fiss4%2F2&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages. [1 มีนาคม 2560].

⁷ Davies M. High Educ. **Concept mapping, mind mapping and argument**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-010-9387-6>. [28 กุมภาพันธ์ 2560]

กำหนดค่าความหมายของคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 – 5.00	มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
2.50 – 3.49	มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง
1.50 – 2.49	มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย
0 – 1.49	มีการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

7.3 การวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรต้นการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยการหาค่าความถี่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับกลุ่มตัวแปรต้น ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก(IV1) การชี้แจงเป้าหมายการเรียนรู้(IV2) การแจ้งผลการเรียนรู้ (IV3) การสร้างแรงจูงใจจากภายนอก(IV4) การสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทน(IV5) และกำหนดเกณฑ์สำหรับใช้ในการอภิปรายผลดังรายละเอียดใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เกณฑ์ที่ใช้อภิปรายผลด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง⁸

กำหนดค่าความหมายของคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 – 5.00	มีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	มีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงอยู่ในระดับมาก
2.50 – 3.49	มีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงอยู่ในระดับปานกลาง
1.50 – 2.49	มีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงอยู่ในระดับน้อย
0 – 1.49	มีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

สรุปประเด็นสำคัญ

1) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้แบบร่วมมือการเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียนการเรียนรู้แบบใช้เกม การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด และเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา ชั้นปีที่สาม ให้มีความตื่นตัวและพร้อมอยู่เสมอในการเรียนรู้เพื่อปรับเข้าสู่สภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างได้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาให้แก่หน่วยงานและบุคคล ที่มีความสนใจจะศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

⁸ Davies M. High Educ. **Concept mapping, mind mapping and argument**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-010-9387-6>. [28 กุมภาพันธ์ 2560]

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

2) การเรียนรู้แบบเชื่อมโยง ซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก การชี้แจงเป้าหมายการเรียนรู้ การแจ้งผลการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจจากภายนอกการสร้างแรงจูงใจโดยให้ผลตอบแทน และเกิดประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนิสิต เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางความคิดอย่างเป็นระบบและมีวิสัยทัศน์ร่วมกันในการดำเนินงานและเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อให้เกิดศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอและเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มขีดความสามารถทั้งในระดับส่วนบุคคลและในส่วนรวมนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

3) นิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาสงฆ์นครลำปาง ให้บรรลุการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงและเกิดประโยชน์ต่อนิสิตทั้งปวงในด้านการร่วมมือและแสดงความคิดเห็นเพื่อยกระดับคุณภาพของนิสิตให้มีศักยภาพในอนาคตเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการคิดแนวใหม่ เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นทีมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยมีมิตรไมตรีที่ดีและมีแบบแผนทางความคิดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ทิตนา แคมมณี และคณะ. กิจกรรมการสอนและฝึกทักษะกระบวนการกลุ่มสำหรับนักเรียน.

กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์. 2536.

ธีระยุทธ โพธิ์ทอง. ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของธอร์นไดน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา,

<https://sites.google.com/site/thirayutg22/thvsdi-kar-reiyn-ru/thvsdi-khwam-samphanth-cheuxm-yong-khxng-th-xrn-din>. [16 กุมภาพันธ์ 2560].

ประจวบ เพิ่มสุวรรณ. ความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการเรียนการสอนโดยใช้วิธี

กรณีศึกษา.[ออนไลน์].

แหล่งที่มา:http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/may_july2010/pdf/page37.pdf. [1 มีนาคม 2560].

สารท หวังทรัพย์. การประสบความสำเร็จจากการคาดหวังผลการเรียนรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/47931771/chapter2.pdf. [9 มีนาคม 2560]

สุพิน บุญชูวงศ์. หลักการสอน. กรุงเทพมหานคร: ร.พ. แสงสุทธิการพิมพ์. 2536. แหล่งที่มา:

Davies M. High Educ. **Concept mapping, mind mapping and argument**. [ออนไลน์]

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-010-9387-6>. [28 กุมภาพันธ์ 2560]

Pamela Baxter, Susan Jack. **Qualitative Case Study Methodology: Study Design and**

Implementation for Novice Researchers. Retrieved, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol13/iss4/2/?utm_source=nsuworks.nova.edu%2Ftqr%2Fvol13%2Fiss4%2F2&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages. [1 มีนาคม 2560].

ภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์

IMAGES OF BOAT NOODLES IN KLONG RANGSIT PRAYOONSAK

มะลิวรรณ ช่องงาม และคณะ*

Maleewan Chong ngam and Others

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือคลองรังสิตประยูรศักดิ์ 2) ศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ 3) เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ซึ่งปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา พฤติกรรมของผู้บริโภคประกอบด้วยจำนวนครั้งที่ทานเคยไปทานก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต สาเหตุที่เลือกทานก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือที่ทานไปทานบ่อยที่สุด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้บริโภคร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต บริเวณริมคลองรังสิต ประยูรศักดิ์ จำนวน 400 คน สุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแตกต่างใช้สถิติค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 25 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีพฤติกรรมบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือมากกว่า 3 ครั้ง สาเหตุที่เลือกทานก๋วยเตี๋ยวเรือเพื่อลดความหิว ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือที่ไปทานบ่อยที่สุดคือ ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือเมืองปทุม ผลการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า เพศและอายุส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ.05 ด้านที่ไม่แตกต่างกัน คือด้านรสชาติอาหาร ระดับการศึกษา ด้านสถานที่ ด้านพนักงานให้บริการ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านรสชาติอาหาร ไม่แตกต่างกัน ในด้านราคาพบว่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.05

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนบุคคล, ภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยว, พฤติกรรมผู้บริโภค

* อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

รัตดา พัฒน์แก้ว อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

แพรวา วิจิตโรทัย อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

พรฤทัย ครุยทอง อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ธีรวิทย์ ดิษยะไชยพงษ์ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ABSTRACT

This research aims to 1) Study personal factors that affect the image of Klong Rangsit Prayoonsak Boat Noodle 2) Study consumer behavior of boat noodles in Klong Rangsit Prayoonsak 3) To study the image of the boat noodle consumers in Klong Rangsit Prayoonsak which personal factors consist of gender, age, education level, consumer behavior consists of number of times that they had visited Rangsit Boat Noodles, the reason for choosing to eat Rangsit Boat Noodles, the Boat Noodle shop that most often went to eat . The sample group used in this research were 400 consumers of Rangsit Boat Noodle at the Rangsit Prayoonsak canal area.

Convenient sampling method and used questionnaires as a tool to collect data. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, analysis of differences using t-statistics and one-way analysis of variance.

The research found that most tourists were female, aged between 25 years, got bachelor's degree, the consumption of the boat noodles came to eat more than 3 times , the reason for choosing to eat boat noodles was 'they were hungry', the most popular noodle was Mueang Pathum Noodle Shop.

The results of the hypothesis testing showed that gender and age had a significant effect on the image of the boat noodles in Khlong Rangsit Prayoonsak, with statistical significance of .05. , about the food taste, level of education , place of service ,personnel ,the packaging ,food taste not different in terms of price, it was found that they were different with statistical significance of .05

Keywords: Personal factors, Image of the boat noodle, Consumer behavior

บทนำ

“ก๋วยเตี๋ยว” สันนิษฐานกันว่าประเทศไทยมีมาแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นช่วงที่อาณาจักรอยุธยาติดต่อกับชาวต่างชาติ และชาวจีนก็ได้นำเอาก๋วยเตี๋ยวเข้ามาสู่อาณาจักรไทยโดยเป็นอาหารกินกันในเรือ มีการต้มน้ำซุ๊ป มีการใส่หมู ใส่ผักและเครื่องปรุงเพื่อความอร่อย¹ แต่สำหรับคนไทยแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่แปลกใหม่ในยุคนั้นจึงได้นำมาประกอบเป็นอาหารอื่นๆ บริโภคกันจนเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีสำหรับจังหวัดปทุมธานี เรื่องของก๋วยเตี๋ยวไม่เคยเป็นรองใครและยังเป็นก๋วยเตี๋ยวเรือโดยเฉพาะที่รังสิตไม่ต้องอธิบายกันมากมาย มีข่าวคราวทางหนังสือพิมพ์ และทีวี กล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง แม้แต่สื่อมวลชนจากต่างประเทศ ก็เคย

¹ วิลาสินี พิพัฒน์พัสลล,เอก บุญเจือ และ วรวิทย์ วิณิช, พฤติกรรมผู้บริโภคในการใช้บริการ

ร้านอาหารบุฟเฟต์ปิ้งย่างสไตล์ญี่ปุ่นในอำเภอเมืองเชียงใหม่. วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 1ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม). 2558.

นำเสนอข่าวเกี่ยวกับก๋วยเตี๋ยวเรือที่ใหญ่ที่สุดในโลกมาแล้ว² ก๋วยเตี๋ยวเรือ คือก๋วยเตี๋ยวแบบไทยชนิดหนึ่งมีรสชาติจัดจ้าน น้ำก๋วยเตี๋ยวสีข้นคล้ายก๋วยเตี๋ยวเนื้อหรือก๋วยเตี๋ยวเนื้อตุ๋น เพราะใส่เครื่องปรุงที่ต่างจากก๋วยเตี๋ยวชนิดอื่น คือ ซิอิ้วดำ เต้าหู้ยี้ เป็นต้น อีกทั้งยังมี น้ำตก คือ เลือดวัวหรือหมูผสมกับเกลือสำหรับปรุงใส่ในน้ำก๋วยเตี๋ยว³ สำหรับก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตเป็นที่โด่งดังและทำให้ก๋วยเตี๋ยวเรือเป็นที่แพร่หลายไปทั่ว เนื่องจากในสมัยที่มีการตัดถนนสุขุมวิทไฮเวย์ ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นถนนวิภาวดีรังสิต ช่วงสะพานข้ามคลองรังสิต จะมีร้านก๋วยเตี๋ยวทำเป็นเพิงมากมาย ทำให้ผู้คนที่ยังขับรถผ่านมาต้องหยุดรถพักกินก๋วยเตี๋ยวทั้งขาเข้าและขาออกจนเนืองแน่น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในสายตาวัยรุ่น ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตเป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรม⁴ ท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ดังนั้นภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างต่อเนื่อง⁵ ผลของภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตจะเกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี โดยทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอาหารก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกกลุ่ม และส่งผลให้ธุรกิจก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตมีความเป็นอัตลักษณ์และมีมาตรฐานเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขัน อีกทั้งยังเป็นการยกระดับแบรนด์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น⁶

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูนศักดิ์
3. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูนศักดิ์

ขอบเขตของการวิจัย

เนื้อหาของการวิจัย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary) ดังนี้ 1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่าง 2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าจาก แนวความคิด ทฤษฎี หนังสือ วารสาร

² 100 ปีเมืองรัตนบุรีที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปีเมืองรัตนบุรี.13 มีนาคม 2545 อำเภอรัตนบุรี จังหวัดปทุมธานี ประเทศไทย, 2545.

³ พันธ์ หล้าแหล่ง. ศึกษาแบบแผนการดำเนินธุรกิจร้านก๋วยเตี๋ยว”เจ๊กเม้ง” มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

⁴ Kotler, **Marketing management**. (13th ed.). Pearson Prentice Hall, 2000.

⁵ สมิต สัตถุภกร. การต้อนรับและบริการที่เป็นเลิศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2543.

⁶ รวิวรรณ เสรีรัตน์. การบริหารตลาดยุคใหม่. (ปรับปรุงใหม่ล่าสุด). กรุงเทพมหานคร: ชีระฟิล์มและไซเท็กซ์, 2541

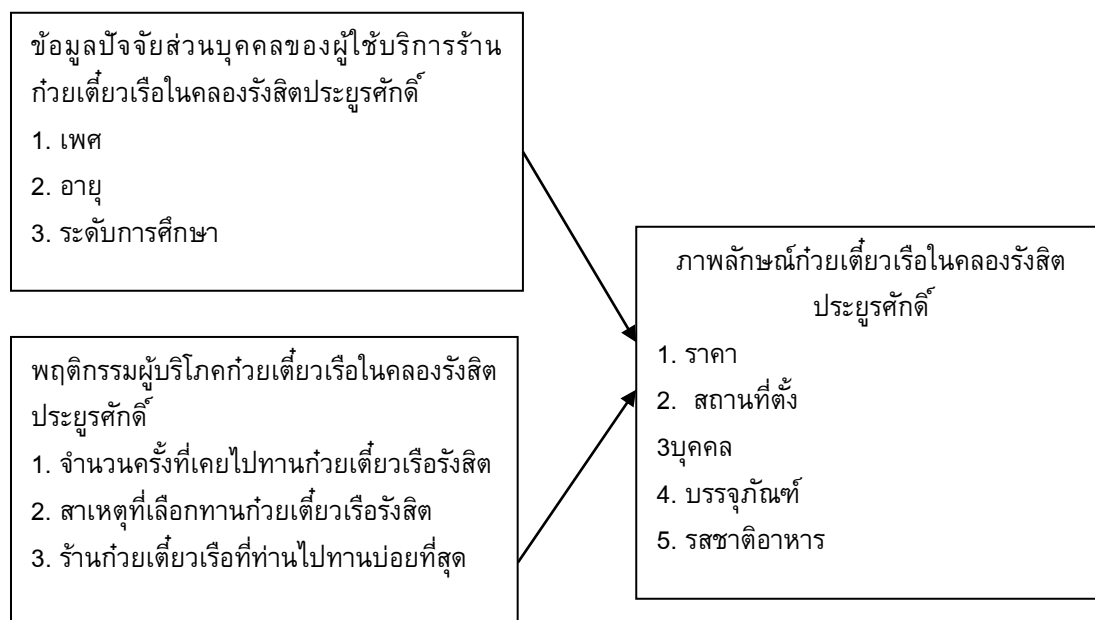
บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสืบค้นจากเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบการทำวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม

ขอบเขตด้านประชากร ที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชากร ที่ทำการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ วัยรุ่นที่มาใช้บริการร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต บริเวณริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์

ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลบริเวณริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์

สมมติฐานการวิจัย

ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกัน 2. พฤติกรรมผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ที่แตกต่างกันส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกัน



ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวความคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากร ที่ทำการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ วัยรุ่นที่มาใช้บริการร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต บริเวณริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ระหว่างคลอง เนื่องจากประชากร มีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

ดังนั้นขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตร ไม่ทราบขนาดตัวอย่างและไม่ทราบสัดส่วนของ W.G.cochran⁷ โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 หรือระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 และกำหนดให้สัดส่วนประชากรเท่ากับ 50% ซึ่งสูตรในการคำนวณที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

$$n = \frac{P(1-P)Z^2}{d^2}$$

จากการคำนวณจากสูตร ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 385 รายโดยใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบ ไม่คำนึงถึง ความน่าจะเป็น (Non Probability) ดังนั้นผู้วิจัยออกแบบสอบถามเป็น 400 ชุดโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความ สะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งเป็น (Non-probability) โดยใช้แบบสอบถามตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการ เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ ศึกษาการสร้างและพัฒนาแบบสอบถามมาจากการค้นคว้าทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด คือ 1. แบบสอบถาม ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต บริเวณริมคลองรังสิตประยูร ศักดิ์ 2. แบบสอบถามพฤติกรรมผู้บริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ 3. แบบสอบถาม ภาพลักษณ์ ก๋วยเตี๋ยวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ คำนวณค่าสถิติพื้นฐาน โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สถิติ อ่อนในการวิเคราะห์ ได้แก่ t-test, และ ANOVA

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ในด้านประชากรศาสตร์จาก การศึกษาและรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 70.00 มีอายุระหว่าง ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 82.50 ระดับการศึกษาปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 78.50 2. พฤติกรรม ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไปทานก๋วยเตี๋ยวมากกว่า 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 32.00 ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไปทานเพื่อลดความ หิว คิดเป็นร้อยละ 37.30 . ผู้บริโภคส่วนใหญ่ไปทานก๋วยเตี๋ยวร้านก๋วยเตี๋ยวเรือเมืองปทุม คิดเป็นร้อยละ 27.00 3. ผลการศึกษาภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์

ภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในสายตาวัยรุ่น	$\bar{X}$	S.D	ลำดับที่
ภาพลักษณ์ด้านราคา	3.79	0.784	2

⁷ Cochran, W.G. (1953). Sampling Techniques. New York : John Wiley & Sons. Inc

ภาพลักษณ์ด้านสถานที่ตั้ง	3.68	0.806	5
ภาพลักษณ์ด้านบุคคล	3.78	0.738	3
ภาพลักษณ์ด้านบรรจุภัณฑ์	3.71	0.772	4
ภาพลักษณ์ด้านรสชาติอาหาร	3.85	0.781	1
รวม	3.76	0.698	

ภาพลักษณ์گویเตียวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่ลูกค้าให้ความเห็นด้วยมากอันดับแรกคือด้านรสชาติอาหาร รองลงมาด้านราคา ด้านพนักงานให้บริการ ด้านบรรจุภัณฑ์และ ด้านสถานที่ตั้ง ผลการทดสอบสมมติฐาน

	ราคา	สถานที่ ให้บริการ	พนักงาน ให้บริการ	บรรจุ ภัณฑ์	รสชาติ อาหาร	รวม ภาพลักษณ์
เพศ	**	*	*	**	-	*
อายุ	**	**	**	**	-	**
ระดับการศึกษา	*	-	-	-	-	-
*	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05					
**	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01					
-	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ					

จากการศึกษา พบว่า ในเรื่องเพศ และอายุส่งผลต่อภาพลักษณ์گویเตียวเรือในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.05 แต่พบว่า ในด้านรสชาติอาหารไม่แตกต่างกันระดับการศึกษาพบว่า ด้านสถานที่ ด้านพนักงานให้บริการ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านรสชาติอาหาร ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่าแตกต่างกัน ในด้านราคา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผลดังนี้

ภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ด้านที่มีผลต่อภาพลักษณ์อันดับแรกคือ ด้านรสชาติอาหาร รองลงมา ด้านราคา ด้านพนักงานให้บริการ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านสถานที่ตั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นเลือกร้านอาหารก๋วยเตี๋ยวด้วยรสชาติอาหาร และราคาเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ป้อม ชิมสันเทียะ⁸ ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตของผู้บริโภคในเขตคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ผู้บริโภคให้ความสำคัญต่อรสชาติมาเป็นอันดับ 1 ดังนั้นการปรับปรุงรสชาติก๋วยเตี๋ยวเพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าที่หลากหลายมากขึ้นหากผู้ประกอบการร้านก๋วยเตี๋ยวให้ความสำคัญต่อการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้ธุรกิจร้านก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตมีความเป็นเอกลักษณ์และมีมาตรฐานเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความได้เปรียบทางการแข่งขัน อีกทั้งยังเป็นการยกระดับแบรนด์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น

ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันเพศ พบว่า เพศแตกต่างกันมีผลต่อภาพลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตในคลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ป้อม ชิมสันเทียะ ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือของผู้บริโภคในเขตคลองรังสิตประยูรศักดิ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต ศึกษาปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากรศาสตร์กับพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิต และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตผู้บริโภคที่มีเพศและอาชีพต่างกันจะมีปริมาณการบริโภคต่อครั้งแตกต่างกัน ส่วนอาชีพที่แตกต่างกันจะมีความถี่ในการบริโภคต่อเดือนที่แตกต่างกัน⁹

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ประกอบการพัฒนาด้านรสชาติอาหารให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของร้านเพื่อสร้างความแตกต่างให้กับผู้บริโภค
2. ด้านบรรจุภัณฑ์ผู้ประกอบการควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของทางร้านและให้เข้ากับ รีมก๋วยเตี๋ยวเรือเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้บริโภค

⁸ ป้อม ชิมสันเทียะ. ปัจจัยการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตของผู้บริโภคในเขตคลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลังข้อมูลงานวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2553

⁹ Walters, **Adaptive Management of Renewable Resources**. New York:

Mc Graw – Hill. 1978

3. ด้านพนักงานให้บริการผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญต่อการอบรมพนักงานบริการให้มีมารยาท และมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้บริโภค พร้อมทั้งมุ่งมั่นและรักษามาตรฐานการให้บริการด้วยรอยยิ้มอยู่เสมอเพื่อสร้างความประทับใจให้กับผู้บริโภค

4. ด้านราคา ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับด้านราคาผู้ประกอบการควรพัฒนาสูตรก๋วยเตี๋ยวเรือให้มีความคงที่ คำนึงกับราคาที่ผู้บริโภคจ่ายเงินไป

เอกสารอ้างอิง

ป้อม ชิมสันเทียะ. ปัจจัยการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคก๋วยเตี๋ยวเรือรังสิตของผู้บริโภคในเขตคลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลังข้อมูลงานวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2553.

พัชรี หล้าแหล่ง. ศึกษารูปแบบการดำเนินธุรกิจร้านก๋วยเตี๋ยว”เจ๊กเม้ง” มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555.

วิลาสินี พิพัฒน์พาลลภ,เอก บุญเจือ และ วรวิธ วิณิช, พฤติกรรมผู้บริโภคในการใช้บริการร้านอาหารบุฟเฟต์ปิ้งย่างสไตล์ญี่ปุ่นในอำเภอเมืองเชียงใหม่. วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 1ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม). 2558.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. การบริหารตลาดยุคใหม่. (ปรับปรุงใหม่ล่าสุด). กรุงเทพมหานคร:

ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์, 2541.

สมิต สัจฉกร. การต้อนรับและบริการที่เป็นเลิศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2543.

100 ปีเมืองธัญบุรีที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ100 ปีเมืองธัญบุรี.13 มีนาคม 2545 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประเทศไทย, 2545.

Cochran, W.G. **Sampling Techniques**. New York : John Wiley & Sons. Inc, 1953.

Kotler, **Marketing management**.(13th ed.). Pearson Prentice Hall, 2000.

Walters, **Adaptive Management of Renewable Resources**. New York: Mc Graw – Hill. 197

การมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนเมืองบนหลักของพุทธบูรณาการ

PARTICIPATION IN URBAN COMMUNITY ADMINISTRATION ON THE PRINCIPLES OF BUDDHIST INTEGRATION

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม*

Phrakrupaladteranuwattra (Suthep) Deeyiam

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนจะแสดงทัศนคติในเรื่องของการบริหารชุมชนเมืองบนพื้นฐานของหลักธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารชุมชน ตั้งแต่ตัวผู้บริหาร องค์กร และประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ 4 และหลักอภิธานยธรรม 7 และการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหรือหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อให้การบริหารชุมชนเมืองเกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารชุมชนเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงาน แน่นอนว่าไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรไหน ทำงานได้เพียงลำพัง เนื่องจาก การมีส่วนร่วมเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ผู้บริหารพึงมี ทั้งด้านจิตใจและอารมณ์เพื่อเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของสังคมตั้งแต่กระบวนการของการรับรู้ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล แสดงความคิดเห็น แสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และรับรู้ เรียนรู้ร่วมกัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การบริหาร, ชุมชนเมือง, พุทธบูรณาการ

ABSTRACT

This article the author will show attitudes about administration in urban community on the basis of various principles related to community management from the executive, organization and people in the community. For example the Brahma-viharas, the four sublime attitudes towards life, the Principle of mind, place to harmony, give sacrifice, sharing for the benefit of others, 4 current benefits Principles of First Aid for common good to be honored and successful, and The Principles for administration, apocalypse 7 things leading never to decline but only to prosperity; conditions of

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

welfare also the participation of people or groups, department, organizations that make the city administration develop on the side of social, community economy, community resources and community management. By engaging with the public and the private sector, people are involved in urban management, from the thought process, participating in the decision to benefit evaluate. The participation is important in management, of course, no agency or organization can work alone because of the involvement of the sciences and arts that administrator must have both mental and emotional to play a role in society activities. From the process of message awareness, information exchange, comment, find alternatives and decisions until follow up the responsible of the results to monitor and evaluate to understand and learn together.

Keywords: Participation, Administration, Urban Community, Buddhist Integration

บทนำ

การจัดการพื้นที่แยกส่วนการพัฒนาชนบท และเมืองออกจากกันทำให้การเชื่อมโยงด้านนโยบาย และการปฏิบัติการเชื่อมโยงกันได้ยากขึ้น และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนา สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ชนบทเจริญเติบโตไม่เท่าเทียมกัน และเกิดความเหลื่อมล้ำด้านความยากจน และความล้าหลังในด้านการบริหารท้องถิ่น จนนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองและชนบท¹ ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึง โดยมีรูปแบบขององค์กรท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป เช่น องค์กรท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่มากที่สุด ได้แก่ เทศบาล ถัดมาคือองค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรท้องถิ่นที่เกิดขึ้นหลังสุด คือองค์การบริหารส่วนตำบล การปกครองตนเองโดยรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Self government) เป็นจุดมุ่งหมายสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานพัฒนาชนบทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมการเมืองอันเป็นการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่น และประเทศชาติโดยรวม การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองและสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเป็นเรื่องที่ปรวิวัติคิดให้มีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนทั้งนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของคนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองอันนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในสังคม²

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำรงอยู่ในฐานะเป็นหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นฐานของประเทศไทยโดยเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางการเมืองการปกครองแม้ว่าระบบการปกครองท้องถิ่นมิได้หมายถึง

¹ ณัฐรี ศรีทอง, การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์, 2552), หน้า 191.

² สรรเสริญ วงศ์ช่อม, การวางแผนพัฒนาประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (นนทบุรี: บริษัทศูนย์การพิมพ์เพชรรุ้ง จำกัด, 2554), หน้า 31.

การมุ่งสร้างรูปแบบการปกครองตนเองระดับตำบลเท่านั้นแต่ตำบลหมู่บ้านก็เป็นพื้นที่ระดับล่างสุดที่หลายฝ่ายต่างให้ความสำคัญโดยมีเหตุผลว่า เพื่อพัฒนาจิตสำนึกแห่งความเป็นประชาธิปไตยอันส่งผลต่อความแข็งแกร่งของการเมืองในระดับชาติ ตลอดจนเป็นการกระจายความเจริญและการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนที่รากเหง้าของปัญหา ซึ่งได้ปรับแนวคิดการพัฒนาจากอดีตที่ให้ความสำคัญกับการเร่งพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพัฒนาอุตสาหกรรม และการผลิตเพื่อส่งออกมาเป็นการเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานการปกครองของทางราชการที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ตามกฎหมายโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญต่อชุมชนในลักษณะที่เป็นองค์กรพื้นฐานของท้องถิ่นและเป็นกลไกที่สำคัญต่อการบริหาร การพัฒนาระดับตำบลชุมชนและจังหวัดมีความเชื่อว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับมีแนวโน้มจะมีศักยภาพสูง ในการพัฒนาชนบทเป็นองค์กรที่มีพลังของประชาชนในท้องถิ่นอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนและทรัพยากรต่างๆ ในชนบท จึงน่าจะรู้ถึงปัญหาความต้องการที่แท้จริงรวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างมีอันจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหาร

คำว่า “ บริหาร ” เป็นคำที่แสดงถึงลักษณะของการปกครองว่าเป็นการนำสังคมหรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกันและคำว่า “ บริหาร ” อาจไปถึงความหมายที่ว่า การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า “ บริหาร ” กับกลุ่มสังคม เช่น “ อหิ ภิกขุสงฆ์ ปริหริสสามิ ” เราจะปกครองภิกษุ³ เป็นต้น อีกทั้ง การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ดังนั้น จากการให้ความหมายของคำว่า “ บริหาร ” จะเห็นได้ว่า การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือเหมือนกับคำว่า การจัดการ (Management) นอกจากสองคำนี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกันแล้วยังมีศัพท์อื่นๆ อีกมากมายที่นำมาใช้ผสมปนเปกัน เช่น การบริหารรัฐกิจ สาธารณะบริหาร หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์

กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เพราะการบริหารสามารถเรียนรู้ และฝึกฝนเพิ่มเติมได้ แต่ในขณะเดียวกันการบริหารก็ต้องใช้ความรู้อันเป็นระบบที่เชื่อถือได้ร่วมกับการใช้เทคนิควิธีต่างๆ เพื่อให้งานบรรลุผลโดยได้ทั้งงาน และได้ทั้งน้ำใจจากผู้ร่วมงาน หลักการบริหารที่เราทั้งหลายมักจะนำไปใช้ในการบริหารงานนั้น มักจะนำแนวคิดหรือทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้เป็นส่วนใหญ่

หลักพุทธธรรมสำหรับนำมาบูรณาการส่งเสริมการบริหารงานองค์กร มีหลากหลายหลักธรรมด้วยกัน เมื่อกล่าวถึงหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาจะเรียกว่า ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา⁴ และอีกนัยหนึ่งยังหมายถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มัชฌิมนธรรม หรือหลักธรรมสายกลางซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ และ

³ ที.ม. (ไทย). 10/93/8

⁴ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 4-5

เป็นข้อปฏิบัติซึ่งมีระบบที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้น เป็นหลักธรรมทรงแสดงสำหรับการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ดังนี้

1.หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมของพรหมหรือของท่านผู้ใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่ช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อธิบายได้ดังนี้

1.1 เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดได้ทั้งกาย และใจ เช่น ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

1.2 กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนแล้วทำให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ

1.3 มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “ดี” ในที่นี้หมายถึง การมีความสุขหรือความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจริษยา เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุทิตา เพราะจะสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

1.4 อุเบกขา การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดี ย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้นั้น ย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษ เราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

2.หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยประสานชนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า “เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว 4 ประการ⁵ คือ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)” ซึ่งอธิบายเพิ่มเติมดังนี้

2.1 ทาน คือ การเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2.2 ปิยวาจา คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่ายินดี ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่ นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.3 อตถจริยา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์รวมทั้งแก้ไขปัญหา ช่วยส่งเสริมในด้านจริยธรรม

2.4 สมานัตตตา คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอดันเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติตนสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอารัดเอาเปรียบคนรอบข้าง ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

⁵ อก.นวก. (ไทย). 23/5/439-441

3. หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 เป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ปัจจุบัน⁶ คือ ประโยชน์อันพึงได้จากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้ง และศีลธรรมผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้นเป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจการจะเป็น เงิน สิ่งของชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือแปลว่า เป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุ หรือ ผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้นจะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการ และมีแผนการซึ่งหลักการและแผนการนี้เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มา ซึ่งประโยชน์ในปัจจุบันอันมีอยู่ 4 ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียรการรู้จักรักษาทรัพย์ และ ประหยัด คบคนดีเป็นมิตร เลี่ยงชพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้⁷ ซึ่งประกอบด้วย

3.1 อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน ประกอบอาชีพสุจริตมีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธีที่สามารถดำเนินการ ให้ได้ผลดี

3.2 อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และ ผลงาน อันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย

3.3 กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนากับ บุคคลที่มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

3.4 สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้ และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่ พอดี มิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือยให้รายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดเก็บไว้

4. หลักปหานิยธรรม 7 เป็นธรรมที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ผู้ที่ปฏิบัติธรรมนี้จะนำไปเพื่อ ความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์ คือ⁸

4.1 หมั่นประชุมกันเนืองนิจ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน ยอมรับ ในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความ เสื่อมในทุกระณิ เช่น ครอบครัว พ่อแม่ ลูก มีอะไรพูดกัน ปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ในสถานที่ทำงานหัวหน้า มีการประชุมปรึกษากันผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาดทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น

4.2 พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำการที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่รวมกันไม่กินแหนงแคลงใจกันจะทำงานอะไรก็สำเร็จได้ เช่น ในครอบครัวมีอะไรปรึกษารื้อกันก็ต้องอยู่พร้อมๆ กันเพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่จะทำลงไปด้วยความ เต็มใจ

⁶ องค์กร. (ไทย). 23/144/289.

⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 138.

⁸ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่ม: (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 31.

4.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ และไม่เลิกสิ่งที่ยังบัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติ และไม่ล้มเลิกระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตน หรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่างเช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยจะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้

4.4 เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่า ประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพ และเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย

4.5 ไม่ชมเชยล่วงเกินสตรีถือว่าเป็นเพศที่อ่อนแอบุรุษควรให้เกียรติ ให้การยกย่องปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิ หรือชมเชยรังแก ถ้าสังคมใดๆ ผู้หญิงถูกกดขี่ข่มขืน ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น

4.6 สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึง การให้ความเคารพ และปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนาเพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน และระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์

4.7 ให้การอารักขา คัมภีร์ของชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือ การคุ้มครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับ นักบริหารหรือนักปกครองที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือประเทศชาติไว้อย่างมากมายเพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง⁹ พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นอย่างมาก จะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ฉะนั้นหลักในการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าด้วยผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี โดยใช้พรหมวิหาร และหลักที่จะทำมีตอรรถประโยชน์

2. การบริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคล หรือผู้ใต้บังคับบัญชา โดยใช้หลักสังคหวัตถุ

3. การบริหารงาน คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเองคนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน หลักธรรมสำคัญที่ผู้บริหารหรือผู้ที่เตรียมตัวเพื่อเป็นผู้บริหารคือหลักธรรม

การพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ พัฒนาคน พัฒนางาน เพราะการพัฒนาทั้ง 3 ด้านนั้นจะสร้างความสุขให้แก่ตนเอง และสังคม ทำอย่างไรจะพัฒนาได้ทั้ง 3 ด้าน หลักธรรมในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารตน บริหารคนและบริหารงาน บรรลุความสำเร็จในการบริหารองค์กรซึ่งต้องประกอบด้วยมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

⁹ วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์, แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ดุษฎีนิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 70-71

กล่าวโดยสรุป หลักการบริการแล้วแต่ต้องใช้หลักธรรมาภิบาลการร่วมด้วย เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักกฐินมิกัตถประโยชน์ 4 และหลักอภิธานิยธรรม 7 หลักธรรมเหล่านี้ ซึ่งทำให้ผู้บริหารสามารถบริหารคนในองค์กรได้ดีเยี่ยม โดยเริ่มจากตัวผู้บริหารเองต้องมีความปรารถนาดี ไม่ตรีจิต ต่อคนรอบข้างหรือลูกน้อง ตลอดจนมีใจที่เป็นกลาง เสมอต้นเสมอปลายในการบริหารงาน เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พุดจาไพเราะ ไม่ข่มเหงผู้อื่นในองค์กร และประกอบอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งกฎหมายและศีลธรรม เมื่อวิเคราะห์ถึงการบริหารชุมชนเมือง ผู้บริหารต้องนึกถึงปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงตนของประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ปกครอง

การมีส่วนร่วมกับการบริหารชุมชนเมือง

การบริหารชุมชนเมืองให้ได้ผลสำเร็จนั้นต้องมีเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือ ซึ่งไม่สามารถทำกิจกรรมบางกิจกรรมตามลำพังได้ ต้องใช้การบูรณาการเข้ากับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ โดยยึดหลัก ความร่วมมือ (Co-operation) การประสานงาน (Co-ordination) และความสอดคล้อง (Consistency)¹⁰ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ความร่วมมือ (Co-operation) เป็นความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงานความร่วมมือจะเป็นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าของหรือเจ้าภาพ” งานหรือกิจกรรมต่างๆ นั้นแล้วขอให้ฝ่ายอื่นเข้ามาร่วมมีลักษณะเกิดขึ้นเป็นครั้งๆ ไป ไม่มุ่งความต่อเนื่อง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่มุ่งจะให้กิจกรรมนั้นแล้วเสร็จตามความต้องการของฝ่ายเจ้าของงาน ความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ แม้จะไม่มีหน้าที่โดยตรงอาจจะทำเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลาก็ได้หรือให้ความร่วมมือทำบางเรื่องบางเวลา

2. การประสานงาน (Co-ordination) องค์กรหรือหน่วยงานการผลิตโดยทั่วไป จะมีการแบ่งงานออกเป็นหน่วยงานย่อยตามลักษณะของงานการประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การจัดให้บุคคลในองค์กรทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบเป้าหมาย และมาตรฐานการปฏิบัติงานของโครงการ

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประสานงาน คือ

- 1) เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่พนักงานและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- 2) เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรสำเร็จตามเป้าหมาย
- 3) เพื่อให้งานที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้
- 4) ประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงาน

การบริหารงานจำเป็นต้องจัดให้มีการประสานงานระหว่างนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรให้สอดคล้องง่ายต่อการปฏิบัติ โดยจัดให้มีการประสานงานที่ครบวงจรกล่าวคือ การประสานงานที่ดีจะต้องเริ่มต้นด้วยการวางแผนที่ดี กำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติตาม

¹⁰ อ้างอิงแล้ว, แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ดุษฎีนิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 6.

กำหนดเวลา และสถานที่ ตลอดจนผู้รับผิดชอบ เพื่อให้ความสะดวกแก่ทุกฝ่าย ในการติดต่อประสานงาน เกี่ยวกับการบริการของการผลิต การประสานงานมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ประสานงานจะต้องปฏิบัติตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์การให้สอดคล้องกัน
- 2) ประสานงานควรจัดให้เป็นระบบทั้งการประสานงานจากบนลงล่าง (Down Word) และจากล่างสู่บน (Up Word) ตลอดจนการประสานงานในระดับเดียวกันเพื่อประสานความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกในองค์การ
- 3) กระตุ้นให้สมาชิกในองค์การมีความเต็มใจในการที่จะประสานงาน และร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้ดำเนินงานขององค์การบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

4) กำหนดตัวเครื่องมือการสื่อสาร วัน เวลา และสถานที่ โดยยึดหลักการว่า การติดต่อประสานงาน ที่ดีช่วยให้ปฏิบัติงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น

จะเห็นได้ว่า การประสานงานมิได้เป็นเพียงแต่จะจัดให้มีการประสานงานเท่านั้น หากแต่ต้องให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจจึงเห็นได้ชัดเจนว่า ข้อตกลงที่สำคัญของการประสานงาน ก็คือความร่วมมือ (Co-operating) ในการปฏิบัติงานเพื่อจะช่วยให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ

3. ความสอดคล้อง (Consistency) ความสอดคล้องเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะหากการผลักดันวัฒนธรรมขาดความสม่ำเสมอ วัฒนธรรมก็จะไม่เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในองค์การซึ่งเป็นพฤติกรรมให้ทุกคนปฏิบัติร่วมกัน และสอดคล้องไปในทางเดียวกัน และต้องมีข้อตกลงร่วมกัน (Agreement) ที่ทุกคนเข้าใจตรงกันและก็ต้องยึดตรงนั้นไว้ในกระบวนการทำงานต่างๆ องค์การต้องสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันในประเด็นสำคัญๆ ได้แก่ หากไม่มีข้อตกลงร่วมกันเวลาทำงานก็จะเกิดความวุ่นวายและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

การบริหารชุมชนเมืองการมีส่วนร่วมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก การมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน องค์การ หรือสังคมนั้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านต่างๆ คือการให้และการรับรู้ของข้อมูลข่าวสาร ให้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมการปฏิบัติตามโครงการ การติดตามและประเมินผลตามนโยบายและแผน กล่าวได้ว่า เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ระดับเบื้องต้น ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาความร่วมมือ ร่วมใจ การประสานงาน ความรับผิดชอบ ความร่วมมือร่วมใจ รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้วามี 3 มิติ (Dimensions) และ 2 บริบท (Context) ทั้งนี้ ในมิติของการมีส่วนร่วม ได้แก่

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียวยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรม การพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจอย่างมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผล สำหรับบริบทของการมีส่วนร่วม

นั้นหมายถึง ลักษณะของโครงการโดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าประโยชน์ที่ได้รับ และรูปแบบที่ต้องกำหนด รวมทั้งสภาพแวดล้อมของงานหรือกิจกรรมตามโครงการ เช่น ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ธรรมชาติ และปัจจัยทางสังคม ดังแผนภาพวงจรของการมีส่วนร่วมของประชาชน

มิติที่ 2 มีส่วนร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่ การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้านในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และองค์กรที่ให้ทุน ทั้งนี้ ให้พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจของผู้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย การถือครองที่ดิน เป็นต้น

มิติที่ 3 มีส่วนร่วมอย่างไร (How) แบ่งเป็น 1) ลักษณะของการมีส่วนร่วมเช่นความเต็มใจเข้าร่วม การได้รับรางวัลตอบแทนหรือการถูกบังคับให้เข้าร่วม 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมเช่นการเข้าร่วมโดยตรงหรือผ่านองค์กรชุมชน 3) ขนาดของการมีส่วนร่วม เช่น ความถี่ และระยะเวลาในการเข้าร่วม 4) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการเสริมพลังหรืออำนาจขององค์กร หรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ธรรมดาเท่านั้น¹¹

พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ในสังคมนั้นไม่ว่าในระดับบุคคลหรือระดับกลุ่มเราจะเห็นว่ามียุ 5 รูปแบบใหญ่ๆ คือ ความร่วมมือการแข่งขัน ความขัดแย้ง การประนีประนอม และกลืนกลาย ซึ่งทั้ง 5 รูปแบบนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชน¹² ฉะนั้นการที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุกๆ คน ได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพล และจัดเป็นกระจายอำนาจต่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชนในกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจนถึงปัจจุบันได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-Down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing Ingredient)¹³ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการตัดสินใจนั้น คือการมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใดๆ อย่างมีคุณค่า และอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า (Meaningfull Participation) คือ การมีส่วนร่วมนั้นๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้นไม่ใช่เพียงเพื่อได้จะทำได้แล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การพิจารณาตัดสินใจ หากสมเหตุสมผลต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติหากผู้มีอำนาจคิดว่าไม่เหมาะสมก็ต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้นๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ซึ่งอาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม¹⁴

¹¹ Norman Uphoff, อังโน มนตรี กรรพุมมาลย์, ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), หน้า 61.

¹² จ่านอง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540), หน้า 18.

¹³ Oakley, P., **Approaches to Participation in Rural Development**, (Geneva: Internation Office, 1984), p.17.

¹⁴ สันธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2545), หน้า 136.

แต่ถึงอย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของ Reader William W.¹⁵ ได้มีความพยายามอย่างมากที่จะอธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคม และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประชาธิปไตยในรูปแบบเฉพาะของสังคม ได้แก่

1. สถานการณ์การกระทำของสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลในการตัดสินใจในการกระทำ
2. บุคคลหรือองค์กร จะต้องตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผลซึ่งตัดสินใจเองได้ว่ามันสอดคล้องหรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ
3. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจและเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
4. เหตุผลนั้นการตัดสินใจให้น้ำหนักแตกต่างกันการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
5. เหตุผลในการตัดสินใจนั้นมีใช้มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
6. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง
8. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือก 2 หรือ 3 เพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ
9. ผู้กระทำและผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง
10. เหตุที่ตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

จากเหตุผลและปัจจัยทั้ง 10 ประการย่อมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกและความต้องการเป็นเจ้าของร่วมกันมีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจในการมีกิจกรรมร่วมกันสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ด้วยตนเอง รวมทั้งพลังความเข้มแข็งให้กับชุมชน การมีส่วนร่วม เช่น การมีส่วนร่วมเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และแผนงาน (Implementation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินโครงการ และพัฒนา (Evaluation) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit) การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนควรที่จะเป็นในรูปแบบของกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

จากข้อความข้างต้น การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงาน แน่นอนว่าไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรไหน ทำงานด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพาเครือข่าย เนื่องจาก การมีส่วนร่วมเป็นศาสตร์และศิลป์ที่

¹⁵ Reeder William W, **Some Aspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University**, (Unpublished: Dissertation, 1974), p. 39-50.

ผู้บริหารพึงมี ทั้งด้านจิตใจและอารมณ์เพื่อเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของสังคมตั้งแต่กระบวนการของการรับรู้ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล แสดงความคิดเห็น แสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ ตลอดจนร่วมรับผิดชอบในผลที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และรับรู้ เรียนรู้ร่วมกัน

บทสรุป

การบริหารชุมชนเมืองบนฐานของหลักพุทธบูรณาการนั้น ในบทความนี้จะมุ่งไปถึงการนำเอาหลักธรรมต่างๆ เช่น หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ 4 และหลักการบริหารนิยธรรม 7 นำมาเป็นฐานในการบริหารงานซึ่งแต่ละหลักธรรมจะอธิบายความหมายที่แตกต่างกันออกไปและใช้กับบุคคลประเภทไหน และสถานการณ์แบบไหน และจะต้องประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อต้องบริหาร

หลักพรหมวิหาร 4 จะอธิบายถึงตัวผู้บริหารว่าต้องมีความเมตตา ปราบปรามให้ผู้ร่วมงานหรือคนในองค์กร หรือคนรอบข้างได้รับความสุข มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และต้องวางตัวเป็นกลางเมื่อเกิดปัญหา ดังนั้นผู้บริหารควรยึดหลักธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารและคนในองค์กร และหลักธรรมพรหมวิหาร 4 นี้ผู้บริหารควรยึดปฏิบัติในการครองตน

หลักสังคหวัตถุ 4 จะอธิบายถึงการบริหารงานขององค์กรซึ่งจะเสริมช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานกับประชาชนในชุมชนเมืองที่อยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดความราบรื่น และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตามความต้องการของประชาชน และส่งเสริมให้ชุมชนเมืองเกิดความเข้าใจและประชาชนเข้ามามีบทบาทช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นที่เกี่ยวกับการอยู่ดีมีสุขของคนรอบข้างของผู้บริหาร ซึ่งเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจที่ดี คนในชุมชนก็จะประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน และเศรษฐกิจของชาติก็จะดีขึ้น ส่งผลต่อการบริหารชุมชนเมืองเป็นไปด้วยความราบรื่น

หลักการบริหารนิยธรรม 7 เป็นธรรมสำหรับผู้บริหารหรือนักปกครองที่มีอำนาจในการปกครองหมู่คณะบริหารกิจการในหมู่คณะหรือชุมชน ผู้ปกครองหรือผู้บริหารได้ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน โดยกล่าวได้ว่า การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าด้วยผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี โดยใช้พรหมวิหาร และหลักที่จะทำมีดอรรถประโยชน์ การบริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคล หรือผู้ได้บังคับบัญชา โดยใช้หลักสังคหวัตถุ และการบริหารงาน คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเองคนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน หลักธรรมสำคัญที่ผู้บริหารหรือผู้ที่เตรียมตัวเพื่อเป็นผู้บริหารคือหลักธรรม

จากจากที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องมีหลักธรรมในการบริหารแล้ว การมีส่วนร่วมก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการบริหารชุมชนเมืองเนื่องจากการพัฒนาชุมชนเมืองไม่สามารถดำเนินการด้วยองค์กรเดียวได้ จึงต้องมีหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตลอดจนประชาชนในพื้นที่ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการบริหารชุมชนเมือง ตั้งแต่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วม

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

ในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

เอกสารอ้างอิง

- จำนง อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540
- ณัฐนรี ศรีทอง, การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, 2552
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528
- พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตฺโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529
- มนตรี กรรพุมมลาย, ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553
- วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์, แบบจำลองการบริหารเชิงพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ดุษฎีนิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557
- สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2545
- สรเรณีย์ วงศ์ช่อม, การวางแผนพัฒนาประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1 นนทบุรี : บริษัทศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่งจำกัด, 2554
- Oakley, P, **Approaches to Participation in Rural Development**, Geneva: Internation Office, 1984
- Reeder William W, **Some Asspects of the Informal Social Participation of Form Families in New York State Cornell University**, Unpublished: Dissertation, 1974

พัฒนาทุนมนุษย์ในยุคไทยแลนด์ 4.0

HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN THAILAND 4.0 ERA

ฤทธิพล ไชยบุรี*

Ritthipol Chaiburee

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นบทความวิชาการที่มุ่งประเด็นการนำเสนอเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับการสร้าง “ทุนมนุษย์” ขององค์กร โดยมีแนวคิดที่ว่าบุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าขององค์กร องค์ประกอบของทุนมนุษย์นั้นประกอบไปด้วย ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital), ทุนทางสังคม (Social Capital), ทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) โดยที่องค์กรต้องกำหนดนโยบาย หรือวิธีการเสริมสร้างทางด้านความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์และการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่บุคลากร รวมถึงการใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อดึงความสามารถของบุคคลที่สั่งสมอยู่ในตนเอง มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กร ซึ่งทุนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพถือเป็นสิ่งที่สร้างความได้เปรียบให้แก่องค์กรนั้นๆ ในด้านความสามารถในการแข่งขันและส่งผลให้สามารถกำหนดนโยบายหรือทิศทางการพัฒนาองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์, ทรัพยากรบุคคล, องค์กร

ABSTRACT

This article is an academic article that focuses on the presentation of important content about creation. "Human Capital" of the organization With the idea that personnel are important and valuable resources of the organization The composition of human capital consists of (Intellectual Capital, (Social Capital), (Emotional Capital) where the organization must set policies or ways to enhance knowledge, expertise, experience and skills development To personnel Including using various strategies to draw the ability of the person who has accumulated in himself To be used to maximize the benefits of the organization Which the effective human capital is considered to be an advantage to the organization in terms of competitiveness and can result in more policy or direction for the development of the organization to be more successful

* คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

Keywords: Human Capital, Human Resources, Organization

บทนำ

ทุนมนุษย์ เป็นที่รู้จักครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2512 โดย Leonard Nadler (ลีโอนาร์ด แน็ดเลอร์) ได้นำเสนอในการประชุม Miami Conference of the American Society of Training and Development : ASTD ในประเทศอเมริกา ทุนมนุษย์เกิดเป็นกระแสครั้งแรกของประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ.2535 เพื่อตอบสนองความต้องการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7

คำว่า “ทุนมนุษย์” แปลมาจากภาษาอังกฤษ คือ Human Capital แบบตรงตัว ได้ถูกนำมาใช้ในสองความหมาย ความหมายแรกมองมนุษย์ในฐานะเจ้าของแรงงาน ต่อมา Gary Becker (แกรี่ เบ็คเกอร์) ได้ศึกษาค้นคว้าและกำหนดขึ้นมาเป็นทฤษฎีที่เรียกว่าทฤษฎีทุนมนุษย์ โดยมุ่งเน้นการลงทุนไปที่ขีดความสามารถและทักษะในการทำงานของบุคลากรในองค์กร

Theodore W. Schultz (ธีโอดอร์ ดับบลิว ชูลท์) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลได้ให้ไว้ในปี ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) ในบทความชื่อ Investment in Human Capital ในวารสาร American Economic Review¹ โดย Schultz ให้ความหมายคำว่า “ทุนมนุษย์” ในบทความของเขาว่า หมายถึง ความสามารถหลายๆอย่างที่อยู่ในตัวคน ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate) หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้ โดยแต่ละบุคคลที่เกิดมาจะมีนิสัยเฉพาะซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถ คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณลักษณะที่มีคุณค่า ซึ่งคุณลักษณะนี้จะเพิ่มขึ้นเมื่อมีการลงทุนที่เหมาะสม² ฉะนั้นคำว่า “ทุนมนุษย์” จึงน่าจะประกอบด้วย

1. ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ประกอบด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ ประสบการณ์ที่คนสะสมไว้ รวมทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวเราที่เรียกว่า Tacit Knowledge
2. ทุนทางสังคม (Social Capital) ประกอบด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์
3. ทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) ประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ เช่น การรับรู้ตนเอง (Self-Awareness) ความมีศักดิ์ศรี (Integrity) การมีความยืดหยุ่น (Resilience)

ปัจจุบันคำว่า “ทุนมนุษย์” เป็นคำที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง และมีคำจำกัดความที่ค่อนข้างหลากหลาย ทุนมนุษย์จะมีความหมายที่แสดงถึงศักยภาพที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและการสร้างผลิตภาพของบุคคล หน่วยงาน และชาติ ทั้งนี้เพราะการเพิ่มทุนมนุษย์นำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและการบริการที่มีประสิทธิภาพ

¹ ชำรงศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2550), หน้า 2.

² นิสิตาร์ก เวชยานนท์. มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551), หน้า 2.

ความหมายของทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ หมายถึง การที่นายจ้าง จัดการเรียนรู้ (learning) ให้แก่บุคลากรของตน ภายในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการทำงาน เพื่อให้เกิดการเจริญก้าวหน้าของบุคลากร จากความหมายของการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทุนมนุษย์ที่กล่าวถึง สอดคล้องกับนิยาม ซึ่ง Nadler ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Developing Human Resources ว่า

Training: Those activities which have been designed to improve human Performance on the job employee is presently doing or is being hired to do.

Education: Activities designed to improve the overall competence of the Employee in a specified direction and beyond the job now held.

Development: Deals with preparing the employee to move with the organization as it develops, changes, and grows.³

ความพร้อมของทุนมนุษย์ประกอบด้วย 1) ความสามารถ (Competence) โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้และทักษะความรู้ด้านวิชาการหรือด้านเทคนิคที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน 2) ทักษะ (Skill) คือ สิ่งที่ได้จากการฝึกปฏิบัติอันเป็นผลมาจากความสามารถของบุคคล 3) ทศนคติ (Attitude) จะขึ้นกับคุณลักษณะของบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย สิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากแรงจูงใจ พฤติกรรมและความประพฤติ และ 4) ความสามารถทางสติปัญญา ความกระตือรือร้น (Intellectual Agility) จะครอบคลุมนวัตกรรม ความยืดหยุ่น และคุณลักษณะในการปรับตัวทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล⁴

สาเหตุที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้คำว่า “ทุน” เนื่องจากต้องมีเรื่องของเวลา ความพยายาม เงินในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นการลงทุนเช่นเดียวกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้คืนมาทีหลัง และการได้คืนมาไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของเงินเพียงอย่างเดียว แต่การศึกษาเป็นการลงทุนที่ทำให้เกิดผลกำไร เพราะทำให้คนสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ทุนมนุษย์ถือเป็นมิติใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแนวคิดของการบริหารทรัพยากรบุคคลให้ดึงความสามารถของคน (Human Competence) ออกมาสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนปัญญา (Intellectual Capital Value) สิ่งเหล่านี้กำลังเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรบุคคล (HRD : Human Resource Development)⁵ ทั้งนี้เพราะความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่สั่งสมอยู่ในตัวเอง สามารถจะนำสิ่งเหล่านี้มารวมกันจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์กร หรือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่า ซึ่งจะทำให้องค์กร

³ Leonard Nadler, **Developing Human Resources**, (San Francisco: Jossey-Bass Inc. Wiley), 1986.

⁴ G. Roos and J. Roos, “Measuring your company's intellectual performance”, **Long Range Planning**, Vol.3 199) pp. 147-155.

⁵ ดนัย เทียนพุ่ม, **บริหารคนในทศวรรษหน้า**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, 2551), หน้า 83.

นั้นได้เปรียบเหนือคู่แข่งอื่น สามารถประดิษฐ์คิดค้นหรือปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่แล้วให้มีสมรรถนะที่สูงยิ่งขึ้น และใช้ความสามารถในทุกๆ ด้าน อย่างเป็นประโยชน์ในการผลิตสินค้าและให้บริการต่างๆ แก่ประเทศชาติของตน⁶

ตารางที่1: สรุปความหมายของทุนมนุษย์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
Leonard Nadler ⁷	การจัดการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการทำงาน เพื่อให้เกิดการเจริญก้าวหน้าของบุคลากร
G. Roos and J. Roos ⁸	1. ความสามารถ Competence 2. ทักษะ Skill 3. ทศนคติ Attitude 4. ความสามารถทางสติปัญญา ความกระตือรือร้น Intellectual Agility
ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ ⁹	ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคน

ความแตกต่างระหว่างทรัพยากรมนุษย์และทุนมนุษย์

คำว่าทุนมนุษย์และทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความหมายใกล้เคียงกัน บางครั้งทำให้เกิดความสับสน ซึ่งได้มีผู้รู้หลายท่านได้พยายามอธิบายถึงความแตกต่างของคำต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้นว่า

ทุนมนุษย์จะเน้นในหลักการ 2 ประการที่เป็นประเด็นสำคัญในสิ่งแวดล้อมของการบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management) คือ

1) คน คือ สินทรัพย์ซึ่งสามารถทำให้เพิ่มค่าขึ้นได้ด้วยการลงทุนและเมื่อคุณค่าของบุคคลนั้นเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ความสามารถในการปฏิบัติงานขององค์กรเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วย

⁶ ปราชญา กล้าผจญ และพอลตา บุตรสุขทิวังค์, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, 2550), หน้า 45.

⁷ Leonard Nadler, **Developing Human Resources**, (San Francisco : Jossey-Bass Inc. Wiley), 1986. G. Roos and J. Roos, "Measuring your company's intellectual performance", **Long Range**

⁸ G. Roos and J. Roos, "Measuring your company's intellectual performance", **Long Range** 1997, p. 147-155.

⁹ ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี, (ไทย-ญี่ปุ่น), 2550, หน้า 8)

2) ทุมนมนุษย์ขององค์กรต้องมีความสอดคล้องและสนับสนุนพันธกิจ วิสัยทัศน์ เป้าหมายและกลยุทธ์ และค่านิยมขององค์กร โดยจะต้องกำหนดทิศทาง นโยบาย และการปฏิบัติเกี่ยวกับทุมนมนุษย์ ต้องมีการออกแบบ นำไปใช้ และกำหนดมาตรฐานการประเมินว่าพวกเขาจะช่วยองค์กรอย่างไรจึงนำไปสู่ผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการ¹⁰

ทุมนมนุษย์มีขอบเขตที่กว้างกว่าคำว่าทรัพยากรมนุษย์ เพราะเน้นที่ความรู้เป็นสำคัญ ทรัพยากรมนุษย์แบบดั้งเดิมจะอยู่ในมุมมองระดับบุคคลและส่วนหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับความรู้ที่เกิดจากการทำงาน ขณะที่ทุมนมนุษย์จะก้าวข้ามความเป็นระดับบุคคลมาสู่ความคิดที่ว่าความรู้สามารถแบ่งปันกันได้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างหน่วยงาน โดยผ่านกระบวนการและการทำงานประจำ¹¹ และการจัดการทุมนมนุษย์ (Human Capital Management) ยังมีความแตกต่างจากการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ตรงที่ เน้นความสำคัญ คุณค่า หรือมูลค่าของคน (Value of People) และสิ่งที่คนในองค์กรผลิตขึ้นหรือสร้างขึ้นมา แต่ไม่ได้เน้นที่หน้าที่การบริหารงานบุคคล ดังนั้น การบริหารทุมนมนุษย์จึงเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์และความพยายามทุ่มเทของคนต่อความสำเร็จขององค์กร¹²

กล่าวโดยสรุป คำว่าทรัพยากรมนุษย์และทุมนมนุษย์นั้น มีความหมายร่วมกันที่คำว่า “คน” แต่การให้ความหมายจะดูที่บริบทของเรื่องมากกว่า โดยเห็นว่า คำว่า ทรัพยากรมนุษย์ ใช้ในความหมายที่มองมนุษย์เป็นสินทรัพย์ (Asset) ที่มีค่าควรได้รับการสรรหา คัดเลือก การธำรงรักษา พัฒนาให้มีคุณค่ายิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อองค์กรและประเทศชาติ ส่วนคำว่า ทุมนมนุษย์เป็นนัยของความหมายทางเศรษฐศาสตร์ เป็นนัยของการลงทุนในองค์กรที่แสดงให้เห็นว่าองค์กรใดมีทุมนมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะเหมาะสมกับสมรรถนะหลักขององค์กรย่อมทำให้องค์กรก้าวไปในทิศทางที่พึงประสงค์และได้เปรียบในการแข่งขัน¹³

ตาราง สรุปความแตกต่างระหว่างทรัพยากรมนุษย์และทุมนมนุษย์

นักวิชาการ	แนวคิดหลักของความแตกต่าง
David M. Walker ¹⁴	ทรัพยากรมนุษย์ คือ สินทรัพย์ขององค์กร ทุมนมนุษย์ คือ ผลลัพธ์ที่มาจากมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรบุคคล

¹⁰ David M. Walker, “Managing Human Capital in the 21st century”, **United States General Accounting Office Report**, 2000.

¹¹ Patrick M. Wright, Benjamin B. Dunford and Scott A. Snell, “Human Resources and the Resource-Based view of the Firm”, **Journal of Management**, Vol.6, 2001.

¹² Andrew Mayo อ้างใน สุรพงษ์ มาลี, “The Human Capital Journey : เส้นทางสู่บทบาทใหม่ของการบริหารทุมนมนุษย์”, **วารสารข้าราชการ**, ปีที่ 51 ฉบับที่ 2, (มีนาคม-เมษายน 2549), หน้า 22-25.

¹³ จรัสศรี เพ็ชรคง, “การพัฒนาทุมนมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), หน้า 38.

¹⁴ David M. Walker, “Managing Human Capital in the 21st century”, **United States General** 2000, pp.1-23

นักวิชาการ	แนวคิดหลักของความแตกต่าง
Patrick M. Wright, Benjamin B. Dunford and Scott A. Snell ¹⁵	ทรัพยากรมนุษย์ คือ ตัวบุคคล ทุนมนุษย์ คือ ความรู้ ความสามารถที่แบ่งปันกันได้ในองค์กรเพื่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
Andrew Mayo ¹⁶	ทรัพยากรมนุษย์ คือ ส่วนประกอบขององค์กร ทุนมนุษย์ คือ ความสำคัญ หรือ คุณค่า หรือมูลค่าของคนที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร
จรัสศรี เพ็ชรคง ¹⁷	ทรัพยากรมนุษย์ คือ สินทรัพย์ (Asset) ที่มีค่าควรได้รับการสรรหา คัดเลือก การธำรงรักษา และพัฒนาให้มีคุณค่ายิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อองค์กรและประเทศชาติ ทุนมนุษย์ คือ ความเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะ ที่พึงประสงค์และมีส่วนร่วมได้เปรียบในการแข่งขัน

การพัฒนาทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมุมมองของการพัฒนาทุนมนุษย์หลากหลายแง่มุม เป็นต้น

1. เปลี่ยนจากการมองคนเป็นค่าใช้จ่ายไปสู่การมองคนเป็นสินทรัพย์ สมัยก่อนองค์กรจะมองบุคลากรเป็นค่าใช้จ่าย (Cost) ที่ต้องควบคุม มิฉะนั้นแล้วผลงานที่ได้อาจไม่คุ้มกับค่าจ้างและสวัสดิการต่างๆ หากว่ากันตามแนวคิดใหม่ องค์กรจะมองบุคลากรเป็นสินทรัพย์ (Asset) ที่เพิ่มมูลค่าในตัวได้ทั้งด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ หรือความชำนาญ ไม่มีค่าเสื่อมราคา ถือเป็น “ทุนมนุษย์” ซึ่งเน้นความสำคัญของความรู้และการใช้สติปัญญาในการนำข้อมูลสารสนเทศทั้งหลายมาใช้ให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังมองลึกลงไปถึงขั้นที่ว่า แท้จริงแล้วพนักงานเป็นเจ้าของทุน เป็นผู้ลงทุน เพราะพนักงานเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะทำงานที่ไหน เมื่อใด และอย่างไร จะเอาทุนของตนไปทำงานกับองค์กรใดที่ให้ผลตอบแทนการลงทุนของเขอย่างคุ้มค่าที่สุด

แนวคิดดังกล่าวมีผลโดยตรงต่อวิธีการทำงาน องค์กรจำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจให้คนอยากอยู่ทำงานแทนที่จะลาออกไปทำงานที่อื่น ไม่ใช่เฉพาะการให้ค่าตอบแทนเท่านั้น แต่จะต้องให้โอกาสในการเรียนรู้ การพัฒนา และความมั่นใจในความก้าวหน้าในชีวิตการทำงานด้วย¹⁸

¹⁵ Patrick M. Wright, Benjamin B. Dunford and Scott A. Snell, “Human Resources and the Resource-Based view of the Firm”, **Journal of Management**, Vol.6, 2001. **Planning**, Vol.3 (1997) pp. 147-155.

¹⁶ Andrew Mayo อ้างใน สุรพงษ์ มาลี, “The Human Capital Journey : เส้นทางสู่บทบาทใหม่ของ Angela Baron and Micael Armtrong, **Human Capital Management : Achieving Added Value**, หน้า 22-25

¹⁷ จรัสศรี เพ็ชรคง, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), หน้า 38.

¹⁸ ศิระ โอภาสพงษ์, **ทุนมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: เออาร์ บีซีเนส เพรส), 2543.

2. การมองทุนมนุษย์ในลักษณะที่เป็นคุณสมบัติแยกออกจากตัวบุคคล “ทุนมนุษย์” จัดเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน (Intangible Asset) ทุนมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่องค์กรเป็นเจ้าของ แต่ทุนมนุษย์ซึ่งเป็นคุณสมบัติภายในของลูกจ้าง จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถในการจัดการความรู้ขององค์กรที่จะทำอย่างไรจึงจะสามารถดึง Tacit Knowledge นี้ออกมาจากตัวลูกจ้างได้โดยสมัครใจ¹⁹

3. แนวคิดคู่ประสานระหว่างการสร้างความผูกพันและการพัฒนาทุนทางปัญญา จากการมุมมองที่ว่าทุนมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ที่มีพนักงานเป็นเจ้าของ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลจึงเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่พนักงานก็ต้องให้ความสำคัญและให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะเป็นผู้ได้รับประโยชน์และมีเสรีที่จะเลือกทำงานอยู่กับใครก็ได้ การพัฒนาทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) เป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาขีดความสามารถ (Competency) ซึ่งมีอยู่สองแนวทาง คือ แบบอังกฤษ (British Approach) ที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อให้ได้มาตรฐานงาน กับแบบอเมริกัน (American Approach) ที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถบนฐานของการพัฒนาและมุ่งสู่ความเป็นเลิศ²⁰

สิ่งที่นักบริหารทรัพยากรมนุษย์จะต้องสร้างให้เกิดควบคู่ไปกับการพัฒนาทุนมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการสร้างความผูกพัน (Commitment) กับองค์กรด้วยการรักษาความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิต กับ การพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อให้เกิดความผูกพันที่จะนำความรู้ความสามารถที่พัฒนานั้นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กรอย่างเต็มที่ การออกแบบผลตอบแทน ต้องทำให้เข้าใจง่าย ทำงาน และทุกคนยอมรับ รวมทั้งต้องเป็นตัวกระตุ้นให้ขยัน มุ่งไปข้างหน้าถึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างที่เขารเรียกว่า Win-Win²¹

4. การให้ความสำคัญกับคุณสมบัติด้านเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ องค์ประกอบของ “ทุนมนุษย์” ที่สำคัญและทำให้เกิดแนวคิดที่ต่างไปจาก “ทรัพยากรมนุษย์” ก็คือ ทุนทางสังคม (Social Capital) หรือเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความหลากหลายในความคิดและเป็นการศึกษาที่จะช่วยให้การเรียนรู้กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น ส่วนทุนทางอารมณ์ (Emotional Capital) หรือความฉลาดทางอารมณ์ การควบคุมอารมณ์ ในการปฏิบัติงาน จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้ต่อเนื่อง ขยายขอบเขตออกไปได้ในลักษณะเสริมส่งซึ่งกันและกัน

5. การเน้นคุณค่าของคนและวิธีการที่ใช้ในการบริหารคนมากกว่าหน้าที่เฉพาะบุคคล Elton Mayo กล่าวว่า Human Resource Management (HRM) และ Human Capital Management (HCM) มีความแตกต่างกันในสองเรื่อง คือการบริหาร “ทุนมนุษย์” จะเน้นคุณค่าของคน (Value of People) และสิ่งที่คนสร้าง มากกว่าสนใจตัวกระบวนการหรือหน้าที่ด้านบุคคล (HR Function) และการบริหาร “ทุนมนุษย์” จะให้ความสำคัญกับการประเมินวิธีการที่ใช้ในการบริหารคนและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

¹⁹ พิพัฒน์ ก้องกิจกุล, คู่มือปฏิบัติวิธีวัดความพึงพอใจของลูกค้า, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บีบีโพรบัส), 2546.

²⁰ จีระประภา อัครบวร, โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), หน้า 2549.

²¹ ชัยวัฒน์ ชยางกูร, ผู้นำหลายมิติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย), 2549, หน้า 64.

6. เกิดแนวคิดการวัดค่าสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน เนื่องจาก “ทุนมนุษย์” เป็นทรัพย์สินที่ไม่มีตัวตน และการพัฒนาทุนมนุษย์จะเน้นที่คุณค่าของคน ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวความคิดแบบเก่าจะใช้จำนวนบุคลากรและจำนวนผู้ที่เข้ารับการอบรมหรืออัตราการเข้าออกจากการงาน (Turn Over) หรือประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นจากการทำงานเป็นตัววัดคุณค่าของบุคคล แต่ตัววัดดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ได้กับการวัดค่าของทุนมนุษย์ได้ ซึ่งทุนมนุษย์จะมีมูลค่าขึ้นมาก็ได้ก็ต่อเมื่อสนับสนุนการดำเนินกลยุทธ์ขององค์กร

7. การทำให้การบริหารและการพัฒนาทุนมนุษย์เป็นเรื่องของทุกฝ่ายในองค์กร เนื่องจากเชื่อมโยงกัน โดยมีกลยุทธ์ขององค์กรเป็นแกนในการดำเนินการ การบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภายใต้แนวคิดของทุนมนุษย์จึงเป็นเรื่องของทุกฝ่ายที่จะต้องนำทุนทั้งสามด้าน คือ Intellectual Capital, Social Capital และ Emotional Capital มาประสานให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามกลยุทธ์ขององค์กร

ปัจจัยหลัก 4 ประการแห่งความสำเร็จขององค์กรอันประกอบด้วย ความสามารถหลัก), ทักษะการใช้ทรัพยากรขององค์กร, กลยุทธ์ และสภาพแวดล้อม จะมีปัจจัยด้านทุนมนุษย์เป็นตัวเชื่อมโยงปัจจัยทั้งสี่เข้าด้วยกัน จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรที่จะต้องเสริมความรู้และทักษะให้กับพนักงานควบคู่ไปกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ยิ่งทุนมนุษย์มีความสามารถในการสร้างคุณประโยชน์มากขึ้นเท่าใด ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จขององค์กรก็ยิ่งมีประสิทธิภาพและโอกาสในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้มากขึ้นเท่านั้น

8. กลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ ให้ความสำคัญกับความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างการบริหารทรัพยากรบุคคลและการบริหารกลยุทธ์ขององค์กร เป็นการพัฒนาความรู้ให้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้เรียนรู้ซึ่งก็คือพนักงานทุกระดับในองค์กร เป็นการสร้างความรู้ที่เน้นการพัฒนาระบบความคิดตั้งแต่การรับรู้ไปจนถึงการสังเคราะห์โดยมีกลยุทธ์ขององค์กรเป็นตัวประกอบในการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน²²

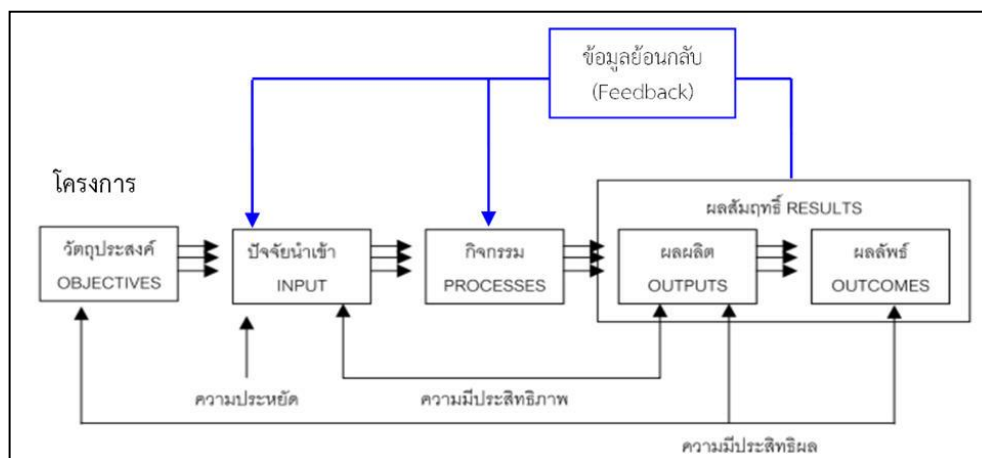
ทุนมนุษย์ ที่สร้างขึ้นตามกลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์นี้ แม้จะถือเป็นสมบัติส่วนตัวของพนักงานแต่ละคน แต่ก็เป็นที่ขององค์กรที่จะต้องใช้การจัดการความรู้ (Knowledge Management) มาคัดกรองและแปลง Tacit Knowledge ของพนักงานให้เป็น Explicit Knowledge ให้เร็วและมากที่สุด เพราะตามแนวคิดที่ว่าคนเป็นเจ้าของทุนซึ่งสามารถที่จะเลือกทำงานที่ไหนก็ได้ ทำให้องค์กรแม้จะพยายามสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สร้างความรู้สึกผูกพันองค์กร (Commitment) มากเพียงใดก็ตามก็ยังมีความเสี่ยงอยู่อย่างมากที่พนักงานที่มี “ทุนมนุษย์” ที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นจะลาออกและนำ “ทุนมนุษย์” ดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คู่แข่งของเราได้ เรื่องนี้จึงเป็นภาระหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมกับนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมทั้งกับองค์กรเองและพนักงานที่เป็นเจ้าของ “ทุนมนุษย์”

แนวคิดในการพัฒนาทุนมนุษย์

แนวคิดของการพัฒนาทุนมนุษย์ หรือ Human Capital Development (HCD) ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 โดย Leonard Nadler ได้กล่าวถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญที่มีส่วนในการขับเคลื่อนคนในองค์กร ให้มีการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ก็ได้มีนักคิดชาวตะวันตกได้ให้

²² อรรถิย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, ทฤษฎีทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กซเปอร์เน็ท, 2550), หน้า 70.

ความหมายในคำดังกล่าวไว้อีกมากมาย เมื่อพิจารณาคำว่า การพัฒนาทุนมนุษย์โดยสรุป พบว่า มีองค์ประกอบของคำสองคำที่มารวมกันได้แก่ การพัฒนา (Development) และทุนมนุษย์ (Human Capital) และได้แนวคิดของทฤษฎีระบบเปิด Open System ที่ประกอบไปด้วย ปัจจัยนำเข้า Input กระบวนการ Process ผลลัพธ์ Output/Outcome และการให้ข้อมูลย้อนกลับ Feedback มาใช้อธิบายความหมายของการพัฒนาทุนมนุษย์ ดังนี้



ภาพประกอบที่ 1: แบบจำลองทฤษฎีระบบ

ปัจจัยนำเข้าทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่า การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของคนในองค์กรจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ จะต้องแสวงหาเครื่องมือที่เหมาะสมในการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมความพร้อมขององค์กร และการวัดผลลัพธ์ว่าดีและเหมาะสมกับองค์กรหรือไม่ และควรจะใช้เครื่องมือใดเพื่อพัฒนาความสามารถและศักยภาพของคนในองค์กรให้ดีขึ้น

ดังนั้น นักปฏิบัติงานในด้านการพัฒนาทุนมนุษย์จึงต้องพยายามสร้างและกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาทุนมนุษย์ ที่สามารถเชื่อมโยงถึงแผนด้านทุนมนุษย์ขององค์กรได้ ตามเทคนิคในการจัดทำ SHCD ดังนี้

- 1) ระบุให้ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนาทุนมนุษย์
- 2) ประเมินสภาพหรือเงื่อนไขในการทำงานในปัจจุบัน พิจารณาจุดแข็ง Strength และจุดอ่อน Weakness ขององค์กรในเรื่องทักษะของพนักงาน
- 3) ตรวจสอบปัจจัยภายนอก พิจารณาโอกาส และอุปสรรค ที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน
- 4) เปรียบเทียบจุดแข็งและจุดอ่อนในด้านทักษะของพนักงานกับโอกาสและอุปสรรคในอนาคตที่จะเกิดขึ้น
- 5) กำหนดแผนกลยุทธ์องค์กรในระยะยาว สำหรับงานด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งแผนงานดังกล่าวจะต้องมีส่วนช่วยในการเตรียมความพร้อมของคนและองค์กรในอนาคต

6) นำแผนการพัฒนาทุนมนุษย์มาประยุกต์ใช้ในองค์กร โดยผ่านเครื่องมือการพัฒนาองค์กร และการพัฒนาคนในองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ²³

แนวคิดการพัฒนาทุนมนุษย์ไม่ใช่วิธีการเดียวในการเพิ่มความสามารถของคน องค์กรควรจะให้ความสำคัญต่อแนวคิดอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของพนักงาน และให้ความสำคัญต่อการให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่พนักงานที่มีการพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย รวมถึงต้องกำหนดแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจน เป็นระบบ และเป็นทางการ ซึ่งนโยบาย ภารกิจ กิจกรรม และเป้าหมาย จะต้องตอบสิ่งเหล่านี้ได้ ดังนี้

- 1) วิสัยทัศน์ Vision และภารกิจ Mission ขององค์กรเป็นอย่างไร
- 2) องค์กรมีการกำหนดเป้าหมาย และกลยุทธ์ ไว้หรือไม่
- 3) ใครคือลูกค้าภายนอก และลูกค้าภายใน ขององค์กรและหน่วยงาน
- 4) ใครคือคู่แข่งคนสำคัญขององค์กร แล้วคู่แข่งเหล่านั้นมีการเคลื่อนไหวอย่างไร
- 5) มีทรัพยากรด้านใดบ้างที่ทำให้องค์กรสามารถเอาชนะคู่แข่งขั้นได้
- 6) องค์กรให้ความสำคัญต่อการลงทุนด้านทุนมนุษย์มากน้อยอย่างไร²⁴

แนวทาง ทิศทางการพัฒนาคน ควรจะนำกลวิธีใดที่เหมาะสมเพื่อสร้างกำลังคนที่มีอยู่ให้เป็นพลังขับเคลื่อนให้องค์กรบรรลุวิสัยทัศน์ภารกิจและเป้าหมายที่กำหนดขึ้น เพื่อนำไปสู่

- 1) เป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักในการนำกิจกรรม และระบบงาน ด้านการพัฒนาทุนมนุษย์
- 2) กิจกรรม และระบบงานด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคล และหน่วยงาน
- 3) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกำหนดกิจกรรม และระบบงานด้านการพัฒนาทุนมนุษย์มาใช้ต่อพนักงานหน่วยงานและองค์กร

- 4) ความคิดเห็นของผู้บริหารในหน่วยงานต่างๆ ต้องงานด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ที่กำหนดขึ้น²⁵

กล่าวโดยสรุปของการพัฒนาทุนมนุษย์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายหลักของงานด้านการพัฒนาทุนมนุษย์คือ ประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน และประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร

ทฤษฎีในการพัฒนาทุนมนุษย์

1) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ

²³ Angela Baron and Micael Armtrong, **Human Capital Managemant : Achieving Added Value Through people**, (London : Kogan page), 2007.

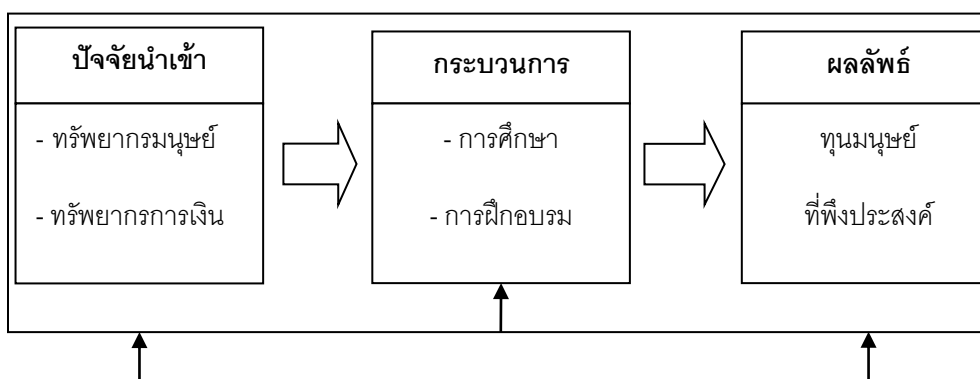
²⁴ จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์, **รวมบทความการบริหารทรัพยากรมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2552), หน้า 80.

²⁵ อ่างอิงแล้ว, **ทุนมนุษย์จัดการให้ดีที่สุดเลิศ**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด, 2551) หน้า 218.

Phillip C. Baumel (ฟิลลิปส์ ซี บาวเมล)²⁶ ได้กล่าวว่า การพัฒนาทุนมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบที่ริเริ่มจากความต้องการสิ่งใหม่ๆ การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ การปรับเปลี่ยนสถานภาพของบุคคล และความเท่าเทียมกันโอกาสในการทำงาน

2) ทฤษฎีการพัฒนาแบบระบบ

ทฤษฎีระบบของ David Easton (เดวิด อีสตัน)²⁷ คำนึงองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และข้อมูลย้อนกลับ ดังแผนภาพที่



ภาพประกอบที่ 2: กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบระบบ

จากแผนภาพอธิบายได้ว่าการพัฒนาทุนมนุษย์จะสำเร็จได้จำเป็นต้องมีปัจจัยนำเข้าที่ดีพอต้องมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีพอ จึงจะทำให้ได้ทุนมนุษย์ที่พึงประสงค์ได้ กรณีที่ทุนมนุษย์ไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์ต้องมีการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับแก้กระบวนการและปัจจัยนำเข้าต่อไป

ทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจ

การจูงใจ (Motivation) เป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานบุคคลทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยเรื่องของการจูงใจ มีความสำคัญต่อการจัดการในฐานะที่เป็นสิ่งเร้าที่ทำให้บุคลากรขององค์การส่งมอบผลผลิตของแต่ละบุคคลในรูปของผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ การจูงใจจึงสามารถก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากในการปฏิบัติงานในภาพรวมขององค์การ²⁸

ก. กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการสร้างควมพึงพอใจ ตัวอย่างของนักคิดทฤษฎีแนวนี้ที่น่าสนใจ ได้แก่

²⁶ Phillip C. Baumel อังโน ปภาวดี ประจักษ์ศุภนิติ และ กิ่งพร ทองใบ, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 80.

²⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 80

²⁸ ศุภชัย ยาวะประภาส, การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย, พิมพ์ครั้งที่ 22, (ภาควิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 216–217.

1) Abraham H. Maslow (อับราฮัม เอช มาสโลว์)²⁹ เจ้าของทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) ซึ่งว่าความต้องการของมนุษย์เป็นเสมือนขั้นบันได มีทั้งหมด 5 ขั้น ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางด้านความปลอดภัย ความต้องการที่จะผูกพันในสังคม ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นและได้รับการยกย่องในสังคม และความต้องการที่จะประจักษ์ตน เมื่อความต้องการในขั้นต้นได้รับการตอบสนองแล้วบุคคลจึงจะเกิดความต้องการในระดับต่อไปตามลำดับ

2) David Mc Clelland (เดวิด แมคเคลแลนด์)³⁰ ความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของแมคเคลแลนด์มี 3 เรื่อง คือ ความต้องการประสบความสำเร็จ (Achievement: nAch) ความต้องการด้านสัมพันธภาพ (Affiliation: nAff) และความต้องการอำนาจ (Power : nPow) และความต้องการที่แตกต่างกันจะนำไปสู่พฤติกรรมของบุคคลที่ต่างกัน

ข. กลุ่มทฤษฎีเน้นกระบวนการสร้างการแรงจูงใจ มีตัวอย่างแนวคิดที่น่าสนใจ ดังนี้

1) J. Stacey Adams (เจ สเตซซี่ อัดัมส์)³¹ ได้เสนอทฤษฎีความเสมอภาค (Equity theory) ที่มองว่าการที่ผู้ปฏิบัติงานจะทำงานมากหรือน้อย ดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับการเปรียบเทียบความพยายามและค่าตอบแทนของตนกับผู้อื่นในสถานการณ์การทำงานที่คล้ายคลึงกัน

2) Victor H. Vroom and Lyman W. Porter and Edward E. Lawler (วิกเตอร์ เอช วีรูม ร่วมกับ ลายแมน ดับเบิลยู พอร์เตอร์ และเอ็ดเวิร์ด อีลว์เลอร์)³² นำเสนอทฤษฎีที่คาดหวัง (Expectancy Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคล ได้รับอิทธิพลจากผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการนำตัวแปร 3 ปัจจัยมาสนับสนุนทฤษฎี คือ 1) ปัจจัยความคาดหวัง (ถ้าหากพยายามแล้วจะสามารถปฏิบัติงานสำเร็จหรือไม่) 2) ปัจจัยความเป็นเครื่องมือ (หากลงมือปฏิบัติแล้วจะสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการหรือไม่) และ 3) ปัจจัยระดับของความดึงดูดใจ หรือ valence (แล้วผลลัพธ์ที่จะได้นั้นเป็นสิ่งที่ตนได้ตระหนักถึงคุณค่าหรือไม่)

ค. กลุ่มทฤษฎีเสริมแรง

ทฤษฎีนี้เน้นการสร้างเงื่อนไขที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและผลที่ตามมา โดยมุ่งหวังที่จะให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาเกิดขึ้นอีกหรือป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้น³³ ผ่านวิธีการต่างๆ คือ

1) ให้ผลตอบแทนที่พึงปรารถนาเมื่อเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (Positive Reinforcement)

²⁹ Abraham H. Maslow, "Theory of Human Motivation", **Psychological Review** 50, (New York : Harper and Row Publisher), 1970.

³⁰ David Mc Clelland, "Business Drive and National Achievement", **Harvard Business Review**, (Harvard University 1962), p. 99-122.

³¹ Adams, J. Stacey, "Inequity in social exchange", **Advances in Experimental Social Psychology**, Vol. 2, (New York : Academic Press, 1965), p. 267-299.

³² Victor H. Vroom and Lyman W. Porter and Edward E. Lawler, **Work and Motivation**, (Jossey-Bass Classics), 1995.

³³ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์, **พฤติกรรมองค์การ (Organizational Behavior)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, 2545), หน้า 41.

2) จัดผลตอบแทนที่ไม่พึงปรารถนาภายหลังจากเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (Avoidance Learning)

3) ให้ผลตอบแทนในเชิงลบหลังจากเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Punishment)

4) ยกเลิกการให้รางวัลหลังจากเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (Extinction)

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) มีทฤษฎีหลัก ๆ ที่ควรรู้และควรให้ความสนใจ คือ

Human Capital Theory : ทฤษฎีมองมนุษย์ให้เป็นทุนหรือทุนมนุษย์ เป็นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด เป็นการวิเคราะห์จากแนวคิดของต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับ (Cost-benefit Analysis) และวิเคราะห์บนพื้นฐานของผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน (ROI : Return on Investment) คำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าของมนุษย์ที่เป็นพนักงานในองค์กร โดยเรียนรู้ผ่านการศึกษ การฝึกอบรม และการพัฒนาต่าง ๆ นำไปสู่ผลลัพธ์หรือผลผลิตที่องค์กรต้องการ

จ. ทฤษฎีแห่งความโกลาหล (Chaos Theory)³⁴

กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การอาจนำไปสู่การต่อต้าน (Resistance) ของบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่คุ้นเคยซึ่งทำงานมานานแล้ว ไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและความเคยชินกับระบบหรือวิธีการทำงานแบบเดิม ๆ โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีอยู่แล้ว และชักชวนให้กับพนักงานคนอื่นคล้อยตามด้วย ซึ่งเป็นผลเสียแก่องค์กรเป็นอย่างมาก ดังนั้นนักพัฒนาทุนมนุษย์จำเป็นจะต้องยับยั้งและมีจุดยืนเป็นของตัวเอง หาวิธีการรับมือต่อสถานการณ์ความโกลาหลที่เกิดขึ้นและหาวิธีให้กลุ่มคนเหล่านั้นเห็นด้วย มีส่วนร่วม และสนับสนุนกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้

ฉ. ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychological Theory) ประกอบไปด้วยทฤษฎีย่อย ๆ อีก ๓ ทฤษฎี ได้แก่

1) ทฤษฎีจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology)³⁵ มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมบูรณาการ (Integrated Behavior) ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างความรู้ ความคิด ความรู้สึก การรับรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปของแต่ละคน สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่พฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานให้เกิดการเรียนรู้คนเรามีการรับรู้ที่ต่างกัน ทำให้การเรียนรู้และการแสดงออกแตกต่างกันไป

2) ทฤษฎีจิตวิทยาด้านพฤติกรรม (Behavioral Psychology)³⁶ ทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่พฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์หรือหลักเลียงการกระทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทฤษฎีนี้จึงมีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นจากการเสริมแรง โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (1) การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และ (2) การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement) โดยนักทรัพยากรมนุษย์จะต้องพิจารณาว่าควรจะใช้การ

³⁴ ประเวศ วะสี, **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2545), หน้า 1-12.

³⁵ Humphrey, G., **The psychology of the gestalt**. Journal of Educational Psychology, 1924.

³⁶ มานพ ชูนิล และภราดร บุตรศักดิ์ศรี, **จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ), 2548.

เสริมแรงทางบวกหรือทางลบเพื่อกระตุ้นให้คนในองค์กรแสดงพฤติกรรมอย่างที่ต้องการตามสถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร

3) ทฤษฎีจิตวิทยาการรับรู้ (Cognitive Psychology)³⁷ ทฤษฎีนี้จะมุ่งเน้นไปที่ความเข้าใจหรือการคาดคะเนเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยการกำหนดรู้ (Perception) มาก่อน การรับรู้ที่ถูกต้องจะนำไปสู่พฤติกรรมแสดงออกที่ถูกต้อง ผสมผสานกับประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาของบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทางปัญญาเข้ามามีอิทธิพลในการเรียนรู้ด้วย ทฤษฎีกลุ่มนี้จึงเน้นกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้

บทสรุป

ทรัพยากรมนุษย์ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่า ทุมนมนุษย์เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญที่มีส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาองค์กร เพราะความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญรวมถึงประสบการณ์ของแต่ละคนที่สั่งสมอยู่ในตัวเอง สามารถนำมาเสริมสร้าง และพัฒนาศักยภาพขององค์กร จากแนวคิดและทฤษฎีที่นักคิดได้ทำการศึกษา ในปัจจุบันทุนมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่า อันเป็นสิ่งที่ทำให้องค์กรนั้นมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งบนหิ้งว่าองค์กรนั้นๆมีทุนมนุษย์ที่มีความแข็งแกร่ง มีศักยภาพและทรงประสิทธิภาพ การเสริมสร้างพัฒนาทุนมนุษย์ ถือเป็นการลงทุนเช่นเดียวกันกับการลงทุนปกติ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนคืนมาที่หลัง แต่การลงทุนด้านพัฒนาทุนมนุษย์นี้ สิ่งที่ได้ตอบแทนกลับมาไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน แต่เป็นความสามารถของบุคลากรในองค์กรที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถือเป็นการที่ต่อยอดให้องค์กรเกิดการพัฒนามากยิ่งขึ้น สิ่งต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่องค์กรต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรในการทำงาน สร้างความเชื่อมั่นว่าพวกเขาจะได้รับการพัฒนา มีความก้าวหน้าในชีวิต เพื่อให้พวกเขาได้ศักยภาพภายในของแต่ ละตัวบุคคลซึ่งถือเป็นต้นทุนมนุษย์ออกมาใช้ในการทำงาน เสริมสร้างความเจริญเติบโต นำไปสู่ผลลัพธ์หรือเป้าหมายขององค์กรและเป็นการป้องกันมิให้ทุนมนุษย์เหล่านี้นำความสามารถที่เป็นทุนภายในตัวบุคคลไปใช้ประโยชน์กับองค์กรอื่นหรือองค์กรที่เป็นคู่แข่ง

เอกสารอ้างอิง

กมลวัฒน์ ยะสารวรรณ, การรับรู้ภาวะเบียดเบียนของพนักงานท่าเรือแหลมฉบัง, รายงานวิจัยนโยบายสาธารณะ,

มหาวิทยาลัยบูรพา: วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์, 2547

จรัสศรี เพ็ชรคง, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก”, วิทยานิพนธ์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552

³⁷ กมลวัฒน์ ยะสารวรรณ, การรับรู้ภาวะเบียดเบียนของพนักงานท่าเรือแหลมฉบัง, รายงานวิจัยนโยบายสาธารณะ, (มหาวิทยาลัยบูรพา : วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์, 2547), หน้า 45.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์, **รวมบทความการบริหารทรัพยากรมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส, 2552

จิรประภา อัครบวร, **โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.

ชัยวัฒน์ ชยางกูร, **ผู้นำหลายมิติ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2549,
ดนัย เทียนพุฒ, **บริหารคนในทศวรรษหน้า**, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2551

ธำรงค์ศักดิ์ คงคาสวัสดิ์, **การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น, 2550

นิสดารักษ์ เวชยานนท์. **มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551

ประเวศ วะสี, **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2545

ปราชญา กล้าผจญ และพอลตา บุตรสุทธีวงศ์, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร :บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, 2550

พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์, **พฤติกรรมองค์การ (Organizational Behavior)**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2545

มานพ ชูนิล และภราณี บุตรศักดิ์ศรี, **จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การเบื้องต้น**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2548.

ศิริระ โอภาสพงษ์, **ทุนมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : เออาร์ บีซิเนส เพรส, 2543.

พิพัฒน์ ก่องกิจกุล, **คู่มือปฏิบัติวิธีวัดความพึงพอใจของลูกค้า**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บีบีโบทบูคส์. 2546.

ศุภชัย ยาวะประภาษ, **การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย**, พิมพ์ครั้งที่ 22, ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548
อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, **ทฤษฎีทางการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2550

Abraham H. Maslow, "Theory of Human Motivation", **Psychological Review** 50, New York: Harper and Row Publisher, 1970.

Adams, J. Stacey, "Inequity in social exchange", **Advances in Experimental Social Psychology**, Vol. 2, New York : Academic Press, 1965

Andrew Mayo อ้างใน สุรพงษ์ มาลี, "The Human Capital Journey : เส้นทางสู่บทบาทใหม่ของการบริหารทุนมนุษย์", **วารสารข้าราชการ**, ปีที่ 51 ฉบับที่ 2, (มีนาคม-เมษายน 2549), หน้า 22-25.

Angela Baron and Micael Armstrong, **Human Capital Management : Achieving Added Value**, หน้า 22-

25 จรัสศรี เพ็ชรคง, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก”,

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552

Angela Baron and Micael Armstrong, **Human Capital Management : Achieving Added Value Through people**, London : Kogan page, 2007.

David M. Walker, “Managing Human Capital in the 21st century”, **United States General Accounting Office Report**, 2000.

David Mc Clelland, "Business Drive and National Achievement", **Harward Business Review**, Harward University 1962

G. Roos and J. Roos, “Measuring your company’s intellectual performance”, **Long Range Planning**, Vol.3 199) p. 147-155.

G. Roos and J. Roos, “Measuring your company’s intellectual performance”, **Long Range**, 1997

Humphrey, G.. **The psychology of the gestalt**. Journal of Educational Psychology, 1924.

Leonard Nadler, **Developing Human Resources**, San Francisco : Jossey-Bass Inc. Wiley, 1986.

Leonard Nadler, **Developing Human Resources**, San Francisco : Jossey-Bass Inc. Wiley,

Patrick M. Wright, Benjamin B. Dunford and Scott A. Snell, “Human Resources and the Resource-Based view of the Firm”, **Journal of Management**, Vol.6, 2001.

Phillip C. Baumel อ้างใน ปภาวดี ประจักษ์สุนิติ และ กิ่งพร ทองใบ, **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531

Victor H. Vroom and Lyman W. Porter and Edward E. Lawler, **Work and Motivation**, Jossey-Bass Classics, 1995.

การสร้างแรงจูงใจในพนักงานเพื่อความพึงพอใจในองค์กร

MOTIVATION BUILDING OF STAFFS FOR SATISFACTION IN ORGANIZATION

เกียรติ บุญโยโป*

Kiat Boonyapo

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นบทความวิชาการที่มุ่งประเด็นการนำเสนอเนื้อหาสำคัญของการสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากร การพัฒนาพนักงานทุกระดับให้เป็นคนดี คนเก่ง มีพฤติกรรมในการทำงานอย่างมืออาชีพ และมีความพร้อมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้หลักการ 3 ประการ คือ ห่วงใย แบ่งปัน และใส่ใจต่อพนักงาน เพื่อส่งเสริมให้พนักงานพร้อมช่วยองค์กรเพื่อดูแลสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม ไปพร้อมกับการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความยั่งยืน ผ่านกลยุทธ์และนโยบายในการสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากร ทั้งในรูปแบบของค่าตอบแทน, ความก้าวหน้าในการทำงาน การจัดให้มีสวัสดิการและสิทธิประโยชน์หลากหลายรูปแบบมากกว่าที่กฎหมายกำหนด โดยออกแบบให้เหมาะสม ครอบคลุมทุกช่วงอายุของพนักงาน รวมถึง พนักงานสามารถเลือกรับสวัสดิการได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น สวัสดิการทางเลือก และค่ารักษาพยาบาลของบุคคลในครอบครัว เป็นต้น

คำสำคัญ: แรงจูงใจ, พนักงาน, ความพึงพอใจ

ABSTRACT

This article is the academic writing that wish to presentation about staff motivation. The development for all level that will drive to become to good person, clever and work with high skill as professional and long live learning under 3 principle as followings ; care, share and pay attention to all staff. All staffs will be promoted for support in take care social, community and environment as the same time to drive sustainable organization through organization strategies and policy in compensation, career path, welfare more than law and other regulations with suitable design that cover staff's age, flexible welfare.

Keywords: Motivation, Staffs, Satisfaction

* คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

บทนำ

ในยุคปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีทัศนคติและค่านิยมในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด คนรุ่นใหม่มักมองหาความก้าวหน้า ความท้าทาย และค่าตอบแทนที่ได้รับเป็นสำคัญ ซึ่งต่างจากคนรุ่นก่อนที่เลือกความมั่นคงในหน้าที่การงาน อันเนื่องมาจากโลกที่ไร้พรมแดนที่สร้างช่องทางการหารายได้ที่มากมาย นอกเหนือจากการทำงานประจำของคนรุ่นใหม่ จึงมีคนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอิสระเพิ่มมากขึ้น ตามลำดับ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้หลายองค์กรต้องปรับวิธีการบริหารพนักงานรุ่นใหม่ รวมถึงหันมาให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจและรักษาพนักงานรุ่นใหม่ให้มีความต้องการทำงานกับองค์กรยาวนานขึ้น เพื่อให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ในอนาคตโดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานของพนักงาน หากองค์กรมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี ยังจะช่วยให้พนักงานเกิดความพึงพอใจในการทำงาน สามารถทำผลงานให้ออกมาดียิ่งขึ้น ที่สำคัญนอกจากจะช่วยรักษาพนักงานให้อยู่กับองค์กรแล้ว ยังเป็นปัจจัยดึงดูดความสนใจของบุคลากรที่มีความสามารถให้เข้ามาร่วมงานกับองค์กรอีกด้วย มีเส้นทางความก้าวหน้าในสายงานที่ชัดเจน โดยมีการสื่อสารให้เห็นถึงความก้าวหน้าหรือช่องทางการเติบโตในสายงานได้อย่างชัดเจน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยดึงดูดพนักงานรุ่นใหม่ให้อยากทำงานกับองค์กร ด้วยการสร้างงบประมาณในการอบรม พัฒนาความรู้ของพนักงาน เพื่อแสดงให้เห็นว่าองค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะทำให้พนักงานมีทัศนคติที่ดีกับองค์กร และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อรวมกันเข้าเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายได้¹ เพื่อการเติบโตไปพร้อมกับองค์กรในระยะยาว ซึ่งจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร ที่เป็นสิ่งช่วยให้การดำเนินงานในองค์กรราบรื่น การพูดคุยและประสานงานในแต่ละหน่วยงานล้วนมีผลมาจากความสัมพันธ์ทั้งสิ้น ดังนั้นหากองค์กรรู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในองค์กรก็จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำงาน ทำให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ได้แสดงศักยภาพและความคิดเห็นอย่างเต็มที่ จะทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์กร อีกทั้งยังช่วยให้องค์กรได้เห็นมุมมองหรือไอเดียใหม่ๆ ที่อาจต่อยอดไปสู่ความสำเร็จในอนาคตได้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในพนักงานมีความพึงพอใจในองค์กร

การสร้างสรรคบรรยากาศที่จะทำให้พนักงานได้รับความพึงพอใจในการทำงานสูงขึ้นโดยผ่านการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย แล้วจำแนกแบ่งกิจกรรมหรืองานนั้นๆ ให้อยู่ในกลุ่มดำเนินการ² และแก้ไขปัญหาคriticalขององค์กรเพื่อให้พนักงานหรือแรงงานได้รับความพึงพอใจสูงขึ้น มีทฤษฎีและการศึกษาเรื่องจูงใจจำนวนมากในที่นี่จะกล่าวโดยสังเขป เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ทฤษฎีเนื้อหาของการจูงใจ

¹ Meyer, J.P., N.J. Allen **Commitment in the Workplace : Theory, Research and Application**, (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1997), p. 113.

² Porter, L.W. and R.M. Steers, **Organizational Work and Personal Factors in Employee Turnover and Absenteeism**, 80 (September 1973) : 151-176.

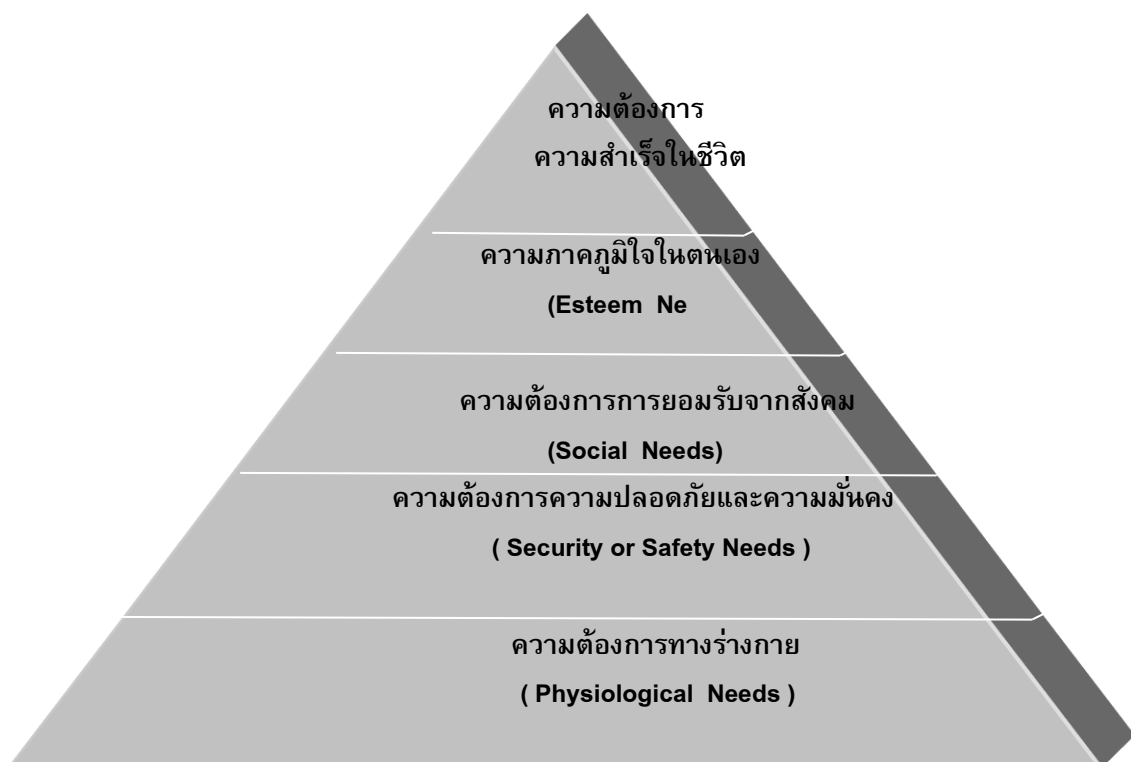
(Content theories of Motivation), ทฤษฎีกระบวนการ (Process Theories), ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

1.1. ทฤษฎีเนื้อหาของการจูงใจ (Content theories of Motivation)

จากองค์กรที่หน่วยสังคมหรือหน่วยงานซึ่งมีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง³ ทฤษฎีนี้อธิบายถึงความต้องการหรือปรารถนาภายในของบุคคล ซึ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม หรือเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงกลไกความต้องการของพนักงาน ได้แก่ สาเหตุที่พนักงานมีความต้องการที่แตกต่างกันในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ทฤษฎีเนื้อหาเป็นที่รู้จักและยอมรับ มี 4 ทฤษฎี คือ

1) ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs theory)

เป็นเรื่องที่มุ่งประเด็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งกำหนดโดยนักจิตวิทยา Abraham Maslow เป็นการจูงใจที่มีการกล่าวกันอย่างแพร่หลาย โดยมองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุดเมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ดังภาพประกอบที่ 1



ภาพประกอบที่ 1: แสดงลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

³ Max Weber, *An Introduction to His Life and Work*, (University of Chicago Press), 1991, p. 46.

จากรูปสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. **ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs)** เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น
2. **ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs)** เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้วมนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน
3. **ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (ความต้องการทางสังคม) (Affiliation or Acceptance needs)** เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น
4. **ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs)** หรือ ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นความต้องการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น
5. **ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization)** เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ สามารถสรุปความต้องการออกได้เป็น 2 ระดับ คือ ความต้องการในระดับต่ำ (Lower order needs) ประกอบด้วยความต้องการทางร่างกาย, ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง และความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ และความต้องการในระดับสูง (Higher order needs) ประกอบด้วย ความต้องการการยกย่องและความต้องการความสำเร็จในชีวิต

2. ทฤษฎีการจูงใจ ERG ของ Alderfer

เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยไม่พิจารณาถึงขั้นความต้องการว่าความต้องการใดเกิดขึ้นก่อนหรือหลัง และความต้องการหลายๆ อย่างอาจเกิดขึ้นพร้อมกันได้ ความต้องการตามทฤษฎี ERG จะมีน้อยกว่าความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

2.1 ความต้องการเพื่อความอยู่รอด (Existence needs (E)) เป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกายเพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น เป็นความต้องการในระดับต่ำสุดและมีลักษณะเป็นรูปธรรมสูงสุด ประกอบด้วยความต้องการทางร่างกายบวกด้วยความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงตามทฤษฎีของมาสโลว์ ผู้บริหารสามารถตอบสนองความต้องการในด้านนี้ได้ด้วยการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรม มีสวัสดิการที่ดี มีเงินโบนัส รวมถึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกมั่นคงปลอดภัยจากการทำงาน ได้รับความยุติธรรม มีการทำสัญญาว่าจ้างการทำงาน เป็นต้น

2.2 ความต้องการมีสัมพันธภาพ (Relatedness needs (R)) เป็นความต้องการที่จะให้และได้รับไมตรีจิตจากบุคคลที่แวดล้อม เป็นความต้องการที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมน้อยลงประกอบด้วยความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (ความต้องการทางสังคม) ตามทฤษฎีของมาสโลว์ ผู้บริหารควรส่งเสริมให้

บุคลากรในองค์กรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลภายนอกด้วย เช่น การจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม เป็นต้น

2.3 ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs (G)) เป็นความต้องการในระดับสูงสุดของบุคคลซึ่งมีความเป็นรูปธรรมต่ำสุดประกอบด้วยความต้องการการยกย่องบวกด้วยความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิตตามทฤษฎีของมาสโลว์ ผู้บริหารควรสนับสนุนให้พนักงานพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยการพิจารณาเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง หรือมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานกว้างขึ้นโดยมีหน้าที่การงานสูงขึ้น อันเป็นโอกาสที่พนักงานจะก้าวไปสู่ความสำเร็จ

3. ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแมคคลีแลนด์ McClelland ทฤษฎีนี้เน้นอธิบายการจูงใจของบุคคลที่กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จมิได้หวังรางวัลตอบแทนจากการกระทำของเขาซึ่งความต้องการความสำเร็จนี้ในแง่ของการทำงานหมายถึงความต้องการที่จะทำงานให้ดีที่สุดและทำให้สำเร็จผลตามที่ตั้งใจไว้ เมื่อตนทำอะไรสำเร็จได้ก็จะเป็นแรงกระตุ้นให้ทำงานอื่นสำเร็จต่อไป หากองค์กรใดที่มีพนักงานที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จำนวนมากก็จะเจริญรุ่งเรืองและเติบโตได้ โดยช่วงปีค.ศ. 1940s นักจิตวิทยาชื่อ David I. McClelland ได้ทำการทดลองโดยใช้แบบทดสอบการรับรู้ของบุคคล (Thematic Apperception Test (TAT)) เพื่อวัดความต้องการของมนุษย์ โดยแบบทดสอบ TAT เป็นเทคนิคการนำเสนอภาพต่าง ๆ แล้วให้บุคคลเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่เขาเห็น จากการศึกษาวิจัยของแมคคลีแลนด์ได้สรุปคุณลักษณะของคนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมีความต้องการ 3 ประการที่ได้จากแบบทดสอบ TAT ซึ่งเขาเชื่อว่าเป็นสิ่งสำคัญในการที่จะเข้าใจถึงพฤติกรรมของบุคคลได้ดังนี้

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement (nAch)) เป็นความต้องการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ให้เต็มที่และดีที่สุดเพื่อความสำเร็จจากการวิจัยของ McClelland พบว่า บุคคลที่ต้องการความสำเร็จ (nAch) สูงจะมีลักษณะชอบการแข่งขัน ชอบงานที่ท้าทาย และต้องการได้รับข้อมูลป้อนกลับเพื่อประเมินผลงานของตนเอง มีความชำนาญในการวางแผน มีความรับผิดชอบสูง และกล้าที่จะเผชิญกับความล้มเหลว

2. ความต้องการความผูกพัน (Need for Affiliation (nAff)) เป็นความต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่นต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ต้องการสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น บุคคลที่ต้องการความผูกพันสูงจะชอบสถานการณ์การร่วมมือมากกว่าสถานการณ์การแข่งขัน โดยจะพยายามสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3. ความต้องการอำนาจ (Need For Power (nPower)) เป็นความต้องการอำนาจเพื่อมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น บุคคลที่มีความต้องการอำนาจสูงจะแสวงหาวิถีทางเพื่อให้ตนมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับหรือยกย่อง ต้องการความเป็นผู้นำ ต้องการงานให้เหนือกว่าบุคคลอื่น และจะกังวลเรื่องอำนาจมากกว่าการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่าพนักงานที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมักต้องการจะทำงานในลักษณะ 3 ประการดังนี้

1. งานที่เปิดโอกาสให้เขารับผิดชอบเฉพาะส่วนของเขา และเขามีอิสระที่จะตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2. ต้องการงานที่มีระดับยากง่ายพอดี ไม่ง่ายหรือยากจนเกินไปกว่าความสามารถของเขา

3. ต้องการงานที่มีความแน่นอนและต่อเนื่องซึ่งสร้างผลงานได้และทำให้เขามีความก้าวหน้าในงาน เพื่อจะพิสูจน์ตนเองถึงความสามารถของเขาได้

นอกจากงานในลักษณะดังกล่าวแล้วแมคคลีแลนด์ได้พบว่าปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพคือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับงานที่เขาทำด้วย

4. ทฤษฎี 2 ปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg)

ทฤษฎีเฮิร์ซเบิร์กเน้นอธิบายและให้ความสำคัญกับปัจจัย 2 ประการได้แก่ตัวกระตุ้น (Motivators) และการบำรุงรักษา (Hygiene) สองปัจจัยมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของงานเป็นอย่างมาก เฮิร์ซเบิร์กได้ทำการศึกษาโดยสัมภาษณ์ความพอใจและไม่พอใจทำงานของนักบัญชีและวิศวกรจำนวน 200 คน ผลการศึกษาสรุปว่าความพอใจในการทำงานกับแรงจูงใจในการทำงานของคนมีความแตกต่างกันคือคนที่บุคคลพอใจในงานไม่ได้หมายความว่าคนนั้นมีแรงจูงใจในงานเสมอไป แต่ถ้าคนใดมีแรงจูงใจในการทำงานแล้วคนนั้นจะตั้งใจทำงานให้เกิดผลได้ ผลการศึกษาจึงแสดงให้เห็นผลของปัจจัย 2 ตัว คือด้านตัวกระตุ้นและการบำรุงรักษาต่อเจตคติงานของบุคคล

1. ปัจจัยด้านตัวกระตุ้น (Motivator factors) เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน (Job satisfaction) ตัวกระตุ้นประกอบด้วยปัจจัย 6 ประการ ได้แก่การสัมฤทธิ์ผล คือ พนักงานมีความรู้สึกว่าเขาทำงานได้สำเร็จ , การยอมรับนับถือจากผู้อื่น คือพนักงานมีความรู้สึกว่าเขาเมื่อทำสำเร็จมีคนยอมรับเขา , ลักษณะงานที่น่าสนใจ คือพนักงานรู้สึกว่าการที่ทำงานน่าสนใจ , ความรับผิดชอบ คือพนักงานรู้สึกว่าเขาต้องรับผิดชอบตนเองและงานของเขา , โอกาสที่จะเจริญก้าวหน้า คือ พนักงานรู้สึกว่าเขามีความก้าวหน้าในงานที่ทำ และการเจริญเติบโต คือ พนักงานตระหนักว่าเขามีโอกาสที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมและมีความเชี่ยวชาญ

2. ปัจจัยด้านการบำรุงรักษา (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่ช่วยให้พนักงานยังคงทำงานอยู่และยังรักษาเขาไว้ไม่ให้ออกจากงานเมื่อไม่ได้จัดให้พนักงาน เขาจะไม่พอใจและไม่มีความสุขในการทำงานปัจจัยนี้ประกอบด้วย 10 ประการดังนี้

1. นโยบายและการบริหารคือ พนักงานรู้สึกว่าการจัดการมีการสื่อสารที่ดีและเขาเข้าถึงนโยบายขององค์กรที่เขาอยู่
2. การนิเทศงาน คือพนักงานรู้สึกว่าการตั้งใ้สอนงานและให้งานตามหน้าที่รับผิดชอบ
3. ความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน คือ พนักงานรู้สึกดีต่อหัวหน้างานของเขา
4. ภาวะการทำงาน คือพนักงานรู้สึกดีต่องานที่ทำและสภาพการณ์ของการทำงาน
5. ค่าตอบแทนการทำงาน คือพนักงานรู้สึกว่าการค่าตอบแทนเหมาะสม
6. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน คือพนักงานมีความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน
7. ชีวิตส่วนตัว คือพนักงานรู้สึกว่าการชั่วโมงการทำงานไม่ได้กระทบต่อชีวิตส่วนตัว
8. ความสัมพันธ์กับลูกน้อง คือหัวหน้างานมีความรู้สึกที่ดีต่อลูกน้อง
9. สถานภาพ คือพนักงานรู้สึกว่างานเขามีตำแหน่งหน้าที่ดี
10. ความมั่นคง คือพนักงานรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในงานที่ทำอยู่

ปัจจัยบำรุงรักษาไม่ใช่สิ่งจูงใจที่จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่เป็นข้อกำหนดที่ป้องกันไม่ให้พนักงานเกิดความไม่พึงพอใจในงานที่ทำ ถ้าไม่มีปัจจัยเหล่านี้แล้วอาจก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจแก่พนักงานได้ ซึ่งพนักงานอาจรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องหรือต่อรอง ผู้บริหารจึงมักจัดโครงการด้านผลประโยชน์พิเศษต่างๆ

เพื่อให้พนักงานพึงพอใจ เช่น การลาป่วย การลาพักร้อน และโครงการที่เกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิการของพนักงาน

1.2. ทฤษฎีกระบวนการ (Process Theories)

โดยทั่วไปทฤษฎีเนื้อหาจะเน้นที่ลักษณะของสิ่งจูงใจ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะค้นหาวิธีการปรับปรุงการจูงใจโดยเกี่ยวข้องกับการกระตุ้นความต้องการแต่ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการด้านความคิด (Thought processes) ซึ่งบุคคลเลือกปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในที่ทำงาน ทฤษฎีกระบวนการ (Process theories) จะมุ่งที่กระบวนการด้านความคิด ซึ่งมีผลกระทบต่อทัศนคติเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิบัติงานของบุคคล ซึ่งมีหลายทฤษฎี ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีความเสมอภาคหรือทฤษฎีความเท่าเทียมกัน (Equity theory) และทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy theory)

1 ทฤษฎีความเสมอภาคหรือทฤษฎีความเท่าเทียมกันของ Adams

ทฤษฎีนี้ กล่าวว่า บุคคลจะมีการเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างปัจจัยนำเข้าของตนเอง (เช่น ความพยายาม ประสิทธิภาพ การศึกษา และความสามารถ) และผลลัพธ์ของตนเอง เช่น ระดับเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง การยกย่อง และปัจจัยอื่นกับบุคคลอื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลในเชิงลบ โดยอาจทำให้บุคคลทรมานเกี่ยวกับการทำงานน้อยลงหรือตัดสินใจลาออกก็ได้ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้เสนอแนะว่าบุคคลควรได้รับรู้ถึงรางวัล (ผลลัพธ์จากการทำงาน) ที่เหมาะสมและเท่าเทียมกันลักษณะสำคัญของทฤษฎีความเสมอภาคภาคแสดง ดังสมการ

$$\frac{\text{ผลลัพธ์ (Output) ของบุคคลหนึ่ง}}{\text{ปัจจัยนำเข้า (Input) ของบุคคลหนึ่ง}} = \frac{\text{ผลลัพธ์ (Output) ของอีกบุคคลหนึ่ง}}{\text{ปัจจัยนำเข้า (Input) ของอีกบุคคลหนึ่ง}}$$

ความรู้สึกถึงความไม่เสมอภาคเชิงลบ (Felt negative inequity) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกว่าเขาได้รับความยุติธรรมน้อยกว่าบุคคลอื่น

ความรู้สึกถึงความไม่เสมอภาคเชิงบวก (Felt positive inequity) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกว่าเขาได้รับความยุติธรรมมากกว่าบุคคลอื่น

ความไม่เสมอภาคจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อที่จะสร้างความเท่าเทียมกัน ซึ่งบุคคลอาจจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1. เปลี่ยนแรงพยายามที่ใส่ลงไปเช่นลดความพยายามในการทำงาน, มาสาย, ขาดงาน
2. ปรับหรือเปลี่ยนรางวัลที่เขาได้รับเช่นขอขึ้นเงินเดือนหรือขอเลื่อนตำแหน่ง
3. ล้มเลิกการเปรียบเทียบ โดยลาออกจากงาน
4. เปลี่ยนจุดเปรียบเทียบโดยเปรียบเทียบตัวเองกับผู้ร่วมงานคนอื่น

จากที่กล่าวมาข้างต้นบุคคลจะคาดคะเนผลประโยชน์ของตนหรือคาดหวังรางวัลที่ได้รับเกินจริง ทำให้พนักงานอาจรู้สึกถึงความไม่เสมอภาคในบางครั้ง อย่างไรก็ตามความรู้สึกถึงความไม่เสมอภาคนี้จะมีผลต่อปฏิกิริยาบางประการ ตัวอย่างเช่น พนักงานอาจจะโกรธหรือตัดสินใจทิ้งงาน เพราะเกิดความรู้สึกว่ารางวัลที่ได้รับไม่ยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับรางวัลของบุคคลอื่น การเปรียบเทียบความเสมอภาคกับการ

จัดสรรรางวัลมีผลกระทบต่อผู้ถูกจ้าง ผู้บริหารจะต้องหาวิธีการให้ผู้ถูกจ้างเกิดการรับรู้ว่ารางวัลนั้นพิจารณาจากผลลัพธ์ที่แท้จริง

2 ทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom

ทฤษฎีความคาดหวังถูกนำเสนอโดย Victor Vroom ได้เสนอรูปแบบของความคาดหวังในการทำงานซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในการอธิบายกระบวนการจูงใจของมนุษย์ในการทำงานโดย Vroom มีความเห็นว่าการที่จะจูงใจให้พนักงานทำงานเพิ่มขึ้นนั้นจะต้องเข้าใจกระบวนการทางความคิดและการรับรู้ของบุคคลก่อน โดยปกติเมื่อคนจะทำงานเพิ่มขึ้นจากระดับปกติเขาจะคิดว่าเขาจะได้อะไรจากการกระทำนั้นหรือการคาดคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อเขาได้แสดงพฤติกรรมบางอย่างในกรณีของการทำงานพนักงานจะเพิ่มความพยายามมากขึ้นเมื่อเขาคิดว่าการกระทำนั้นนำไปสู่ผลลัพธ์บางประการที่เขามีความพึงพอใจ เช่น เมื่อทำงานหนักขึ้นผลการปฏิบัติงานของเขาอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้นทำให้เขาได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งและได้ค่าจ้างเพิ่มขึ้น ค่าจ้างกับตำแหน่งเป็นผลของการทำงานหนักและเป็นรางวัลที่เขาต้องการเพราะทำให้เขารู้สึกว่าได้รับการยกย่องจากผู้อื่นมากขึ้น แต่ถ้าเขาคิดว่าแม้เขาจะทำงานหนักขึ้นเท่าไรก็ตามหัวหน้าของเขาก็ไม่สนใจดูแลยกย่องเขาจึงเป็นไปได้ที่เขาจะไม่ได้รับการพิจารณาเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเขาก็ไม่เห็นความจำเป็นของการทำงานเพิ่มขึ้น ความรุนแรงของพฤติกรรมที่จะทำงานขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่จะกระทำตามความคาดหวังนั้นรวมถึงความดึงดูดใจของผลลัพธ์ที่จะได้รับซึ่งจะมีเรื่องของความดึงดูดใจ การเชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน และการเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายามโดยทฤษฎีนี้จะเน้นเรื่องของการจ่ายและ การให้รางวัลตอบแทนเน้นในเรื่องพฤติกรรมที่คาดหวังเอาไว้ต่อเรื่องผลงาน ผลรางวัลและผลลัพธ์ของความพึงพอใจต่อเป้าหมายจะเป็นตัวกำหนดระดับของความพยายามของพนักงาน

Vroom ได้เสนอรูปแบบของความคาดหวังในการทำงานเรียกว่า VIE Theory ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในการอธิบายกระบวนการจูงใจของมนุษย์ในการทำงาน

$V = \text{Valance}$ หมายถึงระดับความรุนแรงของความต้องการของบุคคลในเป้าหมายรางวัลคือคุณค่าหรือความสำคัญของรางวัลที่บุคคลให้กับรางวัลนั้น

$I = \text{Instrumentality}$ หมายถึงความเป็นเครื่องมือของผลลัพธ์ (Outcomes) หรือรางวัลระดับที่ 1 ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ 2 หรือรางวัลอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นการรับรู้ในความสัมพันธ์ของผลลัพธ์ที่ได้ (เชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน)

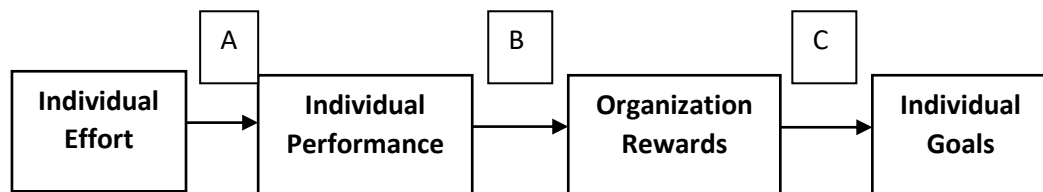
$E = \text{Expectancy}$ ได้แก่ ความคาดหวังถึงความเป็นไปได้ของการได้ซึ่งผลลัพธ์หรือรางวัลที่ต้องการเมื่อแสดงพฤติกรรมบางอย่าง (การเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายาม)

ตามหลักทฤษฎีความคาดหวังจะแย้งว่า ผู้บริหารจะต้องพยายามเข้าไปแทรกแซงในสถานการณ์การทำงาน เพื่อให้บุคคลเกิดความคาดหวังในการทำงาน, คุณลักษณะที่ใช้เป็นเครื่องมือ และคุณค่าจากผลลัพธ์ สูงสุด ซึ่งจะสนับสนุนต่อวัตถุประสงค์ขององค์การด้วยโดย

1. สร้างความคาดหวังโดยมีแรงดึงดูด ซึ่งผู้บริหารจะต้องคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถ ให้การอบรมพวกเขา ให้การสนับสนุนพวกเขาด้วยทรัพยากรที่จำเป็น และระบุเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน
2. ให้เกิดความเชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน โดยผู้บริหารควรกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผลการ

ปฏิบัติงานกับรางวัลให้ชัดเจน และเน้นย้ำในความสัมพันธ์เหล่านี้โดยการให้รางวัลเมื่อบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน

3. ให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายามซึ่งเป็นคุณค่าจากผลลัพธ์ที่เขาได้รับ ผู้บริหารควรทราบถึงความต้องการของแต่ละบุคคล และพยายามปรับการให้รางวัลเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของพนักงานเพื่อเขาจะได้รู้สึกถึงคุณค่าของผลลัพธ์ที่เขาได้รับจากความพยายามของเขา



A= Effort performance linkage

B= Performance reward linkage

C= Attractiveness

มีการแบ่งรางวัลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.รางวัลภายนอก (Extrinsic rewards) เป็นรางวัลที่นอกเหนือจากการทำงาน เช่น การเพิ่มค่าตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง หรือผลประโยชน์ตอบแทนอื่นๆ⁴ หรือเป็นผลลัพธ์ของการทำงานซึ่งมีคุณค่าเชิงบวกที่ให้กับบุคคลในการทำงาน

2.รางวัลภายใน (Intrinsic rewards) เป็นรางวัลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงาน ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ ความท้าทาย หรือเป็นผลลัพธ์ของการทำงานที่มีคุณค่าเชิงบวกซึ่งบุคคลได้รับโดยตรงจากผลลัพธ์ของการทำงาน ตัวอย่างเช่น ความรู้สึกของความสำเร็จในการปฏิบัติงานที่ความท้าทาย

3. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

สกินเนอร์⁵ (1938) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันเชื่อว่าเราจะเข้าใจและสามารถควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า เราเข้าใจเงื่อนไขของการเสริมแรง (reinforcement contingency) เพียงใด และบุคคลจะแสดงพฤติกรรมเช่นใดขึ้นอยู่กับว่าเขาได้รับผลเช่นไรในอดีต เช่น พนักงานที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเพราะไม่ขาด ไม่สาย ไม่ลาต้อไปพนักงานผู้นั้นก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่ขาด ไม่ลา ไม่สายเสมอ ดังนั้นถ้าเราเข้าใจเงื่อนไขของการเสริมแรงของบุคคลเหล่านี้ได้ก็สามารถจะจงใจได้

ความเชื่อของสกินเนอร์สรุปได้ว่าผลกระทบมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดังนี้

A= Activator คือตัวกระตุ้นหรือสัญญาณที่มาก่อนพฤติกรรม

B= Behavior คือพฤติกรรม

C= Consequence คือผลกระทบสนองตอบต่อพฤติกรรมที่ทำได้ ถ้าเป็นผลกระทบที่พึงประสงค์ก็เรียกว่า C+ หากไม่พึงประสงค์ก็เรียกว่า C-

⁴ Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (2003). Organizational Behavior (9th ed.). New York: John Wiley & Sons, Inc.

⁵ Skinner, B.F. (1938). The Behavior of organisms: An experimental analysis. New York: Appleton-Century.

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ผสมผสานแนวคิดด้านกระบวนการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง นั่นคือ

1. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก โดยพาฟลอฟ นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย
2. ทฤษฎีที่เน้นเงื่อนไขผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมบุคคล

สิ่งกระตุ้น (Stimulus) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลให้เกิดการตอบสนองและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในทางเดียวกับสิ่งกระตุ้นแรก (Initial stimulus) เรียกว่า สิ่งกระตุ้นที่มีเงื่อนไข Conditioned stimulus (CS) จากรูปรอยยืมของเจ้านายเป็นสิ่งกระตุ้นที่มีเงื่อนไข เพราะนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ (ตำหนิลูกน้อง)

1.3 ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล (Operant conditioning theory) หรือ (Instrumental Conditional theory)

ต่างจากทฤษฎี Classical Conditioning ตรงที่เราสนใจ Consequence คือ ผลที่ตามมาซึ่งเป็น 2 เงื่อนไข คือ การให้แรงเสริม (reinforcement) กับ การลงโทษ (Punishment) โดยแต่ละแบบมีลักษณะดังนี้

1. เงื่อนไขการเสริมแรงคือสิ่งที่ให้หลังจากเกิดพฤติกรรมทำให้บุคคลชอบที่ได้รับสิ่งนั้นและทำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นตลอดโดยแบ่งเป็น

- แรงเสริมทางบวก (Positive reinforce) คือการให้แล้วทำให้บุคคลพอใจ
- แรงเสริมทางลบ (Negative reinforce) คือการยกเลิกหรือถอนสถานการณ์ที่ผู้แสดงพฤติกรรมไม่ชอบ เมื่อเลิกแล้วทำให้บุคคลนั้นชอบสภาพเช่นนั้น เช่น การเข้มงวดเกินไป การดุด่า หากสามีที่กลับบ้านเร็วแล้วภรรยาหยุดบ่นก็จะกลับบ้านเร็วขึ้นตลอดไป

2. เงื่อนไขการลงโทษ คือ สิ่งที่ให้หลังจากเกิดพฤติกรรมทำให้บุคคลไม่ชอบสิ่งที่ได้รับ ทำให้พฤติกรรมนั้นหยุดชะงักลงโดยแบ่งเป็น

1. การลงโทษทางบวก (positive punishment) คือ การให้สิ่งที่ไม่ชอบเช่น ถูกตี การขบถฝ่าไฟแดงถูกปรับ 1,000 บาท บุคคลก็จะหยุดขบถฝ่าไฟแดง
2. การลงโทษทางลบ (Negative punishment) คือการถอนสิ่งที่เขาชอบ เช่น เด็กชอบดูบอลแล้วชอบทะเลาะกับพี่ตนเองทำให้แม่ปิดทีวี วันหลังเด็กคนนี้จะเลิกทะเลาะเพราะกลัวอดดูทีวี

จากทฤษฎีที่นำมาเสนอนักจิตวิทยาปัจจุบันได้ศึกษาและสรุปว่า องค์ประกอบของแรงจูงใจ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ (Biological Factor) ในองค์ประกอบด้านนี้จะพิจารณาถึงความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ เช่น ความต้องการปัจจัย 4 เพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ได้ องค์ประกอบทางด้านการเรียนรู้ (Learned Factor) องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognitive Factor) องค์ประกอบด้านนี้เป็นผลสืบเนื่องต่อจากองค์ประกอบแรกทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนไม่สามารถได้รับการตอบสนองความต้องการในปริมาณ ชนิด และคุณภาพตามที่ตนเองต้องการ และในหลาย ๆ ครั้ง สิ่งแวดล้อมเป็นตัววางเงื่อนไขในการสร้างแรงจูงใจของมนุษย์

2. แรงจูงใจต่อพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละสถานการณ์

การจูงใจเป็นกระบวนการที่บุคคลถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้า โดยจงใจให้กระทำหรือดิ้นรนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์บางอย่าง ซึ่งจะเห็นได้พฤติกรรมที่เกิดจากการจูงใจเป็นพฤติกรรมที่มีใช้เพียงการตอบสนองสิ่งเร้าปกติธรรมดา ยกตัวอย่างลักษณะของการตอบสนองสิ่งเร้าปกติคือ การขานรับเมื่อได้ยินเสียงเรียก แต่การตอบสนองสิ่งเร้า จัดว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการจูงใจ เช่น พนักงานตั้งใจทำงานเพื่อหวังความดี

ความชอบเป็นกรณีพิเศษ แรงจูงใจจะทำให้แต่ละบุคคลเลือกพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เหมาะสมที่สุดในแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป พฤติกรรมที่เลือกแสดงนี้ เป็นผลจากลักษณะในตัวบุคคล สภาพแวดล้อมดังนี้

1. ถ้าบุคคลมีความสนใจในสิ่งใดก็จะเลือกแสดงพฤติกรรม และมีความพอใจที่จะทำกิจกรรมนั้นๆ รวมทั้งพยายามทำให้เกิดผลเร็วที่สุด
2. ความต้องการจะเป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้ทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการนั้น
3. ค่านิยมที่เป็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ เช่น ค่านิยมทางเศรษฐกิจ สังคม ความงาม จริยธรรม วิชาการ เหล่านี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดแรงขับของพฤติกรรมตามค่านิยมนั้น
4. ทักษะที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็มีผลต่อพฤติกรรมนั้น เช่น ถ้ามีทักษะที่ดีต่อการทำงาน ก็จะทำงานด้วยความทุ่มเท
5. ความมุ่งมั่นที่ต่างระดับกัน ก็เกิดแรงกระตุ้นที่ต่างระดับกันด้วย คนที่ตั้งระดับความมุ่งมั่นไว้สูงจะพยายามมากกว่าผู้ที่ตั้งระดับความมุ่งมั่นไว้ต่ำ
6. การแสดงออกของความต้องการในแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไป ตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมของตน ยิ่งไปกว่านั้นคนในสังคมเดียวกัน ยังมีพฤติกรรมในการแสดงความต้องการที่ต่างกันอีกด้วยเพราะสิ่งเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ของตน
7. ความต้องการอย่างเดียวกัน ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันได้
8. แรงจูงใจที่ต่างกัน ทำให้การแสดงออกของพฤติกรรมที่เหมือนกันได้
9. พฤติกรรมอาจสนองความต้องการได้หลายๆทางและมากกว่าหนึ่งอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น ตั้งใจทำงาน เพื่อไว้เงินเดือนและได้ชื่อเสียงเกียรติยศ ความยกย่องและยอมรับจากผู้อื่น

ลักษณะของแรงจูงใจ

แรงจูงใจมี 2 ลักษณะดังนี้

1.แรงจูงใจภายใน (Intrinsic motives)

แรงจูงใจภายในเป็นสิ่งผลักดันจากภายในตัวบุคคลซึ่งอาจจะเป็นเจตคติ ความคิด ความสนใจ ความตั้งใจ การมองเห็นคุณค่า ความพอใจ ความต้องการของสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมค่อนข้างถาวรเช่นคนงานที่เห็นองค์การคือสถานที่ให้ชีวิตแก่เขาและครอบครัวเขาก็จะจงรักภักดีต่อองค์การ และองค์การบางแห่งขาดทุนในการดำเนินการก็ไม่ได้จ่ายค่าตอบแทนที่ดีแต่ด้วยความผูกพันพนักงานก็ร่วมกันลดค่าใช้จ่ายและช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่

2.แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic motives)

แรงจูงใจภายนอกเป็นสิ่งผลักดันภายนอกตัวบุคคลที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมอาจจะเป็นการได้รับรางวัล เกียรติยศชื่อเสียง คำชม หรือยกย่อง แรงจูงใจนี้ไม่คงทนถาวร บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองสิ่งจูงใจดังกล่าวเฉพาะกรณีที่ต้องการสิ่งตอบแทนเท่านั้น

องค์กรที่มีวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งจะช่วยลดอัตราการลาออกหรือการเข้ามาร่วมนงานอย่างฉาบฉวยของพนักงานใหม่ เพราะพนักงานใหม่ มักขาดความซาบซึ้ง ความเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรทำให้ยากที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์กร คนในทุกอาชีพทุกระดับ จำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมว่าเป็นอย่างไร เพราะมี

ผลอย่างมากต่อชีวิตการทำงานและวิถีทางดำเนินชีวิต กริช สีนสนธิ์, 2537⁶ ซึ่งแรงจูงใจที่มีมาจากหลายสาเหตุด้วยกันเช่น อาจจะเป็นเนื่องมาจากความต้องการหรือแรงขับหรือสิ่งเร้า หรืออาจเนื่องมาจากการคาดหวัง หรือจากการเก็บกดซึ่งบางทีเจ้าตัวก็ไม่ได้รู้ตัว จะเห็นได้ว่าการจูงใจให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน เนื่องจากพฤติกรรมมนุษย์มีความซับซ้อน แรงจูงใจอย่างเดียวกันอาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่ต่างกัน แรงจูงใจต่างกันอาจเกิดพฤติกรรมที่เหมือนกันก็ได้ดังนั้นจะกล่าวถึงที่มาของแรงจูงใจที่สำคัญพอสังเขป ดังนี้

1. ความต้องการ (Need) เป็นสภาพที่บุคคลขาดสมดุลทำให้เกิดแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อสร้างสมดุลให้ตัวเอง เช่น เมื่อรู้สึกหิวหรือเหนื่อยล้าก็จะนอนหรือนั่งพัก ความต้องการมีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรมเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อบรรลุจุดหมายที่ต้องการ นักจิตวิทยาแต่ละท่านอธิบายเรื่องความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ กันซึ่งสามารถแบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้เป็น 2 ประเภททำให้เกิดแรงจูงใจ แรงจูงใจทางด้านร่างกาย (Physical Motivation) และแรงจูงใจทางด้านสังคม (Social motivation) แรงจูงใจด้านนี้สลับซับซ้อนมากเป็นความต้องการที่มีผลมาจากด้านชีววิทยาของมนุษย์ ในความต้องการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว เพื่อนฝูงในโรงเรียน เพื่อนร่วมงาน เป็นความต้องการส่วนบุคคลที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมซึ่งในบางวัฒนธรรมหรือบางสังคมจะมีอิทธิพลที่เข้มแข็งและเหนียวแน่นมาก โดยความแตกต่างของแรงจูงใจด้านสังคมและแรงจูงใจด้านร่างกาย คือแรงจูงใจด้านสังคมเกิดจากพฤติกรรมที่เราแสดงออกด้วยความต้องการของตนเองมากกว่า ผลตอบแทนจากวัตถุและสิ่งของ

2. แรงขับ (Drives) เป็นแรงผลักดันที่เกิดจากความต้องการทางกายและสิ่งเร้าจากภายในตัวบุคคล ความต้องการและแรงขับมักเกิดควบคู่กัน เมื่อเกิดความต้องการแล้วความต้องการนั้นไปผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่เรียกว่าเป็นแรงขับ

3. สิ่งล่อใจ (Incentives) เป็นสิ่งชักนำบุคคลให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ถือเป็นแรงจูงใจภายนอก เช่น ต้องการให้พนักงานมาทำงานสม่ำเสมอก็ใช้วิธียกย่องพนักงานที่ไม่ขาดงาน โดยจัดสรรรางวัลในการคัดเลือกพนักงานที่ไม่ขาดงานหรือมอบโล่ให้แก่ฝ่ายที่ทำงานดีประจำปี สิ่งล่อใจอาจเป็นวัตถุ เป็นสัญลักษณ์ หรือคำพูดที่ทำให้บุคคลพึงพอใจ

4. การคาดหวัง (Expectancy) เป็นการตั้งความปรารถนาที่จะเกิดขึ้นของบุคคลในสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เช่น พนักงานคาดหวังว่าเขาจะได้โบนัสประมาณ 4-5 เท่าของเงินเดือนในปีนี้ การคาดหวังทำให้พนักงานมีชีวิตชีวาซึ่งบางคนอาจสมหวังบางคนอาจผิดหวังก็ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่คาดหวังมักไม่ตรงกันเสมอไปถ้าสิ่งที่เกิดขึ้นห่างกับสิ่งที่คาดหวังมากก็อาจจะทำให้พนักงานคับข้องใจในการทำงาน การคาดหวังก่อให้เกิดแรงผลักดันหรือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมถ้าองค์กรกระตุ้นให้พนักงานยกระดับผลงานตนเองได้และพิจารณาผลตอบแทนที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่พนักงานคาดหวังว่าควรจะได้ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งองค์กรและพนักงาน

5. การตั้งเป้าหมาย (Goal setting) เป็นการกำหนดทิศทางและจุดหมายปลายทาง ของการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของบุคคลจัดเป็นแรงจูงใจจากภายในของบุคคลผู้นั้นในการทำงาน ธุรกิจที่มุ่งเพิ่มปริมาณและคุณภาพควรมีการตั้งเป้าหมายในการทำงานเพราะจะส่งผลให้การทำงานมีแผนในการดำเนินการเหมือนเรือที่มีหางเสือ เพราะมีเป้าหมายชัดเจน

⁶ กริช สีนสนธิ์. วัฒนธรรมและพฤติกรรมการสื่อสารในองค์กร. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

บทสรุป

การสร้างแรงจูงใจให้พนักงานไม่ให้ลาออกจากบริษัท เพื่อลดการสูญเสียที่เกิดขึ้นเมื่อพนักงานลาออก ทฤษฎีนี้จึงสามารถช่วยในการนำมาปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในการสร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการให้มีความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการทำงานค่าตอบแทน ค่าจ้างและสวัสดิการต่างๆ เพื่อดึงดูดใจพนักงานไม่คิดลาออกไปและทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการทำงานตามหน้าที่ของตนเอง ให้กับองค์กรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด เพื่อให้การลงทุนค่า เสียค่าใช้จ่าย เวลา และได้ประโยชน์สูงสุด ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจจึงมีความ เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลภายในองค์กร และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อรักษาพนักงานหรือทรัพยากร ที่มีคุณค่าต่อการให้ดำรงอยู่ในองค์กรและปฏิบัติงานอย่างเต็มที่โดยไม่คิดลาออกไป และมีความพร้อมที่จะ ก้าวไปพร้อมกับการเจริญเติบโตของธุรกิจหรือองค์กรตลอดไป เพราะฉะนั้นในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จะต้องมีการนำแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร และการสร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานเสมอ เพื่อไม่ให้เกิด การสูญเสียภายในองค์กรและปัญหาการบริหารงานด้านบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการสรรหารับสมัครงาน การ คัดเลือก และการรักษาไม่ให้ลาออกไป จะต้องมีการวางแผนการปฏิบัติและอาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องนี้มาใช้ในการวางแผนและปฏิบัติเสมอ ไม่อย่างนั้นองค์กรจะต้องบริหารงานด้านต่างๆภายในองค์กรก็ จะต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในนั้นมาช่วยในการคิดการปฏิบัติเสมอ ดังนั้นแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ ในส่วนที่สามจึงมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในส่วนที่สองและมีความสอดคล้องกันมากในทางปฏิบัติในด้านการ บริหารทรัพยากรมนุษย์ และช่วยแก้ปัญหาในองค์กรได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กริช สันสนธิ์. **วัฒนธรรมและพฤติกรรมสื่อสารในองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- เชมมารี รัชชชีพ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธาณเพรส จำกัด, 2551.
- ฉันทนิช อัครวนนท์. **การพัฒนาบุคลากร**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, 2543.
- ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการหลักการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พ.ศ.พัฒนา, 2547.
- นพพงษ์ บุญจิตราตุล. **ก้าวเข้าสู่ผู้บริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อนงค์ศิลป์การพิมพ์, 2543.
- พยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สุภา, 2545.
- . **การจัดองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โอเด้นสโตร์, 2537.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทาง การศึกษาและจิตวิทยา, 2543.
- ระวีง เนตรโพธิ์แก้ว. **มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, 2542.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ประชาอุทิศการพิมพ์, 2545.

Max Weber, **An Introduction to His Life and Work**, (University of Chicago Press, 1991), p. 46.

Meyer, J.P., N.J. Allen **Commitment in the Workplace : Theory, Research and Application**,
(Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1997.

Porter, L.W. and R.M. Steers, **Organizational Work and Personal Factors in Employee Turnover
and Absenteeism**, 1973.

Skinner, B.F. The Behavior of organisms: An experimental analysis. New York: Appleton-Century.
1938.

Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., & Osborn, R. N. (2003). Organizational Behavior (9th ed.). New
York: John Wiley & Sons, Inc, 2003.

การพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร

SELF-RELIANCE OF NON-FORMAL EDUCATIONAL STUDENTS IN BANGKOK

จิราพร เซ็นหอม และคณะ*

Jiraporn Senhom and Others

บทคัดย่อ

การพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาให้ผู้ที่พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาภาคปกติ ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวาง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความสามารถของตนเองและยังส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านแรกคือ ปัจจัยด้านสถานการณ์กับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย (1) การสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียน (2) การมีตัวแบบที่ดีจากผู้ใกล้ชิด (3) การรับอิทธิพลจากสื่อ online (4) บรรยายภาค วัฒนธรรมของสถานศึกษา และ (5) การบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง และด้านที่ 2 คือ ปัจจัยด้านจิตลักษณะกับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) การมุ่งอนาคตและควบคุมตน การมุ่งอนาคตควบคุมตน 3) การเชื่ออำนาจในตนต่อการพึ่งตนเองกับการพึ่งตนเองของนักเรียน 4) ทักษะคิดต่อการพึ่งตนเอง และ 5) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง, นักเรียนการศึกษานอกระบบ, กรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

Self-formal education of students in Bangkok. This study provides an opportunity to learn from the regular education system. Has been learned With an emphasis on maximizing the potential

* นิสิตปริญญาเอก หลักสูตร การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
ธารินทร์ รสานนท์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยพะเยา
โกศล มีคุณ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยพะเยา
นรา สมประสงค์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยพะเยา

of the students. By allowing students to receive education continues throughout life, literally. There was a social learning space. Causal factors of self-reliance of students study in Bangkok consists of two aspects: the first factor is the situation with the self-reliance of students composed of (1) the support of family and school, (2) a. the models from the intimate (3) the influence of media online (4) cultural atmosphere of the school and (5) the management of educational institutions contributing to reliance. Itself and the second factor is the psychological characteristics of students to self-reliance include: 1) achievement motivation, 2) the future orientation and self control. The future orientation control their 3) the locus of self-sufficiency and self-reliance of 4 students) attitude towards self-reliance and 5) knowledge and understanding about self-reliance.

Keywords: Self – Reliance, Non-formal Educational Students, Bangkok

บทนำ

ปัจจุบัน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้วางกรอบแนวคิดแผนการศึกษาแห่งชาติว่าคนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยผู้เรียนสามารถเข้าถึงการศึกษา (Access) มีความเท่าเทียม (Equity) มีประสิทธิภาพ (Efficiency) มีคุณภาพ (Quality) และสามารถตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21¹

การบริหารจัดการทางการศึกษาให้ความสำคัญกับคน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญตามแนวความคิด การบริหารงาน อันประกอบไปด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และกระบวนการทำงาน (Method) ซึ่งในระบบการศึกษา คน ประกอบไปด้วย ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน รวมถึงบุคลากรอื่น ๆ ซึ่งทุกฝ่ายล้วนมีความสำคัญ การวิจัยและการพัฒนาบุคคลแต่ละกลุ่มล้วนสำคัญและเสริมสร้างความสำเร็จของการศึกษา

การศึกษาและพัฒนาคนนอกจากจะเน้นในด้านความรู้ ทักษะ แล้วนั้น ด้านจิตใจก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเน้นเรื่อง ของจิตใจ เช่น ความพยายามอย่างไม่ลดละ ความพอเพียง และการพึ่งตนเอง

ลักษณะหนึ่งในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเน้น คือ “การพึ่งตนเอง” ซึ่งหมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง² ประกอบไปด้วย 1) พึ่งตนเองทางจิตใจคนที่มีความจิตใจเข้มแข็งต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริตธรรม แม้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตแต่ก็มีได้ข้อแท้ 2) การพึ่งตนเองทางสังคมการสร้างชุมชนหรือสังคมด้วยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุกคนทำหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อให้งานรุดหน้าอย่าง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2560), หน้า 80 – 81.

² รงค์ ประพันธ์พงศ์. เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. (กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์. 2550), หน้า 38.

พร้อมเพียง 3) ฟังตนเองทางธรรมชาติ การส่งเสริมความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) ฟังตนเองทางเทคโนโลยี การส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลองและทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม 5) ฟังตนเองทางเศรษฐกิจ อยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น แม้ไม่มีเงินก็ยังมีทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ข้าว ผัก ปลา และผลไม้ เพื่อการยังชีพและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เป็นการเปิดโอกาสให้กับเยาวชนหรือกลุ่มคนที่ขาดโอกาสได้มีการศึกษาอย่างเสมอภาค และสามารถเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจในการศึกษาสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง การจัดการเรียนการสอนยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต³

กล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแหล่งพัฒนาเยาวชนและบุคคลทั่วไป ที่สนใจในการศึกษาหาความรู้ และเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับผู้บริหารการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังกล่าวข้างต้น ผู้เรียนหรือนักเรียนที่มาเรียนในรูปแบบการศึกษานอกระบบอาจมีลักษณะและปัจจัยแห่งความสำเร็จแตกต่างจากนักเรียนในระบบทั่วไป อาทิ ศักยภาพในการเรียนรู้ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้เห็นความสำคัญถึง “การฟังตนเอง” มีความสำคัญต่อนักเรียน การศึกษานอกระบบ โดยการฟังตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบ มีทั้งด้านการเรียน และด้านเศรษฐกิจ หากได้มีการพัฒนาการฟังตนเองให้กับนักเรียนการศึกษานอกระบบอย่างได้ผล ก็จะสามารถทำให้กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างมากได้ประสบความสำเร็จในเบื้องต้นและเป็นพื้นฐานต่อไปในอนาคต และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของชาติ

บทความนี้มุ่งศึกษา ปัจจัยเชิงสาเหตุของการฟังตนเองของนักเรียน การศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ที่จะสามารถเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาและได้ข้อมูลเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนและการศึกษานอกระบบ รวมทั้งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติต่อไป

การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ การฟังตนเองของนักเรียน

การฟังตนเองเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญถ้าบุคคล สังคม และประเทศรู้จักฟังตนเองแล้ว บุคคล สังคม และประเทศนั้นย่อมพัฒนาตัวเองได้ เพราะหลักการที่สำคัญในชีวิตคือการฟังตนเอง⁴

³ ราชกิจจานุเบกษา. การมาตรฐานแห่งชาติ 2551 เล่มที่ 125 ตอนที่ 42 ก. 4 มีนาคม 2551. หน้า 2-4.

⁴ บุญทัน ดอกไธสง. การจัดการองค์การ. (กรุงเทพมหานคร. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). 2535, หน้า 88.

กรมสามัญศึกษา⁵ ให้ความหมายการพึ่งตนเองของนักเรียน ดังนี้การพึ่งตนเอง คือ การเคารพตนเองเชื่อมั่นในความสามารถที่จะกระทำการใดๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตนเองและไม่ทำตนให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือหมู่คณะโดยกำหนดขอบข่ายของการพึ่งตนเองไว้ 3 ด้าน ได้แก่

การพึ่งตนเองในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึงการที่นักเรียนพยายามใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เมื่อมีปัญหาด้านการเรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องด้วยวิธีสุจริตไม่ลอกผลงานของผู้อื่นหรือให้ผู้อื่นทำหรือเอาผลงานของผู้อื่นมาส่งอาจารย์เพื่อเอาคะแนน

การพึ่งตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การที่นักเรียนใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ไม่สร้างปัญหาหรือเป็นภาระให้แก่กลุ่ม สร้างบรรยากาศในการทำงานของกลุ่มให้เป็นไปอย่างราบรื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยเหตุผลและเต็มใจไม่คิดถึงความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ หมายถึงการที่นักเรียนใช้ความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างเต็มที่ ในด้านเงินทองรู้จักหารายได้ในทางสุจริตสำหรับค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ผู้ปกครองโดยไม่กระทบกระเทือนต่อการศึกษาเล่าเรียน อาทิ เวลาว่างหลังเลิกเรียนรับจ้างส่งขนม ปลูกผักสวนครัว ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้เครื่องอุปโภคบริโภคอย่างคุ้มค่า เช่น พยายามซ่อมแซมเสื้อผ้าให้ใช้ประโยชน์ได้อยู่เสมอ เลือกซื้ออาหารให้พอเหมาะไม่เหลือทิ้ง วางแผนการใช้เงินและเก็บออมอย่างมีสัดส่วน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึงความสามารถในการดำรงตนได้อย่างมีอิสระ และสามารถบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในชีวิต ทั้งในด้านการเรียน ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต ด้วยความอดทนพยายามที่จะประสบความสำเร็จด้วยตนเอง

การเสริมสร้างการพึ่งตนเองให้กับนักเรียนมีความสำคัญในฐานะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาใน 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (1) ก่อให้เกิดพื้นฐานความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม (Education Should be Relevant to the Society) (2) ก่อให้เกิดพื้นฐานในการให้บริการสังคม (The Educated Should Serve the Society) (3) ก่อให้เกิดพื้นฐานของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Educated Individuals Should be Integrated with Society) (4) ก่อให้เกิดพื้นฐานความสามารถในการแก้ไขปัญหา (Education should be Problem Solving) และ (5) ก่อให้เกิดพื้นฐานความสามารถทำงานได้ตรงตามต้องการ (Education should be Work Oriented) จากความสำคัญทั้ง 5 ประการดังกล่าว นอกเหนือจากความสำคัญในการเสริมสร้างการพึ่งตนเองในตัวนักเรียนแล้วนั้น ยังเป็นพื้นฐานความสำคัญในการพึ่งตนเองของนักเรียนในแง่ของการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติด้วย⁶

⁵ กรมสามัญศึกษา. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เล่มที่ 2 การปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมในการพึ่งตนเอง. (กรุงเทพมหานคร. หน่วยงานพิเศษ), 2529.

⁶ Innocent Sanga, **Education for Self Reliance: Nyerere's Policy Recommendations in the Context of Tanzania.** (African Research Journal of Education and Social Sciences, Vol. 3, No. 2.

องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองเป็นลักษณะที่แสดงออกจากการเรียนรู้สะสมมาตั้งแต่วัยเยาว์พัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งเข้าสู่ผู้ใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่การควบคุมตนเองในวัยเด็กโดยอาศัยการเรียนรู้พฤติกรรมที่คาดหวังจากสังคมรอบข้าง อาทิ ในวัยเด็กได้ฝึกขับถ่ายอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนสามารถควบคุมตนเองได้ หรือการเล่นซึ่งเป็นการเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตลอดจนการช่วยเหลือตนเองทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองและค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างลงจนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเต็มที่⁷ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกพัฒนาตลอดระยะเวลาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงโตเป็นผู้ใหญ่ เมื่อพัฒนาได้สมบูรณ์แล้วสามารถสรุปองค์ประกอบของการพึ่งตนเองได้ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ตารางที่ 1: องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง

	องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง			
	ด้านการเรียน	ด้านการดำรงชีวิต	สังคม	เศรษฐกิจ
1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9	✓	✓	✓	✓
2) กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ	✓	✓	✓	✓
3) ประวิณ รอดเขียว		✓	✓	
4) พิษณุพร รุโจปการ		✓	✓	

จากตารางเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วยด้านสำคัญ ๆ ได้แก่ การพึ่งตนเองด้านการเรียน การพึ่งตนเองด้านการดำรงชีวิต การพึ่งตนเองทางด้านสังคม การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียน เป็นปัจจัยที่อาจจะมีผลต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมพึ่งตนเองของนักเรียน การศึกษาครั้งนี้ศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) เพื่อเป็นการหาสาเหตุของพฤติกรรมนักเรียนในการพึ่งตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีที่สร้างรูปแบบที่เรียกว่าปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า แม้ในลักษณะสถานการณ์เดียวกันบุคคลต่าง ๆ ย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันออกไปดังนั้นสาเหตุของพฤติกรรมจึง

⁷ ประไพ สมปราชญ์นันท์. ผลของการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อการพึ่งตนเองด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (กรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545), หน้า 29.

มีสาเหตุมาจากสภาวะจิตหรือลักษณะจิตของบุคคลนั้นรวมเข้ากับลักษณะทางสถานการณ์จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ⁸ ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเกิดขึ้นจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะของสถานการณ์ปัจจุบัน คือสิ่งที่อยู่รอบตัวบุคคล ต่างมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคล ในลักษณะที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว คือความ และแสดงพฤติกรรม เพื่อปฏิสัมพันธ์กับ สิ่งที่อยู่รอบตัวนั้น อาทิ การรับรู้การสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้าง เมื่อบุคคลรอบข้างมีการแสดงออกเกี่ยวกับการสนับสนุนช่วยเหลืออย่างไร ในปริมาณมากน้อยเพียงใด และมีความถี่ขนาดไหน การแสดงออกเช่นนี้เป็นสถานการณ์ที่บุคคลรับรู้ แล้วนำมาตีความว่า ตนได้รับการสนับสนุนทางสังคมอย่างไร หลังจากนั้นบุคคลจึงแสดงออกมา

1.2 จิตลักษณะเดิมของบุคคล คือ จิตลักษณะที่เกิดจากการสะสมตั้งแต่เด็กและติดตัวบุคคลมาในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งมักเป็นจิตลักษณะที่มีพื้นฐานมาจากการอบรมถ่ายทอดทางสังคมจากสถาบันทางสังคมที่สำคัญ อาทิ ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา จิตลักษณะเดิมที่ถูกศึกษามากในอดีตคือ สติปัญญา (Intelligence)

1.3 จิตลักษณะตามสถานการณ์ หรือ ปฏิสัมพันธ์แบบในตน (Organismic Interaction) ซึ่งอธิบายถึงลักษณะทางจิตของบุคคลที่กระทำโดยการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์กับจิตลักษณะเดิมของบุคคล ก่อให้เกิดจิตลักษณะตามสถานการณ์ของบุคคลนั้น ๆ เช่นความเครียดอันเกิดจากสถานการณ์ที่เผชิญ ความรู้สึกอันเกิดจากสถานการณ์ รวมไปถึงทัศนคติต่อพฤติกรรมที่บุคคลจะกระทำ โดยทั้งหมดอาจเกิดขึ้นพร้อมกันได้มากกว่าลักษณะเดียว ซึ่งต้องใช้วิธีการวัดโดยทางอ้อมเพราะการสังเกตอาการหรือแสดงออกอาจทำได้ยาก รูปแบบของความสัมพันธ์สามารถสรุปดังภาพในหน้าถัดไป

1. ปัจจัยด้านสถานการณ์กับการพึ่งตนเองของนักเรียน

ปัจจัยด้านสถานการณ์ของนักเรียนเกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเอง รวบรวมได้จากการประมวลเอกสารประกอบไปด้วย

1.1 การสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียน การสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพึ่งตนเองของนักเรียนเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถประสบความสำเร็จด้าน การศึกษารวมถึงด้านอื่นๆ อาทิ ด้านสังคม เศรษฐกิจ ในชีวิตโดยการสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทางสังคม

1.2 การมีตัวแบบที่ดีจากผู้ใกล้ชิด การมีตัวแบบที่ดีจะทำให้บุคคลนั้นมี พฤติกรรมที่น่าปรารถนาในด้านที่ดีเพราะได้รับอิทธิพลจากการเห็นแบบอย่างที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้จากบุคคลเหล่านั้น จนสะท้อนออกมาในด้านพฤติกรรมต่างๆ เช่น การสนับสนุนจากเพื่อน การมีแบบอย่างจากเพื่อน และการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม เป็นต้น ทำให้เกิด พฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ดีได้ ดังนั้นจึงคาดได้ว่า นักศึกษาที่เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนมากจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการป้องกันตนเองมากกว่าผู้ที่เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนน้อย

⁸ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อการวิจัยสาเหตุของพฤติกรรม และการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์. (ทันตภิบาล,10 (2):, หน้า 105-108.

1.3 การรับอิทธิพลจากสื่อ online การรับอิทธิพลจากสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การคบเพื่อน การดำรงชีวิต และเศรษฐกิจของนักเรียน กศน. เป็นการเปิดรับข่าวสารต่าง ๆ ในสื่อออนไลน์ บนโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความสะดวก รวดเร็ว สามารถส่งต่อข้อมูลได้อย่างทันเหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสารมีความทันสมัย ช่องทางการนำเสนอข่าวสารที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย อาทิ เว็บไซต์ ไลน์ ทีวี การส่งข้อมูลผ่านอีเมล ช่วยสนับสนุนให้การเรียน การคบเพื่อน การดำรงชีวิต และเศรษฐกิจของนักเรียน กศน. เป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

1.4 บรรยากาศวัฒนธรรมของสถานศึกษา วัฒนธรรมสถานศึกษามีส่วนสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมหล่อหลอมความเชื่อ และค่านิยม ให้เกิดในผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน โดยเฉพาะตัวนักเรียน หากนักเรียนอยู่ในวัฒนธรรมที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

1.5 การบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง เป็นการพยายามที่จะดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยมีผลผลิตคือผู้เรียนที่มีคุณภาพ ในมิติต่าง ๆ อันได้แก่ 1) การบริหารในส่วนของสถานศึกษาและบุคลากร 2) การพัฒนาหลักสูตรและคุณภาพผู้เรียน 3) กิจกรรมนักเรียน

2. ปัจจัยด้านจิตลักษณะกับการพึ่งตนเองของนักเรียน

การศึกษาปัจจัยของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบ ให้ความสำคัญกับลักษณะที่เป็นจิตใจของนักเรียนซึ่งพิจารณาตามกรอบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม มี 2 กลุ่ม คือ จิตลักษณะ (เดิม) กับจิตลักษณะตามสถานการณ์ ซึ่งตัวแปรทั้งสองกลุ่มนี้มีความสำคัญมาก และอยู่ในขอบข่ายทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ซึ่งก่อนที่จะนำเสนอในแต่ละจิตลักษณะจึงขอเสนอทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานของจิตลักษณะของคนไทย และความเกี่ยวข้องกับตัวแปรเหล่านั้น

จิตลักษณะ หรือลักษณะทางจิตใจของบุคคล สามารถเป็นเครื่องสะท้อนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ พฤติกรรมการรับผิดชอบ พฤติกรรมเอื้อเฟื้อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาโดยอาจอธิบายได้ด้วยทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม⁹

ส่วนที่หนึ่ง ส่วนราก ประกอบด้วยรากหลัก 3 รากคือ (1) สุขภาพจิต (2) สติปัญญา (3) ประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งบุคคลจะต้องมีรากฐานทั้งสามในปริมาณที่เหมาะสมจึงจะทำให้ส่วนต่อไปแข็งแรง

ส่วนที่สอง ส่วนลำต้น ประกอบด้วยห้าองค์ประกอบทางจิตลักษณะคือ (1) ทศนคติ ค่านิยมและคุณธรรม (2) เหตุผลเชิงจริยธรรม (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน (5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จิตลักษณะทั้งห้าประการดังกล่าวเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาใช้ในการทำนายอธิบายถึงพฤติกรรมได้

ส่วนที่สาม ส่วนดอกและผล เป็นส่วนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ในการศึกษาครั้งนี้ มีปัจจัยด้านจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองของนักเรียน 3 ประการ ได้แก่

⁹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543). หน้า 2-3.

2.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในด้านการเรียน จำเป็นต้องอาศัยแรงจูงใจที่อยากจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง แรงจูงใจดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการเรียน นั้นคือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.2 การมุ่งอนาคตและควบคุมตน การมุ่งอนาคตควบคุมตน คือ ความสามารถในการคาดการณ์ไกลไปในอนาคตว่าจะเกิดอะไรขึ้นได้อย่างชัดเจน ตรงกับความเป็นจริง ยอมรับความเป็นจริง ส่วนการควบคุมตนเป็นการเห็นความสำคัญของประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน มีการแสดงออกถึงการอดใจรอได้ และเชื่อว่าการกระทำของตนเองจะส่งผลดีตามที่ตนต้องการได้ มีการให้รางวัลหรือลงโทษตนเองเมื่อทำได้สำเร็จหรือล้มเหลว¹⁰

2.3 การเชื่ออำนาจในตนเองต่อการพึ่งตนเองกับการพึ่งตนเองของนักเรียน การที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพที่จะเกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการจัดการตนเอง ตนทำดีก็จะได้ผลดี ตนทำมากก็จะได้มาก ถ้าทำน้อยก็จะได้ผลตามต้องการน้อยด้วย ทำให้เกิดความเชื่อว่าตนสามารถทำนายได้ ควบคุมได้ เชื่อว่าตนสามารถจัดการที่สาเหตุเพื่อให้เกิดผลที่ต้องการได้จริง การเชื่ออำนาจในตนเองของนักเรียนในการวิจัยนี้เน้นเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง (ทั้งด้านการเรียนและการคบเพื่อน ด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจ

2.4 ทักษะต่อการพึ่งตนเอง การที่นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ คุณ – โทษของการพึ่งตนเอง มีความชอบ เห็นคุณค่า และมีความตั้งใจหรือพร้อมที่จะพึ่งตนเอง ซึ่งนักเรียนจะต้องมีองค์ประกอบเกี่ยวกับทักษะ 3 ประการ คือ (1) องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (2) ด้านความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ และ (3) ด้านการกระทำ เกี่ยวกับความตั้งใจก่อพฤติกรรม ซึ่งทั้ง 3 เป็นแนวโน้มที่จะมีการปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คนเรามีทัศนคติเกี่ยวข้องในสิ่งนั้น และจะส่งผลถึงความสามารถในการดำรงตนได้อย่างมีอิสระ และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ในชีวิต ทั้งใน ด้านการเรียนและการคบเพื่อน และด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจ

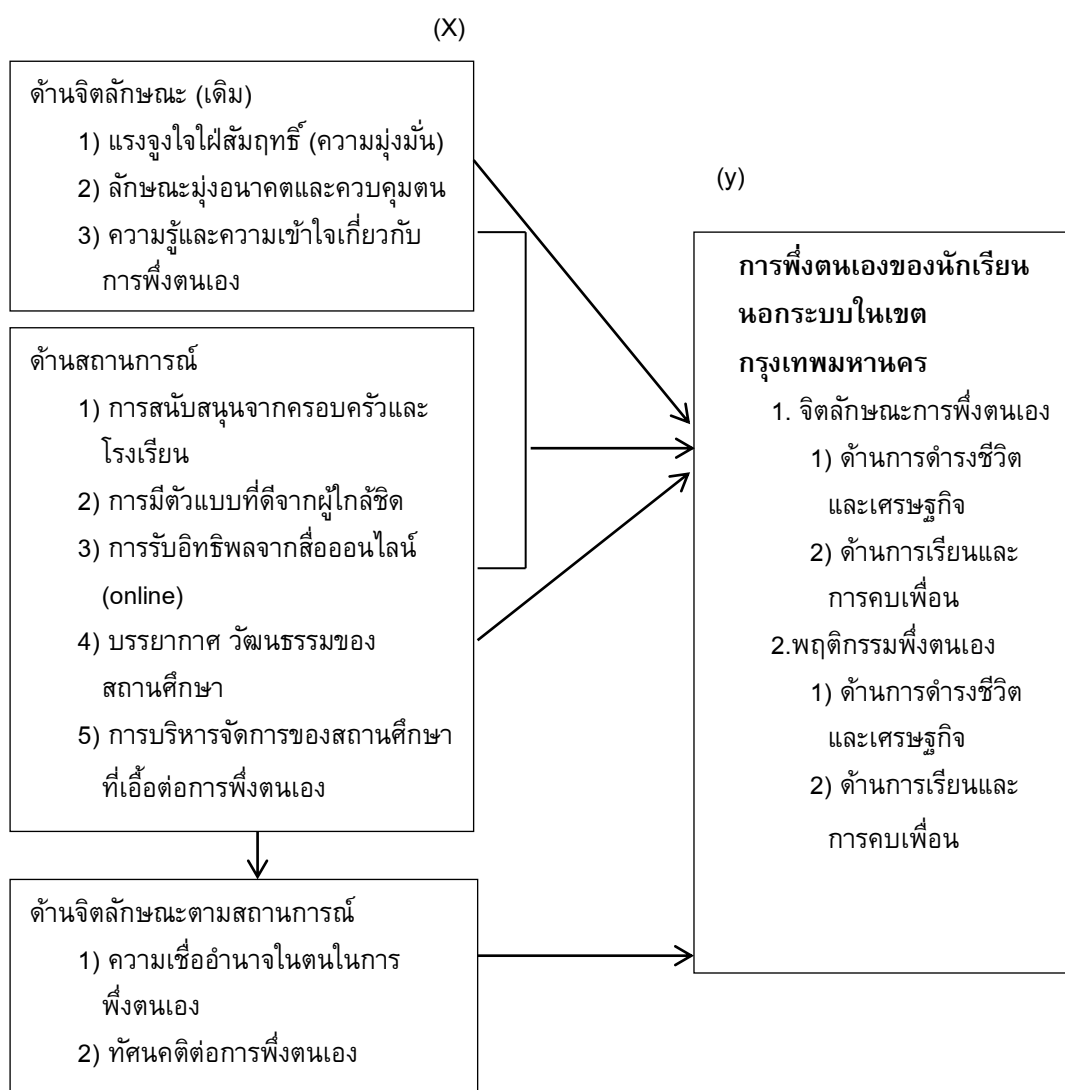
2.5 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง คือ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและสามารถรับรู้ได้ สามารถแบ่งเป็นระดับ อาทิ ระดับที่ระลึกได้ ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ ระดับการนำไปใช้ ระดับของการวิเคราะห์ ระดับของการสังเคราะห์ ระดับของการประเมินผล การเกิดขึ้นข้อความรู้จะต้องสามารถขยายความเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจของบุคคล เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านแรกคือปัจจัยด้านสถานการณ์กับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย (1) การสนับสนุนจากครอบครัวและโรงเรียน (2) การมีตัวแบบที่ดีจากผู้ใกล้ชิด (3) การรับอิทธิพลจากสื่อ online (4) บรรยายภาควิชาวัฒนธรรมของสถานศึกษา และ (5) การบริหารจัดการของ

¹⁰ ดวงเดือน พันธุมนาวิน. *ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ. สถาบันคิดพัฒนาบริหารศาสตร์. 2538).; อ้อมเดือน สดมณี และคณะ. *การศึกษาการเห็นคุณค่าแท้ในตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล : กรณีศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*. (วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ปีที่ 2 ฉบับที่ 1.)

สถานศึกษาที่เอื้อต่อการพึ่งตนเอง และด้านที่ 2 คือ ปัจจัยด้านจิตลักษณะกับการพึ่งตนเองของนักเรียน ประกอบไปด้วย 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 2) การมุ่งอนาคตและควบคุมตน การมุ่งอนาคตควบคุมตน 3) การเชื่ออำนาจในตนเองต่อการพึ่งตนเองกับการพึ่งตนเองของนักเรียน 4) ทักษะคิดต่อการพึ่งตนเอง และ 5) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง สามารถแสดงได้ตามภาพประกอบที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ประกอบที่ 1: ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึ่งตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร



ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้เขียน

บทสรุป

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาให้ผู้มีพลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาภาคปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวาง ส่งเสริมให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความสามารถของตนเองและยังส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น โดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ ส่งผลไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพของตนต่อไป

นักเรียนการศึกษานอกระบบจึงเป็นผู้ที่ใช้ความมานะพากเพียร ในการเรียนมากกว่าผู้ที่อยู่ในการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะต้องใช้เวลาในการทำงานและการเรียนควบคู่กันไป พฤติกรรมของนักเรียนการศึกษานอกระบบจึงต้องใช้การเรียนและการดำรงชีวิต มีพฤติกรรมที่พึงตนเองทั้งในด้านการเรียนและการดำรงชีวิต การพึงตนเอง เป็นความสามารถในการดำรงตนได้อย่างมีอิสระ และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ในชีวิต ทั้งในด้านการเรียน ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน พยายามที่จะประสบความสำเร็จด้วยตนเอง

ปัจจัยเชิงสาเหตุของการพึงตนเองของนักเรียนการศึกษานอกระบบในกรุงเทพมหานคร ในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาด้านชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพการศึกษาของตนเองให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยกำลังความสามารถ สติปัญญา ทักษะต่างๆ พฤติกรรมพึงตนเองมี 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเรียนและการคบเพื่อน เป็นการกระทำหรือการแสดงออกของนักเรียนในการพึงตนเองในการเรียน ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเรียน แสดงออกถึงการพึงตนเองในการคบเพื่อน ทั้งการแสวงหาเพื่อนที่เหมาะสม รักษาสัมพันธภาพที่ดี เผชิญปัญหาจากการคบเพื่อน โดยเป็นการกระทำอย่างอิสระ พร้อมทั้งจะอดทน ให้ความพยายาม เพื่อการบรรลุเป้าหมาย (2) ด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจ เป็นการกระทำหรือการแสดงออกของนักเรียนในการพึงตนเองในการดำรงชีวิต ซึ่งเกี่ยวกับการอยู่อาศัย การบริโภค การเดินทาง การรักษาสุขภาพ การพักผ่อนและนันทนาการ การแสดงออกที่จะพึงตนเองในทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการแสวงหาและการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต การเรียน การคบเพื่อน โดยเป็นการกระทำอย่างอิสระ พร้อมทั้งจะอดทน ให้ความพยายาม เพื่อการบรรลุเป้าหมาย

การที่นักเรียนได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและ/หรือบุคคลใกล้ชิดใน 2 ขอบข่าย คือ **ด้านการเรียนและการคบเพื่อน** ลักษณะทางจิตใจของนักเรียนที่มุ่งมั่นหรือยึดมั่นที่จะพึงตนเองทางด้านการเรียน มุ่งมั่นหรือยึดมั่นที่จะพึงตนเองในการคบเพื่อน ทั้งการแสวงหาเพื่อนที่เหมาะสม รักษาสัมพันธภาพที่ดี เผชิญปัญหาจากการคบเพื่อน โดยเป็นการคิดอย่างอิสระ พร้อมทั้งจะอดทน ให้ความพยายาม เพื่อการบรรลุเป้าหมาย และ **ด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจ** นักเรียนที่มุ่งมั่นหรือยึดมั่นที่จะพึงตนเองทางด้านการดำรงชีวิต ซึ่งเกี่ยวกับการอยู่อาศัย การบริโภค การเดินทาง การรักษาสุขภาพ การพักผ่อนและนันทนาการ มุ่งมั่นที่จะพึงตนเองในทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการแสวงหาและการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต

การมีตัวแบบที่ดีจะทำให้บุคคลนั้นมี พฤติกรรมที่น่าปรารถนาในด้านที่ดีเพราะได้รับอิทธิพลจากการเห็นแบบอย่างที่ดี ทำให้เกิดการเรียนแบบและเรียนรู้ จากบุคคลเหล่านั้น จนสะท้อนออกมาในด้านพฤติกรรมต่างๆ เช่น การสนับสนุนจากเพื่อน การมีแบบอย่าง จากเพื่อน และการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม เป็นต้น ทำให้

เกิด พฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่ดีได้ ดังนั้นจึงคาดได้ว่า นักศึกษาที่เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนมากจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการป้องกันการเกิดปัญหามากกว่าผู้ที่เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนน้อย

ปัจจุบันการรับอิทธิพลจากสื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การคบเพื่อน การดำรงชีวิต และเศรษฐกิจของนักเรียน กศน. เป็นการเปิดรับข่าวสารต่างๆ ในสื่อออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความสะดวก รวดเร็ว สามารถส่งต่อข้อมูลได้อย่างทันเหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสารมีความทันสมัย ช่องทางการนำเสนอข่าวสารที่มีความโดดเด่นและหลากหลาย อาทิ เว็บไซต์ ไลน์ การส่งข้อมูลผ่านอีเมล

นักเรียนสามารถคาดการณ์ไกลไปในอนาคตว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตัวนักเรียนเองได้อย่างชัดเจน ตรงกับความเป็นจริง ยอมรับความเป็นจริง และเห็นความสำคัญของประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน

นอกจากนี้การที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้ว่าผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการจัดการตนเอง ตนทำดีก็จะได้ผลดี ตนทำมากก็จะได้มาก ถ้าทำน้อยก็จะเกิดผลตามต้องการน้อยด้วย ทำให้เกิดความเชื่อว่าตนสามารถทำนายได้ควบคุมได้ เชื่อว่าตนสามารถจัดการที่สาเหตุเพื่อให้เกิดผลที่ต้องการได้จริง การเชื่ออำนาจในตนของนักเรียนในการวิจัยนี้เน้นเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ทั้งด้านการเรียนและการคบเพื่อน และด้านการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579.**

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ. 2560

กรมสามัญศึกษา. **การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เล่มที่ 2 การปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมในการพึ่งตนเอง.** กรุงเทพมหานคร : หน่วยงานนี้เทศก์, 2529.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. 2538.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อการวิจัยสาเหตุของพฤติกรรม และการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์.** ทันตภิบาล, 10 (2), 2541 หน้า 105-108.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.

บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดการองค์การ.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. 2535.

ประไพ สมปราชญ์นันท์. **ผลของการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อการพึ่งตนเองด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม ในพระบรมราชินูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร, สารนิพนธ์ (กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) - มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.**

รงค์ ประพันธ์พงศ์. **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่.** กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, 2550

ราชกิจจานุเบกษา. **การมาตรฐานแห่งชาติ 2551 เล่มที่ 125 ตอนที่ 42 ก. 4 มีนาคม 2551. หน้า 2-4.**

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

อ้อมเดือน สดมณี และคณะ, การศึกษาการเห็นคุณค่าแท้ในตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคล : กรณีศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ปีที่ 2 ฉบับที่ 1. 2553.

Innocent Sanga, **Education for Self Reliance: Nyerere's Policy Recommendations in the Context
of Tanzania.** African Research Journal of Education and Social Sciences, Vol. 3, No. 2,
2016.

ภาคผนวก

ผู้เขียน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2562 – เมษายน 2562)

Volume 8 No.1 (January 2019 - April 2019)

ISSN 2350-9953 (Print)

ISSN 2672-9830 (Online)

พระมหาสุเทพ สุปัญญโท

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

สายชล ปัญญชิต

นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภูเบศ วณิชชานนท์

นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พงษ์พัฒน์ ใหม่จันทร์ดี

นักศึกษาปริญญาโท วท.ม. การจัดการเมืองน่าอยู่
และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหิดล

พระมหาไกรสร โชติปัญญา

นักวิจัยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
เสริมสร้างสุขภาพ

พระมหานฤตล มหาปัญญา

นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัย
สงฆ์นครลำปาง

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์

อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

อาภากร ปัญญา

อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ณัฐดนัย แก้วโพธิ์งาม

อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ชวงศ์ อุบลี

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จตุพันธ์ ขวัญเนตร

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สิตางค์ เจริญวงศ์

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอี่ยมพร รุ่งศิริ

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สะถิระ เผือกประพันธุ์

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บุญร่วม คำเมืองแสน	อาจารย์คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุตขยาภรณ์	อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
สมหมาย ปะบุตร	อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา
ธนากร สิริสุคันธา	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
นภาพรรณ เนตรประดิษฐ์	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
บุญทวารณ วิงวอน	อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อณิษฐา หาญภักดีนิยม	นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ
ศิริขวัญ ปัญญาเรียน	อาจารย์คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง
ศุภิสรา บัวงาม	นิสิตหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
สุวรรณี แยมพราย	สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปรีชญาณ์ นักร้อน	ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
สิทธิพร เกษจ้อย	อาจารย์อาจารย์สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
วรเทพ เวียงแก	อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
เอกชาติรี สุขเสน	อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
ทวี ชำยมณี	อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
เอนก มุลมา	อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วาริณี โสภาร	วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
ปานณนา คักดีศิริคุณ	นิสิตสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
วรัชต์ มัธยมบุรุษ	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
กนกวิชต์ เก่าศิริ อนันต์ อุปสอด บุญฤดี อุดมผล	อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สวนสุนันทา
ธีระวัฒน์ แก้วลังกา ลินดา พัฒนพงษ์	อาจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง อาจารย์ สาขาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยา การแนะแนว วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
มะลิวรรณ ชื่องงาม รัตตา พัฒน์แก้ว แพรว วิจิตโรทัย พรฤทัย ครุทอง ธีรวิทย์ ดิษยะไชยพงษ์ พระครูปลัดเถราวุฒิน (สุเทพ) ดีเยี่ยม	อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
ฤทธิพล ไชยบุรี เกียรติ บุญโย จิราพร เซ็นหอม	อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตร การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
ธารินทร์ รสานนท์ โกศล มีคุณ นรา สมประสงค์	มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยพะเยา



แบบประเมินบทความตีพิมพ์วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ชื่อบทความ

.....

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ :

.....

สถานที่ทำงาน :

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่น่าเสนอต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

☐ ดีมาก เหตุผล

.....
.....

☐ ดี เหตุผล

.....
.....

☐ พอใช้ เหตุผล

.....
.....

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน : มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. และการเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน : มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

☐ เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

☐ เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.
2.
3.

☐ ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.
2.
3.

☐ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

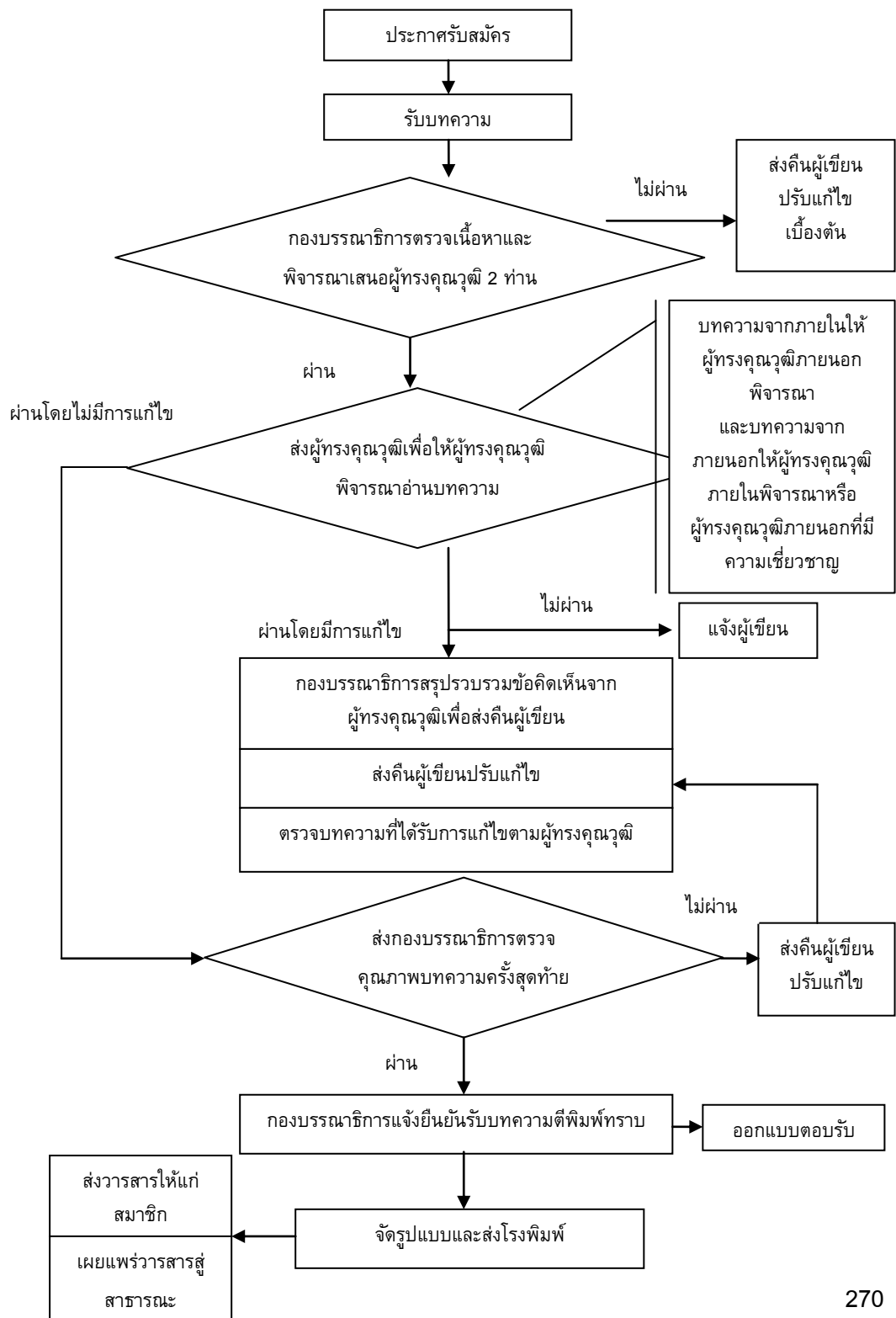
.....
.....

ลงชื่อ.....

(.....)
ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ : หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติมจากนี้ได้

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง



คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
เลขที่ 662 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130
โทรศัพท์ 0 5420 9454

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็น คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่รายงาน ผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จะต้องส่งบทความออนไลน์มายัง journal.mculampang.com ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

1. ต้นฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้แต่ละเรื่องจะต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษการใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ให้หลีกเลี่ยง การเขียน ภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำแปล หรือคำที่ใช้แล้ว ทำให้เข้าใจง่ายขึ้นคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนปนภาษาไทยให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะสำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. ขนาดของต้นฉบับ ใช้กระดาษขนาด A4 (8.5 x 11 นิ้ว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) โดยมีระยะห่างระหว่างบรรทัด เป็นแบบ double space เพื่อสะดวกในการอ่านและการแก้ไข

3. ชนิดและขนาดตัวอักษร ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษร Browallia New

- ชื่อเรื่องใช้ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา
- ชื่อผู้พิมพ์ใช้ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวปกติ
- หัวข้อหลักใช้ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวหนา
- หัวข้อรองใช้ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวหนา
- บทคัดย่อและเนื้อเรื่องใช้ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวปกติ
- เชิงอรรถหน้าแรกที่เป็นที่อยู่ของผู้พิมพ์ใช้ตัวอักษรขนาด 12 pt. ตัวปกติ

4. จำนวนหน้า ความยาวของบทความ 7-15 หน้า รวมตาราง รูป ภาพ และเอกสารอ้างอิง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปแบบ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียบเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดหมายของการศึกษา
- วิธีการศึกษา ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้

- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีที่มีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานการวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงบรรณ (Footnote) เป็นการทำรายการเอกสารอ้างอิงหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงเชิงบรรณ

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

รูปแบบ

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

ตัวอย่าง

1 ชุ.ชา. (บาลี) 27/855/191.

1.2 หนังสือทั่วไป

รูปแบบ

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์), หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 38.

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2994), p.69.

1.3 วารสาร

รูปแบบ

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2557): 14-28.

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

1.4 วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

อนุวัติ กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2557.

1.5 สัมภาษณ์

รูปแบบ

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี.

ตัวอย่างภาษาไทย

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557.

1.6 เว็บไซต์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [วัน เดือน ปี].

ตัวอย่างภาษาไทย

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ฐมมจิตโต). ธรรมประกาศโนบาย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [7 กันยายน 2555].

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, Motivation and Personnality, New York: Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

(ข) ข้อมูลวิทยานิพนธ์

1) หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง.ชื่อหนังสือ.สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

2) วารสาร

รูปแบบ

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อ
เรื่องและการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1
(มกราคม-เมษายน 2557): 14-28.

3) วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. “ชื่อเรื่อง”. ชื่อปริญญา. ชื่อแผนกวิชาหรือคณะ:มหาวิทยาลัย, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของ
พระพุทธเจ้า”. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

4) สัมภาษณ์

รูปแบบ

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี.

ตัวอย่างภาษาไทย

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
18 กรกฎาคม 2557.

5) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ฐมฺมจิตฺโต). ธรรมประกาศโนบาย.[ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [7
กันยายน 2555].

6) ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, Motivation and Personnality, New York: Harper and Row
Publishers, 1970.

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพหรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยาย
ภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง



ใบสมัครสมาชิก

วันที่สมัคร

ชื่อ นามสกุล

อายุ ปี การศึกษา อาชีพ

สถานที่ส่งเอกสาร บ้าน ☐

 ที่ทำงาน ☐

เลขที่ ถนน ตำบล

อำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์

โทรศัพท์ โทรสาร

E-mail:

กรุณาส่งหรือโทรสารใบสมัครมายัง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
เลขที่ 662 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
รหัสไปรษณีย์ 52130
โทร/โทรสาร : 0-5420-9454, 06-2174-3987

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ต.ศาลา อ.เกาะคา
จ.ลำปาง 52130